

The
Firmament

Literary Journal

Thế Hữu Văn Đàn

October 2010

Contents

To The Reader	5
Kim Châu. <i>Journal of the Evacuation: April-June 1975</i>	6
Đàm Trung Pháp. <i>Một Thời Bay Nhảy Làm Giáo Dục Tỵ Nạn</i>	29
Phi Minh Tam. <i>Thiền Thi Việt Nam</i>	34
Lemai-Fairy of Green Tea. <i>Đi Tìm Hạnh Phúc</i>	44
Tương Mai Cur Sĩ. (tr.). <i>Searching for Happiness</i>	46
Bính Hữu Phạm. <i>Chi</i>	48
Alexandre Machard (tr.). <i>Odes d'Anacréon</i>	56
David Lý Lăng Nhân (tr.). <i>Odes d'Anacréon</i>	56
<i>La rose – Hoa Hồng Ca</i>	56
Guy de Maupassant. <i>Fou ?</i>	58
Minh Thu. (tr.). <i>Điên U?</i>	60
Sóng Việt Đàm Giang. <i>Theo Chân Nhạc Sĩ Frédéric François Chopin</i>	64
Poetry Corner	72
Dã Thảo. <i>Cô Em Gái Nhỏ</i>	72
Dã Thảo. <i>Gửi Hương Theo Gió, Gửi Tình Theo Mây</i>	73
Dã Thảo. <i>Hãy Cho Tôi</i>	74
Dã Thảo. <i>Hoa Dại Trong Sương Chiều</i>	75
Dã Thảo. <i>Nhấn Lại Cho Người</i>	75
Dã Thảo. <i>Những Bước Chân Hoang Trên Biển</i>	76
Dã Thảo. <i>Orly Tình Sương Mùa Nắng Hạ</i>	78
Dã Thảo. <i>Ta Là Ai?</i>	79
David Lý Lăng Nhân. <i>Tây Ninh Núi Biếc Sông Dài</i>	80
Minh Thu. <i>Bốn Mùa Tình Yêu</i>	82
Minh Thu. <i>Tình Lỗi Hẹn</i>	82
León Felipe. <i>Como tú...</i>	84
Diệp Trung Hà (tr.). <i>Như Mi Vây...</i>	84
Damaso Alonso. <i>Los contadores de estrellas</i>	85
Diệp Trung Hà (tr.). <i>Những Người Đếm Sao</i>	85
Vincente Aleixandre. <i>El visitante</i>	86
Diệp Trung Hà (tr.). <i>Một Người Khách</i>	87
David Lý Lăng Nhân. <i>The Monk of Elephant Pond</i>	88
Dã Thảo. <i>Em Nhớ... Về Võ Thu Tịnh</i>	91
Haiku Poetry	95
Hà Đông Nga. <i>Beauty</i>	95
Hà Đông Nga. <i>EYA</i>	95
Hà Đông Nga. <i>From the Hospital Window I</i>	95
Hà Đông Nga. <i>From the Hospital Window II</i>	96
Sóng Việt Đàm Giang. <i>Trăng Đêm</i>	96
Kim Châu. <i>Nha Trang</i>	97
Kim Châu. <i>Sông Hương</i>	97
Kim Châu. <i>Áo Tím</i>	98
Kim Châu. <i>Cầu Trường Tiền</i>	98
Kim Châu. <i>Sóng Thần</i>	99

Kim Châu. <i>Sấm Sét</i>	99
Kim Châu. <i>Dòng Sông</i>	100
Kim Châu. <i>Bông Sen</i>	100
Kim Châu. <i>Pháo Bông</i>	101
Kim Châu. <i>Giã Từ</i>	101
Minh Thu. <i>Vạn Cổ Sầu</i>	102
PNL và Minh Thu. <i>Tiếng Tơ Vàng</i>	102
Guy de Maupassant. <i>La Bûche</i>	103
Minh Thu (tr.). <i>Khúc Cúi</i>	106
Autumn Poetry	110
David Lý Lăng Nhân. <i>Thu Tiễn Hè Đi</i>	110
Minh Thu. <i>Buồn Tình Thu</i>	111
Diệp Trung Hà. <i>Cốm</i>	111
Sóng Việt Đàm Giang. <i>Thơ Tình Bí Ẩn?</i>	113
Phạm Trọng Lệ. <i>Tìm Trong Vẻ Đẹp Thiên Nhiên Những Ý Niệm Nhân Bản Robert Frost</i>	120
Kim Châu. <i>Chuyện Cổ Tích: Công Chúa Thủy Cung</i>	126
Minh Thu. <i>Kẻ Rình Rập</i>	128
Minh Thu. <i>The Stalker</i>	131
David Lý Lăng Nhân. <i>Doctor Sakura</i>	134
Henry Lawson. <i>That There Dog of Mine</i>	136
Minh Thu. (tr.). <i>Cái Con Chó Đó Của Tôi</i>	138
David Lý Lăng Nhân. <i>Loving What You Do</i>	140
Guy de Maupassant. <i>Une Ruse</i>	142
Minh Thu (tr.). <i>Một Mưu Chước</i>	145
Sóng Việt Đàm Giang. <i>Ngọc Lan</i>	149
Æsop. <i>Fables</i> :	163
<i>The Father and His Sons</i>	163
<i>The Cock and the Jewel</i>	163
<i>The Kingdom of the Lion</i>	163
Thomas D. Le. <i>Freedom and Determinism</i>	164

Oedipus and the Sphinx

To The Reader

Dear Friend and Reader,

This fall Firmament has not the drama of the ire of Ike two years ago or anything cataclysmic. But drama is on every page: an exit from old Saigon, an excursion to Warsaw, a classroom in Washington, DC, the mangrove swamp of South Vietnam.

With warm wishes, we welcome two new members, Phí Minh Tâm and Lemai Nguyễn into our midst, one a Californian and the other an Australian, both enamored of Sino-Vietnamese classics.

Stories of the exodus from Old South Vietnam abound, but who would expect an account so meticulously filled with vivid details recorded down to the hour? Meet Kim Châu, our Haiku poet, now our storyteller, one endowed with a peerless photographic memory. How gripping is her account of the exit of her lifetime! Make it remembrance, make it regret, make it...a film. Why not?

As always Đàm Trung Pháp the academic rivals with Đàm Trung Pháp the memoirist to fill you with wonder of his unique experience as a refugee professor who followed a tortuous course to his present haven of serenity, when he can take time off from his professorial duties, that is.

Bính Hữu Phạm, in a story about how a Vietnamese teacher found her past love in a little boy, treats us to a dose of unexpected revelation, which is Phạm's unmistakable hallmark. He never ceases to surprise you.

The quintessential New England poet Robert Frost is the subject of Phạm Trọng Lệ's study of the humanistic values in his poems.

From two opposite sides of the world their paths converged: Phí Minh Tâm, who brings us his scholarship in Sino-Vietnamese classics, and Lemai Nguyễn, who asks the ultimate sempiternal question, what is happiness?, then looks for an answer.

If you hunger for adventure--and who doesn't?--hitch your wagon to Sóng Việt Đàm Giang's jetliner as it crosses the Atlantic to the birthplace of Chopin, the other famous paramour of the famous George Sand. Our insatiable, indefatigable peripatetic researcher never rests until she unearths the last bit of juicy scoop from the Sand-Musset saga. Then when you are done being bemused, settle down with her to enjoy the botanical lore surrounding the magnolia as it is celebrated in music and literature.

David Lý Lăng Nhân, a curious synthesis of perennial romantic and down-to-earth realist, takes us to a wartime mosquito-infested swamp of the Mekong Delta, then to the streets of World War II Saigon through his native town of Tây Ninh, where a wartime Japanese doctor left his mark.

Just as you are tempted to think life is monotonous, Minh Thu begs to differ. Her translations of Guy de Maupassant's titles such as "Crazy?," "A Log," and other authors as well as her own story "The Stalker" take you into a prodigious world of surprisingly delicious reading.

Firmament is never so endearing as when it regales you with the Haiku of Kim Châu, and the variegated lyrics of Dã Thảo, Minh Thu, Hà Đông Nga, Diệp Trung Hà, Sóng Việt Đàm Giang, and David Lý Lăng Nhân. Poetry lovers of the world, arise and be ready for an other-worldly joy ride!

Have you ever asked yourself if you are free to do what you want? If you think you know the answer, Thomas D. Le proposes an adventure into the jungle, not of Indiana Jones, but of interminable controversy. He won't promise you a rose garden, but he hopes you will come out feeling...what?

Now ahead of you unfolds the inimitable universe of Firmament. Adventure, thought, joy, but best of all, an immense source of soul-satisfying experience. That's what you crave for. That's what Firmament is all about. ■

Thomas D. Le
Thế Hữu Văn Đàn
October 2010

To join Thế Hữu Văn Đàn, please link to: <http://groups.yahoo.com/group/thehuuvandan/join>
Thế Hữu Văn Đàn's web site: <http://thehuuvandan.org>

Journal of the Evacuation April-June 1975

By Kim-Châu

Kim-Châu 1975

Kim-Châu 2010

FOREWORD

Toward the end of March 1975, from the central coast down to the southernmost tip of Vietnam, city after city fell to the Communists without resistance. The President of South Vietnam issued an urgent order for troops to withdraw, which was done in a bewildered and chaotic manner. Soldiers' families accompanying them in this unprecedented withdrawal—shameful to all officers and soldiers—walked in an utterly disorderly mass behind the tanks and jeeps, bringing with them oxcarts and, carrying on their shoulders, bicycles, their modest belongings. They were all trying to flee the war scenes and to reach a safer place to live.

During those days in Saigon, there had been a rumor about a mass evacuation of Vietnamese civil servants and employees working closely with the Americans. Nothing had been officially confirmed as yet, but the American Defense Attaché Office (DAO) had already started to evacuate their local personnel and close relatives without the approval of the embassy.

At the Vietnamese-American Association (VAA) English school in Saigon, a bi-national center administratively under the United States Information Service, where I was Principal for eleven years, classes were still going on. The VAA teaching staff consisted of nearly 200 full-time and part-time teachers, most of whom were graduates of universities in the United States. Its English School was an accredited institution for the teaching of English as a second language and was recognized by both the Vietnamese and American governments. In addition to the Academic Office, the Association carried out nearly all the cultural functions normally executed by a USIS Cultural Center.

*****

6 April 1975

For the last few days everyone had been asking the same questions: “When do we leave? How do we leave? How will we be received in the U.S. as refugees?” The official word for a mass evacuation had not as yet been given, but a large number of Vietnamese, waiting day and night to get their papers processed, had besieged the U.S. Embassy. These were the lucky people who had American relatives, who were married to American citizens, or who had relatives already living in the United States.

At 3:00 p.m. I came to the office later than usual, having first sought some news from my brother-in-law, then the Roving Ambassador for the South Vietnamese government. I found the school offices locked and empty. My heart throbbed. Was the situation that bad? Had everyone left already? A janitor-guard told me everyone was attending a staff meeting in the school auditorium. I walked in the door, catching the last words of the director’s sentence, “...all VAA staff will be evacuated.”

I sat down on a chair nearby to listen more carefully. He said we would be evacuated gradually, but each department head would have to go last. He read names, and I was designated head of the Academic Office. I was startled. What choice did I have now: to be the last to leave, or perhaps because of delay not leave at all? A feeling of bitterness suddenly overwhelmed me. I had worked for the school for over a decade, but in this time of peril I could count on no one to help me out of the country! The meeting was over. Immediately the director began to assign staff members to the next flights leaving Saigon.

Saturday, 27 April 1975

Skirmishes between South Vietnamese and communist forces had already broken out here and there near Bien Hoa, the industrial zone where my husband worked. It took him three long hours to get back to Saigon, which under normal conditions is a 45-minute trip.

The tension increased all around. Many classes were still in progress, but quite a few teachers failed to appear. The first group of three staff members and their families had already left. Everyone in the Academic Office wanted to leave first. I had no other choice but to stay. The workload doubled, even tripled, and while most of the staff remained in body, they were elsewhere in mind. Many teachers were busy filling out forms so that their names would be included in the list to be sent to the U.S. Embassy for a mass evacuation. I was certain it would be too late then because the staff at the embassy would have gone long before the list got to them.

Word had come back from those who had left earlier—mostly Defense Attaché Office (DAO) employees and their relatives—who were in Subic Bay, Philippines, or Guam about the hardship in the tent city: the scorching sun and the lack of water on the island. Some of our staff backed out and changed their mind. They now wanted to wait until the last minute; therefore, there were some vacancies on the manifest. I went to see the director and told him that since my administrative assistant was staying, she could easily take care of the routine business. I would prefer to leave, if possible. He told me to wait. Through mere luck, there happened to be five vacancies. An employee’s family of ten, coming from Hue, the central part of the country already lost to the communists, wanted to leave, but since there were only five vacancies, they preferred to wait for the next available seats for the whole family later on. This was just the right number for my family (my mother, my husband, my two children, and me.) The other staff members all had large families. I might have a chance and would know by the next day.

Although not sure of our leaving yet, we had prepared ourselves with a small luggage bag for each person. When I told my mother about our possibly leaving the country, she did not want to go with us and said she would wait until the last minute to go with my younger sister and her family. This

really put me in a difficult situation. I had been an orphan since an early age, and my mother a widow at 40. We had always lived together; if she refused to leave, we could never leave without her. I had to find a way to convince her.

I sat down on her bed and began, "Mother, do you know that by refusing to go along with us, you will actually kill us all?" "What do you mean by that," she asked? I replied, "You know I have been working with the American-English school for so many years. I had my education in the U.S., and these are very valid reasons for the communists to send me away to a camp or even to kill me." I also sought help from our Buddhist priest, whom she revered a great deal; he strongly advised her to go with us, and finally she agreed.

Late that night we packed a small bag for each person in the family. We had to tell our children that we were getting ready to move out to the countryside to avoid possible severe shelling of the city. We waited until almost all the lights from the neighbors' houses were off and then went down to our garage to slide the few pieces of luggage in the car trunk.

Sunday, 28 April 1975

The tension increased all around. Many classes were still in progress, but quite a few had to be dismissed because of the shortage of teachers.

10:00 a.m. The director just called me in and told me our family would be on the list—the magic list! "Be prepared for any time now," was the order.

I hurriedly drove home to tell everyone—my mother, my husband, and our two children—to stay put and get ready. Then I dashed back to the office to wait for the order to move on. The director's office was in great turmoil with people from many organizations coming in to try to have their names on a certain list for evacuation.

2:00 p.m. A brief meeting in the director's office was convened for those who were leaving that afternoon. The word finally came to be prepared to board buses for the airport at six that evening at the USIS headquarters. I asked about our severance paychecks in Vietnamese currency and was told they would be converted into U.S. currency in Guam. "Good luck, and don't worry," the director said. "Mr. F..., former VAA Director, will be in Guam to meet you."

5:00 p.m. We will be leaving very soon. My mind was a total blank. I could not think! Our living room was full of people, brothers, sisters, cousins, relatives coming to find out about our possible leaving. We asked them to stay inside and not accompany us to the gate to avoid our neighbors' curiosity. When the time came for us to leave, I stood up and walked out without daring to turn back.

The traffic was terribly heavy, and we were caught in it for about 15 minutes, unable to move an inch. My heart throbbed unrestrainedly for fear we would miss the bus. All of a sudden, we were pelted by heavy rain. On our way to USIS headquarters we saw other people getting into buses at another checkpoint on Cong Ly Street, everyone soaked in the rain. We made it in time, and when we arrived at USIS headquarters, hundreds of USIS employees and their family members were already waiting. Anxiety was evident on everyone's face. We registered in the conference room, getting a name tag for each person. Three buses stood ready in the front yard to take us to the airport.

6:00 p.m. Mr. Ca..., USIS Director, gave the order for us to start out. We were forming lines to get to the buses when suddenly shelling and gun fire were heard everywhere. A few planes were circling Independence Palace firing down, shooting up only a few blocks from the USIS compound. Heavy detonations were ringing in the dark, stormy sky. We were told to lie down, and a few minutes later we found ourselves huddling inside the building, scattered in different offices, staying away from glass areas. We were ordered to stay put and wait. When the explosions ceased, we were told to go home and return the next morning. The radio had just announced a 24-hour curfew and, with

practically no means of transportation, several of us decided to stay on. Two or three families occupied an office. We were warned we might have to wait 12 to 24 hours in the airport. Fortunately, we had some food with us and we had our cold dinner in the building. We rested comfortably enough on fully carpeted floors, nestling under desks and chairs. Shelling was still going on outside. My son's tiny toy radio kept broadcasting newly-appointed President Duong Van Minh's plea to the Communists for a ceasefire, a three-party government, and a coalition policy. Telephone connections within the city were still available and we called home to tell our relatives of our whereabouts. Almost all night long I could hardly close my eyes. I was worrying endlessly.

29 April 1975

8:00 a.m. Someone turned on a radio, and the broadcast startled us. President Duong Van Minh had just requested that all Americans leave the country within 24 hours. Worse would come to worst!

We still had no news of our departure. We kept waiting. The VAA Director came by, gathered the few employees on the spot and told us that he had just received a cable from Washington ordering him to leave Vietnam for another assignment. The VAA School would be closed. Right then and there I sensed that something was not right.

"In your absence, who will sign our teachers' paychecks?" I asked. "Mr. Ca..., USIS Director, will. He has more authority than I. He will take care of all VAA business and he will be in charge of your evacuation, too. You are in good hands," he answered. Then he left.

Around 11:00 AM I heard that Mr. Ca..., USIS Director, had quietly walked out of the compound, and gradually the few other American officers disappeared from sight without our knowing it. Still there was no news of our move. Everyone worried that we might be left behind. Some Vietnamese key personnel from USIS were still keeping in touch with Mr. Ca... through their walkie-talkies.

The gate of the compound was closed, but people swarmed outside trying to get in. Suddenly I heard my name called out desperately from outside. I saw a VAA teacher at the gate and went to meet her from inside the gate. She asked me about the news for the evacuation of the VAA teachers. I had to admit to her that I was out of touch and did not know anything, even of our own departure. I felt utterly helpless, and told her so. She left, but I can never forget the picture of a desperate girl clinging to the bars of the gate, calling out for some last-minute help, which I was not able to give.

Shortly after noon we suddenly received word to move out. Everyone grabbed his bags and rushed outside. At that time, there were only two buses in the front yard, and hundreds of people were there, anxious to board, jostling one another. A key Vietnamese USIS staff member (I learned later that he was unable to escape) told the crowd to stand back so that he could call out names. But he had not gone far until those waiting became an uncontrollable mob. We had to wait behind because my 72-year old mother would never be able to hustle among the crowd. Then they opened the gate to let another bus in. Outsiders, non USIS people, flooded in from the street. They must have been waiting outside for just such an opportunity. The gate was closed again quickly, and a second bus had to stay out in the street.

A certain Mr. Sch... called out, "Only radio section personnel and their families to board the bus." Mrs. H..., a VAA staff member, and her family ran out to join the group on the street and so did my family and I. Mrs. H... and her family got into the bus. Mr. Sch... shouted to the driver, "Close the door, damn it. That's enough!" yet the bus was not even filled. We were standing on the street ready to move back inside the compound when, like a miracle, Mrs. H..., which happened to be Mr. Sch...'s friend, turned around, saw us, stuck her head out a window and shouted, "Bob, let her on. She's the principal of the VAA. Let them on, please." Mr. Sch. gave an order to the bus driver who reluctantly

opened the door and we slid through hurriedly. My husband was the last to board and while squeezing through the half-open bus door dropped the two bags he had in his hands—my small bag of clothes and my daughter's bag. As he was about to step down to retrieve them, I screamed, "Leave them and get in, please!" The bags lay flat on the street. We finally got into the bus. My 13-year old daughter was so terrified she started to cry. That was just the first step.

Our bus ran around for four or five blocks, like a lost dog, trying to find other buses to join the official convoy, but none was seen anywhere, even at the checkpoint where we were supposed to meet. Our Vietnamese driver decided to move on to Tan Son Nhut Airport on his own, anyway. Half way out to the airport, we met another full bus coming back, the other driver making a sign to warn us that he was unable to go to the airport. Our driver quickly made a U-turn, and then a few hundred meters later, another miracle, we saw a U.S. patrol car leading four buses packed with evacuees. Again, a hasty, abrupt U-turn, and this time our bus was with the official convoy. We were very fearful and apprehensive, indeed.

Actually the 24-hour curfew was still in effect, but people moved about on the streets casually. A few policemen were standing on the roadside by the barbed-wire barricades, watching nonchalantly as our buses passed by. "Be careful," our driver warned, "these policemen might stop males 17-43 years old. Just give them some money and they will let you pass." People began to search for cash and I could hear the rustle of bills from every row of seats. I looked into my purse and found only a few 500 piaster notes, which were nothing at that time when one dollar was equivalent to 3,000 piasters on the black market. Appalled, I took a small piece of gold bracelet, ready to give it away. But no such thing ever happened, and we finally reached the Defense Attaché Office (DAO) airport facilities safely.

We got off the buses and lined up to enter the impressive, deserted DAO building. We were led to a dreadfully long, empty hall to wait for two full hours. "Will we be picked up by helicopters to go to a ship?" I asked an American civilian coming by to hand out name tags to us. The answer was yes. The two-hour wait seemed to last two whole days. My mind worried and wondered, "Will the Viet Cong shell this place into pieces any minute now? Will we have time to move out before they arrive? What will happen after we leave here?"

We were then divided into groups of 50 persons, each one with a name tag. Soon we were ordered to move down the stairs. When we reached the hall on the ground floor, we saw one Chinook (large helicopter) picking up a group of evacuees on the runway. Many more helicopters were flying in circles like a swarm of huge birds landing and taking off. We were almost blown away when we reached the waiting hall. The whirl-wind from the helicopter's rotor blades blew our wearied bodies aslant. We huddled another 15 minutes in a shell-shattered office, 15 minutes frozen with fright and anxiety, watching half a dozen U.S. marines in full combat array scurrying back and forth, lying down in hiding places with their guns ready to fire, not knowing what might happen the next minute. We were frozen with speechless terror, worrying we would not make it. But at long last our turn came, and we were shoved into the Chinook. Everyone in our group ran out to the runway to board the aircraft. There must have been 60 or more of us squeezing, standing, and squatting on our luggage on the floor. Then up we went into the air, the houses and trees gradually fading from our sight. Still I did not feel safe as I closely watched two GIs manning their machine guns on each side door of the helicopter. The dim twilight was already spreading its waning rays on the open sea.

After half an hour in the air, we landed safely on an American aircraft carrier, the name of which I was too excited even to see. Many U.S. navy men were standing onboard looking at us with curiosity. After lining up on deck, we had our bags searched thoroughly by a sailor. My tiny knife was taken away. We were processed briefly, and then were led to another helicopter for another transfer.

Since we were moving still farther from the land and the battle, the intense fright seemed to have gradually vanished this time. It was ironic to feel that the further we were from our homeland, the safer we felt, indeed ! A 20-minute flight took us to another large U.S. aircraft carrier, the Midway, I later learned, where more papers were to be filled out. When we got to the hangar deck, cold, fresh apples were handed out to the adult evacuees and chocolate bars to the children. A bit of fresh fruit left us wide awake and somewhat recovered from our weariness. After we finished processing a long registration form, we were led through long walkways to the flight deck where we were served hot rice and meat. My husband and I were too tired to want any food, but my old mother did get something and so did our children. It was already dark. Blankets were handed out to each family, and we were instructed through a loudspeaker to rest until 11:00 p.m., at which time we would be transferred to a merchant ship. I was able to doze off for a few hours in the middle of the noisy deck even though I was leaning against a huge iron bar. The loudspeaker woke us up and told us to be ready for the move.

11:30 p.m. We were led down the passageway, down the accommodation ladder, to two huge barges with some 200 people on each, crushing and squatting on the deck. Getting the two barges away from the carrier and underway seemed to take hours. Sailors were running up and down; officers were giving orders; and finally the two barges moved away from the ship into the open sea. It was quite dark, but there was no wind, and we had a smooth ride for almost 40 minutes. Soon the sight of lights appeared ahead of us. The merchant ship S/S Greenport made quite an impressive sight from afar. We were very optimistic. We came closer and closer. I never realized it was such an arduous, difficult operation to be transferred from a barge to a ship! The wind suddenly blew hard. Our barge bounced up and down for 15 minutes before it could come alongside the ship. Many people got seasick and vomited on the deck; many had already fainted. Children and babies were crying and shrieking in the dark. We could hardly move our wearied and trembling feet up the long steel accommodation ladder to the deck. My husband and I had to literally shove the children up the ladder, and had to place our hands under my mother's arms to lift her. Some people had to be carried on stretchers. Our luggage was left on the barge and U.S. marines helped bring it aboard for us.

From the deck we were ushered down to our new resting place, the cargo hold. We stepped down the steel ladders with much difficulty. I had to use my shoulder to support my old mother who was shaking not from fear, but from exhaustion—step by step down the narrow ladder. Down in the huge hold we spread out our blanket, each family occupying a small space on which to lay our tired bodies. At last there were no more bouncing waves, no more squatting on the wet deck, and now we might have some rest for a while. At that time there were about 30 families in the hold, and it was very late at night.

30 April 1975

The sky brightened and the sun's first rays pierced the only opening of the hold. I sat up, looked around, and was startled to see the hold filled with people. I must have slept soundly for a few hours, during which time more people were transferred to the ship. There was not a single tiny space unoccupied. It was stuffy and noisy, the endless commotion of an open market!

Someone had said that a quick muster was being made and they counted 160 families with some 800 people in this hold alone. My husband climbed up the ladder to have a look at what was happening on deck. A moment later he came down screaming in awe, "You just cannot believe it! People are everywhere, in every hole, in every spot. There must be thousands of them on the decks and in the other holds of the ship!" He also said he saw numerous small fishing boats and barges filled up with evacuees floating around not far away, waiting to be moved to bigger ships.

A loudspeaker announced that toilet facilities had been set up on both sides of the deck, and that combat C rations would be distributed to each family soon. Our ship remained anchored on the same spot and did not make a move. People kept wondering and asking one another about its departure, but nobody seemed to have an answer. We waited and waited, and it was like being sentenced to capital punishment to be kept waiting without knowing what would happen to our own safety. The ship picked up more and more evacuees from small boats and barges which had just escaped from the coastal areas in the South. We heard that we had over 4500 people on board then. I went up to the deck and was flabbergasted to see such a throng of people. They had improvised tents from blankets, bedspreads, tablecloths, raincoats, pieces of cardboard, whatever they could use as a shelter from the rain and the sun. People were everywhere, even just a few steps from the toilet facilities. Women, babies, children slept on their wet baggage, on small pieces of cardboard, on the dirty deck of the ship. It was pathetic to see so many human beings suddenly destitute of everything. The look of harassment and despair on every face was heartbreaking.

Considering that there were more than 4500 people on the ship, which I heard, usually accommodated only 40 crew members and 12 passengers, the sanitary conditions were surprisingly good. A big hose spouted an ample supply of sea water all day long for bathing and washing, which my husband and my son enjoyed. In each quarter young men would take care of the waste which piled up so quickly every day.

There was a schedule for milk and soft water distribution, and one would have to line up for hours to get a small can filled. We had foreseen we might lack water once on land, and had brought quite a few large plastic bottles, but these were in the luggage we had dropped before getting on the bus. So we had only two tiny plastic bottles holding about two cups of water each. It seemed that all my husband and ten-year old son did was just line up to get water. We tried to ration our drinking water, but the scorching heat in the hold did no help at all.

One morning I saw some officers standing on the upper deck, and I asked them if they had some empty cans to spare. They told me to wait, and someone came back with an empty 28-oz pickle bottle. I was grateful to have anything to use as a container. The C rations were not really bad, and we had more than enough to keep us from being hungry. The first cans of beef, turkey, and biscuits were consumed with great gusto, but we missed rice already.

There were representatives of each hold and each deck who went up to receive the rations for each area. Near mealtime, a team of volunteer young men would go up and bring down several boxes of rations. We would sit still on our blanket, the "living quarter" for each family on the boat, waiting for our name to be called and the head of each family would then go out to receive the family's share. We began to establish our daily routine. We decided to eat two meals only, one around 10 AM and one around 6 PM. The five of us usually opened two tiny cans of meat, with a few biscuits, a piece of chocolate and two cans of fruit. We all conserved our rations and water carefully. My mother always worried that the children might be hungry and she tried to give them some tablets, her herbal medicines made of deer horn, ginseng, licorice roots, and other ingredients. My children did not want to try them, but my husband and I ate some and found them rather fortifying, indeed.

We could go up to the deck for some fresh air, and even my old mother could climb up the new wooden stairways some of the evacuees had recently made. It was refreshing to breathe some air in the evening, although moving through the crowd one could see nothing but the sea and the sky. Still it was a pleasure to get out of the stuffy air of the hold for a short time.

I had been wearing the same clothes I had on since I left Saigon because I had nothing else. Finally I took one of my husband's shirts and a pair of black satin trousers from my mother's clothes (quite short for my size) so that I could change and wash my dirty clothes. Drying them was quite a problem because one would have to wait right there on the deck, among the crowd, to watch and wait

for them to get dry and not be blown away by the gusty wind. Sometimes I put the clothes over my head and stood in the sun to wait for them to dry. My husband and my 10-year-old son had fun taking a bath every day even with salty water, but my 13-year-old daughter was too shy to even go to the toilet facilities they built.

1 May 1975

Someone turned on a radio which raised a commotion. Men gathered around to hear the latest news: Saigon was already lost to the Communists! We all had tried to flee the city, yet now that it had fallen, our hearts were filled with melancholia and yearning... A part of us had gone, indeed!

We had been at anchor for three days and we were getting used to it. Anything which could get us to a safer place, far from the Communists, would be too good to be true. Some sort of vague, apprehensive feelings still occupied my blank mind though. Would we be returned to Saigon? Would we ever reach our destination, whatever island it might be? The five-month-old baby from our neighbor kept crying all night long, shrieking and moaning miserably. The noise was like a swarm of bees everywhere.

2 May 1975

9 AM – Hurrah! Our ship got under way, headed for the Philippines, but it seemed to move at a snail's pace.

I just learned that we had several generals, colonels, and majors from the Vietnamese Army and Air Force on the ship. Many of them were there without their families since they were separated at the last minute when the Communists shelled the airport. One woman, all by herself, had been crying bitterly ever since she came to our hold. Someone said when she had fainted, she was transferred to this ship, and her husband and five children were transferred to another ship. We tried to comfort her that everyone would be reaching Guam anyway, but she didn't seem to believe us.

Another desperate and lonely man, looking miserable and bewildered, sat among us. We found out that his wife and six children did get on a USIS bus, but he was not able to get on the same vehicle with them. Now he was here with no news from his family.

It was very warm and stuffy in the hold, and other than going up on the deck once or twice daily, we just sat on our blanket fanning ourselves to near exhaustion, hoping the ship would reach Subic Bay in the Philippines soon. And then, what would happen from there, nobody knew.

4 May 1975

News came from the upper deck that Subic Bay could already be seen from afar. Then the ship came closer and closer to the bay but anchored at quite a distance from the dock. The loudspeaker announced that we would stop for 24 hours to replenish water and food and then we would be moving on to Guam. We were relieved to hear of the progress of our long journey.

Unfortunately, we waited for two more endless days and nobody ever told us what was going on or why we were held back. During those two long days we were ordered not to throw any trash overboard and the piles of waste became alarmingly unsanitary. The stench combined with the heat made living unbearable.

6 May 1975

At long last, the loudspeaker announced that we were going to be transferred to a more modern American ship, the S/S American Racer, which they claimed was the fastest in the world. The speaker kept saying that there would be 7,000 berths (more than enough for the 4,500 of us!) ; there would be more facilities, and a modern kitchen which might even serve hot rice regularly. What was behind all that? Everything seemed too good to be true.

The orders were given to move the occupants of each hold and each deck as a unit, one after another. But everyone was anxious to get aboard the new ship first. We lined up for two hours in the scorching sun in order to cross the gang plank connecting the two decks. My old mother was slowing us down and by the time we reached the American Racer, practically every hold and every spot was already occupied. We had to spread our blanket in an uncovered space in the sweltering sun. The deck of the hold was as hot as an oven, but we had no other choice but to lay our few pieces of luggage in whatever space was available. It was much more crowded on the American Racer than on the Greenport; the holds were much deeper and smaller; the toilet facilities were terrifying! For over 4,000 people there were only eight “open wooden cages” clinging to the outside of the ship. Just thinking of the line waiting at the stairway to that area made me shiver...Where were the 7,000 berths? People were so upset they wanted to chop the speaker into 7,000 pieces and throw him overboard for making up such a story.

4 PM. The American Racer moved so fast that we did not even know when it actually got underway. We gauged its speed by watching the foamy billows moving back by the side of the ship. To go to the upper deck we had to climb around 40 wooden steps, and once there, had very little space to move around.

I started feeling seasick the same night, and so did my mother. I had to look around for quite a while until I found a tiny space in a covered place, large enough to spread just a bath towel, so she could lie down. As for us, we remained in the open, shielded from the rain at night and protected from the scorching sun in the day by a thin piece of material we had found in my mother’s bag of clothes. We had nothing else to put up as a tent. For three days and three nights I lay flat on the floor, except once or twice, when I tired desperately to help my mother up the stairs to the “toilet cage”. But after she walked up the long stairways, she was too weak to climb up and down the stairs of the toilet facilities, and twice I had to use an empty ration can, holding it as a toilet bowl for her to use over a hole on the deck. We all had to restrain ourselves from everything. When we climbed down to our hold, both of us nearly collapsed from shortness of breath and seasickness. She threw up in a can that I could hardly hold still and we crouched half dying for hours before we recovered. Our eyes started to water and turn red with conjunctivitis. A Vietnamese doctor and his aide started going around with a pail of medicated water and asked people to wash their hands before eating and gave eye drops.

Fortunately my husband and our two children bore it quite well. They went to pick up the food, bring down the water, and hand down things to me on one side and to my mother on the other side of the crowded hold, moving with extreme difficulty among the people and their belongings.

This ship seemed to have plenty of food for the evacuees. C ration cans were distributed regularly. Once during the journey even rice was distributed to children, and ours ate up the small cup they received in a jiffy. We also received cans of corn, chicken, and fish. Then, as our ship came closer to Guam, they even gave out fresh apples, oranges, and bananas to everyone. The taste of fresh apples and the juice of the good oranges did bring us up to par, since I could hardly sit up or eat anything and my mother was no better. Sometimes looking at her skinny, wrinkled face, I wondered why she had to go through all these sufferings at her age. All the way back in 1946, we had fled the war in the city in North Vietnam to go to the countryside, leaving everything behind. We walked miles and miles a day, trying to go farther out and get away from the French troops. For almost a year we lived in the villages of strangers, sometimes the whole family in a tiny room we had to rent from them. Then, in 1954, after

the partition of Vietnam into two parts, we fled the Communists in the North to move to the South, again leaving everything behind for the second time. Now after a decade of hard work, we had built a good concrete house with a large patio, fruit trees, and beautiful flowers, but again we had to run away to an uncertain future with empty hands. Still I could not cry! I could not think of anything except wondering if we would ever reach Guam safely. During all those days, however, never once did a single thought of regret for our decision to evacuate cross my mind. I would accept all the difficulties, I would endure all the hardships, just for us to have a free life. It would not be easy in middle age to start a new life for the third time, but our children's future was much more important to us than our own life. What might they become ten years from now if they remained in a communist country? They would not identify with their parents because by then the party would be even more crucial to them than their own kin.

9 May 1975

8 PM. Someone was shouting with joy on the upper deck, "Come up and have a look! The lights of Guam are dazzling." The ship was moving closer and closer to the shore, and finally it tied up along the well-lighted dock of Guam. Those who were on the decks had the first chance to disembark and be processed, while those of us in the holds waited for our opportunity. While waiting for our turn, my husband and I went up on the deck to watch with deep emotion the lively scene. We had finally reached our destination – the first stop over at least. American men and women, military, navy men and civilians, all were busy and eager to help the evacuees with their belongings, to hand them cold drinks and cookies, to change babies' diapers. Their enthusiasm and their zeal made me feel like crying! It was 2 or 3 in the morning when our ship arrived, yet they worked fervently to welcome us to Guam. When my mother stepped down the gangway a wheel chair was ready for her, and a lovely, smiling young American Red Cross volunteer wheeled her up the lane to the processing line. Many Vietnamese people worked side by side with the Americans to process our registration, luggage search, and health checks. All army personnel with Vietnamese uniforms were requested to change into civilian clothes, which they picked up from nearby piles. Many wooden-cabinet showers were set up near the beach. The sight of fresh water, after so many days aboard the ship, appealed too many of us, and even at 4 AM many were still having showers and washing their dirty, salt-soaked clothes, but my eyes were wide open until daylight came. Finally, we were here in Guam, safe and sound after 10 days of hardship, anxiety, and endless worries. Half of our long, unforeseen voyage was over.

10 May 1975

We got up around 6 AM and stood in line for our breakfast of rice and then began to pack to move out once more, to Wake Island this time, I heard unofficially. There were four or five buses to transport the refugees to the airport and as usual my fellow country men jostled to get on first. We kept standing behind, and by the time we could step on a bus, it was almost 2 PM. The bus took us to the military airport, passing through a business street with many nice buildings and stores which amazed many people on our bus.

Once more our luggage was searched at the airport. While waiting in a huge hangar for the plane to take us to Wake Island we were served another meal and permitted to rest on mattresses put on the floor. Shortly afterwards we were instructed to prepare to board the plane. It was 3 PM. A C-141, its belly wide open, swallowed some 200 of us into its compartment. We squatted on the floor. My little son asked if all the planes were just like this – he had never been on a plane before. I tried to explain to

him the difference between a commercial plane and the special one we were on, but he did not seem to understand.

We had a smooth three-hour flight and landed at Wake airport at 8 PM, local time. We were greeted by a Vietnamese interpreter briefing us on our future life on the island: "Welcome to Wake Island. You will go through the in-processing routine and will then be taken to your new home. You will be housed together, 25 to 30 persons in a unit. Meals will be served three times a day. Buses are available from 5 AM to 11 PM. There is an open movie theater where a film is shown every night. You will receive supplies such as a pail, toilet paper, toothbrush, soap, underwear, etc. for your daily use. Potable water is not scarce and salt water is abundant for use." It did not sound that bad after all. We waited for two hours to go through the processing line and have our luggage searched once more. We were told that all medicines of any kind would be confiscated, and my poor mother worried endlessly. True enough, they took away from her everything dear to her health. She tried hard to bring along her Chinese tonic medicine made of tiger bones and Korean ginseng roots, her eucalyptus balm, her cinnamon twigs, her swallow nests, and several American tablets of medicines she had been used to. I unconsciously sneaked a tube of anti-diarrhea tablets in my pocket and got through the line without trouble. We were finally registered and were given a family card listing everyone's name and a meal card for each.

At the medical desk I ran into a doctor, and when I told him about my son's cut on his leg and a possible need for a tetanus shot, he referred me to the base hospital and added that my English had a very British accent. At the next desk, a military man was asking me my occupation in Saigon, and when I said I worked for the Vietnamese-American Association (VAA), he rang out cheerfully, "I taught at the VAA in 1970!" The world is small, isn't it?

A bus was ready to take us to our new house. The driver, another American military man, was demonstrably upset and showed his anger by pounding his fists on the bus door when he found out he had to take another load of refugees at 11 PM, after working since 7 AM that morning. I felt very sorry that we were the cause of his indignation.

We reached our living quarters around 11 PM and were shown to our new "room". Two families would occupy a twin billet with 3 mattresses on each side. There were also a closet, a wardrobe, a desk, and a chair. Indeed, everything was just like paradise after 10 days on the ship. We were about to go to bed hungry when my husband came in to hand us two hot sandwiches and 2 apples which he had just received from a new Philippine friend he had met outside the building. Eight persons, we and the three neighbors who had shared our journey all the way from Saigon, shared the food while expressing appreciation to the new friend. Each bed was supposed to have a blanket, but there were none for us and that night we were shivering with cold, trying to use bath towels and sweaters to cover ourselves from the chilly breeze of the island. My stomach started to grumble softly and I felt some pain in the abdomen. Fortunately I had my medicine and took two tablets. I went to bed feeling sick and had to get up once during the night. I looked desperately for some toilet paper and found a tiny bit, left over from the C ration can on the ship, in my son's pocket. Despite the cold, we did have some rest, but my head was still swinging as if I were on the ship.

11 May 1975

I woke up still feeling sick in my stomach and took another tablet of my medicine. It was the first time since we left Saigon that I had a real chance to look at myself in a large mirror, and I was startled to see the large amount of gray hair that had appeared since the beginning of the journey leading to freedom. I must have looked ten years older in ten days!

We went outside and the sight gave us a good impression when we saw several nice buildings around. Before we came to this tiny coral island, we thought it would be like the Sahara, with just the desert and huts... It now looked to us like a wonderful summer resort. Refugees casually strolled along the streets, and the happy look on their face told me that life on the island was not too difficult. We went to the Supply Office to get our first supplies, and were directed to one after another door without being able to get anything. There were too many people waiting outside every office. I was looking for a telephone booth and found one near the post office, just a block from our building. Having no change, I asked the telephone operator how I could call my sister on the U.S. mainland. I did not even think of a collect call until she told me I could make one. She connected me to Maryland without trouble and when the operator mentioned my name, I heard my niece's voice calling out excitedly, "Mother, it's aunt Ch."

"My goodness, we have been worrying so much about all of you. Where are you now?" my sister's voice rang in my ear, clear and close. I told her we were safe on Wake Island but would not know how long we would have to stay here. She asked about our younger sister and her family. I did not know anything except that their names were given to a high authority at the U.S. Embassy and they were assured that they would be airlifted out in time. After our chaotic departure we knew nothing about those who stayed behind. Probably at the last minute when all the Americans were gone, there was nobody they could get in touch with and were left behind like many Vietnamese employees who were required to stay and work until it was too late for them to escape.

I felt so very guilty I could not do anything more to help my sister and her family. They all wanted so much to flee with us, and she even asked me to take her two younger children with me, on the VAA list, but I could not do anything to help. The VAA would allow only one's parent, spouse and children, and brothers and sisters under 17 years old if boys, and under 17 and single if girls. People ran around in all directions trying to find a channel to escape because they knew if they stayed the Communists would never tolerate them. They were the ones who were left behind, unable to flee from the iron hands. Yet, by then thousands and thousands of fishermen who had their own boats, who did not intentionally mean to escape the country, got picked up on the sea.

I dared not talk too long on the phone, knowing how expensive it must be from Wake Island to the mainland. I told her to ask for a sponsorship letter for us so that we could get out faster. I said I would keep in touch.

I went back to our living quarters and asked for the way to the immigration office. Then we all walked to the building a few blocks from ours. The line in front of the immigration office was dreadfully long, and we gave up.

It took us over an hour to get through the line in the dining hall for our breakfast, our first meal on the island. My mother, my husband and our two children were quite disappointed and impatient with the long line, and I had to explain to them that in the U.S. you often have to stand in line, even if you have money to buy something. My mother felt humiliated and said it was like begging. We were given plenty of rice, bacon and eggs, which were much better than we had expected. Except for a few Americans in the kitchen, the mess hall was well taken care of by the Vietnamese refugees themselves. It was orderly and clean, and I was very impressed with the whole situation.

After breakfast my son and I went to the hospital to have the cut on his leg checked. It took us another hour to wait for our turn. Several Vietnamese were acting as interpreters in the hospital. I also asked for some medicine for my upset stomach and while waiting for my prescription to be filled, I took the opportunity to ask the medical sergeant to give us a doctor's permit to take food home from the mess hall for my mother who was then too weak to stand in the long lines for her meals.

Fortunately I got both the medicine and the permit, and on my way home from the hospital I went to stand in line again to get some food for my mother.

By 13:00 I ran back to the supply office and, to my surprise, saw only a few people in line. I joined the end of the line quickly, waited for fifteen minutes and received our first batch of supplies which included a water pail, some men's underwear, a box of tissue paper, some toilet paper, soap, toothbrushes, toothpaste, etc. Everything came in most handy and we were very thankful for what we had received.

We went back to the immigration office but had no luck; the place was still crowded with the people and the lines were even longer than in the morning. By chance, we ran into a relative of my husband who worked in this office. She told us to come back very early the next morning and she would help us with the papers.

On our way back to our building we met a Vietnamese couple, our old friends from Saigon, who told us about their danger, hardship, and privation on a barge that departed from Saigon Port on April 29. Their story was even drearier than ours. They were robbed of all their belongings the minute they got on the barge and could do nothing but watch their luggage being tossed back on shore while they were hardly on their feet yet. They, too, had nothing left! After half dying of hunger and thirst on the barge for three whole days and nights without even water – with many children aboard – they did survive and were finally picked up by a U.S. merchant ship which had far fewer provisions than our ships. They usually had a few spoons of thick, plain rice soup every 20 or 30 hours. Everybody was nearly starved when the boat reached Subic Bay in the Philippines. At one point they thought their three-year-old daughter would not make it. Fortunately they were fed well when they arrived in Subic Bay, and from there they were flown directly to this island.

12 May 1975

Another 48-hour delay is expected for the outgoing planes. The resettlement camps in the US had been filled to capacity and there was no more space for us at the present time. We would just have to wait, I didn't know for how many more days.

A pipe broke in the bathroom of our billet. A neighbor and I kept moping for hours, yet the dirty water kept coming up, flooding the toilet area. Finally we gave up, and I reported this to an MP passing by. While waiting for a plumber to come and fix what was wrong, I met Col. Jolley, Air Base Commanding Officer, on his daily round of the living quarters, with a Vietnamese interpreter. I told him about the broken pipe and took him in to see the flooded toilets. He immediately requested action through his walkie-talkie and the answer from the other end was heard clearly "Right away, Sir!" I talked to the colonel briefly and expressed my willingness to volunteer my service wherever I might be of help. Right there he talked to the major in the hospital through his walkie-talkie about my offer, took my name and told me to go and see Major Cole the next day.

14 May 1975

I got up early and told my mother and my husband I would go to the hospital to help. When I arrived at the hospital the place was packed with out-patients waiting to be examined. A Captain Davis told me to wait for Major Cole. A few minutes later he arrived, and after talking to him, I actually started to work right then and there. There were at least five or six other interpreters who had been in the hospital for some time who made me feel very awkward and inexperienced. While some worked very hard, a few teenagers made me feel quite bad with their lack of good manners. I saw them going to the back room taking apples and oranges probably reserved for the American personnel, something rarely done by the refugees, and eating them casually in front of the patients, many of whom with sick children who hadn't had any fresh fruit for a long time.

That first day I was an inept medical interpreter trying hard to learn new medical terms such as BM, CBC, sputum, pus scabies, and everything else one could think of, and getting acquainted with the doctors and medics who worked very hard in this tiny hospital. They had improvised six individual rooms for examinations and sometimes we had to wait quite a while before we could get a patient in because all the rooms were occupied. Time flew by quickly and I went home after 6 PM, satisfied with myself, because I had at least been of some help to my own compatriots.

15 May 1975

I must have lost a lot of weight lately since my only pair of pants became loose and looser each day. It was a desperate effort to try to hold them on while walking a couple of miles to the mess hall three times daily. Finally, and fortunately, a new friend in the billet gave me a safety pin which I greatly appreciated. My shoes kept getting torn here and there and I tried very hard to stitch them together with a small needle I had borrowed from a neighbor. Luckily enough, the other members of my family still had their clothes and their shoes in rather good shape.

16-18 May 1975

Even though it was only a few minutes after 7 AM when I came to the hospital, the hallway was already packed with people waiting. I usually started registering their names and asking them what their trouble was in order to record all the details on their individual files. Around 8 AM the other interpreters came in. We all worked very hard and I got to know the young American doctors and medics whom I greatly admired for their devotion to the patients.

The most common diseases were fever, cough, and diarrhea among children; fatigue and constipation among the adults. Every morning was a hectic one with hundreds of cases to examine. People would have to wait to have their medicines ready or their prescriptions filled by the only pharmacist who did not want any extra help in his back room except a girl who worked quite slowly. All sorts of medical tests could be completed and X rays done in no time. Given the very limited facilities they had, they certainly worked very efficiently. I really worked hard, too, some days from 7 AM with a short lunch break until 6-7 PM in the evening. When I came home at night my feet were so tired from standing and walking all day long, but I was happy. I found a small post office nearby where I could buy some air letters. I had been writing some letters to my husband's relatives in France and Canada and my American friends in the U.S. to keep them informed about our family's whereabouts.

My two children complained that I was out too much, and I had to explain to them that this is what anyone would do when thousands and thousands of us Vietnamese refugees had been helped to reach this island. I might have been selfish, too, since when I worked, it made time fly more quickly than when I just lined up for three meals a day, lay down in our billet or strolled along aimlessly.

19 May 1975

Another busy morning passed without much excitement. I had now become quite familiar with my work in the hospital.

Late in the afternoon, when we had just a few patients and when I was washing the dirty thermometers at the sink, an Air Force Major Toner from the island Information Office came by and asked for me. He said he heard about me from Col. Jolley and told me he would need someone to help translate the news, since the very capable man working for him might be going to Guam to join his family any day. I was too happy to accept the new job at the Information Office. I would then be able

to have time to do some of my own writing. Major Cole and the other doctors did not like my quitting, but I told them they had too many interpreters in the hospital already, and that I would be of better use in the Information Office. I was somewhat excited about the new job.

20 May 1975

I was sitting on a bench outside in the morning when Col. Jolley passed by. I told him about Maj. Toner's offer and he was kind enough to give me a ride to the Information Office located in the main airport of the island. I was very surprised when we walked into the modern, impressive-looking waiting room on the ground floor. The other night, when the plane landed, it stopped at a corner, and we had come through a small wooden house which I ignorantly assumed was the actual airport terminal. I was even more surprised to walk up the stairs and see neat, nice-looking, air-conditioned offices. The Information Office occupied the Conference Room of the building. Major Toner was quite happy and surprised to see me. He told Col. Jolley that he did not actually expect me because when he talked to the doctors in the hospital, who did not want to let me go, he thought I would stay at the hospital. But I was free to make my decision, wasn't I? Nevertheless, I was introduced to the other Vietnamese staff members, a Logistics captain and three girls who used to work for the Defense Attaché Office in Saigon.

My first translation of the news was awkwardly done, as was my work the first day in the hospital, but I learned and enjoyed the working atmosphere here tremendously. It was like being in a family, under the guidance of the kindest man we could ever have, Maj. Toner.

26 May 1975

It has been a week since I started working in the Information Office, translating the news from the wires we received each morning, picking up what would be of interest to the Vietnamese community on the island, selecting pieces of music to be broadcasted daily, and waiting for the news of available planes to take us out of the island.

Every day we inquired about news of the outgoing flights, and every time the answer was the same, "No news!" Instead, other scraps of information we had from the Island read something like this:

Daily consumption of food on Wake Island:

2,309 lbs beef	380 #10 cans cabbage
1,078 lbs fish	160 lbs onion
764 lbs pork	126 cans corn
432 lbs chicken	114 cans peas
2,049 doz.	100 cans celery
5,124 lbs rice	416 cans sugar
146 gallons milk	107 lbs salt
65 gallons syrup	24 lbs pepper
40 gallons oil	42 gallons soy sauce.

We were urged to go to the Immigration Office to get our alien number, and those who had been working with a US Government agency before were requested to report to the Immigration Office, too.

I had been telling Maj. Toner about the hardship we went through fleeing from Saigon and he encouraged me to write it down. And that's how this journal actually started. At least in this Information Office I could get some paper and pencils and could spend all my spare time writing.

27 May 1975

There had been talk about the possible use of former U.S. Government agency employees in a new resettlement camp just established in Indiantown Gap, Pennsylvania. But nothing was sure yet. Everyone was waiting for Congress to approve more financial aid for the refugees' resettlement. We kept hoping that something would be worked out so that we could get out of Wake soon. Actually, life on this tiny island was very pleasant, and if one forgets the long lines at meal times, one has the feeling of being on a summer vacation, all paid for. The nice beach, the long winding roads with very pretty houses surrounded by beautiful tropical flowers certainly give a peaceful impression. My two children enjoyed their free time to the utmost and were outside all the time, sometimes sleeping under the shade of pine trees. They had a nice suntan, as did everyone else, because of their being in the sun. Even my old mother got some fresh air and seemed to have recovered from the long ordeal on the ships.

For the last couples of nights I had been busy converting a size 16 used dress received from the Supplies Office into a blouse size 7 for myself. I still had only one blouse, and this newly altered one would give me a chance to have something to change into without having to wait for my clothes to get dried in the wind overnight.

We just received a cable from my husband's niece and nephew in Canada saying they would sponsor our family. I told my husband it would be totally up to him to make a decision whether to go to Canada or to wait and go to the U.S. My husband suggested that we wait for a few more days to see if any new jobs come up in Pennsylvania, since we really prefer to go to America and be settled there.

28 May 1975

It is certain now that a special plane will take some former U.S. agency employees out to Pennsylvania. Unfortunately, the first news in the morning was that only two of us would be leaving for Pennsylvania tomorrow, and that would include me and my family. I dare not believe it yet. Someone was still questioning whether the VAA was really affiliated with USIS. It certainly was since the VAA was actually a bi-national center under USIS.

29 May 1975

Maj. Toner verbally confirmed that our flight would be going to the mainland tomorrow. I still cannot believe it yet. Let's wait until we are actually on the plane to be sure of this.

6 PM. Capt. Schmidt, the officer in charge of flights, was at the corner of our building with a list of names in his hand, looking around for someone. Everyone was asking him about flights. When he came closer, I accidentally asked, "Are you by any chance looking for me?". "I don't know," he said "Let's see". We looked through his list and sure enough, our names were there. "OK, the bus will pick you up here at 1 PM tomorrow." I could have screamed with joy! It was official now and we could start packing. I would also have to find a replacement to work in the Information Office. We had a few friends, graduates from U.S. universities, and I felt sure they would be more than happy to help. When I asked them, they gladly accepted without any hesitation.

30 May 1975

I went to work in order to have a chance to brief my replacement on our daily routine and did not come home until 11 AM. I could not swallow my lunch because of excitement, the excitement of getting out of this island and moving closer to something more definite...

We were ready and waiting outside the building. Finally the bus came to pick us up to go to the airport. There were around 20 families for the same flight. We went through the usual routine: luggage search, and for the first time U.S. currency inspection.

Our new friend Kuz, a photographer at the Information Office, came to the airport to take pictures of us as if we were VIPs leaving the island, and all our new friends from the Information Office came down to see us off. A British officer, Lt. Bird, gave me a few US dimes so that we could make some phone calls in Honolulu if we wanted to.

It was a smooth five-hour flight from Wake to Hickam Air Force Base, Hawaii. Our plane landed around 11 PM and we were the last to leave the plane. Maj. Toner, who had returned to Hawaii the day before at the end of his tour of duty, was there to welcome us. While we were waiting for the routine processing, he had picked out a sweater for me, a jacket for my husband, and a coat for my mother, all of these from the Red Cross stand in the waiting hall. Our children had their sweaters and did not need more. It had been very cold on the plane and we did not have enough clothes to keep ourselves warm; the flight crew ran out of blankets to give to everyone.

Two attractive volunteer ladies from the Red Cross were serving soft drinks and cookies to the refugees. We waited comfortably in the very modern waiting lounge and had some rest before our plane take off for Pennsylvania.

Finally our plane took off again around 2 AM, going directly to Harrisburg, Pennsylvania. It was quite a smooth flight, but the landing this time, after ten hours, was so terribly bumpy that everyone got sick!

A bright sun welcomed us at the airport. There were several buses lining up to take us to the camp, about 20 miles from the airport. The processing conducted by the army personnel at the camp was extremely efficient, orderly and fast. We received our camp ID's within an hour after stepping down from our buses.

On our way out from the processing routine, I suddenly saw one of my VAA colleagues working as an interpreter for a group of refugees. I was delighted to see her since I thought she had not been able to escape at the last minute. She had sent her four children ahead and was requested to stay behind with her work. She later told me that she and her husband had to escape by boarding an out-of-order navy boat, with hundreds of other people who were desperately trying to repair it. They finally fixed it, put up white bath towels as flags and crept along the river after the city fell!

It was already dark when we were taken by buses to a mess hall where we were served a good dinner of fried chicken, rice, fresh vegetables and fresh fruit. The vegetables were very much appreciated by everyone since we had not had any for several weeks.

The camp looked somewhat like a college campus with very impressive white-painted buildings, green roofs and windows, occupying a very large area. The sight of lighted windows gave us some encouragement... The buses then took us from the mess hall to the Supplies Office, where we were given pillows, bed sheets, and blankets for each person. We were then taken to our barracks, each family occupying a billet, partitioned by wooden movable walls, with bunk beds and mattresses. It was dark inside and there was much noise all around. The thing that shocked me most was the shower room. We must have had around 90 persons in this building and there was only a one-room shower with no door!

It must have been midnight when we were finally settled. We slept comfortably for the first time, but around 4 AM lights were on in almost every building, and activities had already begun. It seemed that nobody could sleep any longer.

31 May 1975

After breakfast the bus took us to the Immigration Office and Health Center where we had our necessary papers processed, our blood tested and our chest X-ray done. We also had to apply for our social security numbers. Everywhere we went, I talked to people briefly and found them very enthusiastic and sympathetic. One lady in the Social Security Office even gave me the name and telephone number of The Patriot, a newspaper in Harrisburg, so that I could call and ask if they were interested in my story, which I was telling her about.

At the interview with the Immigration Officer (because of mere ignorance of what organization was in charge), I expressed my worries about my severance pay checks, which had been issued in Vietnamese currency. When we received our checks, just four days before Saigon fell, our American director strongly assured us that those checks would be automatically converted into U.S. currency in Guam or here. I had worked for the VAA school for over 11 years and actually earned my severance pay from my sweat and tears and if they were not going to convert my pay check, I really felt as if I were being cheated, even robbed!

When we were through with the papers it was already past lunch time. Fortunately some Salvation Army people were in front of the building offering sandwiches and doughnuts with coffee and milk for everyone.

We went back to our billet and had a chance to go down to the shower room again, still that no-door shower facility! My husband and I went upstairs and took a cotton mattress cover, a few safety pins, and with a big trash can used as a ladder, we improvised a shower curtain which looked decent enough. It was really appreciated by the women and girls in the building who were happy they could at least have showers, too.

We went out to look for a telephone booth so that I could call up my sister in Maryland to tell her that we were in Indiantown Gap in Pennsylvania. They were so happy to hear from us and said they would come visit us as soon as they could.

Soon it came time to line up for dinner again. There were several dining halls and from the top of the hill, the long, winding lines of refugees presented quite an interesting sight. It took us 45 minutes to reach the mess hall door. The scene inside the place reminded me much of a dormitory dining hall. We had good food and fresh vegetables, and even fruit for dessert.

Sunday, 1 June 1975

A young man from the Red Cross came to tell us that my sister and her family from Maryland would be coming to visit us in an hour. We all hurried to make the long walk up and down the hills from our building to the Red Cross headquarters. The young man leading the way walked so fast we could hardly keep up with him. On our walk, he told me about a project to have English classes for refugees, and I instantly volunteered my services and promised to take a few classes, if need be. Indeed, it would be nice to do something useful to spend the long hours in the camp.

We had such a happy reunion! My sister was quite alarmed with the way my husband and I looked, very skinny, suntanned and haggard. Surprisingly, she said, my mother and the children did not look that bad. My sister told us that our nieces had made an announcement of our possible arrival in their area, and already a clothes drive had brought boxes and boxes of clothes, linen, etc. Someone in the neighborhood went as far as offering two rooms in his house for our temporary stay until we got settled. We were really touched by peoples' generosity. My sister left with her family but not without assuring us that they would come back to pick us up when we were released from the camp.

I tried to call my American sponsor, David Cole, a friend of twenty years, whose family got a scholarship for me to study in this country from 1956 to 1960.

He was not home. Later in the evening, I received a Red Cross Message from his wife, Peggy Cole, asking me to call her collect. She was happy our family could get out of Saigon. We had a long talk on the phone, and she offered a room to our family in her house up in Massachusetts. Everybody was exceedingly nice and generous!

2 June 1975

I went to see the representative of the Pennsylvania Department of Education in order to obtain more information about our English classes. I ran into a young American who looked very familiar to me, but I could not remember where I had met him before. He had also come to volunteer his services as a teacher. After we talked for a few minutes I found out that he was the USIS man from Can Tho (south of Saigon) with a Vietnamese wife who used to come to the VAA Saigon quite often. We were told where and when classes would start the next day.

When I came back to our building my husband and children were all outside in the next courtyard listening to some American folksongs in a live performance for refugees. As I went to join them, a Vietnamese refugee stepped up on the wooden stage to offer a Vietnamese song for his compatriots. The familiar melody made everyone homesick, and he received a tremendous ovation while many cried "Encore!". One after another Vietnamese refugee, both male and female, came up to sing, and instead of listening to American folksongs, we all enjoyed listening to our Vietnamese folksongs.

3 June 1975

We new volunteer teachers had much difficulty finding our classrooms, but finally started our classes anyway. Our students were all refugees, 16 years and older, who were very enthusiastic about learning English. Some older folks were there among the crowd too, trying to learn a few words. I first worked with an American teacher, a volunteer college student, but was transferred to another class in the next building which had no teacher as yet. I really enjoyed teaching again and was encouraged by the refugees' eagerness to learn.

It was later than usual (because our first day of class started late) when I ate my lunch. My son dashed in to tell me that we had a message from the Voluntary Agency (VOLAG). I hurried to finish my lunch and went down to the International Rescue Committee (IRC) office to wait for two hours to have an interview with the representative of this agency. I showed him all my papers, my degree from Michigan State University and my certificate of training from the University of Michigan (Teaching English), my certificates of employment, and he seemed to be quite satisfied. He said he would need to make a few calls, then all we would need to get out of the camp would be the security clearance from the camp, which would not take long, he claimed.

4 June 1975

Our second day at the English classes went by smoothly. More and more students came to enroll, but we did not have enough chairs for everyone. Many asked to be allowed to stand in the back of the room, just to listen to the class.

After class, I went to the Education Office to do some taping in Vietnamese for the English lessons.

In the afternoon my colleagues from the VAA came by to ask me to go to another office in order to make another claim for our severance pay checks. There seemed to be no hope, though. While filling out our papers there, we saw a New York Times correspondent who happened to drop by to ask for the location of the Salvation Army clothing store. Again through mere ignorance, I tried to take advantage of a rare opportunity to tell him about our case, hoping that a few words in the papers would help us get our checks converted.

5 June 1975

Mrs. Logan, foreign language Education advisor to the Pennsylvania Department of Education, with whom I had been doing some taping for our English classes, encouraged me to call up the newspapers and mention my journal of evacuation. I was somewhat reluctant, but finally gathered all my courage and placed a collect call to The Patriot. A Miss Nancy Hall from the Editorial Office talked to me on the phone, and, to my great surprise, said the paper would be interested in my story and she would come down to see me the next day in the camp. She asked for my name and the address of my building. I just could not believe it!

Mrs. Logan was very pleased with my work and asked if I would like to come back to Pennsylvania if some job opened up. I said I would go anywhere as long as I could find a job to earn a decent salary for our living when we got out of camp. I would be happy even to take a secretary's position since I could still type well enough and my shorthand was still readable.

The weather had not been very nice for the refugees lately. It had been raining almost every day. Since it was raining this evening, each member of our family took a plastic cover, used to protect the blankets, and put it over our head as an improvised raincoat to stand in line for our dinner. It was very cold and windy. Some elderly people were shivering. Some women carried their babies with them. Most of us did not have enough clothes to keep ourselves warm. My mind wandered as I watched the long, long line moving very slowly in the windy rain. Standing there, waiting to get our meal, were people from all walks of life: millionaires who left behind all their fortune; deans of colleges who left their students final examinations unattended to; doctors who fled from the hospitals at the last minute; enlisted men who found themselves all alone in this strange situation; fishermen who did not plan to evacuate to the U.S. and yet were picked up at sea by American ships; country people and their children who had never been out of their native villages before all were here, fleeing a possible death sentence in exchange for freedom -- but yet a relative freedom in this camp.

6 June 1975

Still there was no news about our security clearance. Nobody seemed to know where we stood, except that it would not take too long to be cleared and released from camp.

The Patriot did not show up either, and actually I was not at all surprised. Someone asked about the lack of privacy in the barracks. Privacy had been something left out of our vocabulary since the moment we were shoved into the helicopters. One thing that shocked me most, and still disturbed me endlessly, was the tough, inconsiderate young single men, mostly enlisted army and navy men or paratroopers, who swore, cursed, and spoke obscenities loudly at all times right across the hall in the billet. It made me embarrassed to be around, especially when I had a 13-year-old girl and a 10-year-old boy who were forced to hear them day and night. I was really distressed but could do nothing except encourage my children to play outside or go to the small reading room that some volunteers had set up for children in a small house near our building. We usually took long walks after dinner and would not get back to our barracks until dark to avoid being around the objectionable speech as much as possible.

Saturday, 7 June 1975

My niece came from Maryland to visit us. She waited for three hours at the visitors' center before we could reach her by bus even though the center was not far from our building. She brought us some sugar and coffee, which my husband had greatly missed since we had come to this camp. The only place one could get coffee was from the Salvation Army snack truck, which passed through the camp to serve volunteer workers and refugees; but the line of coffee drinkers which it attracted, though not so long as other lines, was long enough to discourage my husband..

I was ready to join the line for dinner when a VAA teacher rushed in to tell me I should go to the counselor's office immediately to fill out another claim to have my severance pay converted to dollars. Only 15 minutes remained before the mess hall closed, but I preferred to skip the meal and hurried to the counselor's office a few blocks away. I filled out another claim, the third one since I came to this camp. Then I met a Mr. Currier, who used to work for the U.S. Embassy in Saigon and who had come to the VAA once asking me to help find a teacher to teach him Vietnamese. He did not offer me much hope, but told me he would do his best to solve my problem. Then, regarding employment, he asked me to jot down a short curriculum vitae, saying he could not promise anything definite, but someone might get in touch with me for possible job openings in a few days.

8 June 1975

A messenger brought me a card asking me to report to the Executive Office Monday morning. It must no doubt be the processing to be released from camp. I was a bit excited about it.

There was a big hall that had been converted into a temporary temple where a Ceylonese monk conducted services for the Buddhists. My mother was very happy to be able to go there everyday for her prayers.

I usually spent my afternoon writing outside, and sometimes my students from the English classes would gather for some individual tutoring. A middle-aged woman who had never missed a single class since we started, a mother of four young children, was always there waiting for me in the afternoon so that I could help her with her pronunciation. All the refugees were eager to learn just a few words because they worried about the difficult time they might have once outside the camp.

Monday, 9 June 1975

When I came to the Executive Office, Mr. Thomas, the Executive Secretary, had my curriculum vitae on his desk. Mr. Currier and Mr. Flood, a former VAA director, would be joining the camp executive staff soon. They had recommended me to Mr. Thomas. When I said I would be happy to take even a secretary's job, Mr. Thomas said, "No, it is going to be much more interesting than that. If you work, it's going to be in the Washington, D.C. area." I could hardly believe I would have such great luck, and again, I would wait until it became a reality.

What everyone had been waiting for these days were the Red Cross messengers. Everyone was anxious to get a message from their VOLAG, too, and each time a messenger came by, everyone would wait for his name to be called out.

Tuesday, 10 June 1975

So much good news in one day! The VOLAG just called me up to tell me our clearance had arrived and that we could leave camp any day we wished to. They even let me call up my sister from the office phone to ask her what day she could come to pick us up. We actually could leave tomorrow, but my sister and her family had to go to the Immigration Office for their own papers. Just another day to wait...

Wednesday, 11 June 1975

We ran into Mr. Flood with a group of Lutheran Church representatives who had been touring the camp. We were informed that in their latest meeting they had come up with a resolution by which each of the 500 Lutheran churches in the state of Pennsylvania would be sponsoring a family of refugees. Isn't that wonderful to hear?

Two families from the ground floor of our barrack were leaving that day, and two others families, including mine, would move out the next day. It seemed that since the camp had now reached its full capacity of 15,000 refugees, the out-processing routine would be greatly accelerated in order to have more space for the refugees coming from Guam and Wake Island.

4 PM. Those who were leaving camp the next day had been requested to report to Building 5-103 for a briefing on what to do before one really moves out. My husband and I went to the other end of the camp, to look for the building. Several people were already there waiting, and the meeting was convened shortly. We were instructed to return all bedding materials and get a receipt; wait for the bus which would take us to the out-processing building where we would be given three important papers: a health record, a social security card, and an alien Form I-94 with the necessary words "employment authorized" stamped on it.

There had been many rumors about a certain amount of money (\$300) that each refugee would receive on leaving camp. I raised this question at the briefing session but nobody knew the right answer. We were referred to our VOLAG office. After the meeting, I ran back to IRC and waited for two hours for the lady in charge of my case to come back from interviewing the Cambodians in their area. I was given a \$100 check, not as what a refugee would get, but as a gift from IRC to a former employee – I had worked for this organization in Saigon in 1956, and then in New York City during the summer of 1958. I was promised more money from IRC headquarters in New York when I reached my address in Rockville, Maryland.

I went back in the heavy rain and stopped by the telephone booth to call my sponsor, informing him about the good news of my leaving camp next day. He already knew this since he had called the IRC earlier that afternoon. He said he would come to Maryland on Tuesday in order to discuss with me my plans for the future.

That afternoon I left a note in Mr. Thomas' office to inform him of my leaving camp the next day. When I walked out, I ran into him down the hall and he told me the man from Washington would not come until Saturday. I asked him who to call in Washington about the interview, but he said he would call the man himself and tell him about me. I still had no luck so far as a job was concerned.

We packed. Our luggage this time was heavier than it was when we arrived since we had received some second-hand clothes.

Thursday, 12 June 1975

It had been raining all night long. We took our blankets and linen to the Supply Office for a receipt. The bus came by 10 minutes ahead of time, but we were all ready for it. We went through two different

processing lines and were finished with all the routine out-processing by 10 AM. We were taken to Area 2, and after the final briefing, were told to keep the most important papers, our Alien Form I-94, our Social Security Card, and our health record.

The waiting hall occupied a barrack in the very far end of the camp, quite isolated from the populated buildings, and even the MP did not know exactly where it was located. My brother-in-law and my sister had gone from one building to another trying to find us before they were directed to our waiting hall. But they finally found us, and here we were, all set to be free, entirely free from any obligations, ready to start our new life again, for me for the third time! ■

Revised May 2010

Kim-Châu

Evacuation

Một Thời Bay Nhảy Làm Giáo Dục Ty Nạn

Do Đàm Trung Pháp

Một hạnh ngộ chợt đến với tôi vào đầu mùa xuân 1980 tại San Antonio, Texas. Lúc ấy San Antonio đang đón nhận khá nhiều dân ty nạn Việt, Miên, Lào (gọi chung là dân ty nạn Đông Dương) qua trung gian của văn phòng USCC (United States Catholic Charities) là cơ quan định cư lớn nhất cho người ty nạn nói chung. Để giúp những người bảo trợ và các giới chức học chánh cũng như giới chức xã hội địa phương hiểu biết thêm về nếp sống của người ty nạn Đông dương, USCC và trường Đại Học Our Lady of the Lake cùng đứng ra tổ chức một buổi hội thảo về văn hóa Đông Dương vào giữa tháng 3 năm 1980 trong khuôn viên của trường. Tôi là một trong số diễn giả được mời, và trong thành phần tham dự viên có một vị đại diện cho một tổ chức nghiên cứu giáo dục đa văn hóa tại San Antonio mang tên Intercultural Development Research Association (IDRA). Sau khi tôi thuyết trình xong về những nét chính yếu của văn hóa và ngôn ngữ Đông Dương và trả lời một số câu hỏi từ các tham dự viên, vị đại diện IDRA đến bắt tay tôi và chúc mừng tôi đã đóng góp một bài nói chuyện rất hữu ích. Gốc Mỹ Châu La-tinh với nước da bánh mật, cô Esmeralda rất thân thiện và dễ mến. Cô xin số điện thoại của tôi, và khi chia tay cô tươi cười nói với tôi một câu như nửa đùa nửa thật, “Ông boss của tôi mong được gặp ông lần đấy!”

Cô Esmeralda không đùa, vì chỉ hai ngày sau buổi hội thảo cô đã gọi điện thoại cho tôi và cho biết ông boss của cô gửi lời mời tôi đến gặp ông tại IDRA càng sớm càng hay. Chúng tôi thỏa thuận ngày giờ cho buổi gặp gỡ với ông ấy, và tôi cảm ơn cô đã báo tin vui khi chào tạm biệt. Mấy câu điện đàm vắn tắt ấy cho tôi cái linh cảm rằng một chân trời mới sắp mở ra cho nghề nghiệp của tôi.

Trụ sở của IDRA khang trang, chiếm trọn lầu ba một cao ốc đồ sộ trên đường Callaghan, thành phố San Antonio. Khi bước vào phòng tiếp khách tôi được cô thư ký cho biết Tiến Sĩ José Cárdenas, giám đốc điều hành IDRA, sẵn sàng tiếp tôi và cô hướng dẫn tôi vào văn phòng làm việc của ông. Ông là người gốc Mễ Tây Cơ nhưng nước da trắng trẻo, khoảng ngũ tuần, vóc dáng bệ vệ, cung cách cư xử trang nghiêm. Sau vài câu xã giao, chúng tôi chia sẻ với nhau về quá trình nghề nghiệp. Ông từng dạy tại Đại Học Texas tại Austin và làm trưởng khoa giáo dục cho Đại Học St Mary tại San Antonio. Tôi cho ông biết tôi chuyên về ngôn ngữ học và phương pháp giảng dạy ESL (English as a second language) tại Đại Học Georgetown ở thủ đô Washington và đã dạy tiếng Anh nhiều năm tại Đại Học Saigon. Ông hân hoan ra mặt khi tôi bắt chợt chuyển từ tiếng Anh sang tiếng Tây Ban Nha là tiếng mẹ đẻ của ông.

Sau mấy phút làm quen đó, Tiến Sĩ Cárdenas cởi mở hơn nhiều. Ông cho biết IDRA vừa được Bộ Giáo Dục liên bang cấp thêm một ngân khoản lớn để giúp đỡ các khu học chánh trong Vùng VI của Bộ Giáo Dục (bao gồm các tiểu bang Texas, Louisiana, Arkansas, New Mexico, và Oklahoma) cải thiện việc dạy dỗ các học sinh chưa thông thạo tiếng Anh, mà đại đa số thuộc sắc tộc Mỹ Châu La-tinh. Vì nay có thêm cả hàng chục ngàn học sinh ty nạn gốc Đông Dương trong các tiểu bang vừa kể, từ mấy tháng qua ông và các cộng sự viên vẫn ráng sức tìm kiếm một “chuyên viên giáo dục” gốc Đông Dương để mời hợp tác. Ông nói cô Esmeralda nghĩ rằng tôi có khả năng và kinh nghiệm để làm việc với IDRA, căn cứ vào những điều cô đã tai nghe mắt thấy trong buổi thuyết trình của tôi hai hôm về trước! Tôi cảm ơn ông đã có nhã ý mời tôi đến gặp ông, và cho ông biết tôi sẽ có quyết định sau khi tìm hiểu trách nhiệm cũng như quyền lợi của công việc mới này.

Ông cho biết công việc của một chuyên viên giáo dục (education specialist) tại IDRA đòi hỏi mỗi tuần phải bay đến ít nhất là một thành phố trong năm tiểu bang của Vùng VI để trực tiếp giúp đỡ

các bộ giáo dục tiểu bang, các khu học chánh trong các lãnh vực huấn luyện giáo chức về phương pháp giảng dạy song ngữ (bilingual) hoặc ESL, lựa chọn tài liệu giảng huấn cho các trường học, và cố vấn cho họ về nếp đa dạng văn hóa (cultural diversity) trong học đường Mỹ. Các chuyên viên cũng có cơ hội giúp những đại học trong vùng cải tiến chương trình đào tạo giáo chức song ngữ và ESL. Ngày một lát, ông hỏi tôi nghĩ sao về những trách nhiệm này. Tôi nói công việc này thú vị lắm, nhưng tôi sẽ phải ráng làm quen với lối sống xa nhà vài bữa mỗi tuần!

Sau khi thỏa thuận về lương bổng và quyền lợi, tôi xin ông hai tuần để lo xong công việc dở dang tại hãng Northrop. Cuộc “job interview” ngắn ngủi đã xong, ông dẫn tôi đi thăm các phòng sở, giới thiệu tôi với các đồng nghiệp mới của tôi. IDRA là một tổ chức khá lớn, với trên 40 chuyên viên giáo dục. Vì IDRA được thành lập với sứ mệnh bảo đảm một nền giáo dục hữu hiệu cho các học trò gốc Mỹ Châu La-tinh, đại đa số các chuyên viên đều thuộc sắc tộc này. Thiều số còn lại là vài người da trắng, hai người da đen, và tôi là người da vàng duy nhất. Người nào tôi gặp cũng thân thiện và cởi mở với tôi. Sáng hôm ấy tôi không gặp được tất cả mọi người, vì nhiều người phải đi công tác xa, kể cả cô Esmeralda là người tôi rất muốn gặp lại để cảm ơn cô đã nói tốt về tôi. Vị giám đốc chương trình của tôi là Tiến Sĩ Gloria Zamora, một phụ nữ nhỏ nhắn với nụ cười hiền hậu và giọng nói ngọt ngào. Khi được Tiến Sĩ Cárdenas cho biết tôi nói được tiếng Tây Ban Nha như họ, bà đã không chỉ bắt tay mà còn ghi chặt lấy tôi và vỗ nhẹ lên lưng tôi (tiếng Tây ban nha gọi động tác thân thương này là một “abrazo”), và chào mừng tôi bằng tiếng Tây Ban Nha. Bà lúc ấy đã ngoại tứ tuần, từng dạy đại học nhiều năm và nay là cánh tay phải của Tiến Sĩ Cárdenas.

Trước khi tôi ra về, Tiến Sĩ Cárdenas còn dẫn tôi đến thăm phòng phụ trách ấn loát và phát hành các bản tin hàng tháng cũng như các ấn phẩm nghiên cứu của IDRA. Phẩm chất cao của những bản tin và những ấn phẩm nghiên cứu đó từ năm 1973 là năm ông sáng lập IDRA đã biến tổ chức này thành một “think tank” (lò tư tưởng) chuyên về giáo dục song ngữ (bilingual education) rất được các khu học chánh và các đại học Mỹ nể vì. Ông cho biết, vì IDRA là một cơ sở nghiên cứu giáo dục, ông hy vọng tôi cũng sẽ đóng góp vào nỗ lực nghiên cứu trong những ngày tháng sắp tới. Tôi gật đầu hứa hẹn sẽ đóng góp trong khả năng của tôi.

Thời điểm ấy nằm trong giai đoạn cực thịnh của nền giáo dục song ngữ cho các học trò gốc Mỹ Châu La-tinh không hoặc chưa thông thạo tiếng Anh (gọi tập thể là “limited-English-proficient students”). Và “giáo dục song ngữ” thường được hiểu là phương thức sư phạm dùng cả tiếng Tây Ban Nha lẫn tiếng Anh để dạy các em trong các trường tiểu học, từ mẫu giáo đến lớp 6. Trong ba năm đầu tiểu học, các em đó được dạy hầu hết mọi môn bằng tiếng Tây Ban Nha, rồi dần dần tiếng Anh được đưa vào học trình càng lúc càng nhiều trong những năm cuối tiểu học, để khi lên các lớp 7 và lớp 8 (middle school) các em sẽ có thể hoàn toàn theo học bằng tiếng Anh. Điều ngạc nhiên là thời kỳ cực thịnh này cho các học trò gốc Mỹ Châu La-tinh là do hậu quả của một vụ kiện Khu Học Chánh San Francisco lên đến Tối Cao Pháp Viện vào năm 1974 của một gia đình người Mỹ gốc ... Quảng Đông! Lý do để kiện: Các trẻ em gốc Quảng Đông đã không học hành được gì cả vì chúng không biết tiếng Anh. Nhà trường đã không có một trợ giúp nào đặc biệt cho chúng, như Đạo Luật Dân Quyền 1964 (Civil Rights Act of 1964) đòi hỏi. Tối Cao Pháp Viện phán quyết Khu Học Chánh San Francisco đã phạm lỗi kỳ thị đối với các trẻ em ấy và phải chấn chỉnh lại ngay lẽ lỗi làm việc vô trách nhiệm. Vụ kiện ấy (mang tên “Lau v. Nichols”) là một khúc quanh quan trọng trong lịch sử giáo dục nước Mỹ. Chính phủ liên bang sau đó đã bỏ ra những ngân khoản lớn lao để giúp các cơ sở giáo dục tăng tiến việc giảng dạy các học trò chưa thạo tiếng Anh càng ngày càng gia tăng trong học đường Mỹ. Cũng nhờ đó mà các chương trình cử nhân và hậu cử nhân đào tạo giáo chức song ngữ từng bùng khai trương tại các đại học Mỹ. Sinh viên trong các chương trình này được cấp học bổng trong suốt thời gian theo học.

Tôi nộp đơn thôi việc tại hãng Northrop, cho họ hai tuần lễ để kiếm người thay thế. Hôm giã từ, tuy đã cảm thấy buồn tẻ sau ba năm dạy học và một năm làm chủ biên tài liệu giảng huấn cho một cơ

sở giáo dục phục vụ quân nhân Không lực Vương quốc Saudi Arabia, tôi vẫn thấy xốn xang trong lòng một cách khó tả. Dù sao đi nữa, nơi đây đã là chốn cho tôi nương thân trong những năm đầu vất vả của cuộc đời tỵ nạn. Tôi rời Northrop với nhiều kỷ niệm đẹp và một lòng biết ơn chân thành.

Hôm nhận việc tại IDRA, tôi ghé văn phòng Tiến Sĩ Zamora trước tiên. Bà vui lắm và tiếp tôi như một người bạn đã quen từ lâu. Bà nói về tổ chức nội bộ, giải thích kỹ càng mọi nhiệm vụ tôi sẽ phải làm, và chia sẻ với tôi những kinh nghiệm, những “bí quyết” để thành công khi làm việc với các bộ giáo dục tiểu bang, các khu học chánh. Về lối làm việc, IDRA giống như một đại gia đình, trong đó “teamwork” (tinh thần làm việc chung) là tôn chỉ tuyệt đối. Về khả năng chuyên môn, cơ sở này được coi là một “think tank” (lò tư tưởng) của giáo dục song ngữ, với các chuyên viên có học vị rất cao, thành tích nghiên cứu đáng kể, và kinh nghiệm dạy đại học hoặc quản trị các khu học chánh. Trên đường dẫn tôi đến văn phòng mà bà vừa thu xếp cho tôi, bà đề nghị là từ nay tôi sẽ gọi bà là Gloria, gọi Tiến Sĩ Cárdenas là José, và bà sẽ gọi tôi là Pháp, “vì chúng ta là gia đình mà” (một lối nói thân thương của người Mỹ Châu La-tinh, “porque somos familia”).

Như điều gặp gió, tôi làm việc hăng say trong thời gian một năm rưỡi trời tại IDRA, với sự hỗ trợ và khích lệ tận tình của Gloria và José. Tuần nào tôi cũng bay đi làm việc hai ba ngày tại các thành phố lớn trong Vùng VI như Houston, Dallas, Austin, Oklahoma City, New Orleans, Baton Rouge, Little Rock, vân vân, theo lời yêu cầu của các bộ giáo dục tiểu bang hoặc các khu học chánh sở tại. Công việc chính trong các chuyến đi ấy là làm thuyết trình về các đề tài họ yêu cầu trước (thường thường là về văn hóa, phong tục, giáo dục, và ngôn ngữ Việt), hoặc huấn luyện giáo chức cho họ qua các buổi biểu diễn các “chiến lược hữu hiệu” (effective strategies) để dạy tiếng Anh cho các học trò ngoại quốc chưa thạo tiếng Anh. Con số tham dự viên biến thiên từ hàng chục đến hàng trăm người. Nơi thuyết trình có thể là một thính đường của một trường trung học, một phòng khánh tiết của một bộ giáo dục tiểu bang, hoặc một ballroom trong một khách sạn. Tôi mau chóng trở thành một trong các chuyên viên giáo dục “đắt khách” nhất của IDRA. José và Gloria đều hân hoan chia sẻ với tôi mỗi khi các bộ giáo dục tiểu bang hoặc các khu học chánh gọi điện thoại cảm ơn IDRA và mời tôi trở lại giúp họ thêm.

Những ngày không đi công tác, tôi vào văn phòng để chuẩn bị hoặc duyệt lại các tài liệu chuyên môn. Đó cũng là lúc tôi đóng góp cho bản tin hàng tháng của IDRA, mở đầu bằng bài tôi thuyết trình trong buổi hội thảo do USCC tổ chức tại Our Lady of the Lake University, được hiệu đính lại cẩn thận, mang tựa đề “The Indochinese Refugees’ Cultural Background.” Qua hệ thống phổ biến rộng rãi của IDRA, bài viết này đã được chia sẻ với nhiều cơ sở giáo dục trong vùng.

Một hôm José cho tôi hay Bộ Giáo Dục Louisiana vừa yêu cầu IDRA soạn thảo gấp một cuốn sách nói về những lỗi (errors) đặc thù thông thường nhất của học trò gốc Việt Nam khi học tiếng Anh. Mục đích của cuốn sách là để giúp các thầy cô dạy ESL tại Louisiana biết trước những loại lỗi này và do đó tìm ra cách giúp học trò Việt Nam tránh chúng một cách hữu hiệu hơn. Vui thay, đó là lời yêu cầu tôi sẵn sàng đáp ứng nhất mà chẳng cần sửa soạn thêm gì nhiều, vì tôi đã bỏ ra nhiều thì giờ tìm hiểu về lãnh vực này trong những năm dạy tiếng Anh ở quê nhà. Tôi đã để ý nhận ra, ghi xuống, và xếp loại được khá nhiều lỗi về phát âm và ngữ pháp tiếng Anh mà các học trò của tôi thường vấp phải. Chẳng hạn như về phát âm thì các em có khuynh hướng thay thế âm “th” trong tiếng Anh (như trong chữ “thin”) bằng âm “th” trong tiếng Việt (như trong chữ “thìn”). Và khi viết một câu phức tạp (complex sentence) tiếng Anh mở đầu với mệnh đề phụ (subordinate clause) bắt đầu bằng liên từ “although” (Although he is very smart,), các em có khuynh hướng dùng thừa liên từ “but” trong mệnh đề chính theo sau (Although he is very smart, BUT he is not arrogant), như thể các em đã dùng cú pháp Việt để viết tiếng Anh vậy (Mặc dù anh ta rất thông minh, NHƯNG anh ta không kiêu căng). Tôi cũng tìm cách lý giải những lỗi ấy qua lăng kính “phân tích tương phản” (để vạch ra sự khác biệt giữa cấu trúc tiếng Việt và cấu trúc tiếng Anh và tiên đoán những lỗi có thể xảy ra vì sự khác biệt cấu trúc) và lăng kính “phân tích lỗi” (để xem những lỗi mà học trò thực sự đã phạm là do sự khác biệt nói trên hay một lý do nào khác). Hai lối phân tích thú vị này, gọi là “contrastive analysis” và “error analysis” trong danh từ

chuyên môn, thuộc phạm trù môn ngữ học áp dụng (applied linguistics) mà tôi đã được huấn luyện tại Đại Học Georgetown.

Vì đã quá quen thuộc với các lỗi về phát âm và cú pháp tiếng Anh của học trò Việt, tôi dễ dàng hoàn tất bản thảo cuốn sách “A Contrastive Approach for Teaching ESL to Vietnamese Students” trong đó tôi xếp loại các lỗi và đề nghị cách giúp học trò Việt vượt qua những loại lỗi tiếng Anh đó. José và Gloria đề nghị tôi nói rộng nội dung bản thảo ấy ra đôi chút để bao gồm luôn hai ngôn ngữ Đông Dương khác nữa là tiếng Miên và tiếng Lào để cuốn sách tăng phần hấp dẫn. Họ cũng chấp thuận một ngân khoản để trả thù lao cho hai nhà giáo tỵ nạn gốc Miên và Lào đóng vai “informants” cung cấp cho tôi những dữ kiện cần thiết. Tôi vô cùng ngạc nhiên khi được hai vị này cho tôi biết là chính họ cũng mắc phải đại đa số những loại lỗi tiếng Anh mà người Việt mắc phải! Sự hợp tác sốt sắng của họ thực đáng quý và đã cung cấp cho tôi những điều tôi mong muốn được biết.

Cuốn sách “A Contrastive Approach for Teaching English as a Second Language to Indochinese Students” do tôi soạn thảo được IDRA xuất bản vào giữa mùa hè 1980 và được đón nhận nồng nhiệt. Trong vòng một tháng, 500 cuốn trong đợt in đầu đã bán hết nhờ vào hệ thống thông tin và phân phối rộng rãi của IDRA. Riêng Bộ Giáo Dục Louisiana đặt mua 50 cuốn! Đây là một niềm vui lớn cho tôi về cả hai phương diện tinh thần và vật chất, và tôi mang ơn José rất nhiều. Ông không những đã viết lời mở đầu trang trọng cho cuốn sách mà sau đó còn cho tôi hưởng trọn tiền lời cuốn sách, lớn bằng hai tháng lương của tôi. Đó là một phần thưởng quá đặc biệt mà tôi chẳng hề mong đợi. Để đền đáp tấm thịnh tình của José, trong mùa xuân 1981 tôi soạn cẩm nang “A Manual for Teachers of Indochinese Students” cũng như hai bộ trắc nghiệm khả năng ngôn ngữ mang tên “The IDRA Structured Language Interview” và “The IDRA Oral Language Dominance Test” để IDRA phát hành, với tất cả tiền lời tặng vào quỹ điều hành của IDRA. Cuốn cẩm nang được soạn do lời yêu cầu của Khu Học Chánh Houston, và hai bộ trắc nghiệm khả năng ngôn ngữ do lời yêu cầu cấp bách của Khu Học Chánh Seadrift, nơi sắp khai trương chương trình song ngữ Anh-Việt đầu tiên tại Texas dành cho con em của các gia đình ngư phủ gốc Việt Nam tới định cư.

Do sự quảng bá của IDRA, tôi đã “lọt vào mắt xanh” của các đại học trong vùng đang cố gắng cải tiến chương trình đào tạo giáo chức song ngữ và ESL. Dù bận rộn với công việc chính, tôi cũng ráng thu xếp thì giờ để lần lượt giảng dạy một lớp về ngữ học giáo dục (educational linguistics) cho Đại học Lady of the Lake tại San Antonio, rồi đồng giảng dạy (team-teach) một lớp về giáo dục đa văn hóa (multicultural education) cho Đại học Texas tại Austin trong niên học 1980-1981. Đây là hai lớp cao học (graduate courses) đầu tiên tôi phụ trách trong khung trời đại học Mỹ, phần lớn nhờ vào uy tín của IDRA.

Một niềm vui nữa cho tôi trong thời gian bay nhảy này là tôi được gặp Giáo Sư Nguyễn Đình Hòa trong cuộc hội thảo giáo dục tỵ nạn tổ chức tại Chicago mà tôi đại diện IDRA tham dự. Lúc ấy Tiến Sĩ Hòa là giáo sư ngữ học kiêm giám đốc Trung Tâm Việt Học tại Southern Illinois University (Carbondale). Vì đã ngưỡng mộ vị đồng nghiệp lỗi lạc này của tôi từ lâu, tôi hết sức vui mừng và hân hạnh được gặp ông lần đầu tại Chicago năm 1980. Ông lớn tuổi hơn tôi nhiều, nhưng tính tình ông trẻ trung, hồn nhiên, và thân ái lắm. Gần bốn năm sau, chúng tôi tái ngộ tại Houston trong hội nghị TESOL 1984, khi cả hai chúng tôi đều là diễn giả trong hội nghị toàn quốc dành cho giáo chức ESL này. Từ đó đến khi ông qua đời năm 2000 tại California, tôi thường liên lạc điện thoại vấn an ông, tiếp rước ông và phu nhân tại Dallas, và viết bài giới thiệu hai tác phẩm thượng thặng của ông là cuốn giáo khoa “Vietnamese / Tiếng Việt Không Sơn Phần” (1997) và cuốn hồi ký “From the City inside the Red River” (1999).

Đầu tháng sáu 1981, Khu Học Chánh Dallas (Dallas Independent School District, gọi tắt là DISD) yêu cầu IDRA gửi tôi đến làm diễn giả chủ đề (keynote speaker) khai mạc cho khóa huấn luyện mùa hè cho toàn thể giáo chức ESL trong khu học chánh. Ông Angel Gonzalez, giám đốc chương trình song ngữ và ESL của DISD, nồng nhiệt giới thiệu tôi với trên 500 nhà giáo ngồi kín một hội trường.

Bài nói chuyện chủ đề của tôi, do ông Gonzalez và tôi thỏa thuận trước, vây quanh kinh nghiệm học tiếng Anh theo phương pháp “văn phạm và phiên dịch” (grammar-translation) của tôi hồi trung học ở Saigon, tức là một phương pháp không chú trọng đến đàm thoại chút nào. Cử tọa cười ra nước mắt khi nghe tôi nói về những khó khăn, những hiểu lầm tày trời của tôi khi phải vật lộn với tiếng Anh đàm thoại (spoken English) lúc mới qua Mỹ du học. Họ vỗ tay tán thưởng nhiệt liệt khi tôi đề nghị những điều thiết thực cần phải chú trọng khi dạy ESL để các học trò ở DISD ngày nay sẽ không phải “khổ” như tôi thời ấy.

Có ngờ đâu bài nói chuyện chủ đề sáng hôm đó tại Dallas cũng đánh dấu một khúc quanh trong đời nghề nghiệp của tôi. Do đề nghị của cử tọa và cũng do sự “nói vào” rất mạnh của ông Gonzalez, vài bữa sau đó tôi được ông Linus Wright, tổng giám đốc (general superintendent) của DISD đích thân gọi điện thoại cho tôi hay rằng ông có ý định mời tôi làm phụ tá cho ông Gonzalez để đặc trách chương trình ESL đang bành trướng mạnh. Tôi thực bối rối nên chỉ biết cảm ơn ông và hứa sẽ gọi lại ông sau khi thảo luận việc này với gia đình.

Đó là một quyết định khó khăn, mà ngày nay mỗi lần nghĩ lại vẫn làm tôi bút rút trong lòng. Đối với tôi, IDRA là một nơi làm việc tuyệt vời, và José và Gloria là những nhà giáo khả kính đã tận tụy suốt đời với lý tưởng bênh vực quyền lợi giáo dục cho hàng trăm ngàn học trò gốc Mỹ Châu Latinh tại Texas và các tiểu bang lân cận. Và tôi chẳng bao giờ quên được nét mặt thất vọng của José, ông boss rộng lượng nhất trong cuộc đời nghề nghiệp của tôi, khi tôi ghé văn phòng ông lần chót. ■

[Trích từ tập *Hoài Niệm Giáo Dục* của Đàm Trung Pháp]

Thiền Thi Việt Nam

Do Phí Minh Tâm

Các Thiền Sư Việt Nam đời Lê Lý Trần vào thế kỷ 11 và 12 có để lại nhiều bài kệ dạy đệ tử. Có nhiều bài kệ là những tuyệt tác thơ Đường luật ngũ ngôn, thất ngôn, tứ tuyệt... Tuy nhiên khi đọc các bài kệ, ta cần chú ý đến nội dung giảng dạy Phật Pháp hơn là hình thức thơ. Muốn biết thêm tiêu sử của thiền sư và huyền thoại chung quanh bài kệ, xin xem [Trang Nhà Thường Chiếu](#).

Dưới đây là vài bài kệ được biết đến nhiều nhất đời Lê Lý. Bài kệ của các Thiền Sư đời nhà Trần sẽ được viết ở một bài sau. Mỗi bài kệ được trình bày với nguyên bản chữ Hán, phiên âm ra Hán Việt, dịch nghĩa và tạm dịch thơ ra Việt ngữ.

Phí Minh Tâm

Thiền Sư Đời Lê:

1. [Thiền sư Pháp Thuận](#)

Thiền Sư Đời Lý:

1. [Thiền Sư Khuông Việt](#)
2. [Thiền Sư Vạn Hạnh](#)
3. [Thiền Sư Viên Chiếu](#)
4. [Lý Thái Tông](#)
5. [Thiền Sư Đạo Hạnh](#)
6. [Thiền Sư Mãn Giác](#)
7. [Thiền Sư Trí Huyền](#)
8. [Thiền Sư Không Lộ](#)
9. [Thiền Sư Giác Hải](#)

Thiền Sư Đời Trần:

1. Trần Thái Tông
2. Tuệ Trung Thượng Sĩ
3. Trần Thánh Tông
4. Trần Nhân Tông
5. Pháp Loa Thiền Sư
6. Huyền Quang Thiền Sư
7. Trương Hán Siêu
8. Trần Quang Triều
9. Nguyễn Trung Ngạn
10. Trần Nguyên Đán

Quốc Tộ

Pháp Thuận Thiền Sư

Quốc tộ như đăng lạc
Nam thiên lý thái bình
Vô vi cư điện các
Xứ xứ tức đao binh

國祚
法順禪師
國祚如藤絡
南天理太平
無爲居殿閣
處處息刀兵

Dịch Nghĩa:

Vận Nước Thịnh Vượng
Vận nước đan xen với nhau như dây quấn
Đất trời Nam đang hưởng thái bình

Dịch Thơ:

Vận Nước
Vận nước như dây quấn,
Trời Nam sống thái bình.

Triều đình thấm nhuần đạo đức vô vi
Nơi nơi sẽ không còn chiến tranh.

Triều đình nhuần đạo đức,
Chỗn chỗn dứt đao binh.

Nation's Destiny

The nation's destiny is intertwined like ropes
The Southern Land enjoys peace
If the Palace cultivates no attachment wisdom
No more conflicts and strife anywhere.

Nguyên Hỏa

Khuông Việt Thiền Sư

Mộc trung nguyên hữu hỏa
Hữu hỏa, hỏa hoàn sanh
Nhược vị mộc vô hỏa
Toàn toại hà do manh

原火
匡越禪師
木中原有火
有火火還生
若謂木無火
攢遂何由萌

Dịch Thơ:

Root of Fire

In wood there must be fire already
Since the fire is there, it can re-start
If wood doesn't contain fire
How can wood spark when we rub it?

Gốc Lửa

Trong gỗ vốn có lửa,
Có lửa, lửa lại sanh.
Nếu bảo gỗ không lửa,
Cọ xát sao lại thành.

Thị Chư Thiền Lão

Tham Vấn Thiền Chỉ

Lý Thái Tông

Bát nhã chân vô tông
Nhân không ngã diệt không
Quá hiện vị lai Phật
Pháp tính bản tương đồng

視諸禪老
參問禪旨
李太宗
般若真無宗
人空我亦空
過現未來佛
法性本相同

Dịch nghĩa:

Dịch Thơ:

Trả Lời Các Thiền Lão**Hỏi Về Yếu Chỉ Của Thiền Tông**

Trí tuệ bát nhã không thuộc tông phái nào
 Không phải Người, cũng không phải Ta
 Các vị Phật của quá khứ, hiện tại và tương lai
 Vốn cùng chung đồng một Pháp tánh.

Bát nhã vốn không tông
 Người không ta cũng không
 Phật đã, đang, sẽ đến
 Cùng Pháp tánh tương đồng.

Response To the Old Masters**On the Fundamental Point of Meditation**

Prajna Wisdom belongs to no school
 It's not other's, nor is it mine
 All Buddhas of past, present, and future
 Are of the same equal nature.

Thị Tật***Giác Hải Thiền Sư***

Xuân lai hoa điệp thiện tri thi
 Hoa điệp ưng tu cộng ứng kỳ
 Hoa điệp bản lai giai thị huyễn
 Mặc tu hoa điệp ứng tâm trì.

示疾
 覺海禪師

春來花蝶善知時
 花蝶應須共應期
 花蝶本來皆是幻
 莫須花蝶向心持

Dịch Nghĩa:

Xuân sang hoa bướm quen với thời tiết
 Hoa nở và bướm bay đúng theo thời hạn của
 chúng
 Nhưng hoa với bướm vốn dĩ đều hư ảo
 Chớ nên bận tâm về hoa với bướm.

Dịch Thơ:**Dạy Khi Bị Bệnh**

Tiết Xuân hoa bướm đã quen
 Hoa khoe sắc thắm bướm men nhụy hồng
 Cả hoa lẫn bướm ảo không
 Mặc hoa kệ bướm bận lòng làm chi.

Advices To Disciples When Sick

Spring comes, flowers and butterflies are accustomed to the weather
 Flowers blossom, butterflies fly on a schedule
 Flowers and butterflies are basically ephemeral
 Never mind the flowers and butterflies.

Ngư Nhân

Không Lộ Thiền Sư

Vạn lý thanh giang vạn lý thiên
Nhất thôn tang giá nhất thôn yên
Ngư ông thụ trước vô nhân hoán
Quá Ngọ tỉnh lai tuyết mãn thuyền.

Dịch Nghĩa:

Sông xanh muôn dặm, trời muôn dặm
Một xóm dâu tằm, một xóm khói mây.
Ông chài ngủ say tí không ai gọi,
Quá trưa tỉnh dậy, tuyết xuống đầy thuyền.

Leisure of A Fisherman

Ten thousand miles of a green river, ten
thousand miles of sky
A village of mulberry, a village of smoke
The fisherman is in deep sleep and no one to
wake him
He wakes up past noon, his boat is full with
snow.

Ngôn Hoài**Không Lộ Thiền Sư**

Trạch đắc long xà địa khả cư
Dã tình chung nhật lạc vô dư
Hữu thì trực thượng cô phong đỉnh (1)
Trường khiếu nhất thanh hàn thái hư

Dịch Nghĩa:

Cái đất hang rồng, tổ rắn là thế đất có thể ở được.
Chọn được chỗ ấy mà ở, mỗi tình thôn quê khiến

魚嫺

空璐禪師

萬里青江萬里千
一村桑柘一村煙
魚翁睡著無人喚
過午醒來雪滿船

Dịch Thơ:**Cái Nhàn Của Ông Lão Chài**

Vạn dặm sông xanh vạn dặm trời
Dâu tằm xóm nhỏ khói hòa hơi
Ông chài say ngủ không người gọi
Tỉnh giấc quá trưa đầy tuyết rơi.

*Sông xanh vạn dặm theo trời
Một thôn dâu nhỏ khói hơi phủ dày
Lão chài ngon giấc ngủ say
Quá trưa tỉnh dậy thuyền đầy tuyết rơi.*

言懷

空璐禪師

擇得龍蛇地可居
野情終日樂無餘
有時直上孤峰頂
長嘯一聲寒太虛

Dịch Thơ:**Nhớ Lò**

Hang rắn tổ rồng đất sống an
Nặng tình thôn dã vui thanh nhàn

ta vui vẻ suốt ngày.
 Những lúc vô sự, có thể lên thẳng đỉnh núi.
 Huýt một hồi sáo, làm lạnh cả bầu trời.

Rảnh rang lên tận đỉnh đầu núi
 Một tiếng huýt dài lạnh thế gian.

Remembering Reflection

Finding a place to live in the land of dragons and snakes
 Love of the wilderness is unending bliss all day long
 Having time, I head directly to the solitary windswept peak
 And utter a long cry that chills the great empty space.

(1) Trung tâm bài thơ là 2 câu cuối. Có một lúc nào đó (hữu thì), khi ta trực nhận chân lý, một chân lý không nằm đâu xa xôi, không nằm trong sách vở, mà nằm ngay trong tâm thức của mỗi con người, trong những mặt bình dị nhất của cuộc sống. Khi ấy lòng ta bỗng thanh thản, ta chạy thẳng lên đầu non quanh quẽ (cô phong đỉnh), đứng giữa cái vô cùng của trời đất ta thét dài một tiếng thét của kinh nghiệm chứng ngộ, tiếng thét đó lạnh buốt càn khôn. Có người đã coi bài thơ này như là một tiêu biểu cho tinh thần và ý chí Đại Việt thế kỷ thứ XI, một tinh thần và ý chí đang vươn lên bầu trời xa thẳm để xây dựng một nước Đại Việt hùng cường. Đối với Phật giáo thì tiếng hú mà Không Lộ Thiền Sư nói tới trong bài thơ có thể được coi như một đóng góp của Thiền Tông Việt Nam trong các dạng tiếng hú Thiền của Phật giáo.

Hai câu thơ cuối này Không Lộ Thiền Sư viết lại dựa trên một chuyện truyền kỳ về một cao tăng khác. Một hôm Dược Sơn Duy Nghiễm Thiền Sư (751-834) đi chơi trên núi, thấy đêm thanh trăng sáng bèn cười lên một tiếng, tiếng cười của ông vang xa ngoài trăm dặm. Bạn là Lý Cao làm một bài thơ tặng ông. "Ngũ đẳng hội nguyên" có bài thơ của Lý Cao tặng Dược Sơn cao tăng với tựa đề "[Tặng Dược Sơn Cao Tăng Duy Nghiễm](#)". Bài thơ gồm 2 chi, nhưng hình như ở Việt Nam chỉ chi 2, trong đó có 2 câu thơ được Không Lộ Thiền Sư mượn ý, là được chú trọng đến. Nhưng chính chi 1 mới bao gồm thiền ý được tóm lược ở câu 4 của chi 1 "Vân tại thanh tiêu thủy tại bình".

Hữu Không

Đạo Hạnh Thiền Sư

Tác hữu trần sa hữu
 Vì không nhất thiết không
 Hữu không như thủy nguyệt
 Vật trước hữu không không.

有空
 道行禪師
 作有塵沙有
 爲空一切空
 有空如水月
 勿著有空空

Dịch Nghĩa:

Nếu nói "có" thì từ hạt cát, hạt bụi đều có.

Dịch Thơ:

Có không

Cho là "không" thì hết thầy đều là không.
 "Có" với "không" như ánh trăng dưới nước,
 Đừng có bám hẫ vào cái "có", [và cũng] đừng
 cho cái "không" là không.

Nếu có mây may cũng tắt có
 Nếu không tắt cả sẽ là không
 Có không như tựa trăng trong nước
 Chớ bám có và chớ bám không.

Yes (Form) or No (Emptiness)

If we say YES, then a speck of dust exists
 If we say NO, then everything is NO (empty)
 YES and NO are like the reflection of the moon in the water
 Don't say that it's there, don't say that it's not there.

Vấn Kiêu Trí Huyền*

Đạo Hạnh Thiền Sư

Chân Tâm

Cửu hỗn phàm trần vị thức cam
 Bất tri hà xứ thị chân tâm
 Nguyện thù chỉ đích khai phương tiện
 Liễu kiến như như đoạn khổ tâm.

問喬智玄
 道行禪師
 真心

久混凡塵未識金
 不知何處是真心
 願垂指的開方便
 了見如如斷苦尋

Dịch Nghĩa:

Phàm trần hỗn độn chưa biết vàng thiệt
 Không biết tâm chân thật ở chỗ nào
 Muốn được chỉ bày đích xác phương cách
 Trông thấy và hiểu biết sự thật để chấm dứt khổ
 tâm tìm kiếm.

Dịch Thơ:

Hỏi Kiêu Trí Huyền Tâm Thật

Thế gian hỗn độn lẫn vàng thau
 Chẳng biết chân tâm ở chốn nào
 Phương cách cúi mong bày đích xác
 Như như hiểu thấy khỏi tâm cầu.

True Mind

In this confusing world, I have yet known real gold
 Do not know where the true mind reside
 Hope you will show clearly the means
 To see and understand the truth to end my painful search.

*Thiền Uyển Tập Anh viết "...Sư (Đạo Hạnh) dạo khắp từng lâm, hỏi xin ấn chứng. Nghe Kiêu Trí Huyền hóa đạo ở Thái bình, sư nhún mình đến tham yết, trình hỏi chân tâm bằng bài kệ trên. Trí Huyền đáp lại bằng bài kệ dưới đây. Sư mù mịt không hiểu, mới đến hỏi Thiền Sư Sùng Phạm chùa Pháp

Vân: "Thế nào là chân tâm?" Phạm hỏi lại: "Cái gì chẳng phải là chân tâm?" Sư tỉnh ngộ, nói: "Làm thế nào bảo đảm?" Phạm đáp: "Đói ăn khát uống".

Trí Huyền Đáp

Chân Tâm

Ngọc lý bí thanh diễn diệu âm
Cá trung mãn mục lộ thiền tâm
Hà sa cảnh thị Bồ đề cảnh
Nghĩ hướng Bồ đề cách vạn tâm.

智玄答

眞心

玉裏祕鯖演妙音
箇中滿目露禪心
河沙境是菩提境
擬向菩提隔萬尋

Dịch Nghĩa:

Ngọc có chứa ẩn âm thanh huyền diệu
Trong đó mắt thấy rõ ý thiền
Vô số cảnh vật đều là cảnh Bồ đề
Còn nghĩ đến Bồ đề là còn cách xa vạn tâm (tâm=8 thước).

Dịch thơ:

Tâm Thật

Tiếng ngọc ẩn thừa lý nhiệm màu
Ý thiền tỏ rõ tận tâm sâu
Bồ-đề cảnh vật vô song kể
Nhưng đến Bồ-đề quả có lâu.

Response to Question Of True Mind

Jade contains mysterious sounds that produce wonderful echoes
Which clearly show the Zen mind.
The multitude of lands are all Bodhi Lands.
However, if one tries to find it, it would be ten thousands of miles away.

Thị Tịch

Đạo Hạnh Thiền Sư

Thu lại bất báo nhận lai qui
Lãnh tiểu nhân gian tạm phát bi
Vị báo môn nhân lưu luyến chước
Cổ sư kỷ độ tác kim sư.

是寥

道行禪師

秋來不報鴈來歸
冷笑人間暫發悲
爲報門人留戀妁
古師幾渡作今師

Dịch Nghĩa:

Mùa thu trở lại, nhưng không báo nhận sẽ cùng về
Đáng cười, người đời buồn bã bi thương

Dịch Thơ:

Nói Khi Sắp Viên Tịch

Thu sang đâu báo nhận về
Nhật cười nhân thế ê chề đáng cay

Thôi các đệ tử đừng lưu luyến khóc than
Thầy đã từng làm thầy những đời về trước, bây
giờ mất đi rồi trở lại làm thầy nữa.

Thôi đừng lưu luyến bi ai
Thầy xưa hóa kiếp thầy nay bao lần.

Lúc thiền sư Đạo Hạnh sắp mất, đồ đệ nhiều người khóc lóc thương tiếc. Ngài bảo họ đại ý rằng:

"Người sống thác cũng như thời tiết thay đổi, mùa hè hết thì mùa thu về. Cái lúc mùa thu sắp tới, không bao giờ báo tin cho những con nhận cùng theo.

Ta đây cũng vậy, không thể đem được các người cùng đi. Nhưng ta qua đời chỉ là việc chuyển đổi kiếp này sang kiếp khác, không có gì đáng thương xót."

Farewell Advices to Disciples

Autumn does not announce the return of wide geese
Shallow smiles for mankind to show sorrows
Disciples! Do not mourn
Your old teacher shall come back as your new teacher.

Thị Đệ Tử

Vạn Hạnh Thiền Sư

Thân như điện ảnh hữu hoàn vô
Vạn mộc xuân vinh thu hựu khô
Nhậm vận thịnh suy vô bố úy
Thịnh suy như lộ thảo đầu phô

示弟子
萬幸禪師

身如電影有還無
萬物春榮秋又枯
任運盛衰無怖畏
盛衰如露草頭鋪

Dịch Nghĩa:

Thân của người đời, cũng như cái bóng chớp, có rồi lại biến thành không.
Các thứ cây cối, mùa xuân tươi, thu lại khô.
Vận của cõi đời dù có lúc thịnh, lúc suy, nhưng cũng đừng sợ.
Thịnh suy chỉ là những việc tạm thời, cũng như giọt sương đọng trên ngọn cỏ vậy.

Dịch thơ:

Bảo Đệ Tử

Thân như bóng chớp có rồi không
Tươi thắm vào xuân thu nào lòng
Mặc vận thịnh suy không sợ hãi
Như sương trên cỏ mọc bên đồng.

Advice To Disciples

Our body is like lightning, it's there then it's gone
Like vegetation luxuriant in spring and dry in autumn
Have no fear contemplating Prosperity and Decline
They are momentary like drops of dew hanging on the grass tips.

Vô Tật Thị Chúng

Viên Chiếu Thiền Sư

Thân như tường bích dĩ đôi thì
Cử thể thông thông thực bất bì
Nhược đạt tâm không vô tướng sắc
Sắc không ẩn hiện nhậm thôi đi.

Dịch Nghĩa:

Thân thể người ta như tường vách đến lúc đổ nát,
Người đời đều vội vã, ai mà chẳng buồn.
Nhưng nếu nhận thức được rằng cái tâm là không sắc
Tướng cũng là không, thì "sắc" với "không", khi
ẩn khi hiện, mặc nó đổi dời.

Advice When Not Sick

Our body is like a brick wall that in time will tumble
People are in a hurry, who does not worry
If one attains an empty mind without its myriad manifestations
Form and emptiness appear and disappear, let them change.

Cáo Tật Thị Chúng

Mãn Giác Thiền Sư*

Xuân khứ bách hoa lạc,
Xuân đáo bách hoa khai
Sự trục nhãn tiền quá (1)
Lão tòng đầu thượng lai
Mạc vị xuân tàn hoa lạc tận
Đình tiền tạc dạ nhất chi mai (2)

Dịch Nghĩa:

Xuân đi trăm hoa rụng
Xuân đến trăm hoa nở

無疾示眾
圓照禪師

身如牆壁已頽時
舉世匆匆孰不悲
若達心空無相色
色空隱現任推移

Dịch Thơ:

Khi Không Có Bệnh Bảo Mọi Người

Thân như tường vách sắp tan hoang
Hấp tấp buồn phiền thờ với than
Nhận thức tâm kia không sắc tướng
Sắc không dời đổi có chi màng.

告疾示眾
滿覺禪師

春去百花落
春到百花開
事逐眼前過
老從頭上來
莫謂春殘花落盡
庭前昨夜一枝梅

Dịch Thơ:

Có Bệnh Bảo Với Mọi Người

Xuân đi trăm cánh hoa tàn
Xuân về tươi thắm muôn ngàn sắc hoa

Trước mắt mọi việc lần lượt qua
Cái già đến trên đầu
Đừng tưởng xuân tàn hoa rụng hết
Đêm qua, một cành mai nở trước sân.

Sự đời tuần tự diễn ra
Trải bao năm tháng tóc đã bạc phơ
Xuân tàn đừng tưởng cảnh tro
Đêm qua mai nở nhón nhơ trước nhà.

Telling Everyone That One Is Sick

Spring goes, flowers fall
Spring comes, flowers blossom
Events come and go before our eyes
Old age comes on our head
Don't believe all flowers have fallen when spring is gone
Last night in the court yard, an apricot branch has blossomed.

*Theo Thiên Uyển Tập Anh, Mãn Giác Thiền Sư (1052-1096), là một vị đại sư rất được Lý Nhân Tông kính trọng. Ông làm bài thơ trên khi cáo bệnh về quê lúc cuối đời. Bài thơ này còn được biết dưới tên Nhất Chi Mai.

- (1) Câu 3 và 4 của bài thơ mượn ý từ bài "[Thủy Biên Ngẫu Đề](#)" của La Ẩn.
(2) Câu chót mượn ý từ bài "[Tảo Mai](#)" của Thiền Sư Tề Kỷ sống thời Văn Đường khoảng một thế kỷ trước. ■

Đi Tìm Hạnh Phúc

Lemai - Fairy of Green Tea

(Tặng một người bạn thân. Bạn hỏi ta: Hạnh phúc là gì?)

Nếu đứng trên đời này có ba giới, Tiên Phật, yêu quái, và loài người, thì chắc chỉ Tiên Phật mới đắc đạo và hiểu được hạnh phúc là gì. Thiên hạ chả nói "đời là bể khổ và tu là cõi phúc" đó sao? Lòng mang mang, ta nhớ đến một vị đại tỷ nay đã là Phật tử chùa Quang Minh...

***

Sau khi cuộc chiến tranh Việt Nam kết thúc, đại tỷ từ giả giảng đường trường Đại Học Luật ở Sài Gòn để bôn ba với cuộc sống kham khổ thời hậu chiến. Thế rồi một ngày, tỷ tỷ đã bơi mấy trăm mét để lên được tàu ra khơi, những mong vượt biển tìm một miền đất hứa. (Lúc đó tỷ tỷ theo Công giáo.)

Không biết lênh đênh bao sóng gió trùng khơi, ra vào các trại tỵ nạn bao lâu, cuối cùng tỷ tỷ cũng cập bến một 'linh đảo' mang tên Úc Đại Lợi. Với nhan sắc và nghị lực tuổi thanh xuân, đại tỷ háo hức xây mộng đẹp và tìm hạnh phúc. Ngày tháng trôi qua, tỷ tỷ học nghề và mở được một tiệm cắt tóc nho nhỏ. Tỷ gặp huynh khi đó đang còn là sinh viên khoa Luật. Hai người kết hôn tại thánh đường một nhà thờ ở Menbuốc. Đám cưới lung linh như trong mơ. Thụ phụ tốt nghiệp mở văn phòng Luật. Hai người xây một ngôi nhà khang trang và tỷ dọn tiệm cắt tóc về đó. Con gái bé bỏng của họ chào đời. Bức tranh hạnh phúc của đôi vợ chồng trẻ càng thêm sinh động.

Hạnh phúc quả mong manh. Một buổi chiều buồn, họ cùng ngồi trong quán café.

-"Anh không cần nói gì, khi uống xong, anh hãy lựa chọn, đi về với em, hay về phía không em...!"

Và tỷ đã uống cái vị mặn mặn đắng đắng của những giọt nước mắt lăn trên má, đọng trên môi, và tan trong ly café ấy. Từ đó, thụ phụ đã thành phu quân của người khác. Tỷ âm thầm nuôi con. Vượt đại dương rồi, sao vẫn còn bể khổ? Tình là dây oan...

"Xuân khứ bách hoa lạc, Xuân đáo bách hoa khai¹." Xuân đi trăm hoa rụng, Xuân đến trăm hoa nở. Bao nhiêu lần như vậy, không ai nhớ rõ. Tiệm cắt tóc vẫn là nơi ngày ngày tỷ nhật ánh ban mai và hứng giọt hoàng hôn. Tỷ tỷ đã đi thêm bước nữa mà vẫn chưa thấy đâu là bến bờ hạnh phúc. Sau một căn bệnh hiểm nghèo, bác sĩ khuyên tỷ không nên sinh con. Má má của tỷ qua đời. Rồi đại thụ của tỷ mắc bệnh nan y và ra đi đột ngột. Cô sinh viên của "con đường Duy Tân cây dài bóng mát, buổi chiều khuôn viên mây trời xanh ngắt²" ngày nào can trường vượt đại dương đi tìm hạnh phúc đã dần dần nhận thấy mình thật bé nhỏ, mà bể khổ đời người lại thăm thẳm mênh mông. Bến bờ hạnh phúc phải chăng là ảo vọng... Thế rồi tỷ tỷ tham gia học các khóa Phật giáo và thành Phật tử tại gia của chùa Quang Minh.

Lâu lâu chạy xe qua nhà tỷ, người ta kể rằng tỷ hay đóng cửa, lên chùa Quang Minh làm tình nguyện. Có khi tỷ đóng cửa dài ngày về Việt Nam hoặc sang Ấn Độ hành hương học Phật giáo, tam quy ngũ giới... Cầu mong cho tỷ tìm được bình an, thanh thân. Tu là cõi phúc.

***

Dạ hương dịu mát thụ phòng. Ta bước lại gần khung sổ. "Thu phong thanh... Lạc diệp tự hoàn tán³". Hòe An Các nằm về phía Nam ba cây Hòe. Phải chăng cũng giống như Thuần Vu Phần đời Đường, ta đang mơ. Vô thường. Thành thịnh suy hủy, tụ tán liên hoàn trong từng sátna. Kiếp phù du, ta còn say mộng - giấc Nam Kha...?!

Lệ Mai - Thanh Trà Tiên Tử!

1. Trích bài Cáo tật thị chúng của Mãn Giác Thiền Sư

Xuân khứ bách hoa lạc
Xuân đáo bách hoa khai
Sự trục nhãn tiền quá
Lão tòng đầu thượng lai
Mạc vị xuân tàn hoa lạc tận
Đình tiền tạc dạ nhất chi mai

Lệ Mai cảm dịch

Xuân đi muôn cánh hoa tàn
Xuân sang lại thắm muôn vằn sắc hoa,
Sự đời cứ thế diễn ra
Trải bao mưa nắng tóc đà hoa râm.

~

Cạn xuân chớ tưởng hoa tàn
Đêm qua mai nở - một nhành trước sân

2. Bài hát của Phạm Duy “Trả lại em khung trời đại học...”

3. Trích bài Thu phong từ của Lý Bạch

Thu phong thanh,
Thu nguyệt minh,
Lạc diệp tុ hoàn tán,
Hàn nha thê phục kinh.
Tương tư tương kiến tri hà nhật,
Thử thời thử dạ nan vi tình.

Vào những đêm thu trăng đẹp, khi ta nghe lòng mình thảng thốt, tựa vô hình điều gì như đến như bỏ ta đi, đọc bài này của Lý Bạch rất thấm!

幸福 Hạnh Phúc

Cả hai chữ đều là may mắn. Hàng năm cha vẫn viết chữ Phúc 福 nên ta nhớ rõ chữ này: có bộ Thị hay Kỳ 礻 (còn viết 示) hình tượng là có đồ cúng trên mặt bàn thờ 3 chân, tức là cầu khẩn, và bên phải có chữ nhất 一 (con người) khẩu 口 (miệng ăn) và điền 田 (ruộng vườn). Ba chữ nhất khẩu điền mà đặt dưới bộ miên (mái nhà) thì là chữ Phú 富. Chữ Phúc 福 - như vậy là cầu được, đầy đủ, rất may mắn. Chữ Hạnh 幸 có chữ thổ (đất), hai chấm âm dương, và bộ can (thiên can, lá chắn) bên dưới - lẽ ra không may mắn mà lại thoát. Cổ nhân quan niệm thế, nhưng con người nay đã mơ quá xa rồi sao! ■

Searching for Happiness

**Translated by Tương Mai Cu Sĩ
(A Scholar of Tương Mai)**

(To my dear friend, who asked me “What is Happiness?”)

As said in many ancient myths, there were three realms of Ghosts and Monsters, Buddha and Fairies, and the Mankind. If it were true, then only those from the second realm, who could reach enlightenment, would understand the meaning of Happiness. Lost in reverie, I was thinking of an elder sister who had become a Buddhist follower of Kuang Ming pagoda.

***

After the Vietnam war, my sister put an end to her studies at the Saigon University of Law and immersed herself in the stream of hard life during the post-war period in the country. One day, she swam in the sea over hundreds of metres to get on a foreign ship. She was holding a dream to find a Land of Promise. (She was a Christian.)

I wouldn't know how long her maritime journey took, neither how long she spent her days as a refugee in various refugee camps. At last, she landed on a solemn island called Australia. With the beauty and energy of her youth, she was eager to build a golden dream and began her search for Happiness. After an apprenticeship course and so much hard work, she opened a small hair salon. She met and fell in love with a young student at Faculty of Law at a University. Their wedding ceremony was held at a church in Melbourne. The ceremony was as marvellous as in her golden dream. After graduation, her husband opened a small law firm. They built a new house and moved her hair salon there. Their daughter was born. Day by day, their life became happier and happier.

Happiness, however, was too fragile! One quiet autumn afternoon, they were sitting in a café. “Don't say anything. After this cup of coffee, make a choice, please, with me, or not with me.” Said my sister to her husband. And she drank those drops of salty tears running down on her face and dissolving into the bitter coffee. Their ways departed forever. On her own, she brought up her daughter. She had crossed the vast of the Pacific Ocean, yet she could not cross over the Sea of Suffering! “Love is like a rope binding people to the Karma debt driving the Wheel of Dharma.”

Man Giac, a Zen poet wrote: “Spring comes, hundreds of flowers bloom. Spring goes, hundreds of flowers wither...” No one remembered how many springs passed since that unhappy day in my elder sister's life. Her hair salon remained the same site where day by day she greeted the sunrise and said good-bye to the sunset. She remarried, and yet happiness she still could not find. She was advised by the doctor not to have children due to an illness. Following the death of her mother, her eldest sister passed a way after a serious and sudden illness.

That young girl of many years ago, of the city of Saigon with green trees along Duy Tan street, of the blue sky over looking down lovely parks, had crossed the Pacific Ocean in search for Happiness, then realised how weak and how small she was in the immense Sea of Suffering. She undertook her studies of Buddhism and became a Buddhist practicing Three Refuges and Five Precepts at home.

Occasionally, I drove past her house. They told me that she often closed her hair salon to work at Kuang Ming pagoda as a volunteer. From time to time, she would go to India or Vietnam as a Buddhist pilgrim to learn and practice Buddhism in mountains. “Wishing you, my elder sister, a peaceful and tranquil life. A journey to become a Buddha is the true path to Happiness!”

***

The night fragrance was cooling down my study room. I walked to the window and listened to the autumn sound, contemplating the leaves falling down from the Robinia trees, also known as Chinese Scholar trees. Autumn night breeze was gentle and fresh. The leaves were gathering and scattering on the pavement. Hoe An Cac (Robinia of Peace mansion) was located in the south of three Robinia trees.

“Am I like Chun Yu Fen of Tang Dynasty having a Nanke dream and experiencing the impermanence of Life, the Universe, and the Wheel of Dharma? Birth, Prosperity, Weakness, and Destruction are alternating and taking their turn in a constant state of flux. Am I having a Nanke dream...?”

Lemai – Fairy of Green Tea

Translated by Trương Mai Cư Sĩ (A Scholar of Tuong Mai)

“Spring comes, hundreds of flowers bloom
Spring goes, hundreds of flowers wither”
- an extract from Man Giac Thien Su, a Zen monk.

“Duy Tan street with tall trees and nice shadows, with lovely parks and the blue clouds in the afternoon” - an extract from a song by Pham Duy

“Autumn breeze was pure.
The leaves were gathering and scattering” – an extract from a poem by Ly Bach (Lǐ Bái), a Tang poet.

A Nanke dream - A Dream Under the Southern Bough - Chun Yu Fen of Tang Dynasty fell asleep under a bough of a Robinia tree and had a dream. In that dream, he lived a whole life of successes and losses.

■

Chi**By Bình Hữu Phạm**

It was a beautiful Sunday afternoon in Washington, DC in early September 1977. The National Mall was packed with tourists and local residents who were out to enjoy the glorious weather and the many historical and cultural displays in and around the famous museums and galleries.

Chi aimed her camera at her husband who was holding a baby boy and pressed the shutter repeatedly. The flashes of light from the camera made the boy cackle with pleasure. The husband also laughed heartily. After a while the husband gave the boy to Chi and said: "Let me take a few pictures of you two with those flowery bushes."

Chi was about to go to the spot her husband had pointed when she heard someone call her name: "Chi! Chi! Chi!" Chi turned her head to see a woman running from the side walk to where she was standing. The woman smiled and said: "Do you recognize me? I'm Huong, the younger sister of Quyen, your chum in high school."

Chi smiled and exclaimed: "My! My! How you have grown! That's why I didn't recognize you. But now that you have told me, I can recognize the likeness you bear to Quyen. How is Quyen? Was she able to make it out of Vietnam?"

"Yes. She made it out," said Huong. "But she and her husband's family went to France. I'll give you her address and telephone number so that you may get in touch with her." Huong looked in the direction of Chi's husband and child. Chi introduced her husband and their first-born child, Van.

Huong bowed her head to greet Khoa. She then smiled at Van and commented: "What an adorable child! How old is he? And what are you doing now?"

"He's eighteen months, is beginning to talk and is able to walk a little" replied Chi. "He was born here in America. We have to rely on Khoa's mother to take care of Van when we are working. Khoa works at the post office and I work at a supermarket as a cashier. I want to find another job; but so far I haven't had much luck."

"Why not go back to teaching?" interjected Huong. "I recall that you graduated from the Teachers' College of Saigon. Your English is good, too. You took English courses at The Vietnamese-American Association School. Do you want to go back?"

"I certainly do," replied Chi. "But I heard that you must have teaching certificates from accredited colleges to be a teacher here in America and I don't have those certificates. I don't have either time or money to go back to college to get them."

Huong shook her head: "Well, it isn't exactly so. I'm working as a secretary for an elementary school. I know that with the influx of Vietnamese students into our system, there is a great demand for qualified teachers who are fluent in Vietnamese. The principal of my school has repeatedly asked me to find teachers who can speak Vietnamese for him. He said he could find ways to facilitate the process of certification for teachers who had training and teaching experience in Vietnam. If you want me to, I can introduce you to him and tell that you graduated from the Saigon Teachers' College and that you had several years of teaching experience in Vietnam. I believe he would be delighted to make you a member of his faculty."

Chi was clearly happy to hear that: "If so, I am most thankful to you. Can you give me your telephone number and address?"

Huong found a piece of paper and a pen in her handbag and jotted down her address and telephone number and gave it to Chi. She added joyously: "Why don't you come to my place tomorrow morning and go with me to school to see the principal?"

Chi was full of anxiety when she walked into the principal's office the following morning; but in just a few minutes, the principal's friendly appearance and warmth put her at ease. After going through Chi's credentials from Vietnam, the principal said he would request a provisional appointment for Chi as a teacher which would give her a regular teacher's salary and all the benefits for two years during which time Chi would have to complete six required courses at the university. Chi could take these courses in the evening or during the summer. Additionally, the principal indicated that for the first semester he would like Chi to work as a co-teacher with an experienced teacher by the name of Jennifer Peterson so that Chi might have time to get acclimated to American schools and students.

Every thing went smoothly beyond Chi's expectation. The principal asked Huong to take Chi around the school to show her the various facilities and to introduce her to staff and faculty. Chi was also given the opportunity to meet with Ms. Jennifer Petersen to discuss their common classes.

When Chi returned the following day as a co-teacher with Jennifer Petersen, she was determined to get to know her students individually. They came from many different racial and social economic backgrounds. There were Hispanics, African-Americans, Caucasians, Asians, including five of Vietnamese descent. These Vietnamese students were overwhelmed with joy to be able to communicate with their new teacher. They seemed to be more confident. Most of the students in the class were curious about Chi. They found all kinds of excuses to be close to Chi. "Can you help me tie my shoelaces?" One student asked. "Please help me zip up my sweater," pleaded another. Chi was happy to please her students and to have opportunities to get to know them, to understand their needs, habits, likes and dislikes.

One thing that Chi noticed almost instantly was that the children seemed to be very outgoing. They were eager to make friends and to help one another. They also seemed to be quite independent in their way of thinking and ready to defend their positions in their own ways. One day, in math class, Ms. Jennifer asked them: "If I give you two rabbits and then Ms. Chi gives you two rabbits also, how many rabbits do you have?" The children opened their tiny hands and counted on their fingers and almost unanimously raised four fingers to answer, except Rose Mary who was sitting in the far corner of the class. Rose Mary raised five fingers and said distinctively: "Five." Curious, Ms. Jennifer asked Rose Mary: "Can you tell us how you got the answer?"

Rose Mary explained: "You said you gave me two rabbits and then Ms. Chi also gave me two rabbits, that is four and I already have one at home. So altogether I have five rabbits." Ms. Jennifer laughed and said: "You're also correct."

Right away it became clear to Chi that the two Asian girls by the names Kimberly and Katy and an African American girl by the name Alisha were adopted children as their parents who came to pick them up every day were all Caucasians. Obviously they were all doted on. They were well-groomed, well-dressed and happy-looking. Kimberly and Katy were picked up a few minutes early to be driven to their piano lessons on Tuesdays, their figure skating practice on Wednesday and their ballet classes on Thursday. Chi could not help thinking how lucky these children were. Had they stayed with their biological parents in their old countries they surely would still be living in poverty, suffering from diseases, malnutrition and even physical abuse. The parents who had been forced to give these children away must have suffered terribly at the time of separation. But if they somehow knew now that their children were living in abundance with tender loving care from their adopted parents, they might be

able to find some consolation. They would know that their decision to give their children away when they did not have the means to bring them up properly proves a wise decision, after all.

Somehow Chi felt drawn to a boy with blond hair named John Krieg. There was something magnetic about the boy that attracted Chi's attention. One day Chi found John sitting dejectedly at his desk, not wanting to talk to any one. Chi walked toward the boy, intending to ask him what the matter was and whether he needed any help. But John waved Chi away, saying: "Don't come near me. Don't come near me." Chi did not know what to do. Ms Jennifer approached Chi and whispered: "Looks like he may have pooped his pants and does not wish any one to know about it."

Chi advanced slowly toward the boy and said very gently: "You had an accident, didn't you? It's Okay. Let me help you change into a new pair of pants." John stood up and held the hand Chi offered and walked with her to the boy's room. While changing pants for John, Chi noticed what looked like a red birth mark on John's right buttock about the size of her thumb. Chi stared at it with much curiosity. It seemed that the red mark had been there for a long while. Chi became a little agitated, suspicious, and pensive. Chi put her forefinger on the mark and pressed it harder and harder; but John did not show any sign of discomfort. Chi took the boy back to class and telephoned his mother to tell her what she had just observed. Mrs. Krieg happily volunteered that the red mark had been there ever since the boy was born. Somehow Mrs. Krieg's remark made Chi quite excited. She became even more interested in John and showered upon him tender loving care.

John's dad, Mr. Gary Krieg, a tall and robust Caucasian man with hair just as blond as John's, would come to school for one or two hours on Thursday afternoon to help fix computer programs and do other chores. John's mom, also Caucasian, was slender and very sweet.

Chi's duties as a co-teacher were to give individual help to each of the students in the class. But each time she came to John's place, she lingered on much longer than at other students. School regulations did not permit her to show affection openly in a physical way; but she wished she could hold John close to her bosom as she did her son Van at home to share warmth. John seemed to have those same mutual feelings toward Chi. He liked to be close to Chi and enjoyed talking and doing things with Chi. The first thing he would do when he came to class in the morning was to make a bee line to Chi and give her a big hug, all the while laughing heartily. He would say "Bye, bye" to Chi several times before leaving class in the afternoon reluctantly.

One morning, John gave Chi a piece of chocolate candy, saying: "Mommy gave me this for desert after lunch; but I'd like you to have it."

Chi shook her head: "Thank you; but I cannot eat candy. I'm on a diet. Also, you should not give away what your mom gave you for lunch."

John seemed to be disappointed.

A few days later, John came to school with a Teddy bear. As he was giving Chi a hug, he handed it to her, saying: "This is my favorite bear; but you can have it. I asked my mom already and she said it was O.K. for you to have it."

Mrs. Krieg whispered to Chi: "Please just keep it to make him happy. He's very fond of you. He talks about you all the time at home."

Chi whispered back: "Yes. But I'll put the bear in a black plastic bag and place it near the door. When you come to pick John up this afternoon, remember to take the bag with you."

The days at the kindergarten class became days of heavenly delights for Chi. Her husband Khoa noticed the happiness on her face. He remarked to Chi one morning: "I can tell that you enjoy teaching more than anything else." To which, Chi thoroughly agreed: "Yes. You're right, I enjoy every minute of it when I'm with the children in my class. I was truly blessed to be able to return to teaching."

One Friday morning not long after that, both the Kriegs accompanied their son to school. Mrs. Krieg addressed both Chi and Ms. Jennifer Petersen: "This weekend, we're going to move to our newly-built home about twenty miles from here. We'll have to transfer John to a kindergarten class close to our new home. Today is his last day of school here. We've come to say good-bye to you two and to thank you for all the beautiful things you've done for John."

Chi felt as if lightning had just struck her. Nonplussed, she could not utter a word. The sky seemed darkened and about to fall on her. It took her several minutes to regain her composure. She said to the Kriegs: "We love John very much. He's so adorable. If you allow, I'll stop by your place from time to time to visit with him."

Mr. Krieg spoke for both of them: "We'll be delighted to have you over any time. Please feel free to come and visit with John whenever you can."

When John waved bye-bye to Chi that afternoon, he did not seem to be affected in any way by the impending separation. Chi forced a smile while following his steps away.

It was with a heavy heart that Chi came to the kindergarten class Monday morning. She felt weary and nonchalant as if she had lost many nights of sleep. Time passed by slowly and tediously. Chi continued on with her job of helping the students; but tried to avoid John's empty seat. Tuesday was much the same. She could not believe that she missed John so much. She wondered if she should drive to John's new home that afternoon to spend a little time with him. But she immediately pushed aside the idea. It seemed too hasty. It would be better for her to wait until at least the end of the week. On Wednesday, Ms. Jennifer Petersen took a day off from school. Chi had to assume all responsibilities for the class. Chi had to read aloud a story for one group, to check the math assignments for another group. She had to call parents when a student looked ill. She had to change clothes for a student when he or she wet his or her pants. She was busy all day and did not have time to think of John's absence until the end of the day. No longer did she hear John's voice saying "bye-bye"; no longer did she see John's little hand waving gracefully as if to say "I miss you." The days of heavenly delights were no more.

Thursday, Chi came to school, tired and dispirited. When she walked past the main office, she believed she heard John's voice calling distinctively: "Ms. Chi! Ms. Chi!" As she turned to look, she saw the Kriegs leading John into the office. Chi was overwhelmed with joy. Before Chi had time to ask for the reason, Mrs. Krieg volunteered the explanation. "John went to the new school" Mrs. Krieg said, "but he did not like it. He was sad. He missed you and Ms. Jennifer and all his friends here. He showed no interest in his lessons. He just sat quietly in his seat, not wanting even to move around. We thought he would get over it in a day or two. But he became even more despondent yesterday. He did not want to eat. He could not sleep. He just sat all by himself with tears running down his cheeks. So we decided to bring him back here to be with you and Ms. Jennifer and his friends. We simply have to drive a bit longer. But it will be better for him."

All Chi's worries and sadness suddenly disappeared. Joy and merriment returned to her. The classroom looked bright, the school radiant. Again she was full of energy and stamina.

Mr. Michael Dix, the school's principal, was thoroughly happy to hear the news that a student whose family had moved away, had applied for him to be back at this school. To him, this was the most convincing evidence that the faculty of this school had been doing something right in educating their students. He gave that piece of news to the local newspaper *The Gazette*. A reporter came to the school to interview John, Chi and Ms. Jennifer. A week later a picture of John standing with Chi and Ms. Jennifer appeared on the front page of *The Gazette* under the headline: "Wonderful Things Are Happening in Our Neighborhood". The article related how John's family had moved away and John transferred to a new school; only to return a few days later as John missed his teachers and friends so much. The article ended with the conclusion that The Eastern Elementary School, under the leadership

of Principal Michael Dix, had done a wonderful job of educating young children. The reporter also remarked that John loved his teacher Chi so much that he imitated even her smile and her gait. The article praised the two teachers' experience and dedication. Not long after that, the school was inundated with applications for admission to the kindergarten class. The principal had to open two new kindergarten classes.

Chi continued her teaching job with much pride and enthusiasm. She cared for every student in the class but still felt closer to John than to any other student. Soon, however, it occurred to Chi that John did not look his usual self. He seemed to have lost much of his stamina. He acted tired and sluggish. On Monday, Chi held John's hands and found that they were wet with sweat. He seemed to have a slight fever. Chi talked to Ms. Jennifer and the two decided to call his mother to let her know. Half an hour later, Mrs. Krieg came to pick John up to take him to the doctor.

John did not show up on Tuesday. Chi believed he was coming down with a cold and needed a day of rest at home. She did not think much about it. Then John was absent again on Wednesday. Still Chi did not think much of it. But when John failed to show up on Thursday and Friday, Chi became really worried. She called John's home and talked to Mrs. Krieg who let Chi know that John still had a fever; but the doctor had not been able to diagnose his illness. The doctor said it would take two more days to know for sure. Chi indicated her desire to come and visit with John. Mrs. Krieg readily invited her to come at her convenience.

The Krieg's home was in a newly developed neighborhood of single-family homes, each one built with a unique style. Each one was huge, surrounded with flower gardens and lawns. Mrs. Krieg was waiting for Chi at the entrance. John was not allowed to venture out of the house for fear of the chilly air. Chi found him waiting for her at the stair landing. He ran to her and gave her a bear hug. Chi took John in her arms and, following Mrs. Krieg, she carried him to his bedroom. Chi noticed right away John's emaciated figure, his breath was hot, his voice weak, and his overall demeanor tired and hesitating. John lay down on his bed, looking at his mother and his teacher with a faint smile on his lips. Chi took out a Teddy bear and gave it to John, saying: "I know you like Teddy bears, so I'm bringing you one." John took the Teddy bear and held it tight in his bosom, saying quietly: "Thank you." Then he slowly closed his eyes and dozed off. Chi stood there a few minutes and watched John breathe heavily in his sleep. Chi said good bye to Mrs. Krieg and walked downstairs. Mrs. Krieg walked with Chi to the door. "Thank you so much for coming to visit with John," said Mrs. Krieg. "But, please don't bring him gifts the next time you come. He has lots and lots of toys already."

John was absent again on the following Monday. Chi called his home but got no answer. She believed both of his parents had accompanied him to the doctor's office. Chi called again later in the afternoon and still got no answer.

After dinner, Chi tried calling again. This time she heard Mr. Krieg's voice on the other end of the line. He let Chi know that the doctor had determined that John was stricken with leukemia and had to be hospitalized for treatment and follow-up. Chi was totally nonplussed. She wanted to go right away to the hospital to visit John. But Mr. Krieg said visiting hours were over. She would have to wait until the following day. He gave her the hospital's telephone number and John's room number. Chi turned to her husband and said: "I'll pick up little Van tomorrow and give him his meal. But you'll have to stay home with him while I visit a student of mine who is very sick in the hospital."

When Chi arrived at the hospital the next day, she found John sleeping and Mrs. Krieg sitting by the bedside holding his hand. Mrs. Krieg signaled to Chi to be quiet. Then she gently stood up and led Chi outside the room. "The doctor said he had a very malignant kind of leukemia," whispered Mrs. Krieg. "He will have to undergo chemotherapy, starting tomorrow. The doctor will have to wait and see how he responds to the treatment to decide the next step."

Chi was dumbstruck with fears and worries. Unable to utter a word, she held Mrs. Krieg's hand tight, trying in vain to maintain composure. After a while, Chi said to Mrs. Krieg: "You must be very tired. I can stay here with John until nine o'clock. You should get something to eat and rest a little."

"Oh! That's very nice of you," said Mrs. Krieg. "I'll be back in no time. Gary will come to take my place at ten o'clock. The hospital allows just one family member to stay in the room with the patient."

As Mrs. Krieg left the room, Chi sat down on a stool beside John's bed. She gently put one hand on John's. Tears came running down her cheeks. John moved his body and slowly opened his eyes. Seeing Chi there, he smiled. Chi smiled back and bent down to plant a kiss on his cheeks. "Are you tired?" asked Chi. "A little," answered John. Chi reached for a book on the bedside table. "Do you want me to read you a story?" asked Chi. "Yes, please," answered John readily. While reading the story, Chi kept an eye on John. She had read just about two pages when she noticed that John had dozed off again.

Chi came to the hospital every evening after that and stayed until nine or ten o'clock to help the Kriegs care for John. The principal of the school, Mr. Michael Dix, heard all about it and was quite moved by Chi's dedication. Again, he let the story out to the local newspaper *The Gazette*. A week later, a color picture of Chi sitting on a stool holding John's hand appeared on the front page of *The Gazette* under a bold headline "*Ms. Chi, a Dedicated Teacher.*"

John's condition was getting worse and worse. After three chemotherapy treatments, he had lost most of his hair. He ate very little and threw up what little he ate. He was emaciated. The doctor told the Kriegs that there was very little hope that John could get over his illness. Mrs. Krieg let Chi in on this. They all agreed that there was no use for lamenting and worrying. With the little time left for John, it would be better to be happy with him and to do every thing possible to make him happy. Mrs. Krieg had bought a whole lot of toys which Chi would give to John one or two whenever she came visiting. John had already gotten accustomed to being visited by Chi every day. He tried to stay awake until Chi came. He would smile and reach out for his gifts from Chi. He held Chi's hand and wheedled: "Can you read me a story?" then he would doze off almost right away.

John complained of severe pain all over his body. The doctor had to give him morphine to relieve the pain; but it rendered John sluggish and almost unconscious.

Chi guessed the end was near for John and requested a three-day leave from school to be with John in the hospital. The hospital also relaxed its regulations to allow both John's parents to be in the room with him.

One morning while Mrs. Krieg was holding John in her arms, she noticed that John opened his eyes wide to look around as if to register for the last time the faces of his loved ones, then his whole body drooped, his eyes turned white and half closed. She uttered a quiet scream: "My child! My child! He's going." Then she burst out crying. Chi was so moved that she, too, cried. Mr. Krieg reached for the box of tissues to wipe away the tears that were running down his cheeks. The doctors and nurses quickly got the information and arrived. They checked John's pulses and listened for his heart beats and breathing. Then they finally declared John had passed away.

The wake and viewing for John took place at five o'clock on Friday evening. The Chapel was full of families, friends, and neighbors who came to say good-bye to John, to express condolences to the Kriegs, and to meet his teacher Chi about whom the local newspaper had written so many good things.

Chi sat modestly on a bench at the very end of the Chapel. When people lined up for the viewing, she stood up and joined the line. She walked deliberately, trying to maintain her composure. But when she reached the casket, she broke down. With both arms, she hugged the casket and cried out loud. Everyone else reached for the tissues to wipe away tears.

The viewing ended. The pastor said the last prayer. Mr. Krieg stepped up to thank the guests. Then people quietly filed out of the Chapel. Mr. Krieg stood to one side to wait for Chi and repeated his thanks to her profusely before saying good-bye. Mrs. Krieg stood and watched Chi walk away. She turned to her husband: "Can you go to the car and wait for me a minute? I'd like to ask Ms. Chi something."

As her husband walked ahead to the car, Mrs. Krieg called after Chi: "Ms. Chi! Ms. Chi." Chi stopped and turned around, waiting. Mrs. Krieg came close to her, extended both of her hands to hold Chi's. Then, looking straight into Chi's eyes, she asked: "You are John's biological mother, aren't you?"

Chi's face changed color. She hesitated a moment; then nodded her head: "Yes. I guessed that sooner or later you'd find out. Now that you've asked, I'd like to tell you the whole story."

"It was in 1971. I was teaching in an elementary school when I heard that the government was recruiting qualified teachers who were fluent in English to send to the United States for further training. On their return to Vietnam, these teachers would be promoted to the rank of instructors at the College for Teachers. I was eager to advance myself, so I registered for evening English classes at the Vietnamese-American Association School."

Some of my friends and I often came to class early. We enjoyed sitting in the snack bar, chatting and having refreshment. One day, the waiter was bringing us our drinks when he tripped and spilled the drinks on me. I was all wet and thoroughly nonplussed. As I stood there, not knowing what to do, an American officer, who was sitting at a table nearby, reached for a roll of paper towels and brought it to me. He looked at me in pity: "You're thoroughly wet. I have my jeep with me. I can easily drive you home for you to change and drive you back here in no time." I had no other choices, so I let him drive me home to get changed.

A few days later, we were again sitting in the snack bar when that officer came in. He pulled a chair over and sat down with us. He introduced himself as John Britta, a U.S. Marine captain whose duty was to protect the American Embassy in Saigon. We were all delighted and welcomed the chance to practice English, particularly when we could see that John acted very gentlemanly.

The following weekend, John invited me to a dinner dance. We fell in love in no time. John said he would take me with him to America on his home leave for me to meet his parents and then we would get married.

One morning a few weeks later, while teaching I heard a loud explosion which was so strong that it rattled all the windows of my classroom. The radio soon announced that a truck had stopped in front of the American Embassy, the driver ran away and a few moments later the bomb on the truck exploded. The explosion heavily damaged the embassy. Alarmed, I called John to check; but communication with the Embassy was impossible. I waited and waited in vain for John to call. I surmised that something bad had happened. I went to John's quarters and was told by a guard that John had been killed and his remains flown back to the States.

I cried for days on end. A few weeks later, I found out that I was pregnant. I felt as if the sky had fallen on me. What was I to do? I worried for myself and for the baby in my womb. In the Vietnamese society, an unmarried woman with a half-blood child was considered wanton. Every one looked down on her. I would not be able to hold on to my teaching job. My child would be maltreated, would not be able to get an education and would become a homeless child, living in squalor and poverty, stricken with hunger and diseases. The more I thought about it, the more I became despondent. There were times when I thought of having an abortion. But my mother strongly opposed it. She advised me to seek other solutions. She told me to take some time off from teaching, to go and stay with one of my aunts in the city of Dalat until the child was born. Then I could ask for help from the

Little Sisters of The Poor, a Catholic charitable organization, to find Caucasian adoptive parents for my child. I followed my mother's advice. I was torn when I gave my child away. But as I thought of his future, I decided to suffer by myself so that my child might find a happier life somewhere else. I asked the Sisters to name him John. I looked at my child one last time before giving him up. I remembered seeing a red birth mark the size of my thumb on his buttock.

In 1975, I came to the United States as a refugee. I met my present husband in the refugee camp. We got married right there. We have one eighteen-month old son. I often thought of the child I had given away and wondered what had happened to him. I had never dreamed of meeting him again. But I did right at the school where I worked! I recognized the likeness he bore to his father and particularly the birth mark on his buttock. I thought I had gone to heaven. I want to thank you and Mr. Krieg for having loved and cared so much for him. God gave him just a short time to be here with us; but he brought so much love to you and me. I have nothing to regret now. I thank you for having allowed me to be close to him for almost a year."

Mrs. Krieg was choked with emotion and could not utter a word. Finally, she was able to regain composure. She squeezed Chi's hands and said: "We thank you so very much." The two women were finding it hard to leave one another. The one person who had brought them together was no more. Yet they felt attached to one another, sharing in the love for the departed one. At last, the moment of saying good-bye came. Each walked away, in opposite directions. They turned to look at one another one last time, each went away with different feelings and thoughts. ■

Odes d'Anacréon

Traduction littérale et rythmique

PAR

ALEXANDRE MACHARD

Tình Ca Anacréon

Tuyển chọn và dịch thuật bởi

DAVID LÝ LĂNG NHÂN

Chương III

CHÚ THÍCH :ANACREON là một Thi hào cổ điển Hy Lạp (570-488 BC) – Ông nổi tiếng với những vần thơ thanh nhã, trữ tình, ca ngợi Tình yêu, Hoa Hồng và Rượu vang.

LA ROSE

Avec le printemps porteur de couronnes,
Je pense à chanter très haut la rose,
Tendre fleur, ma compagne.
C'est l'haleine des Dieux mêmes
Et le charme des mortels,
L'ornement des Grâces dans la saison
Des Amours en fleur,
L'attribut folâtre de Vénus.
C'est le thème des poésies,

HOA HỒNG CÀ

Mùa Xuân gợi cho đời vòng vương miện
Tôi muốn ca muốn hát tặng hoa hồng
Hoa nhưng mềm yêu dấu, bạn chung lòng
Như hơi thở hương nồng chư Thiên Sứ
Sắc duyên dáng phù du đời sinh tử
Nét điểm trang kiều diễm của Thiên thần
Mùa Ái ân đang nở rộ cõi trần
Pha nét lãng của Mỹ thần Vệ-Nữ.
Hồng là ý chủ đề cho thi tứ

La plante aimée des Muses;
 Douce même à qui fait l'épreuve de ses dards
 Dans les sentiers épineux;
 Douce à la main qui la cueille et qui caresse
 De ses doigts fins et délicats
 Cette fleur de l'Amour.
 Comme au sage elle plaît encore
 Dans les danses, sur les tables,
 Aux fêtes Dyonisiaques.
 Que ferions-nous sans la rose?
 «L'Aurore a des doigts de roses,
 Les Nymphes des bras de roses,
 Aphrodite un teint de roses,»
 Dans le langage des poètes.
 La rose, secourable aux malades,
 Protège aussi les morts
 Et triomphe du temps.
 Des roses la vieillesse, encore agréable,
 Garde un parfum de jeunesse

Chantons donc son origine.
 Quand, de la mer azurée,
 Cythérée brillante de rosée
 L'Océan fit naître de son écume;
 Quand Athènes, la guerrière
 Déesse à l'Olympe redoutable,
 Jupiter fit sortir de son cerveau;
 Alors des roses admirables
 La Terre fit fleurir les jeunes pousses,
 Chef-d'œuvre d'art de la Nature.
 La troupe des Dieux bienheureux,
 Pour que naquît la rose, répandirent
 Le nectar, et firent s'élever,
 Superbe, du sein des épines,
 L'immortelle fleur de Bacchus. ■

Anacréon

Là thảo hoa yêu chuộng của Thịn hân
 Ai lãng du đau xót vết phong trần
 Còn thơ thần trên đường mòn gai góc.
 Êm như lụa trong tay người hái ngắt
 Ngón thon thon mơn trớn cánh hoa xinh
 Hoa của Đời, hoa đẹp của Ái Tình
 Mang hạnh phúc đến tâm hồn nghệ sĩ
 Tiệc khiêu vũ, rải trên bàn trang trí
 Lễ liên hoan rộn rịp khúc Tình ca
 Văng hoa hồng, không yếm tiệc, chẳng thà !
 « Bình minh dậy vạn hồng hà phô sắc
 Ngọc-Nữ cánh tay hồng bay tha thướt
 Vu-Sơn Thần thân mượt nước da hồng, »
 Về yêu kiều lời thi sĩ như tranh.
 Hoa hồng đỏ vố về cơn bệnh lý
 An ủi hồn ta khuất xa vạn kỷ
 Vượt thời gian bay khỏi chốn mịt mờ
 Tóc kim tinh tuổi hạc dầu già xưa
 Hương kỷ niệm tình xuân dường hơ hớ

Hãy ca lên lịch sử của hoa hồng
 Từ lúc biển xanh sóng dậy trùng trùng
 Long lanh chiếu hạt sương mai Mỹ-Hậu
 Pha bọt biển thành Tiên nhân tuyết hảo
 Á-Tỹ-Nương, trang nữ kiệt tài hoa
 Xứ Ô-Liêm xưac hồng đở sơn hà
 Tài phép đó Thiên-Vương-Thần biến hóa
 Thuở hồng hoang xuất hiện loài bông lạ
 Đất xuân nồng làm nỏn hững nụ non
 Thiên nhiên ban, đây tuyệt phẩm hoàn toàn
 Cho đại chúng Thiên Cung đồng hoa nhĩ.
 Đê Đất nở Hoa Hồng xinh như ý
 Thiên thần đem mật ngọt rải rơi đầy
 Giữa những lùm gai nhọn lá timd ày
 Hoa bất tử đẹp xinh, Hoa Hồng Tử. ■

Traduit par David Lý Lăng Nhân

Fou?**Par Guy de Maupassant**

Suis-je fou? ou seulement jaloux? Je n'en sais rien, mais j'ai souffert horriblement. J'ai accompli un acte de folie, de folie furieuse, c'est vrai; mais la jalousie haletante, mais l'amour exalté, trahi, condamné, mais la douleur abominable que j'endure, tout cela ne suffit-il pas pour nous faire commettre des crimes et des folies sans être vraiment criminel par le coeur ou par le cerveau?

Oh! j'ai souffert, souffert, souffert d'une façon continue, aiguë, épouvantable. J'ai aimé cette femme d'un élan frénétique.... Et cependant est-ce vrai? L'ai-je aimée? Non, non, non. Elle m'a possédé âme et corps, envahi, lié. J'ai été, je suis sa chose, son jouet. J'appartiens à son sourire, à sa bouche, à son regard, aux lignes de son corps, à la forme de son visage; je halète sous la domination de son apparence extérieure; mais Elle, la femme de tout cela, l'être de ce corps, je la hais, je la méprise, je l'exècre, je l'ai toujours haïe, méprisée, exécrée; car elle est perfide, bestiale, immonde, impure; elle est _la femme de perdition_, l'animal sensuel et faux chez qui l'âme n'est point, chez qui la pensée ne circule jamais comme un air libre et vivifiant; elle est la bête humaine; moins que cela: elle n'est qu'un flanc, une merveille de chair douce et ronde qu'habite l'Infamie.

Les premiers temps de notre liaison furent étranges et délicieux. Entre ses bras toujours ouvert je m'épuisais dans une rage d'inassouissable désir. Ses yeux, comme s'ils m'eussent donné soif, me faisaient ouvrir la bouche. Ils étaient gris à midi, teintes de vert à la tombée du jour, et bleus au soleil levant. Je ne suis pas fou: je jura qu'ils avaient ces trois, couleurs.

Aux heures d'amour ils étaient bleus, comme meurtris, avec des pupilles énormes et nerveuses. Ses lèvres, remuées d'un tremblement, laissaient jaillir parfois la pointe rosé et mouillée de sa langue, qui palpitait comme celle d'un reptile; et ses paupières lourdes se relevaient lentement, découvrant ce regard ardent et anéanti qui m'affolait.

En l'étreignant dans mes bras je regardais son oeil et je frémisais, secoué tout autant par le besoin de tuer cette bête que par la nécessité de la posséder sans cesse.

Quand elle marchait à travers ma chambre, le bruit de chacun de ses pas faisait une commotion dans mon coeur; et quand elle commençait à se dévêtir, laissait tomber sa robe, et sortant, infâme et radieuse, du linge qui s'écrasait autour d'elle, je sentais tout le long de mes membres, le long des bras, le long des jambes, dans ma poitrine essoufflée, une défaillance infinie et lâche.

Un jour, je m'aperçus qu'elle était lasse de moi. Je le vis dans son oeil, au réveil. Penché sur elle, j'attendais chaque matin ce premier regard. Je l'attendais, plein de rage, de haine, de mépris pour cette brute endormie dont j'étais l'esclave. Mais quand le bleu pâle de sa prunelle, ce bleu liquide comme de l'eau, se découvrait, encore languissant, encore fatigué, encore malade des récentes caresses, c'était comme une flamme rapide qui me brûlait, exaspérant mes ardeurs. Ce jour-là, quand s'ouvrit sa paupière, j'aperçus un regard indifférent et morne qui ne désirait plus rien.

Oh! je le vis, je le sus, je le sentis, je le compris tout de suite. C'était fini, fini, pour toujours. Et j'en eus la preuve à chaque heure, à chaque seconde.

Quand je l'appelais des bras et des lèvres, elle se retournait ennuyée, murmurant: «Laissez-moi donc!» ou bien: «Vous êtes odieux.!» ou bien: «Ne serai-je jamais tranquille!»

Alors, je fus jaloux, mais jaloux comme un chien, et rusé, défiant, dissimulé. Je savais bien qu'elle recommencerait bientôt, qu'un autre viendrait pour rallumer ses sens.

Je fus jaloux avec frénésie; mais je ne suis pas fou; non, certes, non.

J'attendis; oh! j'épiais; elle ne m'aurait pas trompé; mais elle restait froide, endormie. Elle disait parfois: «Les hommes me dégoûtent.» Et c'était vrai.

Alors je fus jaloux d'elle-même; jaloux de son indifférence, jaloux de la solitude de ses nuits; jaloux de ses gestes, de sa pensée que je sentais toujours infâme, jaloux de tout ce que je devinais. Et quand elle avait parfois, à son lever, ce regard mou qui suivait jadis nos nuits ardentes, comme si quelque concupiscence avait hanté son âme et remué ses désirs, il me venait des suffocations de colère, des tremblements d'indignation, des démangeaisons de l'étrangler, de l'abattre sous mon genou et de lui faire avouer, en lui serrant la gorge, tous les secrets honteux de son coeur.

Suis-je fou?—Non.

Voilà qu'un soir je la sentis heureuse. Je sentis qu'une passion nouvelle vivait en elle. J'en étais sûr, indubitablement sûr. Elle palpait comme après mes étreintes; son oeil flambait, ses mains étaient chaudes, toute sa personne vibrante dégageait cette vapeur d'amour d'où mon affolement était venu.

Je feignis de ne rien comprendre, mais mon attention l'enveloppait comme un filet.

Je ne découvrais rien, pourtant.

J'attendis une semaine, un mois, une saison. Elle s'épanouissait dans l'éclosion d'une incompréhensible ardeur; elle s'apaisait dans le bonheur d'une insaisissable caresse.

Et, tout à coup, je devinai! Je ne suis pas fou. Je le jure, je ne suis pas fou!

Comment dire cela? Comment me faire comprendre? Comment exprimer cette abominable et incompréhensible chose?

Voici de quelle manière je fus averti.

Un soir, je vous l'ai dit, un soir, comme elle rentrait d'une longue promenade à cheval, elle tomba, les pommettes rouges, la poitrine battante, les jambes cassées, les yeux meurtris, sur une chaise basse, en face de moi. Je l'avais vue comme cela! Elle aimait! Je ne pouvais m'y tromper!

Alors, perdant la tête, pour ne plus la contempler, je me tournai vers la fenêtre, et j'aperçus un valet emmenant par la bride vers l'écurie son grand cheval, qui se cabrait.

Elle aussi suivait de l'oeil l'animal ardent et bondissant. Puis, quand il eut disparu, elle s'endormit tout à coup.

Je songeai toute la nuit; et il me sembla pénétrer des mystères que je n'avais jamais soupçonnés. Qui sondera jamais les perversions de la sensualité des femmes? Qui comprendra leurs invraisemblables caprices et l'assouvissement étrange des plus étranges fantaisies?

Chaque matin, dès l'aurore, elle partait au galop par les plaines et les bois; et, chaque fois, elle rentrait alanguie, comme après des frénésies d'amour.

J'avais compris! j'étais jaloux maintenant du cheval nerveux et galopant; jaloux du vent qui caressait son visage quand elle allait d'une course folle; jaloux des feuilles qui baisaient, en passant, ses oreilles; des gouttes de soleil qui lui tombaient sur le front à travers les branches; jaloux de la selle qui la portait et qu'elle étreignait de sa cuisse.

C'était tout cela qui la faisait heureuse, qui l'exaltait, l'assouvissait, l'épuisait et me la rendait ensuite insensible et presque pâmée.

Je résolu de me venger. Je fus doux et plein d'attentions pour elle. Je lui tendais la main quand elle allait sauter à terre après ses courses effrénées. L'animal furieux ruait vers moi; elle le flattait sur son cou recourbé, l'embrassait sur ses naseaux frémissants sans essayer ensuite ses lèvres; et le parfum de son corps, en sueur comme après la tiédeur du lit, se mêlait sous ma narine à l'odeur âcre et fauve de la bête.

J'attendis mon jour et mon heure. Elle passait chaque matin par le même sentier, dans un petit bois de bouleaux qui s'enfonçait vers la forêt.

Je sortis avant l'aurore, avec une corde dans la main et mes pistolets cachés sur ma poitrine, comme si j'allais me battre en duel.

Je courus vers le chemin qu'elle aimait; je tendis la corde entre deux arbres; puis je me cachai dans les herbes.

J'avais l'oreille contre le sol; j'entendis son galop lointain; puis je l'aperçus là-bas, sous les feuilles comme au bout d'une voûte, arrivant à fond de train. Oh! je ne m'étais pas trompé, c'était cela! Elle semblait transportée d'allégresse, le sang aux joues, de la folie dans le regard; et le mouvement précipité de la course faisait vibrer ses nerfs d'une jouissance solitaire et furieuse.

L'animal heurta mon piège des deux jambes de devant, et roula, les os cassés.

Elle! je la reçus dans mes bras. Je suis fort à porter un boeuf. Puis, quand je l'eus déposée à terre, je m'approchai de Lui qui nous regardait; alors, pendant qu'il essayait de me mordre encore, je lui mis un pistolet dans l'oreille... et je le tuai... comme un homme.

Mais je tombai moi-même, la figure coupée par deux coups de cravache: et comme elle se ruait de nouveau sur moi, je lui tirai mon autre balle dans le ventre.

Dites-moi, suis-je fou? ■

Điên U? **Minh Thu chuyển ngữ**

Tôi có điên không? Hay chỉ ghen thôi? Tôi chẳng rõ, nhưng tôi khổ sở ghê gớm. Tôi đã có một hành động điên rồ dữ dội, thật đấy; thì là sự ghen tuông nóng nảy, thì là tình yêu sôi nổi, phản bội, bị lên án, những sự đau đớn khốc liệt mà tôi chịu đựng, tất cả những điều đó bộ chưa đủ để chúng ta phạm những tội ác và những sự rồ dại mà vẫn không hẳn là đã phạm trọng tội vì con tim hay vì trí óc hay sao?

Ôi, tôi đã đau khổ, đau khổ, đau khổ, trong một đường lối liên tục ghê gớm. Tôi đã yêu người đàn bà ấy với một cảm xúc cuồng si... tuy nhiên có đúng thế chẳng? Tôi đã có yêu ả thật không? Không, không, không. ả đã chiếm hữu tôi cả hồn lẫn xác. xâm lấn, trói buộc. Tôi đã, và tôi đang là một vật của ả, một đồ chơi của ả. Tôi thuộc về nụ cười của ả, về miệng môi ả, về cái nhìn của ả, về những đường cong của tám thân ả, về khuôn mặt ả: tôi hồn hển dưới sức chế ngự của cái nhan sắc bề ngoài của ả; nhưng chính ả, người đàn bà của mọi thứ đó, hiện hữu trong cơ thể đó, thì tôi lại ghét,

khinh bỉ, nguyên rủa; tôi vẫn ghét ả, khinh bỉ ả và nguyên rủa ả, bởi vì ả phản bội, thú vật, dơ dáy; ả là mẹ đàn bà trăm luân, con vật hám thú dục và giả tạo đến nỗi là nơi không còn linh hồn, và nơi giòng tư tưởng không bao giờ luân lưu như làn không khí tự do và sống động; ả là một kẻ mặt người dạ thú, kém thế nữa; ả chỉ là một mẹ đẻ người ta chơi, một tấm thân tròn trịa, dịu êm, trong đó tàng ẩn sự đề tiện.

Thời gian đầu của cuộc gian dứ của chúng tôi thì kỳ lạ. Trong vòng tay luôn rộng mở của ả, tôi tự đắm mình kiệt sức trong niềm ham muốn hung dữ không ngưng nghỉ. Đôi mắt nàng như làm cho tôi khao khát khiến tôi phải há miệng. Mắt ả mang màu xám vào giờ ngọ, khi chiều xuống lại mang màu xanh ve chai, rồi chuyển thành màu xanh biển lúc rạng đông. Tôi không điên đâu, và tôi thể là mắt ả mang ba màu sắc đó.

Vào những giây phút yêu đương, thì chúng mang màu xanh, như đờ đẫn với hai con người mở to đầy hưng phấn. Đôi môi ả run run động đậy. đôi khi để cái đầu lưỡi hồng ướt át của ả thò ra lập lờ như lưỡi rắn và đôi mí mắt nặng nề của ả từ từ ngược lên cho thấy cái nhìn nóng bỏng gây rũ liệt làm tôi say sưa.

Trong khi ghì chặt ả trong vòng tay, tôi nhìn mắt ả và tôi rùng mình ớn lạnh, bị thúc đẩy mạnh bởi việc cần phải giết cái con vật này đi hơn là sự cần thiết phải không ngừng chiếm hữu nó.

Khi ả bước đi trong phòng tôi, tiếng động của mỗi bước chân của ả tạo ra sự xao động trong tim tôi; và khi ả bắt đầu trút bỏ quần áo, để rơi cái áo của ả, rồi bước ra, nóng bỏng và rực rỡ từ đồng áo quần vương vãi quanh ả, thì tôi cảm thấy dọc các tứ chi của tôi, dọc đôi cánh tay, dọc hai cẳng chân, trong trái tim phập phồng của tôi một sự mềm yếu và hèn nhát vô tận.

Một hôm, tôi nhận thấy ả đã chán tôi. Tôi nhìn thấy điều này trong mắt ả lúc thức dậy. Nghiêng đầu xuống nhìn ả, mỗi sáng tôi chờ đợi cái nhìn đầu ngày đó. Lòng đầy giận dữ, đầy thù ghét, đầy khinh bỉ cái con quái vật đang ngủ kia mà đang giữ tôi làm nô lệ. Nhưng khi màu xanh nhạt, màu xanh ướt át như nước, từ đôi mắt còn ngái ngủ, còn mệt mỏi, còn rã rời do những cái cơn trốn mới tạo ra, thì nó giống như một ngọn lửa nhanh thiêu đốt tôi, gây tức tối cho lòng nhiệt thành của tôi. Ngày hôm đó, khi ả mở mắt ra, tôi đã trông thấy một cái nhìn thờ ơ và chán chường, một cái nhìn không còn muốn gì nữa hết.

Ôi, tôi đã nhìn thấy thế, đã biết thế, đã cảm thấy thế, và tôi đã tức thì hiểu. Thế là hết, hết hẳn rồi. Và tôi có bằng chứng cho từng giờ một, cho từng phút một.

Khi, với vòng tay và đôi môi, tôi gọi ả, ả chán chường quay lại, và nói khẽ: “Hãy để cho em yên nào!” Hoặc: “Anh thật đáng ghét..!” Hoặc: “Sao không bao giờ tôi được yên thân vậy kia!”

Thế là tôi ghen, ghen như một con chó, và mưu mô, hồ nghi, che giấu. Tôi biết rõ là ả lại sắp sửa bắt đầu, một người khác sẽ đến làm sống lại những giác quan của ả.

Tôi thấy giận đến điên lên, nhưng tôi không điên đâu; không, chắc chắn là không.

Tôi chờ đợi, tôi dò la; ả không phản bội tôi, nhưng ả cứ lạnh lùng, mộng mơ. Đôi khi ả nói: “Những người đàn ông làm tôi tởm lợm,” Mà thật đúng thế đấy.

Thế là tôi ghen với chính ả, ghen với sự thờ ơ của ả, ghen với cái cô đơn hằng đêm của ả; với những cử chỉ của ả; với ý nghĩ của ả mà tôi cảm thấy là lúc nào cũng nóng bỏng, ghen với tất cả những gì tôi tưởng tượng ra. Và khi, đôi lúc tỉnh dậy, ả có cái nhìn mơ màng mà đã từng theo sau những đêm nồng nàn hương lửa của chúng tôi, y như một niềm khao khát nào đó đã ám ảnh tâm hồn ả và gây xao động những thèm muốn của ả, thì ngọt ngào tức giận, run rẩy phần uất, tôi ao ước xiết cổ ả, đè vật ả dưới đầu gối tôi, bóp chặt họng ả để bắt ả phải thú nhận những bí mật đáng hổ thẹn trong lòng ả.

Tôi có điên không? Không.

Và đây là một chiều tôi cảm thấy ả hạnh phúc. Tôi cảm thấy một sự mê muội mới đã sống dậy trong ả. Tôi biết chắc như thế, thật chắc nịch như thế. ả hồn hên y như sau những lần tôi ghì ôm ả, mắt ả nồng nàn, đôi tay ả nóng ran, toàn thân ả tỏa ra hơi nồng yêu đương làm tôi đắm đuối.

Tôi giả đồ như chẳng hiểu gì cả, nhưng sự chú trọng của tôi bao lấy ả như một mạng lưới.

Tuy thế thì tôi đã chẳng phát giác ra được điều gì cả.

Tôi chờ một tuần, một tháng, một mùa. ả tươi như hoa nở trong sự bộc phát của niềm đắm say không sao hiểu nổi, ả đắm chìm trong niềm hạnh phúc của một món trốn không nắm bắt được.

Và bỗng nhiên tôi đoán ra! Tôi không điên đâu. Tôi thề như vậy mà, tôi không điên đâu!

Làm sao nói ra điều này nhỉ? Làm thế nào cho người ta hiểu được tôi? Làm sao tỏ bày được cái điều gớm ghiếc và khó hiểu này chứ?

Thưa, đây là đường lối theo đó tôi đã được cảnh báo.

Một chiều, như tôi đã nói lúc trước với quý vị đó, một chiều ả về sau một cuộc cưỡi ngựa rong chơi lâu, đôi má đỏ au, ngực phập phồng, đôi cẳng khuỷu xuống, đôi mắt đờ đẫn, ả buông mình ngã trên chiếc ghế dài, trước mặt tôi. Tôi đã từng trông thấy ả như thế! ả đã yêu rồi! Tôi không thể nào nhầm về điều này!

Thế là mất bình tĩnh, để khỏi còn phải nhìn ả, tôi quay đầu ra hướng cửa sổ, và tôi thấy người nài cầm giây cương giắt về chuồng một con ngựa to lớn đang nhảy dựng lên.

Mắt ả cũng đang theo dõi con vật sung sức đang nhảy tâng tâng kia. Và khi nó đã biến dạng thì ả tức khắc ngủ.

Tôi đã nghĩ ngợi suốt đêm; và dường như tôi đang tiến sâu vào những điều kỳ bí mà tôi chưa hề hồ nghi trước kia. Có ai mà lại bao giờ nghĩ đến những biến thái trong cái ham muốn nhục dục của phụ nữ chứ? Ai mà hiểu được những cái bất thường không thể tin được, và cái thỏa mãn kỳ dị của những tư tưởng quái dị nhất của họ?

Sáng sáng, ngay vừa rạng đông, là ả phóng ngựa qua những cánh đồng cỏ và những khu rừng thưa, và mỗi lần như thế là ả trở về người lả đi y như sau những yêu đương nồng say đắm đuối.

Tôi đã hiểu! Bây giờ thì tôi ghen với con ngựa mạnh mẽ phi phóng kia; ghen với làn gió món trốn mặt ả khi ả phóng như điên; ghen với những chiếc lá hôn tai ả khi ả cưỡi ngựa qua; những giọt nắng rơi trên trán ả xuyên qua các cành cây. Ghen với cái yên ngựa để nâng ngời và nâng kẹp chặt cặp đùi vào.

Tất cả những cái đó đã làm ả sung sướng, làm ả sôi bùng, thỏa mãn, kiệt quệ để rồi sau đó ả vô cảm và hờn như xây xẩm với tôi.

Tôi quyết tâm trả thù. Tôi cứ dụ dằng và hết sức chú ý đến ả. Tôi đưa tay đỡ ả khi ả nhảy từ lưng ngựa xuống đất sau những lần ả phi phóng như điên. Con vật tức giận xông tới tôi, ả xoa vỗ cái cổ uốn vòng ra sau của nó, hôn lên cái mũi rung rung của nó, mà không chùi môi sau đó; và mùi hôi của cơ thể nó, đầy mồ hôi như sau cơn nồng ả của chiếc giường, đã hòa lẫn đưa vào mũi tôi, cái mùi hăng hắc của con vật.

Tôi chờ đợi ngày, giờ của tôi. Sáng sáng ả cưỡi ngựa qua cùng một con đường đất, trong cánh rừng phong chạy vào rừng.

Tôi ra đi trước lúc rạng đông, với một sợi thừng trong tay, và với những khẩu súng lục dẫu trong ngực y như tôi đi dự một cuộc đấu súng vậy.

Tôi chạy đến con đường ả ưa chuộng; tôi giăng chiếc giây giữa hai thân cây, rồi tôi nằm ản trong đám cỏ.

Tôi để tai sát mặt đất, tôi nghe thấy vó ngựa phi từ xa: rồi tôi nhìn thấy ả, dưới những đám lá trên đầu như một vòm cây, phóng phi nước đại. Ồ! thế là tôi đã không nhầm, đúng là như thế! Trông ả có vẻ như được niềm vui chuyên chở, má đỏ hồng, mắt nhìn hoang dại, và cái động tác nhanh của cuộc ngựa làm thần kinh ả rung lên một sự hưởng thụ đơn độc và dữ dội.

Hai cẳng trước của con vật vướng vào chiếc bẫy của tôi làm nó ngã xuống, xương gãy ra.

Còn ả! Tôi đã đỡ được ả trong vòng tay tôi. Tôi thừa khỏe để bế được một con bò. Rồi sau khi tôi đã đặt ả xuống đất, tôi bước tới Hân mà đang nhìn chúng tôi: thế là trong khi nó còn định lại cắn tôi, thì tôi chĩa một khẩu súng lục vào tai nó... và tôi giết nó... như giết một người đàn ông.

Nhưng chính tôi thì đã ngã xuống, người gặp lại vì hai cú roi quất; và trong khi ả lại xông tới tôi, thì tôi bắn viên đạn kia vào bụng ả.

Hãy nói cho tôi biết, tôi có điên không? ■

Minh Thu

Melbourne, 05/2010.

Alsace

Theo Chân Nhạc sĩ
Frédéric François Chopin
(March 1, 1810 - October 17, 1849)

Sóng Việt Đàm Giang

Lời mở đầu

Cho tới hiện nay, không ai biết rõ ngày 22 tháng 2, 1810 hay ngày 1 tháng 3, 1810 là ngày sinh nhật của thiên tài âm nhạc Frédéric Chopin. Hình như tài liệu không đủ thuyết phục đủ giấy làm lễ rửa tội của Chopin viết là ngày 22 tháng 2 nhưng chính Chopin và gia đình luôn luôn nhắc ngày 1 tháng 3 mới chính là ngày sinh nhật của ông. Và vì thế năm 2010 này thành phố Warsaw, Poland đã bắt đầu kỷ niệm 200 năm sinh nhật của Chopin từ ngày 22 tháng 2 cho đến ngày 1 tháng 3.

Nhưng không phải chỉ Poland mới tổ chức kỷ niệm 200 năm sinh nhật của Chopin mà rất nhiều quốc gia trên thế giới cũng đặc biệt tổ chức kỷ niệm 200 năm sinh nhật Chopin vào ngày 1 tháng 3.

Coi như có một chút để tưởng nhớ người nhạc sĩ tài ba, người viết đã thu thập và mang vào đây một số địa danh và hình ảnh có chứa kỷ niệm về cuộc đời Chopin từ khi chào đời ở Poland năm 1810 cho đến ngày ông từ trần ở Paris, Pháp năm 1849.

Theo vết chân Chopin

Frédéric Chopin (Fryderyk Franciszek Chopin) chào đời ngày 22 tháng 2, 1810 (hay 1/3/1810 ?) tại một ngôi nhà nhỏ thuộc làng Zelazowa Wola nằm bên bờ sông Utrata, cách thủ đô Warsaw chừng 50 km về phía tây.

Căn nhà của gia đình Chopin (*)

Tượng kỷ niệm Chopin tại Zelazowa Wola (*)

Tuy nhiên Chopin chỉ sống ở đây một thời gian ngắn cỡ bảy tháng tuổi thì cùng gia đình dọn lên Warsaw và Chopin chỉ về thăm nhà cũ trong những dịp lễ tết hay tụ họp gia đình.

Ngôi nhà cũ này hiện nay trở thành Viện Bảo Tàng về Chopin với những hình ảnh, bản sao những giấy tờ như giấy kết hôn của bố mẹ Chopin, giấy khai sinh Chopin, v.v. và một số đồ đạc cũ thuộc căn nhà đó. Và một cây đàn mà Chopin đã từng chơi trong nhiều buổi hoà nhạc cũng được lưu trữ ở đó.

Phía sau nhà là một công viên có nhiều cây xanh mát và có một tượng Chopin do Józef Gosławski điêu khắc.

Sau khi dọn lên Warsaw thì gia đình Chopin ở tại gần trường Trung học Warsaw, nơi mà bố Chopin dạy từ cuối năm 1810 cho đến năm 1817 thì gia đình lại dọn về gần dinh Kazimierz và trường đại học Warsaw. Gia đình Chopin sống ở lầu hai của dinh thự rộng rãi cạnh trường này được 10 năm. Vào năm 1827 thì gia đình dọn sang dinh Krasiński, một căn nhà ở trước mặt trường đại học Warsaw nay thuộc Warsaw Academy of Fine Arts. Và Chopin đã sống ở căn nhà này cho đến khi ông 20 tuổi. Chopin rời Warsaw vĩnh viễn vào đầu tháng 11 năm 1830 để đi Áo (Austria), mang theo một chén bạc đựng một nắm đất của quê hương.

Sau một thời gian ngắn ở Vienna, Austria, Chopin rời Austria để sang Paris, Pháp vào tháng Chín năm 1831 và vì tình hình xáo trộn cùng lý do chính trị, ông không bao giờ trở về Poland dù Chopin là một người rất nặng lòng với quê hương.

Nhà Chopin: dinh Krasiński

Fryderyk Franciszek Chopin

Từ khi Chopin đến Paris vào năm 1831-32, ông có nhiều buổi trình diễn nhỏ vì ông không thích những buổi trình diễn lớn quá đông đảo khán thính giả. Và ông nặng lòng yêu thương Maria Wodzińska trong thời gian khoảng năm 1835, nhưng vì lý do sức khỏe mối tình của ông với Maria Wodzińska bị đổ vỡ vào khoảng cuối năm 1836. Cũng vào năm 1836 Chopin gặp nữ văn sĩ George Sand, mở đầu một cuộc tình nhiều sóng gió trong 10 năm trời từ 1837 đến 1847, và là thời gian Chopin đã sáng tác nhiều và để lại cho đời những nhạc phẩm trứ danh.

Piano Pleyel của Chopin ở Valldemossa (*)

Valldemossa (*)

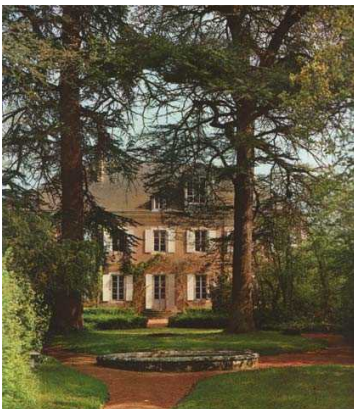
Vào mùa đông 1838 Chopin và nữ văn sĩ George Sand đi Spain tạm trú tại Mallorca và Valldemossa, và nơi này đã để lại kỷ niệm không đẹp cho Chopin-Sand. Sau đó là năm mùa hè từ 1839 đến 1843, mà Chopin thường ở tại căn nhà tại Nohant, Pháp của George Sand, và cũng ở đó Chopin tìm được bình yên và đã sáng tác rất nhiều nhạc phẩm để đời.

Bảy mùa hè tại Nohant. Tranh Mark King (*)

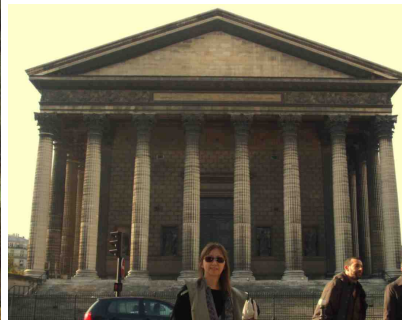
Sand và Chopin (*)

Căn nhà ở Nohant (*)

Place Vendôme. Paris

La Madeleine. Paris

Cuộc tình của Chopin và Sand chấm dứt vào năm 1847. Mùa xuân 1848 Chopin rời Paris sang London, và ở nhà hai chị em bà Jane Wilhelmina Stirling, một gia đình giàu có ở Scotland. Cuối năm 1848 ông trở về Paris sống rất chật vật.

Tháng Chín 1849 Chopin ở tại lầu hai căn nhà rộng rãi số 12 Place Vendôme, Paris, Pháp dưới sự tài trợ của Jane Stirling cho đến ngày qua đời. Nay ở bên góc trái của căn nhà số 12 Place Vendôme này có bảng ghi cho hay Chopin đã qua đời ở nơi này. Chopin chết ngày 17 tháng Mười, năm 1849 khi ông 39 tuổi.

Tang lễ của Chopin được cử hành vào cuối tháng mười, tại nhà thờ Madeleine, Pháp với sự đưa tiễn của cỡ ba ngàn người. Sự chậm trễ xảy ra vì Chopin muốn có bài hát *Requiem* của Mozart, bài này cần giọng đàn bà, nhưng nhà thờ Madeleine không cho phép đàn bà ca trong ca đoàn nhà thờ, bà [Pauline Viardot](#) sau đó phải đứng ca sau một bức màn đen.

Theo nguyện vọng cuối cùng của Chopin, thi hài ông được an táng ở nghĩa trang Père La Chaise, Pháp, với nắm đất Balan, còn trái tim của Chopin thì được người chị gái của ông tìm cách lén mang về quê hương với ly bạc đựng đất của nghĩa trang Père La Chaise. Hũ chứa trái tim Chopin được đặt trong cột bên trái của trung bộ giáo đường nhà thờ Holy Cross (Kosciól Swietego Krzyza) ở Warsaw, Ba-lan.

Người viết có dịp thăm viếng mộ phần của Chopin vào mùa thu 2009 tại nghĩa trang Père Lachaise, và năm nay 2010 đã có dịp ghé thăm viếng trái tim nhà nhạc sĩ tại nhà thờ Holy Cross ở Warsaw, Poland.

Mộ Chopin, nghĩa trang Père Lachaise, Paris.

Trái tim Chopin: nhà thờ Holy Cross, Poland.

Ngôi mộ Chopin ở nghĩa địa có tượng nữ thần âm nhạc Euterpe ngồi cúi đầu thẫn thức bên chiếc đàn lía gãy. Tượng Euterpe do nhà điêu khắc Auguste Clésinger con rể của nữ văn sĩ George Sand và là chồng của Solange, cô con gái duy nhất của George Sand thiết kế và hoàn tất. Chi phí cho mộ phần và cả chi phí cho chị của Chopin trở về Warsaw để mang trái tim Chopin về quê đều do Jane Stirling một người học trò người Scotland rất giàu của Chopin đài thọ. Trên cột chứa hũ đựng trái tim Chopin đằng sau một bia khắc trong thánh đường Holy Cross có mang hàng chữ trích từ *Matthew VI:21*: “*For where your treasure is, there will your heart be also*”.

Dấu vết của Chopin ở Warsaw, Poland

Dưới đây là một số địa danh đã có liên quan đến Chopin.

Nhà thờ Holy Cross.

Nhà thờ Holy Cross là một nhà thờ Roman Catholic đã được xây cất lâu đời từ thế kỷ 15, nguyên thủy là một nhà thờ nhỏ rồi dần dần qua biến đổi lịch sử và cho đến đầu thế kỷ 18, nhà thờ đã có những cấu trúc gần như giống hiện đại. Vào đầu thế kỷ 19, nhà thờ có chút thay đổi và vào năm 1882 một hũ đựng di cốt trái tim của nhạc sĩ Frederic Chopin được để vào một cột trụ tại trung bộ giáo đường. Vài chục năm sau, một hũ cốt tương tự chứa trái tim của nhà văn được giải Nobel Văn chương Władysław Reymont cũng được đặt trong nhà thờ này. Năm 1889 tại bậc thang lên cao dẫn vào giáo đường được sửa lại và một tượng điêu khắc chúa Chris mang thánh giá của Pius Weloński được thêm vào. Tại chân tượng mang hàng chữ *Sursum Corda* ("Lift Up Your Hearts"), biểu hiệu sự chịu đựng của người Ba-lan dưới sự phân chia cai trị của người Nga. Trong nhà thờ còn nhiều ghi tạc trên mộ bia của một số danh nhân Ba-lan.

Hầu hết những nhân vật quan trọng trong chính quyền, nhạc sĩ, họa sĩ khi có tang ché, lễ lạc đều cử hành ở nhà thờ này.

Ghi chú. Nhà thờ *Holy Cross* nằm cách không bao xa căn nhà cũ của gia đình Chopin và đối diện với khu trường đại học Warsaw trên cùng một con đường *Krakowskie Przedmiescie* nổi tiếng.

Nhà thờ Holy Cross, Warsaw. Poland

Church of the Nuns of the Visitation là một nhà thờ Roman Catholic . Một trong những nhà thờ cổ của Warsaw. Nhà thờ được xây cất là hai giai đoạn, bắt đầu từ năm 1664-1733 rồi đến năm 1754 mới xây tiếp và hoàn tất vào năm 1763.

Nhà thờ này không hề bị phá hủy trong đệ nhị thế chiến. Trong nhà thờ có chứa nhiều tác phẩm nghệ thuật duy trì lại được từ thế kỷ 18.

“Đơn giản là mục đích cao nhất, có thể thực hiện được khi ta vượt qua được tất cả mọi trở ngại.”
[*“Simplicity is the highest goal, achievable when you have overcome all difficulties.”*]-Fryderyk Chopin (1810-1849).

Nhà thờ The Nuns of the Visitation

President's Palace

Trên phía cửa trước nhà thờ có gắn một tấm bảng vinh danh người nhạc sĩ tài hoa Frederick Chopin vào tuổi 15 đã chơi đàn piano ở nhà thờ này khi còn là học trò từ năm 1825 đến 1826, trước khi rời Ba-lan vĩnh viễn (*"In honour of Fryderyk Chopin, who played on the organ in this church as a pupil of the Warsaw Lyceum in the years 1825-1826"*.)

Fryderyk đi nhà thờ the The Nuns of the Visitation (Kościół Wizytek) trên giải đường Krakowskie Przedmieście vào ngày Chủ nhật trong những năm là học trò trung học và ngay cả sau năm 1825 khi Chopin thường ghé để chơi đàn organ. Ngày nay đàn organ mà Chopin từng chơi vẫn còn trong nhà thờ.

Dinh Tổng thống

Dinh tổng thống cũng nằm trên con đường Krakowskie Przedmieście của Warsaw. Dinh được xây cất vào năm 1643 và được tiếp tục tu bổ thay đổi nhiều lần. Chopin đã trình diễn lần đầu tiên tại Dinh Tổng thống này khi mới 8 tuổi..

Ngay trước dinh Tổng thống, có tượng Hoàng tử Jozef Poniatowski, một tướng của Napoleon Bonaparte đã chết trong trận chiến Leipzig và được dân Ba-lan xem như một vị anh hùng quốc gia.

Dinh Krasiński

Dinh nằm tại công trường Krasiński Square ở Warsaw. Chopin và gia đình dọn đến từ năm Chopin 17 tuổi cho đến ngày rời Warsaw để đi Pháp năm 1830. Hiện nay nơi này lưu trữ những sưu tập cổ và bản thảo cho Thư viện quốc gia.

Tượng đài kỷ niệm Fryderyk Chopin, trong công viên Łazienki Warsaw, Poland

Công viên Łazienki *Łazienki Królewskie* (còn được gọi là *công viên tắm của Hoàng gia*) là một hỗn hợp có suối nóng gồm 75 mẫu đất vườn và nhiều tác phẩm lịch sử bắt đầu xây từ thế kỷ thứ 17. Sau khi Stanisław August Poniatowski trở thành vua Ba-lan vào năm 1764, ông đã dành nhiều thời gian để cho xây cất và mở rộng công viên.

Tượng đài kỷ niệm Fryderyk Chopin

Khu công viên Lazienki rất xanh tươi mát mẻ, rất rộng và nên thơ. Trong đó có Dinh thự Lazienki còn được gọi là “*Dinh thự trên mặt nước*” vì nó nằm trên một đảo giữa hồ. Công viên cũng có một hí trường rộng mang tên “*Nhà hát trên đảo*” vì nơi khán giả ngồi cách sân khấu bằng một con kinh nhỏ.

Tượng đài kỷ niệm Frederick Chopin trong công viên Lazienki tại Warsaw, Poland, do điêu khắc gia Wacław Szymanowski vẽ kiểu và xây dựng vào năm 1910 để kỷ niệm một trăm năm sinh nhật Chopin nhưng vì trở ngại về kiểu và chiến tranh thứ I nên mãi đến năm 1926 mới hoàn tất và được dựng trong công viên.

Ngày 31 tháng 5, 1940 Đức cho phá nổ hoàn toàn tượng đài Chopin. Tuy nhiên mô hình vẫn còn lưu trữ được và sau đó một bản khác được làm lại và hoàn tất vào năm 1958. Trong mùa hè mỗi ngày chủ nhật đều có buổi hòa nhạc ngoài trời ở tại tượng đài Chopin.

Đặc biệt năm 2010, để kỷ niệm 200 năm sinh nhật Fryderyk Chopin's, thành phố Warsaw đã sáng tạo ra một lộ trình đi thăm Chopin qua 15 ghế đá đen mang tên Chopin's Benches. Mỗi một ghế đá đen bóng láng này đều có đánh dấu địa điểm chỉ định. Du khách có thể theo chỉ dẫn trên ghế đá để vào Internet download một khúc nhạc của Chopin và nghe đọc lịch sử liên quan đến địa điểm đó. Tất cả 15 ghế đá đen là do công trình sáng tạo của Towarzystwo Projektowe và hệ thống kỹ thuật điện tử trên ghế là do công của Aleksandra Zgorzelska.

Chopin's Bench tại công viên Lazienki

Buổi chiều hôm chúng tôi tới thăm có hòa nhạc trong công viên có tượng đài nhạc sĩ Chopin nên rất đông người. Nhưng sáng sớm hôm sau trở lại thì công viên có được cái yên tĩnh tuyệt vời của thiên nhiên.

Nếu nhìn kỹ vào tấm hình chụp cận:

Tượng cho thấy Chopin ngồi dưới một cây có lẽ là cây liễu (?) đang lắng tai nghe tiếng nhạc của thiên nhiên trong khi đang muông tượng ra những notes nhạc soạn cho những tác phẩm của ông qua bàn tay phải đang khum lên nửa vờn như đang chơi trên phím đàn piano. Dáng cây liễu được xem như tượng trưng cho năm ngón tay của Chopin (trong hình trên chỉ thấy bốn ngón). Gió thổi từ phía tây lọt vào tai phải của Chopin và nhạc phát ra bên phía đông từ tai trái của Chopin.

Đứng gần tượng trong khung cảnh yên tĩnh của công viên, người viết ước gì có cơn gió thổi ngang qua để có thể nghe được âm nhạc đâu đó vang vọng trong gió.

*Khi tôi sống trái tim tôi thuộc kinh thành hoa lệ
Khi tôi chết trái tim tôi trở về với mái ấm quê hương... ■*

Sóng Việt Đàm Giang

11 August 2010

Cô Em Gái Nhỏ
Dã Thảo

Cô em gái nhỏ Anh thương
Vàng trắng tròn nổi vô thường trong tâm
Vàng thu hẹn tuổi trắng rằm
Xác xơ phong nhụy tiếc thắm khách qua
Ốt xanh thay lá trở hoa
Ngỡ hồn cổ tích nhạt nhoà chiêm bao
Đời qua nhìn tóc điểm màu
Lòng Anh ray rứt dạt dào sâu thương
Đóa hồng thanh thoát mùi sương
Nhẹ nhàng Anh hái đêm trường chất chiu
Đêm nay trăng gió hiu hiu
Tơ tình cô quạnh sóng triều nhớ Em
Tựa hồn phố cũ lên đèn
Em tôi ngọt miếng đường phèn thấm môi
Mừng Em tằm lá trầu vôi
Miếng cau cay cháy đam chồi tình xa
Từ Em cổ mọt ngọc ngà
Thả Anh chết đuối kiêu sa đáng buồn
Thôi thì đành nhớ nhau luôn
Trời xa mấy nổi dậm trường tác gang

(Dã-Thảo – Portsmouth 20 : 20/7/2010)

Viết để cảm ơn anh Lý Lăng Nhân đã gửi tặng Dã-Thảo bài thơ « EM TÔI » của một tác giả Vô Danh mà anh đã sưu tập.

Gửi Hôn Theo Gió, Gửi Tình Theo Mây
Dã Thảo

Xin gửi về ai nụ hôn trong gió
Nghe nhẹ nhàng như nắng rớt vườn hoa
Hương cỏ dại ngát trầm đất trời xa
Cho tơ tưởng rong dài duyên viễn xứ

Nhờ áng mây trao chút tình lữ thứ
Có gì đâu chuyện vui hái bên đường
Để tháng ngày vui phấn bụi ngàn phương
Để dành nhau mang văn thơ vào mộng

Một đời người ôm sóng triều biển động
Thấy hư vô lạc bến lạ sương mù
Chiếc hôn nồng từ tri kỷ thiên thu
Sẽ đan cánh vào yêu thương gắn bó

Nỗi tình cò gieo tình Không, tình Có
Cứ ước mơ màu xanh thắm lá vàng
Như thế nào, dù móng vuốt thời gian
Giấc Nam Kha , ta gối đầu yên ngủ

Mong không gian không hoen mới nói cũ
Bức tượng đồng cùng tuế nguyệt tro gan
Cuộc sống này tràn ập những bất an
Hạt mầm hoa rạn ngời khoe sắc thắm

Gửi hôn theo gió vào địa đàng trái cấm
Gửi tình theo mây miền ốc đảo khô cằn
Bụi hồng trần không làm hóa đá tình thân
Cây yêu thương mãi xanh ngàn trong mắt biếc

Tình cuối thu nhiều muện màng nuôi tiếc
Vẽ cho nhau chùm hoa trái ngọt ngào
Giữ cho nồng giòng lửa ấm thật lâu
Đánh mất nhau đời lạnh căm đơn lẻ

Vườn địa đàng thôi không là bánh vẽ
Đời đẹp thay trong giọt lệ ân tình
Lời nguyện cầu từng chiều xuống lặng thinh
Ôm hôn nhau vun niềm vui bát ngát. ■

Dã-Thảo - Những ngày cuối tháng bảy tại GOSPORT
(Viết để tặng chị Minh Thu, người đã có lần gửi cho Dã-Thảo hai câu thơ :

Hãy Cho Tôi

Dã Thảo

Cho tôi xin một ngày thiên thanh màu nắng hạ
Một ngày như phù sa hồng thắm trái tim tôi
Sống phút giây không tính toán hơn thiệt thành thoi
Một trời chiêm bao những lời yêu nồng chân thật

Hãy cho tôi một cõi hồn thanh thản tịnh Phật
Nghe yêu thương phiêu bạt như sóng vỗ bập bồng
Không biết giận hờn, quên niềm oán hận khoan dung
Trong lặng lẽ, tôi đi nhặt từng viên đá cuội

Mang rải nhẹ hương bay vào lòng người mê muội
Thâm ước mơ gió vang vọng tiếng công phu chiều
Những hồi chuông cảnh tỉnh niềm dục vọng chắt chiu
Ươm trong tâm bình an cho giặt mình thức giấc

Xin cho tôi thêm ánh sáng rực ngời màu đất
Để mai sau tự trái tim sa mạc mở phần
Niềm trắc ẩn muộn phiền nâng cánh nhẹ giấc xuân
Dễ dành nhau như nụ hôn đầu ngày mới lớn

Giữ dùm tôi hồn trắng trong hương cau vừa chớm
Có nghĩa gì chút ngây ngất quá khứ hương thừa
Lời ca tự tình thoáng nhẹ bụi phấn đầy đưa
Để tháng năm còn chờ mong vớt tình thiên cổ

Mang dùm tôi một trái tim nhạt nhòa bóng đổ
Để tôi thôi thóp hát cho đời lãng quên
Nhớ ai trời đất cũng thâm lặng khóc từng đêm
Không gian đục, chiều rắng hồng bóng mình đối thoại

Cũng là thế vòng tay mang hồi sinh trở lại
Cho tôi say trong dạ khúc luân vũ nghệ thường
Cúi xuống thật gần mềm môi khát vọng yêu đương
Từ đó xuân thanh thản vào vườn lòng bất tận

Hãy dịu nhau vào giấc ngủ chân như yên phận
Thả hồn thơ cho sóng biển xanh ngát ngút ngàn
Tháng bảy mưa ngâu theo từng nhịp bước đi hoang
Thành phố không quen nổi dài dẫu chân kỷ niệm

Cánh buồm xa theo nắng chiều vàng dần tắt liệm
Cảnh hôn hoàng thì thầm tiếng gọi chiếc phà sang
GOSPORT/PORTSMOUTH trong chuyến đợi khách lang thang
Nhìn lại đời qua, thương quá thời gian cuối lối. ■

Viết khi đợi chiếc phà từ GOSPORT về PORTSMOUTH lúc hôn hoàng
Dã-Thảo 14/7/2010

Hoa Đại Trong Sương Chiều

Dã Thảo

Đồng hoa cỏ nội hương bay
Bướm ong vờn lượn hết ngày giao hoan
Chim chiều vỗ cánh xa đàn
Kệ kinh vắng vắng vọng vang tiếng buồn
Sư ông hôn thả theo chuông
Chân tâm lắng đọng buông đường tử sinh
Hoa đời mê đắm sinh linh
Mãi nghiêng giấc mộng phồn vinh ru hồn
Bơ vơ lạc lối chiều hôm
Sương giăng ướt giọt hoàng hôn vỗ vàng. ■

Dã Thảo – Gosport 10/7/2010

Viết tặng nhà thơ LÝ Lãng Nhân để cảm tạ bài SEN HỒNG SƯƠNG SỚM

Nhắn Lại Cho Người

Dã Thảo

Cuộc đời là một chuyến đi
Kẻ sau người trước vội gì phải lo
Trăm năm rồi cũng con đò
Nước xuôi, bão ngược, gió to chẳng màng
Lang thang một kiếp ngang tàng
Mài gươm luyện kiếm đầu hàng tử sinh
Giàu sang phú quý hiển vinh

Xuôi tay rồi cũng một mình ra khơi
 Người thương kẻ khóc lắm lời
 Tiếc chi thân xác hoa đời mỏng manh
 Còn duyên thần thức bao quanh
 Cạn duyên sắc thắm rả thành bụi nhơ
 Ta đi ròng rã bơ vơ
 Nổi trôi bao kiếp đành chờ nghiệp nhân
 Trời lên trụt xuống bao lần
 Khắc lòng giữ trọn báo ân đáp đền
 Công cha nghĩa mẹ không quên
 Anh em giòng máu chảy mềm ruột nhau
 Trọn tình chia sẻ đón đau
 Cho người chung gối, chia sầu hiểm nguy
 Bao năm còn ước mơ gì ?
 Thân, sơ, bạn hữu cùng đi đoạn đường
 Đã dành một thoáng vấn vương
 Thân này trả lại vô thường là đây
 Thời gian bóng đổ đêm ngày
 Thương yêu giọt nước tràn đầy tình sau
 Thôi thì cất bước đi mau
 Đường vui mấy nổi vẫy chào thế nhân
 Xin cho một phút ân cần
 Nén hương ưu ái tình thân nhẹ nhàng
 Cũng rồi lẫn bánh xe tang
 Trần gian bỏ lại, nắng vàng lối đi....■.

Dã Thảo – Portsmouth 25/7/2010

Cám ơn Lý Lăng Nhân đã gợi ý cho Dã-Thảo, sau khi đã được đọc bài thơ anh đã dịch từ một bài thơ bằng Anh ngữ của người cháu : « những lời sau cùng của một người sắp ra đi »

Những Bước Chân Hoang Trên Biển

Dã Thảo

Có những bước chân dọc dài trên biển
 Những bước âm thầm, bước ngẩn loanh quanh
 Những bước chậm rãi, những bước chạy nhanh
 Và bước chân ta còn ai chung lối ?

Bờ cát vắng dần, lòng ta ngục tối
 Thuyền đã xa cồn, rạo rực nhớ trắng

Đêm tanh tưới mùi rong rêu biển mặn
Phổ phường hấp hối, nghìn ánh sao giăng

Góp nhặt ưu tư, không gian chìm lắng
Ta như cây đàn rỉ sét giấy ngân
Đường nào ta đi, gió đổi mưa gần
Ta nghe ta khóc, giọt sầu vương nhớ

Dư âm thoảng ngát nỗi buồn vô cớ
Hồn như rộng dần vang vọng trời thương
Cây lá hiền hoà, lãng đãng gợi hương
Hơn nửa đời ta, mắt tìm trong mắt

Từ ta mê lạc vườn tình eo thắt
Đời vui thật không, khăn giọng âm thầm
Thì thảo tự hỏi lòng hoài mê đắm ?
Ngôn ngữ nào còn tình tự khát mong

Tô lên không gian khói trầm xanh mỏng
Thoa phấn cuộc đời bằng những môi hôn
Sao vũ trụ bày tri giác cần khôn
Ôm mãi trong ta hồn hoa xác bướm

Đã xếp lại rồi tàn y hơi hướm
Làn sóng hư vô thả nổi ân tình
Mười năm bèo bọt nương tựa thư kinh
Hơi thở trắng bay không nguôi ngày tháng

Lại gửi gió mang tình ta rao bán
Cũng qua Thơ, ta từ đó trở về
Tìm lại mình, buông nguồn cội u mê
Chuyện ngày xưa, tình cày lên đá cuội

Vườn địa đàng như vãn thơ vương bụi
Rộng thứ tha, cõi yên ấm rặng ngời
Trận bão lòng, giông tố chở ra khơi
Ta còn nhau, hiện hình trong đáy cốc

Những bước chân vội vàng sau cơn lốc
Còn chờ ai, hoàng hôn đỏ sắc hồng
Đàn chim trời trắng sắc biển mênh mông
Ta và ta đội gôi trời chiếc bóng, ■

Orly Tinh Suong Mùa Nắng Hạ**Dã Thảo**

Orly Nắng hè tràn oi bức
Chối chan từng thớ thịt
Thành phố đều dậy thức

Nhìn kẻ đi người lại
Rộn ràng những bước chân
Như đàn ong vỡ tổ
Ngàn nhịp bước băng khuâng

Tiếng phóng thanh kêu gọi
Inh ỏi điếc cả tai
Tôi ngồi đây dáo dác
Còn biết chờ đợi ai ?

Cuộc đời mãi chuyển đi
Nhìn phía trước để quên
Sau lưng là bờ bãi
Toàn kỷ niệm không tên

Buồn vui đầy lẫn lộn
Tình cảm đã khô dần
Tháng năm trôi lẫn mãi
Chuyện đời thoáng phù vân

Tôi uể oải đứng lên
Chuyến bay đang réo gọi
Hàng trang nặng không hồn
Lại đi về một cõi

Ta trả lại Orly
Hàng ghế ngồi im bóng
Lại khách tới, khách đi
Tiếng giã từ dậy sóng

Hôm nào ta trở lại
Còn nhớ gì hay không ?
Phi trường rồi muôn thuở
Nghe sầu dâng ngập lòng. ■

Dã-Thảo – 10/7/2010

Sáng sớm tại ORLY OUEST, ngồi chờ chuyến bay PARIS/SOUTHAMPTON

Ta Là Ai ?**Dã Thảo**

Ta từ đâu đến nên lạc loài thân phận ?
Ta là ai ôm mặt nạ tìm bóng mình ?
Ta về đâu thuyền lạc bến lúc bình minh ?
Vạn vật và Ta, cả một trời giao cảm

Sợi giây tình đó mãi nối dài viên mãn
Và trong Ta nghìn câu hỏi đặt bao lần
Đất nước nào cưu mang nổi những bước chân
Đôi chân lang thang vật vờ tìm trú ẩn

Hồn du mục nhớ bóng, trông ngày thơ thẩn
Quê hương mang theo như khối đá nặng nề
Hư, thực, một đời dài ác mộng tái tê
Chở trong Ta cả một đất trời hồng thủy

Nơi Ta đến không rãnh hào, không chiến lũy
Tiếng đạn bom thay bằng tiếng gió lướt ngàn
Nắng trên đầu vòn hoa lá, réo thời gian
Thời gian gọi Ta, tóc ngã màu hoa bưởi

Mắt đã sâu như lòng đêm đen tức tưởi
Ta chưa quên Ta, gốc Việt giống da vàng
Ngôn ngữ nào, Anh, Pháp, Đức, Nhật, rền vang
Âm thanh kia vẫn lạc loài, tìm cô quạnh

Tiếng « Yêu Em », sợi tơ quyện hồn mát lạnh
Nhu như ngõ vắng, tình chết khựng buổi tàn thu
Chẳng tiếng nói nào ngọt lịm giấc mộng du
Bằng tiếng mẹ yêu, nguồn tự tình dân tộc

Hãy luôn giữ hồn Việt Nam, suốt đời bất khuất
Máu Việt Nam còn luân lưu chảy trong người
Nước mắt mặn nào còn thấm đọng môi tươi
Quê hương bỏ lại là chồi hoa trên tuyết

Giấc mơ lòng thiết tha chia vòm trăng khuyết

Đưa Ta về tìm lại bóng mát quê hương
Tro tàn Mẹ Cha trong trăm nhớ ngàn thương
Còn nằm yên hồn bay cao trong gió nhẹ

Sẽ một ngày cùng nắm tay về quê mẹ
Hạnh phúc thăm thì thúc dục gót tha nhân
Hoa Tự Do mở rộng cánh cửa vườn xuân
Những bước chân hoang trở về tìm quá khứ... ■

Dã-Thảo – Gosport 25/7/2010

Cám ơn Lý Lăng Nhân đã gửi cho Dã Thảo bài thơ « Một truyền thống Tự Do » của anh, rất là tuyệt diệu, đã lột hết ý nghĩa cay đắng của một thân phận lưu vong, lạc loài, và quý giá thay hai chữ Tự Do mà chúng ta đã tìm được nơi xứ người. Và với ý thơ ấy, Dã-Thảo đã tự đặt lại câu hỏi : « Ta từ đâu đến, Ta là ai, và Ta sẽ đi về đâu » qua bài thơ này.

Tây Ninh Núi Biếc Sông Dài

David Lý Lăng Nhân

Quê tôi đó, bên dòng Sông Nước Biếc
Sáng sương buồn, mơ trở lại buông câu
Giỏ cá thừa, bao hờ hững bấy lâu
Sao nhốt được lệ sầu người viễn xứ?

Quê tôi đó, bóng hình sâu quá khứ

Những giấc mơ thần thoại, chuyện hoang đường
Bềnh bồng trôi, phiêu dạt tận ngàn phương
Ôi, mắt mẹ yêu thương tràn bóng tối

Đây Chợ Cũ, Xóm Chài, đường Bến Củi
Tiệm Ban Kiều, Chợ Mới, phố Cầu Quan
Mái Trường xưa đâu tiếng trẻ cười ivang
Dĩ vãng theo chuông chiều về đồng vọng...

Hàng Khuynh-Diệp còn rung theo gió lộng
Dinh Tỉnh buồn chưa bớt vẻ uy nghiêm
Xa chân mây sừng sững Núi Bà Đen
Tây Ninh đỏ, xứ địa linh nhân kiệt

Này ruộng mía Thanh-Điền xanh lá biếc
Nọ Ao-Hồ trong vắt suối thiên nhiên
Lò Gạch hồng vờn khói tỏa mây hiền
Đường Thánh Thất đón người tìm Minh Triết

Quê tôi đó, tình nồng ôi, tha thiết
Cam Gò-Dầu, Bánh canh Trảng thơm ngon
Gái Tha-La xóm Đạo, má xinh dòn
Sông Vàm-Cỏ thuyền bè xuôi tấp nập

Lửa chinh chiến một chiều thu dậy khắp
Bao chàng trai xếp bút thệ non sông
Buổi ra đi ai rõ chí tangbồng
Mà hò hẹn cùng người em gái nhỏ

Mái tóc trắng nhuộm sương chiều mấy độ
Lệ khô cạn, đôi má hờm nhăn nheo
Ta về đây chốn cũ mái tranh nghèo
Tìm lại chút dư hương lòng sưởi ấm

Ba mươi năm thời gian phai sắc thắm
Nợ áo cơm vay trả nghĩa tự do
Kiếp tha hương giá đất chuyển sang đô
Tình nước cũ, hồn quê xưa bất diệt

Quê tôi đó, sông dài yêu núi biếc
Ôi, gia đình, tiếng nói ấm thịt da
Lúa Rong thơm, mật ngọt khúc tình ca
Mãi mãi... lá thương rừng, chim nhớ tổ! ■

Bốn Mùa Tình Yêu

Minh Thu

*Tôi làm sao đem lời thơ diễn tả
Tình tôi với người ở một phương xa...*

*Tiếp ai vào mùa Hạ
Hay tiễn người vào mùa Đông,
Mùa nào cũng chưa thoả
Cho tôi trao gửi cuộc tình mình
Xuân, Hạ, Thu, Đông... ân tình mở rộng...*

*Tôi, vẫn từng đêm, rồi từng đêm
Trong bóng tối, nằm im, chờ giấc mộng :
Thấy ai mỉm cười với nụ hôn êm
Tôi yêu người tình như biển rộng
Cùng ai mong ước mộng êm đêm...*

*Ai đó, trên đường đi, về, từng bước đếm,
Âm thầm tâm tưởng, tôi dõi theo
Trên những con đường cỏ xanh, hay sỏi đẽm,
Tình vẫn thâm u trong sạn đạo* sơn keo!*

Một ngày Xuân gửi tình cho bạn

Minh Thu

Melbourne (09/93)

** Đường vào tình yêu đầy sạn đạo.
Đình Hùng*

Tình Lỗi Hẹn

Minh Thu

*Tình cứ hẹn, nhưng rồi tình không đến,
Mặc mình ta ngồi đếm tháng, năm qua,
Hồn đơn côi, môi mắt nhớ nhạt nhòa,
Tình cứ hẹn, nhưng tình không ghé bến!
Ai nói yêu là đời say âu yếm,
KHÔNG, yêu đương chỉ là bến đau thương.
Ta đã đi gần hết trọn con đường,*

Sao ngu ngo vẫn để tình giăng lưới?!

Rồi cứ thế ta mở lòng phơi phới,

Cho con tim quay vũ khúc nghệ thường.

Thôi, mắt rồi giây phút thoát tơ vương :

Khi ta sống với lòng ta thư thái.

Khúc nhạc tình bỗng trôi lên êm ái,

Ru hồn ta sống lại tuổi đôi mươi,

Thời yêu đương mơ mộng dẫu qua rồi,

Sao vẫn thấy tơ vương giăng lối mộng?

Tình đến muộn hay vì ta muốn sống

Tránh ngày Đông, đêm lạnh với trăng Thu,

Lấy yêu thương xua đuổi lớp sương mù

Đang len lén thắm vào hồn hiu quạnh...

Minh Thu

Melbourne, Thu 04/2010

Como tú . . .

León Felipe
(1884 – 1968)

Así es mi vida,
piedra,
como tú. Como tú,
piedra pequeña;
como tú,
piera liguera;
como tú,
canto que ruedas
por las calzadas
y por las veredas;
como tú,
guijarro humilde de las carreteras;
como tú,
que en días de tormenta
te hundes
en el cielo de la tierra
y luego
centelleas
bajo los cascos
y bajos las ruedas;
como tú, que no has servido
para ser ni piedra
de una lonja,
ni piedra de una audiencia,
ni piedra de una palacio,
ni piedra de una iglesia;
como tú,
piedra aventurera;
como tú,
que tal vez estás hecha
sólo para ser una honda,
piedra pequeña
y
ligera . . . ■

Như Mi Vậ . . .

(*Como tú* de León Felipe)

Diệp Trung Hà phỏng dịch

Đời tôi là thế đấy,
đá ơi,
như mi vậy. Như mi vậy,
đá nhỏ ơi;
như mi vậy,
đá sáng ơi;
như mi vậy,
một viên sỏi lăn
trên con đường
và trên vỉa hè;
như mi vậy,
sỏi khiêm tốn trên đường cái;
như mi vậy,
trong cơn bão táp
chìm đắm
dưới vòm trời của đất
và sau đó
lấp lánh
dưới gót chân ngựa
và dưới bánh xe;
như mi vậy, không hữu dụng
như một viên đá
ở đầu chợ
hay một viên đá ở tòa án,
hay một viên đá ở cung điện
hay một viên đá ở nhà thờ;
như mi vậy,
đá lang thang ơi;
như mi vậy,
có lẽ suốt đời chỉ làm
đá cho ná cao su,
đá nhỏ
và
sáng ơi . . . ■

Tháng tám, năm 2010

Los contadores de estrellas

Dámaso Alonso
(1898–1990)

Yo estoy cansado.
esta ciudad Miro
—una ciudad cualquiera—
donde ha veinte años vivo.

Todo está igual.
Un niño
inútilmente cuenta las estrellas
en el balcón vecino.

Yo me pongo también . . .
Pero él va más de prisa: no consigo
alcanzarle:
Una, dos, tres, cuatro,
cinco . . .

No consigo
alcanzarle: Una, . . . dos . .
tres . . .
cuatro . . .
cinco . . . ■

Những Người Đếm Sao

(*Los contadores de estrellas* de Dámaso Alonso)

Diệp Trung Hà phỏng dịch

Tôi mệt mỏi rồi.
Tôi nhìn
thành phố này
—một thành phố như những thành
phố khác—
nơi tôi sinh sống hai mươi năm qua.
Không có gì thay đổi cả.
Một cậu bé
đang uống công đếm những vì sao
trên ban công bên nhà láng giềng.

Tôi cũng cố gắng đếm . . .
Nhưng cậu ta đếm nhanh hơn: tôi không thể
theo kịp:
Một, hai, ba, bốn,
năm . . .

Tôi không thể
theo kịp: Một, . . . hai . .
ba . . .
bốn . . .
năm . . . ■

Tháng tám, năm 2010

El visitante**Vincente Aleixandre**

(1900 – 1984)

Aquí también entré, en esta casa.

Aquí vi a la madre cómo cosía.

Una nina, casi mujer (alguien diría: qué alta, qué guapa se está
poniendo),

alzó sus grandes ojos oscuros, que no me miraban.

Otro chiquillo, una menuda sombra, apenas un grito, un ruidillo
por el suelo,

tocó mi pierna suavemente, sin verme.

Fuera, a la entrada, un hombre golpeaba, confiado en un hierro.

Y entré, y no me vieron.

Entré por una puerta, para salir por otra.

Un viento pareció mover aquellos vestidos.

Y la hija alzó su cara, sus grandes ojos vagos y llevó a su frente
sus dedos.

Un suspiro profundo y silencioso exhale el pecho de la madre.

El niño se sintió cansado y dulcemente cerró los ojos.

El padre detuvo su maza y dejó su mirada en la raya azul del
crepúsculo. ■

Một Người Khách*(El visitante de Vincente Aleixandre)***Diệp Trung Hà** phỏng dịch

Tôi cũng vào đây, trong căn nhà này.

Tôi thấy một người mẹ đang may vá.

Một cô gái, trông như một phụ nữ (người ta có thể nói: cô ta sao cao thể,
sao đẹp thể),

Cô ngược đôi mắt to đen lên, nhưng lại chẳng nhìn tôi.

Một đứa bé, một cái bóng nhỏ, không một tiếng khóc, chỉ một tiếng động
trên sàn nhà,

nhè nhẹ rờ chân tôi, nhưng chẳng màng nhìn tôi.

Ở bên ngoài, gần cửa vào, một người đàn ông lão luyện đang đập một thanh sắt.

Tôi bước vào nhà, nhưng nào ai thấy tôi.

Bước vào qua cửa này, rồi bước ra qua cửa khác.

Một ngọn gió dường như lung lay quần áo họ.

Cô gái ngưỡng mặt lên, đôi mắt lớn mơ hồ, và đặt những ngón tay
lên trán.

Một hơi thở dài lạnh lẽo nhả vú mẹ ra.

Đứa bé bây giờ đã mệt mỏi và từ từ nhắm mắt lại.

Người cha ngừng cúi lại và đôi mắt dừng lại trên những tia xanh của
hoàng hôn. ■

Tháng bảy, năm 2010

The Monk of Elephant Pond

By David Lý Lăng Nhân

When World War II ended in the Pacific in 1945, it left unfinished business in Southeast Asia for decades. Often, the voices of small or “under-developed “ countries seem never heard by the “super-powers” that were running the World Order at any given time. This was certainly true at a critical period when the United States and England were preoccupied with rebuilding their own countries and assisting Europeans in rebuilding theirs. Moreover, their priority was to contain Communist expansion—the Russian empire in the making! Therefore, the desperate screams for independence from the Vietnamese and their neighbors, the Cambodians and the Laotians, were ignored by the French colonialists. The right of these oriental nations to self-determination did not seem to stir up Western conscience much at the time, at least viewed from the surface. But it outraged the Vietnamese enough for them to take matters into their own hands.

When the first column of tanks and armored vehicles of the French Expeditionary Corps arrived in my hometown in 1945, the local Vietnamese met the military show of force with an understandably uncooperative attitude. In fact, the Vietnamese militia, with their rudimentary weapons, were preparing themselves to resist the French re-occupation. The order came for the resident population to evacuate the town to minimize civilian casualties during the upcoming battles. Our family and our closest neighbors packed what was necessary for our survival and left town hastily.

Since we had no specific directions from the local Vietnamese authority, we decided to cross the East Vam-Co River and go farther into the swamp areas—a no-man’s land between Vietnam and Cambodia. My younger sister aged 12, was so attached to her three-month-old Vietnamese pig that she carried it with her onto the sampan. Three weeks after we left town and wandered deep into the remote area, food became scarce. We found just barely enough food for nine people every day, so, my father decided that the pig had to go. We sold the pig to a local butcher of the last village we passed through, and my sister cried over her pet for three days.

In the fourth week of our exodus, we finally reached a strange place that seemed to appear out of nowhere in the swamp. It was a sizable lake, and there was an island of almost 100 acres in the middle of the lake. We landed our sampan there and left the water. About 400 yards from the waterfront, we finally spotted a very old Buddhist pagoda with Chinese style tiled roof covered with green moss and well camouflaged by the dense vegetation. We passed an old wooden gate with characters carved on it that read: “Temple of the Elephant Pond.” Hung from both columns of the gate a 14-character wood carved couplet that read:

Horse and carriage noise and vanity are distant from this gate
Enlighten yourself before attempting to enlighten others

We felt so relieved when we reached the pagoda’s back house where the monk in charge met us with a very warm welcome. That night, everybody had a simple meal of hot rice and salted soybeans with fresh boiled vegetables, and it tasted wonderful!

The next morning, the monk spoke to us. “As much as I’d like to have you here as long as you wish to stay,” he said, “the Temple may not have enough food for everybody for a long period. We can provide only one bowl of rice for each of you every day; but we will share sweet potatoes, manioc roots, and other green-leaf vegetables as long as our garden can produce them. I would advise

everybody to be frugal. If you don't mind, the ladies will please help us in the kitchen, and the able men will assist in finding firewood and planting the garden. Even though you may find birds, rabbits, and squirrels around, please do not kill them, I beg you. Another thing I ask you is not to wear white or colorful clothes, and please keep all your activities in low profile. Especially when there are reconnaissance airplanes around. And please do not wander too far from the pagoda perimeter, in particular in the wooded area at nightfall, because there are snakes and poisonous pests. In the meantime, God and Buddha will keep all of us in their good hands, and no matter what tomorrow may bring, I am sure that we all will be safe and sound."

As the monk spoke that morning, he also uncovered his shaved head, and there was something about him that attracted and scared me at the same time. He looked about 60 years old, and he was about 6 feet tall—very tall for a Vietnamese! He was barefoot and wearing a loose maroon pajama. But I couldn't take my eyes off his shaved head which had an awfully strange scar. A piece about three square-inches was missing from his frontal skull. Even though the wound looked as if it had healed a long time ago, every time he talked, you had an impression that something was moving underneath the skin. His eyes were unusually piercing, but his voice was warm and soothing and conveyed an absolute confidence and a deep compassion. He spoke a little faster than the typical monk, and his manner seemed more of a leader accustomed to giving orders and commanding respect. Although our morale was quite low under the circumstances, this monk's unusual personality somehow instilled in us such hope and optimism that we truly believed that we would be just fine, despite the adversity.

Our family stayed in the Temple of the Elephant Pond for a week, and one morning, I woke up early and walked alone in the woods. Fog was still lingering under the trees, and birds were chirping everywhere. All of a sudden, a voice came from behind me: "What are you doing here this early, son?" Before I could say anything, the monk said, "Since I find you here, how about helping me with these bananas and the water jug. I'll take care of the rice cakes. Let's go." As we walked along about a quarter mile, he inquired about my father's occupation, what town we came from, and my educational background. Finally, we reached a secret hideout; and a young man came out, greeted us, and let us inside a strange thatch house built under the trees. There were several rudimentary wooden beds, or rather rough wooden platforms made out of branches and tied together with vines. A strong smell of lime and alcohol used as disinfectants was mixed with human flesh and body smell. Six or seven men were lying on the beds. All of them were apparently sick, and they all seemed to suffer from battle wounds. Everybody was happy to see the monk.

A young boy about 15 or 16 years old, probably too weak to sit up on his bed, smiled at me and then at the monk. The Master saw him, moved slowly to his bed, sat down and asked, "Son, how are you doing today? Did you feel relieved last night after my prayer?"

The lad replied, "Oh, Master, you sure did a miracle. My wound seemed to heal better, and it does not hurt me as badly as it did yesterday."

The monk said, "Today, I bring you some herbs I just dug up. It will speed your healing even more."

The boy said, "Master, I can't wait to get healed so that I can go back to see my parents. My mom must be worrying about me." And tears started to roll down his cheek. He hesitated a little but finally said, "Pardon me Master, but please tell me. If I die, where will I go?"

The monk gently took the young man's hand in his, and softly spoke to him. "Son, remember what I am about to tell you. We all believe in the God of Mercy and Love whom we all know by different names but who is nevertheless the same God of all men. We are all part of that one great Eternal Spirit who was never born and therefore can never die. That Great Spirit again is God. He is also referred to as the Supreme Being, Brahma, Buddha Spirit, or the Way, or the One. Think of God,

the Great Eternal Spirit, as the largest ocean in the universe, and of your body and soul as a tiny part of this vast ocean, manifested in the form of a temporary wave or a ripple. As humans, we all have a very limited existence. When your soul has completed its intended evolution in the present physical body, the body dies; but your soul, which has a longer life, continues its evolution until ultimately it merges back into God, or the One. This is the cycle of Birth and Death. You should not worry, nor fear death. The fear of death is just a form of attachment to your physical body, which is ever changing and ephemeral. One day, as it happened to me years ago when I became enlightened, you will realize that the real you is eternal. You change physical bodies just like you change clothes, and this life is just a role you happen to be playing. Then, Death becomes the doorway to Birth and is equally wonderful. It does not matter where you will go then. We are all in the hands of one God who is good and who loves us... But for now, try to rest and get well. Know that I will pray for you.”

We headed back to the pagoda before the sun was completely up. The monk looked pensive, and I dared not ask him any questions. But he finally said, “Son, what you have just seen must not be disclosed to anybody. These people were part of the Vietnamese National Resistance Front. They were wounded during the battles against the French. Their units had moved on to their refuge in the mountains, but these people had to remain behind until they are strong enough to move. Two of them died and are buried behind the thatch house. I worry about the boy.”

I don’t really know what happened to the strange monk and the Temple of the Elephant Pond after that, because the next day we received word from our relatives that we should return to our home. Everything seemed back to normal, and we could resume our lives. After several attempts without success, and suffering heavy casualties, the Vietnamese Resistance Authority had decided that it was best for the movement to go underground. They could then reorganize, upgrade their training, and later choose when to fight so they would have a better chance of winning. The movement eventually became better organized nationally, and you know the rest of the story. Well, almost. After we went home and compared notes with friends and relatives, we found that the monk of the Temple of the Elephant Pond actually was a political prisoner and a resistance leader against the French before 1940. He had been captured, tortured, and incarcerated in the Poulo Condore Prison, a special French detention camp on a small island in the South Pacific, for several years. He managed to escape from the camp on a raft, landed in Cambodia, where he hid himself for a while, and ended up in the pagoda disguised as a monk. Over the years, he probably changed and became a true Buddhist monk and no longer desired or pursued any political goal. As far as we could judge, however, his soul remained a patriotic Vietnamese. ■

Em Nhớ... **Về Võ Thu Tịnh**

Dã Thảo

Lời Toà Soạn: Bài điều này đáng lẽ phải đăng trong số Firmament tháng 4 năm 2010, nhưng bị chậm trễ vì lỗi hoàn toàn của toà soạn. Chúng tôi thành thật xin lỗi tác giả.

Editor's Note: This obituary should have appeared in the April 2010 issue of Firmament. Delays were all the fault of the editor, who hereby expresses his sincere apologies to the author.

Phải, Anh đã ra đi bao nhiêu tuần rồi, và tối nay, trong tối thâm của linh hồn, dường như Anh đang về đây, trong cái ký ức buồn thảm của em, Anh đang đứng trước mặt em và nhắc em hãy nhớ lại mấy năm qua....

Và chỉ ly từng tí một, em chợt nhớ khi chúng ta vừa mới làm quen nhau qua sự giới thiệu của anh Tâm, Anh đã gọi điện thoại và xin đến nhà thăm em. Lần ấy, chúng ta đã có khá nhiều thì giờ để trò chuyện. Em đã quan sát nhìn Anh sống, đi, nói, cử động... Chúng ta đã kể với nhau biết bao nhiêu chuyện, chuyện Anh, chuyện Em, chuyện bằng hữu, chuyện người ghét, kẻ thương, tuổi trẻ, tình yêu và định mệnh chúng ta, và lần nào anh cũng la lên : « sao chuyện đời chúng mình lại giống nhau thế, Dã Thảo nhỉ ? ». Thật là nực cười. Sau đó, hai anh em mình lại lững thững đi bộ dọc theo quốc lộ 20 tìm một quán nào để ăn và trò chuyện tiếp. Con đường từ Bourg-la-Reine về Bagneux, dưới những vườn lá xanh um, chập chờn ánh nắng, cứ thế, một ông anh lão thành và một cô em không còn quá trẻ nói cười khúc khích, tương đắc trao đổi thơ văn... và từ lần gặp gỡ ấy đã biến thành một sự giao lưu vô cùng hào hứng và truyền cảm cho đến bây giờ.... mặc dù ngày nay Anh không còn nữa.

Em vẫn còn nhớ mỗi độ tháng giêng, những lần sinh nhật em, suốt mấy năm liền, Anh vẫn không quên đặt cho cô em gái một ổ bánh thật to, thật đẹp, và Anh khệ nệ lấy bus 197 về Bagneux đến cái nhà hàng Hàn Quốc mà chúng mình thường hẹn, vì em lười không chịu vào Paris, Anh vẫn không quên mang theo đèn cây để cho em thối, Anh em mình lại ăn uống rượu chè vui vẻ với nhau, cùng nhắc đến anh Tâm và anh Lý Lăng Nhân, vì Dã Thảo cũng là hiền muội của tất cả các anh. Phải thú thật, em là cô em gái hạnh phúc nhất trên đời, vì ngoài Anh ra, cứ đến mùa sinh nhật, anh Lý Lăng Nhân vẫn không quên gửi tặng em một bài thơ cũng như những bằng hữu xa gần khác.

Rồi lúc viết bài **BAT cho tập NHẬT LÁ TIM RƠI** của em, không hiểu sao khi đọc đến đoạn văn xuôi **THƠ, TÌNH YÊU VÀ TÔI** của em, Anh đã muốn viết về cuộc đời tác giả, về cái gọi là **Tình Yêu** viết hoa trong Thơ của tác giả, chẳng hiểu nó Thực hay Hư, nó Có hay Không, nó đang Sống hay đã Chết, có lúc nó đẹp như một đài hoa vừa nở, nó kiêu hãnh, không muốn giữ gìn, thực thà không che giấu, không muốn đóng kịch nữa, có lúc thì như những khổ đau đang đợi ở đầu đường, đang chờ chết ở cuối phố, rồi có khi thì như thứ hoang đường không có thật, sợi giây điện Tình Yêu vô hình đó mắc trong không khí, nó hoà nhập tâm hồn trong một thứ yên lặng ngọt ngào, nó hình như không đủ lời để diễn tả, nhưng nghe thánh thoát trong tim, bàng hoàng trong máu. Nhưng em từ chối ý tốt đó của Anh, cái quãng đời tư riêng của mình, không muốn tặng một ai. Cuộc đời này của em nó giống như thứ tâm trí lang thang trên những sân ga heo hút, chẳng có gì ngoài cái cảm giác kinh hoàng, lạc lõng trên những con đường sắt thăm thẳm một chiều, em đã từng nói Tình Yêu nếu không gắn liền với Tuyệt

Vọng thì thứ Tình Yêu ấy chưa được hoàn chỉnh lắm, và Hạnh Phúc đó chỉ là những giòng nước chảy lọt qua những kẽ tay, thôi cũng không nên bận tâm về những điều vô ích đó làm gì.

Còn nhớ gì nữa đây về người anh cả Võ Thu Tịnh ? À, em còn nhớ khi NHẬT LÁ TIM RỜI ra đời, những ngày đông giá lạnh như thế, Anh đã co ro trong chiếc áo manteau đen thật dày như muốn nuốt chửng cái hình hài nhỏ bé gầy guộc của Anh, vậy mà Anh vẫn đến và đứng chờ em ở trạm RER Bourg-la-Reine để nhận cho được tập thơ ấy, cầm trong tay và trầm trồ : « tập Thơ đẹp và giá trị quá, Anh không muốn em gửi nó qua bưu điện, sợ người phát thư không cẩn ý mà làm dơ nó ». Ngày đó, em đã nhận thấy sự hư hao thân xác của Anh. Anh đã già hẳn đi, một bóng hình siêu đồ hắt hiu gần đất xa trời làm em bồi hồi đau xót. Rồi những lần về sau, sự gặp gỡ thưa dần và những điện đàm vắng tiếng.

Bây giờ có nhắc lại những chuyện cũ, nhớ lại cái hình ảnh Anh lúc ấy khi đông đời sắp tàn, vườn lòng hoa thôi không nở, cái tâm hồn Anh đã thấp thoáng hình ảnh của sa mạc hoang vu, em chợt nghĩ đến ngày mai, cái chưa tới có thể sẽ tới sớm quá lời hẹn, và thấy đắng cay khi quán chiếu được cái vô thực của sự sống và cái vô thường của sắc tướng. Chúng ta không làm gì được nữa khi tấm màn đời cũng sẽ phải một lần vô hình buông xuống và những diễn viên như Anh, như em, như bao nhiêu nhân vật khác trong vở kịch sống cũng bàng hoàng bỏ đi, từng người, từng người, mỗi người đi một hướng, chẳng ai còn ở lại.

Rồi cuộc đời đó cũng đã đi qua và đã kéo theo bao nhiêu xáo trộn dị thường trên cái hành lang quá khứ chúng ta. Và tối nay nhớ lại lời nhắn nhủ của anh Tâm là Dĩ Thảo hãy viết về một ít kỷ niệm với Anh Võ Thu Tịnh cũng như anh Lý Lăng Nhân đã làm một bài thơ khóc người đại ca của nhóm.

Mặc dù Anh vẫn khen Thơ em rất hay nhất là bài **MÙA THU CHO ANH** đã được anh Tâm dịch sang Anh ngữ và đã được anh Tô Vũ phỏng vấn trên đài France Asie với giọng ngâm của Bích Xuân một thời. Anh vẫn nói chỉ cần một bài thơ đó thôi Dĩ Thảo đã lưu lại cho đời một món quà tuyệt đẹp rồi đấy. Anh cũng khen cách viết văn xuôi của em cũng rất ngoạn mục, thật nhẹ nhàng và phiêu lãng như vầng trăng non đang soi bóng, hoặc cánh mây bay trong chiều, nhưng đêm nay, em không dám và không muốn làm một bài thơ cho Anh, vì thơ của Anh cũng đã là những tuyệt tác và lãng mạn tốt cùng rồi, hơn nữa những ký ức quý báu và những liên hệ bao nhiêu năm giữa chúng mình làm sao có thể thu gom trong ngần ấy câu thơ Anh nhỉ ? Thôi thì em chỉ có những giòng này để gửi nỗi nhớ về Anh và để nói với Anh tất cả những tình cảm đã làm ra một Võ Thu Tịnh thật đẹp trong lời nói, thật nhẹ nhàng trong lối cư xử giữa người và người, và thật khiêm tốn, hiền hoà cởi mở một cách đáng yêu. Những đức tính cao quý ấy đã tạo thành cái trạng thái ngọt ngào, cảm động nhất trong tâm hồn em và các bạn hữu của Anh.

Ngày tháng trôi qua, bao nhiêu lần tính gọi điện thoại thăm Anh nhưng rồi vẫn cứ hẹn lần hẹn lữa, Anh nằm bệnh viện mà em vẫn không hay, nghĩ lại em tự trách mình rất vô tình. Sau đó thì từ thần đã tới, đã có mặt, đã sẵn sàng để đưa Anh về huyệt lạnh mệnh mệnh, tất cả giờ đây chỉ còn là dấu tích và là một thoáng thương yêu chưa xót lặn chìm. Em còn nhớ hôm ấy tuyệt thật nhiều, phủ đầy cả đường phố, và em cũng không đến được để cùng đi với Anh cái đoạn đường cuối cùng của một đời người. Xin lỗi Anh, hôm ấy vì em đã lỡ hẹn trước sẽ đến thăm anh Tô Vũ đang bệnh nhiều với vài người bạn, trong ấy có anh Khuất Duy Tường mà Anh đã gặp dạo nào khi ăn cơm ở nhà em, vì thế mà em đành lỗi hẹn với Anh.

Bây giờ thì hãy xem như đã vay, đã trả, đã mất mát, đã đau đớn, đã âm thầm chịu đựng, cái thân phận con người là thế, sự sống là thế phải không Anh ? Dĩ vãng đã chết như ta đã chết, đời và người sẽ lãng quên ta như ta đã lãng quên đời. Mọi ánh sáng đều tắt chỉ còn là một vùng đen tối mệnh mệnh. Anh hãy ngủ yên, em hàng ngày vẫn gọi tên Anh trong những lần cầu nguyện. Mong rằng con đường Anh tới sẽ trải hoa, trên đầu là bóng mát và trong lòng là niềm tin. Đi trên con đường trải hoa ấy, cuộc sống vừa bỏ lại chẳng là gì cả để phải luyến tiếc, chỉ là những ngày tới ngày đi, tháng qua tháng lại,

mưa bay nắng xuống, từng trưa quạnh hiu và từng chiều buồn bã, hãy ngủ yên và hãy lãng quên đời nghe Anh. ■

(Viết để nhớ về VÕ THU TỊNH, tạ thế ngày 1/2/2010)

Dã Thảo – 27/2/2010

Hãy Cho Tôi

Cho tôi xin một ngày thiên thanh màu nắng hạ
Một ngày như phù sa hồng thấm trái tim tôi
Sống phút giây không tính toán hơn thiệt thành thoi
Một trời chiêm bao những lời yêu nồng chân thật

Hãy cho tôi một cõi hồn thanh thản Phật
Nghe yêu thương phiêu bạt như sóng vỗ bập bồng
Không biết giận hờn, quên niềm oán hận khoan dung
Trong lặng lẽ, tôi đi nhặt từng viên đá cuội

Mang rải nhe hương bay vào lòng người mê muội
Thầm ước mơ gió vang vọng tiếng công phu chiều
Những hồi chuông cảnh tỉnh niềm dục vọng chất chiu
Ươm trong tâm bình an cho giặt mình thức giấc

Xin cho tôi thêm ánh sáng rực ngời màu đất
Để mai sau tự trái tim sa mạc mộ phần
Niềm trắc ẩn muôn phần nâng cánh nhẹ giấc xuân
Để dành nhau như nụ hôn đầu ngày mới lớn

Giữ dùm tôi hồn trắng trong hương cau vừa chớm
Có nghĩa gì chút ngây ngất quá khứ hương thừa
Lời ca tự tình thoáng nhẹ bụi phấn đầy đưa
Để tháng năm còn chờ mong vớt tình thiên cổ

Mang dùm tôi một trái tim nhạt nhòa bóng đổ
Để tôi thôi thóp hát cho đời lãng quên
Nhớ ai trời đất cũng thắm lặng khóc từng đêm
Không gian đục, chiều rắng hồng bóng mình đối thoại

Cũng là thế vòng tay mang hồi sinh trở lại
Cho tôi say trong dạ khúc luân vũ nghệ thường
Cúi xuống thật gần mềm môi khát vọng yêu đương
Từ đó xuân thanh thản vào vườn lòng bất tận

Hãy dìu nhau vào giấc ngủ chân như yên phận
Thả hồn thơ cho sóng biển xanh ngát ngút ngàn
Tháng bảy mưa ngâu theo từng nhịp bước đi hoang
Thành phố không quen nổi dài dẫu chân kỷ niệm

Cánh buồm xa theo nắng chiều vàng dần tắt liệm
Cảnh hôn hoàng thì thầm tiếng gọi chiếc phà sang
GOSPORT/PORTSMOUTH trong chuyến đò khách lang thang
Nhìn lại đời qua, thương quá thời gian cuối lối. ■

Viết khi đò chiếc phà từ GOSPORT về PORTSMOUTH lúc hôn hoàng
Dã-Thảo 14/7/2010

Parthenon

Beauty

Hà Đông Nga

blue sky, calm water,
flat beach – perfectly layered
her curves alter all. ■

June 2009

EYA

Hà Đông Nga

Erhu's in her hands
Yellow sun shines her thin dress
All's there, in his eyes. ■

May 2010

From the Hospital Window I

Hà Đông Nga

alone, sick, in pain,
look out to the misty rain
I think of ... just you, ■

May 2009

From the hospital window II

Hà Đông Nga

misty rain
paints grey veil over
sky, streets, souls. ■

May 2009

Trăng Đêm

Sóng Việt Đàm Giang

Nhìn vàng trăng lưỡi liềm
Chiều sáng vắng vạc tỏa khắp nơi
Thầm gọi tên người ơi. ■

Thơ Haiku Kim-Châu

Nha Trang

*Biển Nha Trang thơ mộng
Trải dài bờ cát trắng xa xa
Bóng mát nghiêng hàng dừa ■*

(22/11/09)

Sông Hương

*Bình minh trên Sông Hương
Cô gái đưa nhịp chèo mái đây
Câu “hò ơ” ngân dài... ■*

Áo Tím

*Nón bài thơ nghiêng nghiêng
Tả áo tím thướt tha ẩn hiện
Đẹp Bến Ngự Sông Hương. ■*

(6/11/09)

Cầu Trường Tiền

*Cầu Trường Tiền ngạo nghễ
Bắc qua dòng Sông Hương lững lờ
Văng vẳng tiếng hò lơ...■*

Sóng Thần

*Biển động gầm
Sóng thần dâng ngút cao
Gây tang tóc. ■*

(14/10/09)

Sấm Sét

*Ráng chiều đỏ
Sấm sét dội âm vang
Chuyển không gian ■*

(15/10/09)

Dòng Sông

*Nước từ nguồn về sông
Trăm dòng sông chảy đi khắp hướng
Ra biển cả mênh mông. ■*

(26/10/09)

Bông Sen

*Từ bùn lầy
Sen nở bông tinh khiết
Hương ngát thơm ■*

(5/11/09)

Pháo Bông

*Sáng rực trời
Pháo bông đủ màu sắc
Người người vui. ■*

Giã Từ

*Thôi nhé, xin giã từ
Miền Đông nhiều lạnh giá tuyết băng
Để về miền nắng ấm*

*Cali trời xanh trong vắt
Quanh năm đầy ánh nắng chan hòa
Bờ biển rộng bao la. ■*

(8/2010)

Vạn Cổ Sầu

Tiếng đàn ai dạo khúc
Giọng ca trầm u uẩn thiết tha
Mang mang sầu vạn cổ

Minh Thu

Melbourne (04/2010)

Tiếng Tơ Vàng

Giọng ngân vang trầm bổng
Hạc trắng bay ngang trời lồng lộng
Vang vọng nổi vãn vương

PNL và Minh Thu

Toulouse /Melbourne (04/2010)

La bûche**Par Guy de Maupassant**

Le salon était petit, tout enveloppé de tentures épaisses, et discrètement odorant. Dans une cheminée large, un grand feu flambait; tandis qu'une seule lampe posée sur le coin de la cheminée versait une lumière molle, ombrée par un abat-jour d'ancienne dentelle, sur les deux personnes qui causaient.

Elle, la maîtresse de la maison, une vieille à cheveux blancs, mais une de ces vieilles adorables dont la peau sans rides est lisse comme un fin papier et parfumée, tout imprégnée de parfums, pénétrée jusqu'à la chair vive par les essences fines dont elle se baigne, depuis si longtemps, l'épiderme: une vieille qui sent, quand on lui baise la main, l'odeur légère qui vous saute à l'odorat lorsqu'on ouvre une boîte de poudre d'iris florentine.

Lui était un ami d'autrefois, resté garçon, un ami de toutes les semaines, un compagnon de voyage dans l'existence. Rien de plus d'ailleurs.

Ils avaient cessé de causer depuis une minute environ, et tous deux regardaient le feu, rêvant à n'importe quoi, en l'un de ces silences amis des gens qui n'ont point besoin de parler toujours pour se plaire l'un près de l'autre.

Et soudain une grosse bûche, une souche hérissée de racines enflammées, croula. Elle bondit par-dessus les chenets, et, lancée dans le salon, roula sur le tapis en jetant des éclats de feu tout autour d'elle.

La vieille femme, avec un petit cri, se dressa comme pour fuir, tandis que lui, à coups de botte, rejetait dans la cheminée l'énorme charbon et ratissait de sa semelle toutes les éclaboussures ardentes répandues autour.

Quand le désastre fut réparé, une forte odeur de roussi se répandit; et l'homme se rasseyant en face de son amie, la regarda en souriant: «Et voilà, dit-il en montrant la bûche replacée dans l'âtre, voilà pourquoi je ne me suis jamais marié.»

Elle le considéra, tout étonnée, avec cet oeil curieux des femmes qui veulent savoir, cet oeil des femmes qui ne sont plus toutes jeunes, où la curiosité est réfléchie, compliquée, souvent malicieuse; et elle demanda: «Comment ça?»

Il reprit: «Oh! c'est toute une histoire, une assez triste et vilaine histoire.

Mes anciens camarades se sont souvent étonnés du froid survenu tout à coup entre un de mes meilleurs amis qui s'appelait, de son petit nom, Julien, et moi. Ils ne comprenaient point comment deux intimes, deux inséparables comme nous étions, avaient pu tout à coup devenir presque étrangers l'un à l'autre. Or, voici le secret de notre éloignement.

Lui et moi, nous habitions ensemble, autrefois. Nous ne nous quittions jamais; et l'amitié qui nous liait semblait si forte que rien n'aurait pu la briser.

Un soir, en rentrant, il m'annonça son mariage.

Je reçus un coup dans la poitrine, comme s'il m'avait volé ou trahi. Quand un ami se marie, c'est fini, bien fini. L'affection jalouse d'une femme, cette affection ombrageuse, inquiète et charnelle, ne tolère point l'attachement vigoureux et franc, cet attachement d'esprit, de coeur et de confiance qui existe entre deux hommes.

Voyez-vous, madame, quel que soit l'amour qui les soude l'un à l'autre, l'homme et la femme sont toujours étrangers d'âme, d'intelligence; ils restent deux belligérants; ils sont d'une race différente; il faut qu'il y ait toujours un dompteur et un dompté, un maître et un esclave; tantôt l'un, tantôt l'autre; ils ne sont jamais deux égaux. Ils s'étreignent les mains, leurs mains frissonnantes d'ardeur; ils ne se les serrent jamais d'une large et forte pression loyale, de cette pression qui semble ouvrir les coeurs, les mettre à nu, dans un élan de sincère et forte et virile affection. Les sages, au lieu de se marier et de procréer, comme consolation pour les vieux jours, des enfants qui les abandonneront, devraient chercher un bon et solide ami, et vieillir avec lui dans cette communion de pensées qui ne peut exister qu'entre deux hommes. Enfin, mon ami Julien se maria. Elle était jolie, sa femme, charmante, une petite blonde frisée, vive, potelée, qui semblait l'adorer.

D'abord, j'allais peu dans la maison, craignant de gêner leur tendresse, me sentant de trop entre eux. Ils semblaient pourtant m'attirer, m'appeler sans cesse, et m'aimer.

Peu à peu je me laissai séduire par le charme doux de cette vie commune; et je dînais souvent chez eux; et souvent, rentré chez moi la nuit, je songeais à faire comme lui, à prendre une femme, trouvant bien triste à présent ma maison vide.

Eux, paraissaient se chérir, ne se quittaient point. Or, un soir, Julien m'écrivit de venir dîner. J'y allai. «Mon bon, dit-il, il va falloir que je m'absente, en sortant de table, pour une affaire. Je ne serai pas de retour avant onze heures; mais à onze heures précises, je rentrerai. J'ai compté sur toi pour tenir compagnie à Berthe.»

La jeune femme sourit: «C'est moi, d'ailleurs, qui ai eu l'idée de vous envoyer chercher», reprit-elle.

Je lui serrai la main: «Vous êtes gentille comme tout.» Et je sentis sur mes doigts une amicale et longue pression. Je n'y pris pas garde. On se mit à table; et, dès huit heures, Julien nous quittait.

Aussitôt qu'il fut parti, une sorte de gêne singulière naquit brusquement entre sa femme et moi. Nous ne nous étions encore jamais trouvés seuls, et, malgré notre intimité grandissant chaque jour, le tête-à-tête nous plaçait dans une situation nouvelle. Je parlai d'abord de choses vagues, de ces choses insignifiantes dont on emplît les silences embarrassants. Elle ne répondit rien et restait en face de moi, de l'autre côté de la cheminée, la tête baissée, le regard indécis, un pied tendu vers la flamme, comme perdue en une difficile méditation. Quand je fus à sec d'idées banales, je me tus. C'est étonnant comme il est difficile quelquefois de trouver des choses à dire. Et puis, je sentais du nouveau dans l'air, je sentais de l'invisible, un je ne sais quoi impossible à exprimer, cet avertissement mystérieux qui vous prévient des intentions secrètes, bonnes ou mauvaises, d'une autre personne à votre égard.

Ce pénible silence dura quelque temps. Puis Berthe me dit: «Mettez donc une bûche au feu, mon ami, vous voyez bien qu'il va s'éteindre.» J'ouvris le coffre à bois, placé juste comme le vôtre, et je pris une bûche, la plus grosse bûche, que je plaçai en pyramide sur les autres morceaux de bois aux trois quarts consumés.

Et le silence recommença.

Au bout de quelques minutes, la bûche flambait de telle façon qu'elle nous grillait la figure. La jeune femme releva sur moi ses yeux, des yeux qui me parurent étranges. «Il fait trop chaud, maintenant, dit-elle; allons donc là-bas, sur le canapé.»

Et nous voilà partis sur le canapé.

Puis tout à coup, me regardant bien en face: «Qu'est-ce que vous feriez si une femme vous disait qu'elle vous aime?»

Je répondis, fort interloqué: «Ma foi, le cas n'est pas prévu, et puis, ça dépendrait de la femme.»

Alors, elle se mit à rire, d'un rire sec, nerveux, frémissant, un de ces rires faux qui semblent devoir casser les verres fins, et elle ajouta:

«Les hommes ne sont jamais audacieux ni malins.» Elle se tut, puis reprit:

«Avez-vous quelquefois été amoureux, monsieur Paul?»

Je l'avouai; oui, j'avais été amoureux.

«Racontez-moi ça,» dit-elle.

Je lui racontai une histoire quelconque.

Elle m'écoutait attentivement, avec des marques fréquentes d'improbation et de mépris; et soudain: «Non, vous n'y entendez rien. Pour que l'amour fût bon, il faudrait, il me semble, qu'il bouleversât le coeur, tordit les nerfs et ravageât la tête; il faudrait qu'il fût—comment dirai-je?—dangereux, terrible même, presque criminel, presque sacrilège, qu'il fût une sorte de trahison; je veux dire qu'il a besoin de rompre des obstacles sacrés, des lois, des liens fraternels; quand l'amour est tranquille, facile, sans périls, légal, est-ce bien de l'amour?»

Je ne savais plus quoi répondre, et je jetais en moi-même cette exclamation philosophique: O cervelle féminine, te voilà bien!

Elle avait pris, en parlant, un petit air indifférent, sainte-nitouche; et, appuyée sur les coussins, elle s'était allongée, couchée, la tête contre mon épaule, la robe un peu relevée, laissant voir un bas de soie rouge que les éclats du foyer enflammaient par instants.

Au bout d'une minute: «Je vous fais peur», dit-elle. Je protestai. Elle s'appuya tout à fait contre ma poitrine et, sans me regarder: «Si je vous disais, moi, que je vous aime, que feriez-vous?» Et avant que j'eusse pu trouver ma réponse, ses bras avaient pris mon cou, avaient attiré brusquement ma tête, et ses lèvres joignaient les miennes.

Ah! ma chère amie, je vous réponds que je ne m'amusais pas! Quoi! tromper Julien? devenir l'amant de cette petite folle perverse et rusée, effroyablement sensuelle sans doute, à qui son mari déjà ne suffisait plus! Trahir sans cesse, tromper toujours, jouer l'amour pour le seul attrait du fruit défendu, du danger bravé, de l'amitié trahie! Non, cela ne m'allait guère. Mais que faire? imiter Joseph! rôle fort sot et, de plus, fort difficile, car elle était affolante en sa perfidie, cette fille, et enflammée d'audace, et palpitante et acharnée. Oh! que celui qui n'a jamais senti sur sa bouche le baiser profond d'une femme prête, à se donner, me jette la première pierre....

Enfin, une minute de plus... vous comprenez, n'est-ce pas? Une minute de plus et... j'étais... non, elle était... pardon, c'est lui qui l'était!... ou plutôt qui l'aurait été, quand voilà qu'un bruit terrible nous fit bondir.

La bûche, oui, la bûche, madame, s'élançait dans le salon, renversant la pelle, le garde-feu, roulant comme un ouragan de flamme, incendiant le tapis et se gîtant sous un fauteuil qu'elle allait infailliblement flamber.

Je me précipitai comme un fou, et pendant que je repoussais dans la cheminée le tison sauveur, la porte brusquement s'ouvrit! Julien, tout joyeux, rentrait. Il s'écria: «Je suis libre, l'affaire est finie deux heures plus tôt!»

Oui, mon amie, sans la bûche, j'étais pincé en flagrant délit. Et vous apercevez d'ici les conséquences!

Or, je fis en sorte de n'être plus repris dans une situation pareille, jamais, jamais. Puis je m'aperçus que Julien me battait froid, comme on dit. Sa femme évidemment savait notre amitié; et peu à peu il m'éloigna de chez lui; et nous avons cessé de nous voir.

Je ne me suis point marié. Cela ne doit plus vous étonner. ■

Khúc Củi **Minh Thu chuyển ngữ**

Căn phòng khách thì nhỏ hẹp, với khắp tường màn trướng phủ đầy dạn và mang mùi thơm kín đáo. Trong chiếc lò sưởi rộng, lửa đang cháy lớn; trong khi một chiếc đèn bàn duy nhất đặt ở một góc trên lò sưởi, được một chiếc chụp đèn cổ có viền ren che, tỏa ánh sáng dịu nhẹ lên hai người đang ngồi trò chuyện.

Người đàn bà chủ nhà, một lão bà tóc bạc trắng, nhưng là một trong những lão bà khả ái với làn da mịn màng tựa như một tờ giấy mỏng tỏa hương, tất cả được tắm hương thơm, thấm sâu vào làn da nhờ những nước hoa đắt tiền mà từ lâu đã được thoa tẩm lên da thịt bà : một bà lão thơm tho, khi người ta hôn tay bà, hương thơm dịu ngọt xông lên mũi như khi ta mở hộp phấn hoa mỏng vùng Florence.

Người đàn ông là một người bạn lâu đời, vẫn sống độc thân, một người bạn hàng tuần đến thăm, một người đồng hành trong đời sống. Nhưng chỉ có thể thôi, không có gì thêm khác.

Họ đã ngưng trò chuyện từ khoảng gần một phút, và cả hai đang nhìn lửa cháy, mơ mộng về bất cứ điều gì, trong một trong những sự yên lặng giữa những người bạn không cần phải luôn luôn nói để làm vừa lòng nhau.

Rồi bỗng dừng một khúc củi lớn, cháy xèo xèo lặn ra khỏi lò sưởi. Khúc củi nhảy lặn khỏi cái giá đỡ củi, rồi lặn ra trên thảm phòng khách làm tung toé những tàn lửa ra xung quanh.

Lão bà bật ra tiếng kêu khẽ, và làm như muốn chạy trốn, trong khi người đàn ông, lấy chân đi giày bốt đá khúc củi đỏ lửa trở lại lò sưởi, và lấy gót bốt rập tắt mọi tàn lửa rơi vãi xung quanh.

Khi tai họa đã được dẹp xong, một mùi khét lẹt tỏa ra; và người đàn ông lại ngồi đối diện lão bà, cười vui nhìn bà: “Và vậy đó, ông ta nói, tay chỉ vào khúc củi được nằm trở lại trong lò sưởi, đó là lý do tôi không lập gia đình.”

Bà lão nhìn ông ta đầy vẻ ngạc nhiên, bằng con mắt tò mò của những phụ nữ muốn tìm hiểu, con mắt của những phụ nữ không còn trẻ, khi sự tò mò đang được suy ngẫm, phức tạp, thường khi có ác ý; rồi bà hỏi: “Sao vậy chứ?”

Ông ta nói tiếp: “À, đó là một câu chuyện, một câu chuyện khá buồn lòng và khốn nạn.

Các bạn cũ của tôi vẫn thường ngạc nhiên về sự lạnh nhạt bất thần giữa tôi và một trong những người bạn thân của tôi, tên là Julien. Họ không làm sao hiểu nổi vì sao hai người bạn thân tình, hai người bạn như hình với bóng như tôi và Julien, lại bỗng dưng trở thành hai kẻ xa lạ với nhau. Thì đây, là sự bí mật của chuyện chúng tôi xa cách nhau.

Julien và tôi, hồi đó ở cùng với nhau. Chúng tôi chẳng bao giờ xa nhau, và tình bạn của chúng tôi thì có vẻ bền chặt tưởng như không gì có thể làm rạn nứt được.

Một chiều kia, khi về nhà, anh ta loan báo với tôi chuyện anh ta lấy vợ.

Tim tôi đau nhói y như thể anh ta đã ăn cắp hay đã phản bội tôi. Khi một người bạn thành hôn, thì là hết, thật là hết.

Cái tình cảm ghen tuông của một người đàn bà, cái tình cảm nghi kỵ, ngại ngùng và cái thú dục lạc, thì không thể nào chịu đựng được sự quyến luyến mạnh mẽ và thẳng thắn, cái quyến luyến tinh thần, tâm cảm và sự tâm phúc hiện hữu giữa hai người đàn ông.

Bà thấy không, thưa bà, dù tình yêu có gắn bó họ với nhau thế nào đi nữa, thì người đàn ông và người đàn bà vẫn luôn luôn là những tâm hồn, và trí tuệ xa lạ. Họ tiếp tục là hai người đương chiến nhau; họ thuộc một chủng tộc khác; đối với họ luôn luôn có một người chế ngự và một người phục tùng, một người chủ, và một kẻ nô lệ; khi thì là người này, lúc lại là người kia; nhưng không bao giờ họ lại bình đẳng. Họ siết tay nhau, tay họ nồng ấm nhiệt thành; không bao giờ họ siết tay nhau bằng cái siết tay lớn, mạnh của sự trung thành, cái siết tay như thế có vẻ như rộng mở những tấm lòng, cho thấy gan ruột nhau, trong sự bộc phát một tình cảm chân thật mạnh mẽ đầy nam tính. Những con người khôn ngoan, thay vì lập gia đình để sinh con đẻ cái làm sự an ủi cho tuổi già, những đứa con lại sẽ bỏ rơi họ, đáng nhẽ phải tìm lấy một người bạn chắc nịch và tốt, để sống già với nhau trong sự giao lưu tư tưởng mà chỉ có thể hiện diện giữa hai người đàn ông. Thế rồi anh bạn Julien của tôi lấy vợ. Vợ anh ta xinh đẹp, duyên dáng, một cô người nhỏ nhắn, tóc vàng xoăn, sống động, mũm mĩm và có vẻ yêu quý anh ta.

Hồi đầu thì tôi ít tới nhà họ, e sợ gây phiền toái cho sự triu mến của họ, tự cảm thấy mình là thừa thãi giữa họ. Tuy thế thì có vẻ như họ cuốn hút tôi, gọi tôi tới và yêu mến tôi.

Dần dà tôi tự để tôi bị sự lôi cuốn dịu dàng của cuộc sống chung này thu hút; tôi thường tới ăn cơm tối ở nhà họ; và thường khi về nhà buổi tối, tôi đã nghĩ đến chuyện cũng làm như Julien, đi lấy một người vợ, vì cảm thấy khá buồn lúc này trong căn nhà trống trải của mình.

Họ thì có vẻ quý thương nhau, chẳng rời nhau một bước. Thế rồi, một chiều kia, Julien viết cho tôi mời tôi tới ăn cơm tối. Tôi đến. “Bạn hiền ơi, anh ta nói lúc sắp xếp bàn ăn, tôi phải có việc vắng nhà. Tôi sẽ không về trước mười một giờ tối; nhưng đúng mười một giờ tôi sẽ về. Tôi nhờ anh ở lại ngồi chơi với Berthe giùm tôi.”

Người vợ trẻ mỉm cười rồi nói: “Ấy chính em đã đưa ý kiến mời anh đến đây,”

Tôi siết tay Berthe: “Chị thật là tử tế.” Và tôi cảm thấy trên những ngón tay tôi một cái siết tay dài thân hữu. Tôi không quan tâm nghi ngờ gì chuyện đó. Chúng tôi ngồi vào bàn ăn, và đến tám giờ, Julien ra đi.

Ngay sau khi Julien vừa đi khỏi, thì một sự ngượng ngập rõ ràng diễn ra tức thì giữa vợ anh ta và tôi. Chúng tôi chưa hề bao giờ ở một mình với nhau, và, dù cho mỗi ngày tình thân của chúng tôi

một tăng thêm, thì chuyện chúng tôi ngồi đối mặt đã đặt chúng tôi vào một tình trạng mới. Thoạt đầu tôi đã nói những chuyện vớ vẩn, những chuyện chẳng có ý nghĩa gì để tránh tình trạng im lặng đầy bối rối. Berthe chẳng trả lời gì hết và cứ đứng trước mặt tôi, ở phía bên kia lò sưởi, đầu cúi, cái nhìn bất định, một chân đưa giong tới phía lửa trong lò, y như thể đang chìm đắm trong một sự suy nghiệm khó khăn. Khi tôi cạn hết những ý tưởng vô vị để bày tỏ, thì tôi im tiếng. Thật là ngạc nhiên khi đôi lúc ta thấy thật khó để tìm ra chuyện để nói. Thế rồi, tôi lại cảm thấy trong bầu không khí, tôi cảm thấy cái gì vô hình, một cái gì mà tôi không thể nào bày tỏ được, một sự báo trước huyền bí giúp báo hiệu với bạn những ý đồ, tốt hay xấu, của một người khác đối với bạn.

Sự im lặng nặng nề này đã kéo dài trong một lúc. Rồi Berthe nói với tôi: “Bạn tôi ơi, bỏ một khúc củi vào lò đi, bạn thấy rõ là lửa sắp tàn rồi mà.” Tôi mở nắp thùng chứa củi, đặt đúng như chỗ của bà đây, và lấy ra khúc củi to nhất rồi đặt theo hình kim tự tháp trên những miếng củi đã cháy dở hết ba phần tư.

Và sự im lặng lại bắt đầu.

Sau vài phút, khúc củi cháy mạnh đến nỗi mặt chúng tôi bỏng rát. Người vợ trẻ ngược mắt nhìn tôi, đôi mắt mà tôi thấy có điều kỳ lạ. “Bây giờ thì nóng quá đi, nàng nói, chúng ta hãy ra chỗ kia, ngồi trên ghế sofa.”

Thế là chúng tôi tới ngồi lên chiếc sofa.

Rồi bỗng dưng, nhìn thẳng vào mặt tôi: “Anh sẽ làm gì nếu một người đàn bà nói với anh là bà ta yêu anh?”

Tôi trả lời, khá ngạc nhiên: “Thiệt tình, trường hợp này ngoài dự tính, và lại còn tùy thuộc người phụ nữ kia chứ.”

Thế là nàng ta cười, một tiếng cười khan, bối rối, run run, một trong những tiếng cười giả tạo mà có vẻ phải làm vỡ những chiếc ly mảnh dẻ, và nàng ta nói thêm:

“Đàn ông không bao giờ táo bạo và ranh mãnh.” Nàng ta im, rồi nói tiếp:

“Ông đã có yêu một đôi lần chưa, ông Paul?”

Tôi thú với nàng ta là có, tôi đã từng yêu.

“Vậy hãy kể cho em nghe xem nào.” Nàng ta nói.

Tôi bèn kể cho nàng ta nghe một chuyện tình đại khái.

Nàng ta chăm chú nghe, với những dấu hiệu thường xuyên không chấp nhận và khinh miệt; rồi bỗng dưng: “Không, anh không hiểu biết gì về tình yêu hết. Để cảm thấy tình yêu là tốt, thì như em nghĩ, là tình yêu phải làm con tim điên đảo, gây thần kinh rồi xoắn, và tàn phá bộ óc; tình yêu phải - em biết nói sao đây nhỉ? - nguy hiểm, ngay cả ghê gớm nữa, hầu như phạm pháp, hầu như phạm thượng; tình yêu phải là một hình thức của sự bội phản; ý em muốn nói tình yêu cần phải phá bỏ những trở ngại thiêng liêng, những quy luật, những mối giây huynh đệ; khi tình yêu bình dị, dễ dàng, hợp pháp, thì đó có thật là tình yêu chăng?”

Tôi thật không biết phải trả lời nàng ra sao nữa, và tôi tự ném cho mình lời than mang tính triết lý này: Ôi, bộ óc nữ tính, chính là em đây!

Trong khi nói, nàng có một bộ tịch hơi như thờ ơ, với thái độ thánh thiện “em chả”, và dựa mình lên mấy cái nệm gối, nàng nằm ngả người, đầu dựa lên vai tôi, cái áo hơi vén lên để lộ váy lụa màu đỏ mà những ánh lửa đôi lúc làm sáng bừng lên.

Chừng một phút sau: “Em làm anh sợ à?” nàng nói. Tôi phản đối. Nàng hoàn toàn dựa người lên ngực tôi và, không nhìn tôi: “Nếu em, em nói với anh rằng em yêu anh, thì anh sẽ làm gì?” Và trước khi tôi kịp trả lời, đôi cánh tay nàng đã choàng quanh cổ tôi, và bất ngờ vít đầu tôi xuống, rồi đôi môi nàng quần lấy môi tôi.

Ôi! Bà bạn thân của tôi ơi, tôi trả lời bà rằng tôi không cảm thấy hứng thú chút nào! Sao chớ! Bộ phản bội Julien à? Trở nên nhân tình của cái con nhãi điên rồ đồi bại, mưu mô, và hẳn là ham khoái lạc một cách dễ sợ, mà chồng nàng ta chưa gì đã không đủ sức phụng sự ư!

Phản phúc không ngừng, luôn luôn lừa dối, đùa rờn với tình yêu vì sự lôi cuốn của trái cấm, coi thường hiểm nguy, phản bội tình bạn. Không, những điều đó không hợp với tôi. Nhưng phải làm sao đây? Bắt trước Joseph à! Đóng vai kẻ ngu xuẩn ư, và hơn nữa, thật rất khó, vì cô nàng này thì đang đắm đuối trong sự phản bội của mình, và phản kích với sự gan dạ, và dòn dập và dữ dội. Ôi! Anh nào chưa từng cảm nhận trên môi mình nụ hôn thấm sâu của một phụ nữ sẵn sàng dâng hiến, thì hãy lấy đá ném vào tôi đi...

Sau đó, thêm một phút nữa... bà hiểu chứ, thưa bà? Một phút nữa và ... tôi đã... không, nàng đã... tôi xin lỗi, chính anh chàng đã... hay nói đúng hơn là nhẽ ra anh chàng đã, khi bỗng một tiếng động ghé gối làm chúng tôi nhảy dựng lên.

Khúc củi, văng, khúc củi, bà ạ, tự văng tung ra trong phòng khách, làm đổ cái sêng, cái chần lửa, rồi lăn long lóc như một con bão lửa, làm cháy thảm và tới nằm dưới gầm một chiếc ghế bành mà chắc chắn sẽ bị lửa đốt cháy.

Như một thằng điên tôi chồm lên, và trong khi tôi đẩy trở lại trong lò sưởi khúc than hồng cứu tinh kia, thì chiếc cửa tức thời xịch mở. Julien, đầy hơn hờ, bước vào. Anh reo lên: “Tôi được tự do rồi, công việc được giải quyết sớm hơn hai tiếng!”

Vâng, thưa bà bạn của tôi, không có khúc củi kia thì tôi đã bị bắt quả tang rồi. Và giờ đây thì bà thấy những hậu quả!

Bây giờ tôi sống sao để không gặp phải cái cảnh tương tự, không bao giờ, không bao giờ. Thế rồi tôi nhận thấy Julien tỏ ra lạnh nhạt với tôi, như người ta nói. Rõ ràng là vợ anh ta đã ngầm phá tình bạn của chúng tôi; và dần dà anh không mời tôi tới nhà anh; và chúng tôi đã ngưng gặp nhau.

Tôi không nghĩ đến chuyện lập gia đình. Điều này hẳn không còn làm bà ngạc nhiên. ■

Thu Tiền Hè Đi**David Lý Lăng Nhân**

Hè nung phượng vĩ đỏ au
Trút hơi ông thối lò cao chín tầng
Mây đan sợi nhuyễn rơi dần
Hạt mưa mắc lưới bắt thần bủa vây
Nước tuôn mái ngói tràn đầy
Thiên nhiên nhỏ lệ tiễn ngày Hè đi...

Cát vàng xóa bước chim di
Âm vang sóng bể vọng về tuổi xanh
Sương Thu lấp lánh đầu cành
Lá Thu lả tả lượn mảnh sáng nay
Vòm Thu xanh ngát tơ bay
Hò Thu gợn nhớ nhưng ai mỗi mòn... ■

Madison, AL August 2010

Buồn Tình Thu**Minh Thu**

Thu mới chết đón Đông về ủ rũ
Nắng như buồn đi ngủ dưới làn mây
Tôi ngồi đây ru hồn về thuở cũ
Lòng chơi vơi trong nuôi tiếc vơi đầy.

Tình vẫn còn đây sao lòng sâu hận,
Gặp gỡ thêm rồi cũng lại chia tay.
Ôi! Những yêu thương hạnh phúc sum vầy
Sao bỗng chốc đời gầy nên đứt đoạn?!

Niềm tâm sự vương tình sầu ai oán,
Còn theo ta cho đến quãng đời nào?
Đắm đau buồn trong ảo ảnh hư hao,
Nghe tim khóc nỗi u hoài dĩ vãng...■

Minh Thu

Melbourne, cuối Thu 96

Cổm*... arrives as autumn arrives***Diệp Trung Hà**

Nothing happens until a cool north-western wind
gently blows on a September night, propagating
the rhythmic pounding by wooden pestles on the
dried young sweet rice in stone mortars, imparting

an undying impression, not the undying impression
engendered by those, who, as if by habit, steal, not
because of hunger but because of greed, their ancestors'
sand and stone and wantonly offer it to outsiders,

wafting all over the *Vòng* village the refreshing
fragrance of the sweet rice, planted in the soil
soaked in sweat, the sweat of thousands of
years of hard labor churned out in the searing sun

by peasants in faded and worn-out brown and
black *bà ba* often seen in the photos of the sixties
when the burning bombs from the *balding buzzards*
relentlessly rained down on their villages,

now turned into *cóm*, tightly wrapped in green
lotus leaves, to be eaten by hand, to be chewed
very consciously, a tad at a time, for its fragrance
to be slowly savored and incessantly appreciated

like the richness of the soil, incessantly appreciated
by the peasants, whose fate remains unchanged as
they traverse the trails of broken promises, abandoned
stones stepped on by the now rich and powerful. ■

July 2010

Note: The italicized words, “*balding buzzards*,” belong to Anthony Hecht’s
“*Rara Avis in Terris*,” in *The Best American Poetry 1998*, John Hollander (Guest Editor).

Thơ Tình Bí Ẩn?

Sóng Việt Đàm Giang

Lời mở đầu

Đã từ lâu nhiều độc giả khi đọc những bài viết liên quan đến nhà thơ Alfred de Musset và nữ văn sĩ George Sand có thể bắt gặp trên Internet một vài bài viết về những bài thơ mà người nào đó mang lên mạng lưới vì tính cho rằng đó là những bài thơ tình bí ẩn do George Sand và Alfred de Musset viết cho nhau trong thời kỳ hai người mới bắt đầu yêu nhau.

Những bài thơ này khi đọc lên thì giống như những bài thơ lãng mạn bình thường khác, nhưng nếu độc giả đọc bài thơ theo lối đặc biệt thì sẽ thấy hiện ra những chi tiết tình cảm rất thân thiết. Dù được coi như chắc chắn là những bài thơ này không phải do họ viết, nhưng trong khuôn khổ đề tài về Alfred de Musset và George Sand, tưởng mang lên cũng vắn thơ lý thú này cũng là một khía cạnh giúp người độc giả nhận thức chuyện tình Musset-Sand đã có ảnh hưởng sâu đậm đến thi văn Pháp và đã được thi vị hóa đến mức nào.

Những lá thư tình bí ẩn?

Loạt thơ này gồm ba bài: bài đầu là của một nhân vật đàn bà gửi cho đối tượng, bài thứ hai (II) là lá thư hồi âm và bài thứ ba (III) chỉ có hai câu là người đàn bà trả lời người mình yêu. Loạt thơ này cũng có hai bản khác nhau ở bài II và III. Lá thư tình bí ẩn đầu tiên I viết căn hiệu theo lối steganography, hai bài sau (I, III) theo lối acrostic.

Bản thứ nhất:

I

George Sand:

Je suis très émue de vous dire que j'ai
bien compris l'autre soir que vous aviez
toujours une envie folle de me faire
danser. Je garde le souvenir de votre
baiser et je voudrais bien que ce soit
là une preuve que je puisse être aimée
par vous. Je suis prête à vous montrer mon
affection toute désintéressée et sans cal-
cul, et si vous voulez me voir aussi
vous dévoiler sans artifice mon âme
toute nue, venez me faire une visite.
Nous causerons en amis, franchement.
Je vous prouverai que je suis la femme
sincère, capable de vous offrir l'affection
la plus profonde comme la plus étroite
en amitié, en un mot la meilleure preuve

dont vous puissiez rêver, puisque votre
 âme est libre. Pensez que la solitude où j'ha-
 bite est bien longue, bien dure et souvent
 difficile. Ainsi en y songeant j'ai l'âme
 grosse. Accourez donc vite et venez me la
 faire oublier par l'amour où je veux me
 mettre.

II

Alfred de Musset :

Quand je mets à vos pieds un éternel hommage,
 Voulez-vous qu'un instant je change de visage ?
 Vous avez capturé les sentiments d'un cœur
 Que pour vous adorer forma le créateur.
 Je vous chéris, amour, et ma plume en délire
 Couche sur le papier ce que je n'ose dire.
 Avec soin de mes vers lisez les premiers mots,
 Vous saurez quel remède apporter à mes maux.(1)

III

George Sand :

Cette insigne faveur que votre cœur réclame
 Nuit à ma renommée et répugne à mon âme.

***

I

George Sand :

Rất xúc động em muốn nói với anh rằng
 buổi chiều hôm đó khi mình khiêu vũ
 em có một thôi thúc điên cuồng muốn làm
 sao để ghi khắc nụ hôn anh vào ký ức của cuộc
 tình với anh và em muốn chứng tỏ trong chiều nay
 tình yêu em có
 với anh. Em sẵn lòng cho anh thấy
 sự triu mến hoàn toàn không vụ lợi hay tính toán
 của em nếu anh muốn nhìn em phơi bày
 rõ tâm hồn không màu mè đôi khi
 trần trụi thì hãy đến thăm em.
 Chúng mình sẽ nói chuyện thân thiết.
 Em sẽ cho anh thấy em là một người đàn bà

có khả năng cho anh chân tình
vừa sâu lại vừa rất hẹp, cho anh thương thức
trong tình cảm nhẹ nhàng tuyệt vời
những giây phút mà anh có thể mơ được vì anh có
tâm hồn phóng khoáng. Nghĩ đến nỗi cô đơn em mang
thì vừa dài , vừa tăng dần cường độ
Bởi thế nên em mong anh đến để quên phiền muộn đang
lớn ra. Hãy đến gặp em ngay nhé để
em quên hết qua tình yêu anh mang
đặt nó vào em.

II

Alfred de Musset bày tỏ :

Khi anh đã đặt dưới chân em một chân tình
Nào có phải trong giây phút anh muốn đổi mặt đâu
Em đã chiếm tình cảm cùng con tim anh đó
Muốn ngụp lặn đắm chìm trong sóng dậy lòng anh
Anh say đắm em rồi, em ơi, nhưng lời nói
Ngủ trong tim, anh phải viết thơ xanh
Với thơ này, em đọc gắn liền chữ thứ nhất
Em sẽ biết cách giải tỏa sâu khổ trong lòng anh

III

George Sand trả lời :

Đêm nổi tiếng dù độc hại cho linh hồn em
Nay có dấu lợi cho trái tim mới là điều đặc biệt

(Sóng Việt phỏng dịch)

Bản thứ hai của II và III:

II

Alfred de Musset:

Quand je vous jure, hélas, un éternel hommage
Voulez-vous qu'un instant je change de langage
Vous seul possédez mon âme et mon coeur
Que ne puis-je, avec vous, goûter le vrai bonheur
Je vous aime, ma belle, et ma plume en délire
Couche sur le papier ce que je n'ose dire
Avec soin, de mes vers, lisez le premier mot
Vous saurez quel remède apporter à mes maux.

III

George Sand :

Cette grande faveur que votre ardeur réclame
Nuit peut-être à l'honneur mais répond à ma flamme.

***

II

Alfred de Musset:

Khi anh đã hứa tình say
Nào ai mà muốn phút giây đổi lời
Em riêng ngự trị hồn tôi
Thuận mang hạnh phúc cuộc đời vui thay
Anh yêu em có bút đây
Ngủ trên tờ giấy dám bày mộng mơ
Với nhau đọc chữ đầu thơ
Em thời giải được mong chờ đeo anh

III

George Sand:

Đêm có thể vinh danh nhưng đáp ứng được ngọn lửa lòng em
Nay thật tuyệt với nhiệt tình qua lời anh thổ lộ.

(Sóng Việt phỏng dịch)

Những bài thơ số I trên được chép lại theo đúng cách viết, cách xuống hàng, dấu chấm dấu phẩy. Khi đọc lên từ hàng đầu đến hàng cuối thì độc giả chỉ thấy đây là những bài thơ tình cảm, lãng mạn có đôi chút lập dị hay cầu kỳ. Nhưng nếu đọc lại bài số I và nếu đọc những hàng chữ nhảy một hàng bắt đầu từ hàng thứ nhất thì ý nghĩa của bài thơ có nhiều thay đổi. Sang đến bài thơ II và III thì đọc những chữ đầu của mỗi câu sẽ cho độc giả hiểu được ẩn nghĩa. Và bài thơ tình cảm hiện ra thành bài thơ rất gọi cảm mang đầy dục tính. Hãy theo dõi lại một lần nữa bản Pháp ngữ nguyên tác và bản Việt ngữ.

George Sand:

I

Je suis très émue de vous dire que j'ai
bien compris l'autre soir que vous aviez
toujours une envie folle de me faire
danser. Je garde le souvenir de votre
baiser et je voudrais bien que ce soit

là une preuve que je puisse être aimée
par vous. Je suis prête à vous montrer mon
affection toute désintéressée et sans cal-
cul, et si vous voulez me voir aussi
vous dévoiler sans artifice mon âme
toute nue, venez me faire une visite.
Nous causerons en amis, franchement.
Je vous prouverai que je suis la femme
sincère, capable de vous offrir l'affection
la plus profonde comme la plus étroite
en amitié, en un mot la meilleure preuve
dont vous puissiez rêver, puisque votre
âme est libre. Pensez que la solitude où j'ha-
bite est bien longue, bien dure et souvent
difficile. Ainsi en y songeant j'ai l'âme
grosse. Accourez donc vite et venez me la
faire oublier par l'amour où je veux me
mettre.

George Sand

Rất xúc động em muốn nói với anh rằng
buổi chiều hôm đó khi mình khiêu vũ
em có một thôi thúc điên cuồng muốn làm
sao để ghi khắc nụ hôn anh vào ký ức của cuộc
tình với anh và em muốn chứng tỏ trong chiều nay
tình yêu em có
với anh. Em sẵn lòng cho anh thấy
sự triu mến hoàn toàn không vụ lợi hay tính toán
của em nếu anh muốn nhìn em phơi bày
rõ tâm hồn không màu mè đôi khi
trần trụi thì hãy đến thăm em.
Chúng mình sẽ nói chuyện thân thiết.
Em sẽ cho anh thấy em là một người đàn bà
có khả năng cho anh chân tình
vừa sâu lại vừa rất hẹp, cho anh thương thức
trong tình cảm nhẹ nhàng tuyệt vời
những giây phút mà anh có thể mơ được vì anh có
tâm hồn phóng khoáng. Nghĩ đến nỗi cô đơn em mang
thì vừa dài, vừa tăng dần cường độ
Bởi thế nên em mong anh đến để quên phiền muộn đang
lớn ra. Hãy đến gặp em ngay nhé để
em quên hết qua tình yêu anh mang
đặt nó vào em.

Nếu hiểu bài thơ đầu theo lối đọc nhảy hàng thì bài thơ này thuộc loại văn che dấu tin (steganography). Lối viết văn che dấu ý chính muốn bày tỏ là một nghệ thuật đã có từ thời cổ đại Hi

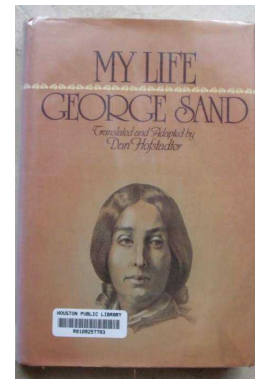
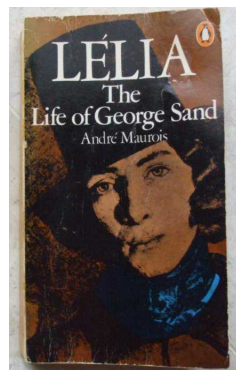
Lạp mà chỉ có người chú tâm tìm hiểu mới thấy. Trong lịch sử thể giới đã có rất nhiều văn bản áp dụng nghệ thuật giấu tin rất tài tình này. Lối viết tìm ra ý nghĩa có thể là hiểu theo lối đọc cách từng chữ, cách từng hàng, chấp chữ (steganography), hoặc đầu mỗi câu, cuối mỗi câu (acrostic), v.v..

Những độc giả đã đọc kỹ văn thơ của Musset và George Sand đều có thể quả quyết rằng đây chỉ là những bài thơ mạo nhận nhưng khó biết lý do nguyên thủy hay bắt nguồn chính xác từ năm nào.

Một cách rất vắn tắt theo tiểu sử thì Alfred de Musset (1810-1857) đã có lòng cảm phục nhà văn George Sand (1804-1876) trước khi hai người quen nhau. (3), (4).

Họ quen nhau trong một buổi tiệc đầu xuân 1833 do *Revue des Deux Mondes* tổ chức. Và từ đó, hai người yêu nhau trong tình yêu trong sạch một thời gian. Một thời gian sau đó, Musset tỏ tình với Sand trong một lá thư viết đề ngày 29 tháng 7 1833, trước thời gian hai người đi Venice (tháng 12, 1833). Mối tình của Musset với George Sand, kéo dài từ năm 1833 đến năm 1835, được chính Musset kể lại trong cuốn tiểu sử của chính mình: *La Confession d'un Enfant du Siècle* (*The Confession of a Child of the Age*). Chuyện này đã được thực hiện thành phim *Children of the Century* vào năm 1999. (4).

Phần Sand, trong cuốn *Elle et lui*, Sand cũng kể lại chuyện tình của bà với Musset. Sau đó trong cuốn chuyện *Lui et Elle* của Paul de Musset (anh của Alfred de Musset viết sau khi Alfred de Musset đã qua đời), Paul de Musset cũng lại kể lại chuyện tình của Alfred de Musset với Sand và có viết là Sand và Alfred de Musset đã bày ra nhiều trò chơi cho cuộc tình của họ thêm phần hứng thú. (3)

Cuốn sách *Lélia: The Life of George Sand* của André Maurois có lẽ là cuốn sách tốt giúp độc giả hiểu thêm về George Sand, hơn là cuốn *The Story of My Life* của George Sand (bản dịch cô đọng Anh ngữ của Dan Hofstadter).

Tóm lại

Theo những bài viết Anh ngữ, Pháp ngữ giải thích rải rác trên internet thì những bài thơ có tính cách chơi khó này được cho là đã bắt nguồn trong thời kỳ từ 1870 đến 1915. Nếu bài thơ đã lưu hành khoảng năm 1870 thì lúc đó George Sand đã 66 tuổi, và Musset đã chết hơn 12 năm, nếu gần đây hơn trong khoảng 1915 thì có thể do một nhóm nào đó tạo ra trong Thời Đệ Nhất Thế Chiến. Dù những bài thơ này không phải do hai nhà thơ nhà văn nổi tiếng Musset-Sand viết, nhưng mọi người đều công nhận đó là những bài thơ sáng tạo dùng chữ hay, cấu trúc rất khéo và đáng chú ý. Những bài thơ này đã tồn tại và sẽ còn tồn tại mãi như là những bài thơ rất tài tình trong mẫu viết một bài thơ tình bí ẩn và đặc biệt có liên hệ đến chuyện tình Musset-Sand. ■

Ghi chú:

- (1) George Sand et Alfred de Musset. *Une correspondance codée....* Truy cập May 19, 2010 từ <http://agalmata.tripod.com/mussetsand.html>
- (2) Stéganographie. Truy cập May 19, 2010 từ <http://www.encyclopedie-enligne.com/s/st/steganographie.html>
<http://fr.wikipedia.org/wiki/St%C3%A9ganographie>
<http://fr.wikipedia.org/wiki/Acrostiche>
- (3) Maurois, A. (1977). *Lélia: The Life of George Sand*. New York, NY: Penguin Books.
- (4) Alfred de Musset. Truy cập May 19, 2010 từ http://en.wikipedia.org/wiki/Alfred_de_Musset

Sóng Việt Đàm Giang

24 May 2010

Pandora

Tìm Trong Vẻ Đẹp Thiên Nhiên Những Ý Niệm Nhân Bản Robert Frost: Nhà Thơ Của Vườn Táo Trại Cây

Phạm Trọng Lê

Robert Frost sinh ngày 26 tháng ba năm 1874, mất ngày 29 tháng giêng năm 1963, thọ 89 tuổi. Tổ phụ ông vốn người vùng Tân Anh Cát Lợi (New England, tức là những tiểu bang như New Hampshire, Vermont, Maine, nổi tiếng về những trại táo vườn cây, và rừng phong (maples). Ông sinh ở San Francisco. Khi lớn lên, ông theo học ít lâu, nhưng không tốt nghiệp, tại hai đại học Dartmouth và Harvard. Năm ông 36 tuổi, chán làm trại ở Mỹ, và vì những bài thơ ông gửi đăng thường bị từ chối, ông đưa gia đình sang sinh sống ở Anh quốc, làm trại và làm thơ ở hai vùng Buckinghamshire and Herefordshire. Tại Luân Đôn, ông cho in hai tập thơ nhan đề A BOY'S WILL (Ý Chí Chàng Trai Trẻ) và NORTH OF BOSTON (Phía Bắc thành phố Boston). Sau khi thơ ông được in ở Anh, Frost được người Anh ca tụng là có lối nhìn vừa mới vừa cổ điển, độc đáo vì mang sắc thái địa phương, rồi ông mới được người Mỹ biết và hâm mộ (bút chùa nhà không thiêng, người Mỹ trước năm 1900, không tin rằng xứ này cũng sẽ có những thi sĩ có tầm vóc quốc tế.)

Từ đó ông được nhiều đại học như Amherst, Harvard, Michigan mời làm giáo sư thỉnh giảng, tiếng tăm lừng lẫy. Bốn lần đoạt giải thưởng Pulitzer về bộ môn thơ, ông còn được Thư viện Quốc Hội mời làm cố vấn thi ca năm 1958. Năm 1961, khi John F. Kennedy nhậm chức tổng thống, ông được mời đọc bài "The Gift Outright" (có chép lại và dịch ở phần cuối bài này.)

Sáng hôm đó, trong cái lạnh của một ngày tháng giêng, Frost, lúc đó đã trên 86 tuổi, ông lập cập tính đọc một bài thơ ông chủ ý làm riêng cho buổi lễ, nhưng vào phút chót ông đổi ý (mà là một quyết định hay) vì bài ông đọc chọn đọc thể rất hợp với không khí buổi lễ và niềm tự hào của dân Mỹ trong thập niên đầy lý tưởng của TT trẻ tuổi Kennedy. [Cuốn phim chiếu lại về buổi lễ cho thấy phó TT Lyndon Johnson, dùng mũ che nắng cho Frost khi ông đọc bài "The Gift Outright."]

Khi Frost còn trẻ, ông nội cho một thửa đất lớn để ông trồng trọt và muốn ông trở thành một trại chủ. Chính nhờ những năm sống ở trại mà ông có những chất liệu cho những bài thơ về miền New England sau này. Louis Untermeyer--một nhà phê bình về Frost-- kể lại khi Frost 19 tuổi, bài thơ đầu tiên được báo the Independent đăng, trừ bà mẹ rất mừng, còn cả nhà đều e ngại. Ông nội bảo Frost rằng: *"Ít người nhờ làm thơ mà sống được. Nhưng ông bảo cho con hay này. Ông cho con một năm tùy ý làm thơ, và con phải hứa là trong một năm, không kiếm ra tiền thì phải bỏ ý viết văn thơ. Bằng lòng không?"* Chàng trai trẻ trả lời: *"Xin cho con 20 năm—20 năm."*

Chịu ảnh hưởng của các nhà thơ Emerson và Thoreau nên thơ Frost có nhạc điệu của những bài thơ cổ về đồng quê La-Mã của Horace. Thơ ông còn đặc điểm là dùng ngôn ngữ bình dị, nhưng trong những lời thơ như lời nói hàng ngày, đôi khi gói ghém một triết lý rất nhân bản, đôi khi sâu xa, đôi khi hóm hỉnh. Thí dụ như bài "The Road Not Taken" tả cảnh một lữ khách dừng chân giữa rừng đầy lá thu vàng, trước hai ngã đường, lòng phân vân muốn đi cả hai. Nhưng rồi quyết định chọn con đường ít người đi qua, định ninh có ngày sẽ trở lại đường cũ, nhưng đường nọ dẫn sang đường kia, chắc không thể nào trở về đường cũ. Giữa đời sống của một trại chủ, và đời một thi sĩ, ông đã chọn thơ: và đó là quyết định lớn lao nhất đời ông. Bài thơ "The Pasture" (đồng cỏ xanh) ở đầu tập "A BOY'S WILL" viết khi thi sĩ muốn làm lành với vợ sau một vụ hai vợ chồng cãi nhau.

Ở một bài nổi tiếng khác "Stopping by Woods on a Snowy Evening" ("Dừng bước ven rừng chiều tuyết phủ") có bốn câu tả cảnh rừng tuyết yên lặng đen thẳm, rất đẹp, nhưng lữ khách dừng chân một lúc rồi lại tiếp tục lên đường:

The woods are lovely, dark, and deep,

But I have promises to keep,
And miles to go before I sleep,
And miles to go before I sleep.

Rừng sâu quuyền dũ vô ngần
Nhớ lời hẹn ước đời chân không đành,
Còn nhiều dặm bước đường trần,
Còn đi mãi mới tới phần nghỉ chân.

(P.T.L. phỏng dịch)

Muốn xem cảnh ngựa dừng chân trước rừng tuyết, nghe nhịp thơ chậm chậm, hợp với cảnh tuyết rơi và lòng lưỡng lự của du khách trước cảnh đẹp của rừng, và nghe đọc toàn bài *Stopping by Woods on A Snowy Evening*, xin vào: http://www.youtube.com/watch?v=d_umeCKLIU8.

Ông là một nhà thơ thâm trầm, và ưu tư, nhưng không có giọng bi quan hay yếm thế; ông đi tìm những sự thực muôn đời nằm trong tâm khảm con người và trong những sự vật thông thường. Nhưng người đời hay quên, và thơ, theo ông, “nhắc cho cho ta nhớ những gì ta không biết mình đã biết.” (“Poetry makes you remember what you didn’t know you knew.”). Ông cũng bảo: “Một bài thơ không có mục đích dạy đời, mà bắt đầu bằng niềm hân hoan, và chấm dứt bằng sự khôn ngoan, lịch duyệt, và giúp ta tạm thời lúc đó, chặn đứng sự hỗn độn của cuộc đời.” (“A poem is not didactic, but begins in delight and ends in wisdom; it provides, at least, a momentary stay against confusion.” (Sculley Bradley, et al. *THE AMERICAN TRADITION IN LITERATURE*, 3rd edition, Volume II (New York: W.W. Norton, 1976, p. 1065).

THE ROAD NOT TAKEN (1923)

Two roads diverged in a yellow wood,
And sorry I could not travel both
And be one traveler, long I stood
And look down one as far as I could
To where it bent in the undergrowth;

Then took the other, as just as fair,
And having perhaps the better claim,
Because it was grassy and wanted wear;
Though as for that the passing there
Had worn them really about the same.

And both that morning equally lay
In leaves no steps had trodden black.
Oh, I kept the first for another day!
Yet knowing how way leads on to way,
I doubted if I should ever come back.

I shall be telling this with a sigh
Somewhere ages and ages hence:

Two roads diverged in a wood, and I—
I took the one less traveled by,
And that has made all the difference.

Robert Frost

Dịch nguyên văn:

CON ĐƯỜNG KHÔNG ĐI

Hai con đường rẽ ra trong một khu rừng đầy lá vàng
Tiếc rằng ta không thể đi được cả hai
Và là người lữ khách, ta đứng lại
Nhìn theo một con đường tới tận
Chỗ nó ngoặt vào bụi cây.

Rồi chọn con đường kia cũng đẹp
Có lẽ còn đáng chọn hơn
Vì đầy cỏ rậm và muốn được dẫm mòn đi;
Tuy rằng vết chân người qua lại
Cũng làm hai đường mòn như nhau.

Và cả hai đường sáng hôm ấy
Đầy là vàng, chưa có bước chân nào dẫm lên làm đem mòn đi
Ồ, ta giữ con đường đầu để dành cho hôm khác!
Tuy nhiên, biết rằng đường nọ dẫn sang đường kia,
Ta không chắc mình có dịp nào trở lại đường cũ.

Ta sẽ kể lại chuyện này với thở dài luyến tiếc
Vào nơi nào đó cách đây bao nhiêu năm nữa;
Hai con đường rẽ ra trong khu rừng, và ta thì—
Chọn đi con đường ít người qua lại,
Và đó là khác biệt thay đổi lớn nhất đời ta.

Dịch sang văn vần:

ĐƯỜNG CHIA ĐÔI NGÃ

Lối vàng hai ngã trong rừng,
Phân vân chẳng thể đi cùng cả đôi
Dừng chân lữ khách bồi hồi,
Đôi theo một nẻo khuất vờ lùm cây.

Nhủ lòng ta chọn đường này,
Cỏ xanh chưa có dấu giày dẫm qua

Kẻ đi người lại gần xa,
Cả hai rồi cũng đen nhòa như nhau.

Hai đường buổi sáng hôm sau,
Lá cây rụng phủ một màu vàng non.
Biết rằng ngày khác cũng còn,
Chắc đâu trở lại lối mòn rừng mơ.

Ngậm ngùi kể lại chuyện xưa,
Đường chia đôi ngã bên bờ--còn ta;
Chọn đi đường vắng không nhà,
Một đời thay đổi, một xa bước đầu.

(Phạm Trọng Lê phỏng dịch)

THE PASTURE (1913)

I'm going out to clean the pasture spring:
I'll only stop to rake the leaves away
(And wait to watch the water clear, I may):
I sha'n't be gone long.—You come too.

I'm going to fetch the little calf
That's standing by the mother. It's so young.
I totters when she licks it with her tongue.
I sha'n't be gone long.—You come too.

Robert Frost

Đồng Cò Xanh

Anh sẽ ra nhặt lá trong dòng suối bên đồng.
Chắc anh chỉ dừng lại để vớt lá cây đi.
(Rồi có lẽ sẽ chờ cho đến khi nước trong):
Anh đi không lâu đâu—em đi với anh hông?

And sẽ đi ra đồng dẫn con bê nhỏ về,
Đang đứng bên bờ mẹ, con bê bé tí ti,
Mẹ nó lẽ lười liếm, nó chập chững chạy đi.
Anh đi không lâu đâu.—em đi với anh đi.

(P.T.L. phỏng dịch 9/3/93)

Sách tham khảo để kiểm:

-Louis Untermeyer. NEW ENLARGED ANTHOLOGY OF ROBERT FROST'S POEMS. New York: Washington Square Press, Division of Simon & Schuster, 1967. \$4.95. Nhà thơ và phê bình Louis Untermeyer vừa giới thiệu, vừa phê bình những bài thơ tiêu biểu của Robert Frost, kể cả bài "The Gift Outright" ông đọc trong buổi lễ nhậm chức của tổng thống John F. Kennedy.

-Robert Frost. COMPLETE POEMS (1867) do Lawrance Thompson nhuận sắc, in toàn tập thơ của Frost.

-Muốn đọc những bài phê bình về thơ Frost, xem James Cox, ed. ROBERT FROST: TWENTIETH CENTURY VIEWS (1962) và Edward C. Lathem, INTERVIEWS WITH ROBERT FROST (1966):

-Bài thơ đọc trong buổi lễ nhậm chức của TT John F. Kennedy ngày 21 tháng 1, 1961:

THE GIFT OUTRIGHT

The land was ours before we were the land's.
She was our land more than a hundred years
Before we were her people. She was ours
In Massachusetts, in Virginia;
But we were England's, still colonials,
Possessing what we still were unpossessed by,
Possessed by what we now no more possessed.
Something we were withholding made us weak
Until we found out it was ourselves
We were withholding from our land of living,
And forthwith found salvation in surrender.
Such as we were we gave ourselves outright
(The deed of gift was many deeds of wars)
To the land vaguely realizing westward,
But still unstoried, artless, unenhanced,
Such as she was, such as she would become.

Robert Frost đọc bài thơ trên lần đầu nhân dịp hội sinh viên xuất sắc Phi Beta Kappa ở đại học William and Mary. Bài thơ vừa tỏ lòng ái quốc vừa có ý tưởng thâm trầm. Tình yêu nước không cần phải biểu lộ ở những tiếng reo hò, phất cờ, nhưng ở lòng tin vào, và lòng dâng hiến cho đất nước. Frost cũng đọc bài thơ này thay cho một bài đã soạn thảo trước và dài hơn nhân dịp Lễ Nhậm Chức của TT Kennedy tháng giêng năm 1961. Đây là lần đầu tiên tại Mỹ một thi sĩ được vinh dự đó. Trong cái lạnh của một ngày tháng giêng, Frost lúc đó đã gần 87 tuổi, khi ông được mời đứng lên đọc, ánh nắng mặt trời làm chói mắt, rồi một cơn gió thổi bay trang thơ ông mới đọc được vài hàng. Phó TT Lyndon Johnson đứng lên dùng mũ che nắng hộ ông. Ông nhanh trí, bèn đọc bài "The Gift Outright" mà ông thuộc lòng, thật gọn, thật ngắn, thật ý nghĩa: đất này là một món quà cho người dân Mỹ; lòng tin vào đất này cũng là một món quà cho người dân, như tình yêu dâng cho xứ, trọn vẹn, không điều kiện, tuy xứ này "chưa có lịch sử, còn chân phương, chưa hoàn mỹ."

MÓN QUÀ TẶNG KHÔNG

Đất này là đất của trước khi ta là con dân xứ này,

Đất này là đất của ta trong hơn một trăm năm trời
Trước khi ta thực là con dân của đất này. Đất này đã là đất của ta rồi
Tại Massachusetts, tại Virginia;
Ta xưa là dân xứ Anh, vẫn còn là dân thuộc địa.
Dù ta có đất đai ta trong tay mà ta vẫn thuộc về mẫu quốc Anh lúc đó,
Ta bị ám ảnh bởi lòng trung thành với xứ Anh, mà nay ta
không còn bị mặc cảm như thế nữa.
Chính một tình cảm nào đó ta còn giữ lại khiến ta yếu đi
Đến khi ta tìm ra rằng chính vì ta
Chưa chịu cởi mở tim mình cho miền đất mình sống.
Hiểu vậy rồi thì tâm ta thanh thản ngay khi ta dâng hiến lòng tin cho đất này
Xưa chúng ta như vậy đó, chúng ta tự hiến tâm
(Món quà ta dâng cho xứ lại là nhiều hành động chiến tranh)
Cho miền đất vẫn chưa thực hiện rõ rệt ở miền tây,
Nhưng vẫn chưa có lịch sử, còn chân phương, chưa hoàn mỹ,
Đất ấy xưa như vậy đó và chắc thành như vậy thôi. ■

(P.T.L. phỏng dịch)—Virginia 9/1/2010

*Chuyện Cổ Tích**Công Chúa Thủy Cung*

Ngày xưa, ở dưới Thủy Cung
Có nàng công chúa vô cùng đẹp xinh
Một hôm nàng xin Thủy Vương
Hóa thành cá để du hành dòng sông
Chẳng may mắc lưới thuyền chài
Công Chúa cá bị thả ngay dưới gằm
Cả ngày nhịn đói không ăn
Con trai chủ thuyền cầm bát sỏi com
Làm rớt xuống dưới cho nên
Cá Công Chúa cũng được phen no lòng
Trông thấy con cá xinh xinh
Chàng trai vớt cá xem hình ra sao
Chẳng may tay tuột làm rơi
Cá rớt xuống nước vội bơi đi liền
Trở về Thủy Cung an toàn
Tuy nhiên từ đó nhớ chàng thanh niên
Người trần gian đã cứu mình
Công chúa lâu dần nhuốm bệnh tương tư
Thủy Vương hỏi rõ căn cơ
Công Chúa tình thật mà thừa ngọn ngành
Xin Thủy Vương cho phép mình
Đội lốt làm người kết nghĩa phu thê...

***

Chàng trai đang lúc bấy giờ
Ở Hang Non Nước, Ninh Bình ngày nay
Sau khi cha mẹ qua đời

*Vẫn thường câu cá mỗi ngày kiếm ăn
Một hôm Công Chúa làm quen
Hai bên như đã có duyên định rồi
Trở nên chồng vợ lứa đôi
Sống tuy nghèo túng nhưng đầy tình thương
Trên Đảo Non Nước bình an
Cách biệt đời sống dân gian bấy giờ
Rồi bỗng đến một ngày kia
Nàng đưa chồng về thăm chốn Thủy Cung
Từ đó đi biệt biệt luôn
Không còn ai thấy vợ chồng nơi nao
Dân gian có câu ca dao:
“Chung quanh những chị em người
Giữa Hòn Non Nước mình tôi với chàng”
Như để nhắc lại mối tình
Hi hữu của nàng Công Chúa Thủy Cung
Với chàng đánh cá nghèo nàn
Ở miền Non Nước Việt Nam thuở nào.*

Kim-Châu
(18/12/09)

Kẻ Rình Rập

Tác giả : Minh Thu

Lần đầu kẻ rình rập liên lạc với Kim thì Kim chẳng màng để tâm tới. Số là các ký giả thường nhận được những lá thư kỳ cục, nên một vài trang in tải những hình ảnh tục tĩu không chuyên nghiệp từ internet thì kỳ cục thật đấy, nhưng không có gì đáng quan ngại và Kim chỉ việc quẳng chúng vào thùng rác nằm đằng sau bàn giấy của nàng ở tòa soạn, rồi quên hẳn chúng đi.

Mấy tuần sau đó, Kim trở về Úc sau một chuyến đi công tác ở nước ngoài. Đó là lúc gần trưa và căn hộ một phòng ngủ của Kim, trên đường Victoria trong khu Richmond, một trong ba khu tiểu Sài Gòn ở Melbourne, chan hòa ánh mặt trời. Đầu còn hơi bị váng vất sau chuyến bay dài, Kim uể oải mở đồng thư từ. Nàng cũng với tay mở máy nhắn tin, chờ đợi những lời chào đón nàng trở về. Thay vì thế là lời nói : "Tôi là Vũ đây. Tôi cũng thuộc lứa tuổi tam tuần, nhưng quan trọng hơn cả là tôi nhất được một tờ quảng cáo của cô ở trên hè một con đường trong khu Richmond. Và bản thân tôi cũng là người chịu chơi..." Anh ta kiêu hãnh nói và để lại số điện thoại của anh ta. Một tin nhắn nữa là của một người đàn ông cho biết anh ta đã đọc được một lời quảng cáo của Kim trên mạng người mai mối. Người này bảo nàng hãy giữ số điện thoại của anh ta, anh ta sẽ gọi lại sau. Chưa hết, một tin nhắn nữa, cũng của một đực rựa, tự giới thiệu là Mẫn : "Tôi vừa nhận được tin nhắn của cô muốn gặp gỡ các bạn trai thông minh, đỉnh ngộ, và chịu chơi".

Trong đồng thư từ có một phong bì màu bạc thuộc loại mà sau vài tháng Kim đã trở nên quen thuộc. Kim mở phong thư này ra và tìm thấy tờ quảng cáo với nội dung : "Phụ nữ chịu chơi, thuộc lứa tuổi 30, cùng với bạn trai hấp dẫn, muốn gặp gỡ các bạn trai, gái để cùng chia cặp hành lạc giải trí trong phòng với nhau". Phía dưới tờ quảng cáo có ghi tên Kim, số điện thoại của cô ở nhà lẫn ở tòa báo. Cũng gộp trong bì thư đó là bản ghi những đặc điểm của Kim như mắt nâu, tóc đen xõa dài v.v.

Kim không cảm thấy bức mình mà nàng bị ngạc nhiên nhiều hơn. Kim hiện không có bạn trai và nàng chẳng hề dính líu gì đến nhóm người chia cặp làm tình trong những cuộc truy hoan hành lạc. Nhất là mới gần đây thôi, một thương gia triệu phú khá nổi tiếng ở Melbourne đã bị thiệt mạng trong một vụ xung đột về chuyện tương tự. Ngay cả tìm bạn trên liên mạng Kim cũng không màng. Hẳn là có sự nhầm lẫn gì đây. Làm sao mà mấy chuyện này lại dính đến mình nhỉ? Kim tự hỏi.

Nàng ghi những lời nhắn trong máy nhắn tin ra giấy và cùng với những tờ quảng cáo, nàng cầm chúng đến trạm cảnh sát ở khu Richmond để trình báo. Sự khiếu nại của Kim có vẻ khá tầm thường so với những vụ nạn nhân bị hiếp dâm, hay gái làng chơi bị hành hung với thương tích nặng v.v.

Nàng kể sự tình với viên nam cảnh binh trẻ tuổi, dù rằng anh ta có thái độ không quan tâm một cách lễ độ. Có điều gì khác nữa không chứ cô? Cô có bị đe dọa gì nữa không? Chúng tôi không làm được gì cho cô bây giờ cho đến khi có chuyện gì thật sự xảy ra cô ạ. Chúng tôi sẽ liên lạc với cô sau. Và họ liên lạc thật! Số là vụ khiếu nại của Kim được giao cho một nữ thám tử trẻ tuổi tên là Thrisha. Cô ta liên lạc với những đực rựa đã để lại tin nhắn cho Kim, và cô ta cũng phát giác ra là, chính các tờ quảng cáo mà Kim đã nhận được, thì đã được dán lên những cột đèn ở dọc đường Victoria. Một tập khác thì được đặt ở một sảnh đường của một phòng ốc lớn trên thành phố, nơi Kim chưa hề bao giờ đặt

chân tối. Kim mừng tượng ra những tờ quảng cáo nằm chình ịch ra đó, với tên nàng in to tướng, đậm nét mực đen cho bất cứ kẻ qua đường nào cũng đọc thấy : “Phụ nữ chịu chơi, ở lứa tuổi 30 v. v.

Rồi những tuần lễ sau đó, và những tháng sau đó, những tờ quảng cáo này được tiếp tục gửi đến cho Kim ở tòa báo cũng như ở nhà nàng. Mới đầu thì Kim chỉ nhận được một, hai lần trong tuần, rồi con số này tăng lên bốn, năm lần một tuần. Kẻ nào đó đã ghét nàng tới độ cứ tiếp tục đánh những tờ quảng cáo đó, bỏ vào bao bì, gửi qua bưu điện như vậy cho nàng.

Nhưng, rồi một hôm phong bì được gửi đến cho Kim mà không có dán con niêm. Như vậy là thư đã được người cầm tay đến bỏ vào hộp thư của nàng nằm ở sảnh đường cao ốc, bên trong cánh cửa sắt, phần lớn được khóa kín, nhưng đôi khi cũng mở ngỏ. Kim run lên vì sợ hãi. Cái người mà Kim không quen biết đó, với những ý nghĩ tình dục quái đản về Kim, lại đã bước lên cùng những bậc tam cấp mà Kim tới tới bước lên trở về căn hộ của mình!

Nói chung thì không có gì thay đổi trong đời sống của Kim, nhưng nó lại có vẻ có sự khác biệt hoàn toàn : đời nàng bị mở tanh banh, trống lốc. Sống độc thân dường như bỗng dưng là một tình trạng bất ổn. Rồi Kim hỏi : Ai đó nhỉ? Tại sao lại làm như vậy đối với mình kia?

* * *

Điều trở nên chuyện thường ngày là bất cứ khi nào chiếc phong bì màu bạc tới, Kim đeo bao tay rồi mở thư lấy tờ quảng cáo ra, bỏ nó vào một cái túi rồi cầm tới cho Thrisha để cô ta tìm dấu tay. Nhưng vụ của Kim không cấp thiết nên việc này mất hàng tháng trời.

Thrisha rất quyết tâm. Cô kỹ lưỡng lấy lời khai của Kim hai lần. Cô xếp đặt để một máy quay phim được đặt ở một cửa hàng nằm bên kia đường đối diện với cao ốc Kim ở. Cô ta tìm xem ai đã trả tiền để cho lý lịch của Kim được đăng trên trang mạng của nhóm người chia sẻ niềm vui trong những cuộc truy hoan. Lối làm việc này có nghĩa là dò tìm những chi tiết của thẻ tín dụng và chuyện này cũng cần tới hàng tháng trời.

Thrisha đã khởi sự công tác này dựa vào danh sách những kẻ tình nghi. Liệu có ai đó Kim đã mới đây làm phật lòng chẳng? Có bạn trai cũ nào bị bức mình chẳng? Kim chẳng nghĩ ra được ai hết. Kim đã ngưng có bạn trai từ ít lâu nay. Những bạn trai cũ thì nàng vẫn giữ mối giao hảo tốt đẹp. Nàng không thể nghĩ ra một ai mà lại có thể có mối oán hận đến thế đối với nàng.

Thrisha nhẹ nhàng dụ Kim cố nhớ lại thêm xem sao. Sau cùng Kim đề cập đến một anh chàng mà có lần nàng đã từ chối đi chơi với anh ta. Anh này khi xưa cũng ở trong chung cư này. Nhưng chắc chắn không phải là anh ta đâu.

Một nam thám tử, nhiều tuổi hơn, không chịu cho lời khai của Kim là đúng. Ông ta dứ dứ ngón tay mập ú của mình vào mặt Kim nói : ” Này cô, cái người đang làm chuyện này đối với cô là người rất chi là ghét cô, ghét cay, ghét đắng. Cô phải nghĩ xem cô đã làm gì khiến cho người đó có thể có hành động như vậy đối với cô chứ!”

Đó quả là lúc Kim cảm thấy ghê gớm nhất trong suốt trọn vụ này.

* * *

Tối đó, như mọi tối, Kim nhìn quanh quất, khi nàng đi bộ về nhà, mắt cố dõi theo, nhìn tìm một cái gì đó -- mà nàng cũng chẳng biết là gì nữa -- vào những kẻ u tối không nhà, những thành phần chuyên nghiệp, và những nhóm tây ba lô thơ thẩn quanh khu phố Victoria.

Các bạn nàng đã luân phiên hộ tống nàng chèo ba tầng lầu lên căn hộ của nàng. Nàng đã yêu cầu một người bạn cũng làm như vậy tối nay. Như thường lệ, Kim xem xét sau cánh cửa phòng tắm và tủ áo của nàng. Sự xuẩn ngốc và sự tủi nhục của chuyện phải làm những hành động này khiến nàng giận dữ thêm. Điều mà Kim luôn luôn cảm thấy là: sự nóng giận sôi gan. Sự bức tức trước việc kẻ nào đó lại có thể dễ dàng khuynh đảo cuộc đời nàng đến độ như cuộc đời đó không còn thuộc về nàng nữa.

Người đó là AI?

Kim đã chờ đợi tờ quảng cáo xuất hiện ở một nơi nào khác. Nhưng chuyện này đã không xảy ra mà sự thực là những tờ quảng cáo đó đã được ngưng hẳn. Kim không biết nàng nên cảm thấy dễ chịu hay nên lo lắng.

Vài tuần sau đó, tung tích vụ trả tiền bằng thẻ tín dụng cho mạng chia cặp để trao đổi được tìm ra. Thrisha, được tòa cấp cho cái trát để khám xét nhà của người sở hữu chiếc thẻ tín dụng đó, và cùng với bốn cảnh sát viên, đã xông vào khám nhà lúc 9 giờ rưỡi sáng. Kết quả là người này chẳng biết tí gì về vụ rình rập, nhưng những câu trả lời của anh ta ngụ ý rất có thể là bạn gái cũ của anh là thủ phạm.

Thrisha và toán cảnh sát khác đến khám nhà cô bạn gái cũ của anh này, và trên máy điện toán của cô ta họ đã tìm thấy bản chính của tờ quảng cáo. Họ cũng tìm thấy một tấm hình chụp Kim và người đàn ông ở trạm tàu điện, và một số bài Kim viết trên báo được cắt ra và lưu hồ sơ. Thrisha gọi giầy nói cho Kim với giọng đắc thắng : "Tên kẻ rình rập cô là Miên đấy!"

Kim không hề biết người đàn bà này. Thrisha cho hay dường như cô này tin chắc là Kim có tình ý với bạn trai của cô ta. Thrisha cho Kim biết tên anh này, nhưng Kim cũng chẳng biết anh chàng này là ai nữa! Chỉ đến khi Sarah đưa ra tấm hình của anh ta với Kim ở trạm tàu điện, thì Kim chợt nhớ ra là cách đây vài tháng, khi đang đứng chờ tàu điện để lên phố, nàng muốn hút một điếu thuốc nhưng lại không có diêm châm lửa. Chợt một người đàn ông rất bảnh trai từ bên cạnh đã đưa chiếc bật lửa ra châm thuốc cho nàng. Họ không tự giới thiệu gì với nhau, nhưng thấy anh chàng khá hào hoa, nên Kim cảm ơn rồi cũng đưa điếu, cười nói, chuyện trò. Sau đó khi tàu điện tới thì hai người cùng bước lên tàu.

Kẻ rình rập kia đã trốn về Việt Nam, và như giới cảnh sát cho biết thì hẳn là cô ả sẽ không bao giờ trở lại Úc nữa.

Kể từ đó, Kim đã tìm biết nhiều hơn về kẻ đã rình rập cô. Miên cũng cùng một lứa tuổi như Kim, và giống như Kim, Miên cũng thích viết lách, ưa nghệ thuật chỉ có thật sự là hơi tàng tàng. Chẳng thế mà cô ta lại thuê một thám tử tư để theo dõi quay phim sinh hoạt của bạn trai. Khi anh ta thôi cô thì cảnh binh đã được gọi đến để ... rình cô ta ra khỏi nhà anh lúc 1 giờ đêm.

Vậy thì sao cô ta lại nhắm rình rập Kim nhỉ? Chắc chỉ vì cuộc gặp gỡ vô tư giữa Kim và bạn trai của cô ta ở trạm tàu điện mà thôi!

Càng tìm biết về kẻ rình rập mình, Kim càng thấy khó đưa ra một lý giải trung thực. Suốt mấy tháng trường, tất cả mọi điều Kim muốn biết là tìm xem ai đã hành động như thế với cô. Cô đã cố công tìm ra một danh tính. một lý lịch. Nay cô có tất cả những chi tiết đó, nhưng chẳng có gì minh bạch hơn.

Kim chỉ cảm thấy mình bị lừa, vì kẻ khuấy rối lại là một phụ nữ. Bị lừa và tức tủi rằng từ lâu cô đã lo sợ hãi hùng rằng một người đàn ông sẽ phương hại cô, trong khi sự thực cô đã chỉ bị một chị đàn bà khủng khiếp lung đoạn.

Thrisha cho biết cảnh sát sẽ truy tố Miên nếu có khi nào cô ta trở lại Úc. Kim mong muốn chuyện sẽ xảy ra như thế. Nàng muốn nhìn thấy cái ả Miên kia đứng trước mặt nàng tại tòa, một phần vì nàng không sao từ bỏ được niềm hy vọng phi lý rằng Miên sẽ nhìn nàng và cảm thấy bị hối hận dày

vò. Nhưng điều quan trọng nhất là nàng muốn mắt mình nhìn thấy cái người đàn bà đã xâm nhập vào tâm điểm của đời nàng, mà lại vẫn cứ hoàn toàn chỉ là một cái bóng mờ nhạt đối với nàng.

Và như lúc trước, Kim đã rất mong biết tên thủ phạm, thì nay Kim cũng rất muốn biết mặt mũi cô ta ra sao, vì cảnh sát không muốn cho Kim xem hồ sơ của Miên.

Rồi một ngày kia Kim cũng đã tìm biết mặt cô ta trong Facebook. Ngày nay ngay cả những kẻ rình rập cũng có trang của họ trong Facebook cơ đấy.

Kim dán mắt mình vào tấm hình của Miên, trong đó cô ta khả ái mỉm cười, mặt mũi da dẻ mịn màng, dịu dàng, xinh đẹp khiến Kim thấy lòng mình chùng xuống. Và điều ngạc nhiên là cô ta trông lại thật hiền lành, thánh thiện nữa chứ!! ■

Minh Thu

Melbourne, chớm Thu (03/2010)

The Stalker

By Minh Thu

When the stalker first got in touch, Kim barely noticed. Journalists as a whole often get weird mail, so a couple of downloaded pages from a swingers' website with some amateur pornographic images were odd but not alarming. So Kim threw them into a small paperwasted basket behind her desk and forgot all about them.

Weeks later Kim just returned to Australia from a working trip overseas. It was mid-morning, and her one-bedroom flat on Victoria Street in Richmond, one of Melbourne three little Saigons, was filled with sunshine. She was jet-lagged, idly opening her correspondence, she turned on the answering machine, expecting messages to welcome her home. Instead she got the followings : "My name is Vũ. I'm also about 30-something, but more importantly, I've just found one of your flyers on a street around Richmond. I also swing a bit myself," he proudly said and left his number. There was another message from a man who said he'd seen her ad on the website matchmaker.com.au...and he said "Save my number, I'll call later..." and one from another male who identified himself as Mẫn : "I just got your message here, looking for intelligent, attractive male swinging partners."

In her pile of letters Kim found a silver envelope of a type she would come to know well over the following months. She opened it, and inside was a flyer that read: "30-something slut with sexy boyfriend would love to meet spunky boys and girls for some room swinging". Beneath were her name, her home and work phone numbers, and directions to "her profile on matchmaker.com.au." Also enclosed was, a print-out of this profile, listing her attributes like brown eyes, long raven hair, etc.

Kim didn't feel upset as much as startled. She didn't have a boyfriend. She had never been involved in anything to do with swinging. Especially when very recently, a multi-millionaire man in Melbourne got killed because of his involvement in such activities. She hadn't even tried internet dating. There had to be some mistake. What could any of this have got to do with her.

She took down the answering machine messages and the flyers to the Richmond police station. Her complaint seemed pretty trivial when compared with the other cases of rape, prostitutes bashings

with serious injuries. Kim told her story to a young male officer who seemed politely unconcerned. Had anything else happened? Had she been threatened in any way? Little they can do about this stuff until something really happens. So they will be in touch.

And they were. Her case was given to a young female detective called Thrisha. She contacted the men who'd phoned Kim, and found out that the same flyer Kim had received in the mail had been glued to lamp-posts around Victoria Street. A stack had also been left in the foyer of an office building in the city. Kim pictures them lying there, her name in bold, black type, displayed for any passerby to see.

Over the next weeks, which turned into months, this some flyer continued to be sent to Kim at work and at home. At first, Kim only got one or two a week. Slowly it went up to four, then five. The envelopes kept arriving – they were always the same with the same flyer inside. Someone hated Kim enough to keep typing out these flyers, to keep putting them into the envelopes, to keep walking them down to the postbox. It was terrible to think that hating her could fuel so much activity.

Then a flyer arrived at her home without a stamp. It had been hand-delivered to the letter box in the foyer of her building, inside a grille door that was usually, but not always, locked. Kim was full of apprehension. This person she didn't know, who had weird sexual thoughts about her, had walked up the same steps she walked up every evening to return to her flat.

In all that her life went on unchanged, but it seemed completely different: ripped open, exposed. Being single suddenly seemed a vulnerable condition. Now she knew someone was watching her. This was her constant thought: Who are you? Why are you doing this?

It became a routine, whenever a silver envelope arrived, Kim would open the envelope with the rubber glove, take out the flyer, put it in a bag and take it all to Thrisha for her to dust for fingerprints. But Kim's case wasn't urgent and it could take months.

Thrisha was so determined. She methodically took Kim's statement twice. She arranged for a surveillance camera to be installed in the shop across the road from Kim's building. She activated a trace to find out who had paid for Kim's profile on the swingers' website. This meant getting access to credit card details. Again, it could take months.

Thrisha started on a list of suspects. Was there anyone Kim's had upset recently? Any disgruntled ex-boyfriends? There was no one I could think of. She hadn't dated for some time. Those men she had seen, she remained friendly with. She couldn't think of anyone who might bear such a grudge against her.

Thrisha gently coaxed Kim to dig deeper. Finally, she mentioned a man who she once turned down for a date. He used to live in Kim's building, but surely it could not be him.

An older male detective was exasperated, he intervened, standing over Kim, his stubby finger wagging in her face : "Look!" he said "The person who is doing this to you really, really hates you. You have to think about what you've done that could make someone feel like that."

It was the worst Kim felt during the entire episode.

That evening, as every evening, Kim stared around her as she walked home, straining to see something -- she didn't know what -- in the lurid mass of homeless people, professionals and backpackers who crowd Victoria Street. Friends had already taken turn to escorting her up the three flights of stairs to her flat. She asked them to do so again that night. As usual, Kim checked behind her bedroom and wardrobe doors, the stupidity and humiliation of this action only helped to fuel her fury. This is what she felt most consistently: rage. Unanchored rage that this person could so easily twist her life so it no longer seemed to belong to her.

WHO are you?

Kim waited for the flyer to turn up elsewhere, but it didn't. In fact the flyers stopped altogether. Kim didn't know whether to feel relieved or worried.

* * *

A few weeks later, the trace of the credit card payment for the swingers' website came through. Thrisha, with a warrant to search the cardholder's home, bursting in with four other police officers at 9:30 one morning. It turned out this man knew nothing about the stalking, but his answers to questions suggested that his former girlfriend might.

Thrisha and the other officers raided that former girlfriend's house, and on her computer they found the original of the flyer. They also found a photo of Kim and the man she met at the tram stop a few months earlier and the clippings of some stories she had written for the paper. Thrisha triumphantly phoned Kim and said : "Your stalker's name is Mien!"

But Kim had never heard of her.

Thrisha said that it seemed she was convinced that Kim was having an affair with her boyfriend. Thrisha told Kim his name and Kim never heard of him either. Only when Thrisha produced a snapshot of him and Kim at the tram stop that Kim vaguely remembered that a few months ago, when she was waiting for a tram to go to town, she wanted to have a cigarette but didn't have any match to light it. A quite handsome man, standing next to her, had gallantly produced a lighter and offered to light her cigarette. They didn't introduce themselves to each other, but finding him quite handsome she flirted a bit and they had a chat before getting on the tram together.

The stalker fled the country, and as far as the police know, has never returned.

Since then, Kim has found out a little more about her stalker. She is roughly Kim's age, shares Kim's interest in writing and the arts, except that she is truly paranoid. She hired a private detective to take video surveillance of her boyfriend's activities. When he broke up with her, the police had to be called at 1 am to remove her from his property.

So why did she set up with Kim? No doubt it's only because of the innocent encounter between Kim and Mien's, then boyfriend, at the tram stop!

The more Kim found out about her stalker, the further true explanation seemed to recede. Throughout those long months, all Kim had wanted to know was who was doing this to her. She yearned for a name, an identity. Now she had one, but nothing was clearer. All she felt was being cheated that her stalker was a woman. Cheated and humiliated that she'd been so long afraid of being hurt by a man when she was just being manipulated by a paranoid woman.

Thrisha says the police will charge Kim's stalker if she ever return to Australia, and Kim yearned for this to happen. She wanted that Mien woman to stand in front of her, in court. Partly because she couldn't let go of the absurd hope that Mien would see her and feel stabbed by remorse. But mostly because she wanted to lay eyes on this woman who had forced herself into the very centre of her life, and yet remained entirely shadowy to her. Just as Kim had longed to know who she was, she now longed to see Mien's face.

And then one day Kim did see her.

Kim found her in Facebook. Even stalkers have Facebook pages these days.

As Kim stared into Mien's attractive smiling face -- smooth, sweet -- something inside Kim sank.

Surprisingly Mien looked utterly, and saintly benign. ■

Minh Thu

Melbourne, 03/2010

Doctor Sakura

By David Lý Lăng Nhân

In 1945, when the Japanese Armed Forces surrendered in the Pacific, thus closing World War II, Captain Doctor Sakura decided not to go home in Japan. One could imagine how excruciatingly painful to make such a decision especially for a gentleman of his background. With the help of his Vietnamese girlfriend, he stayed in Vietnam while the rest of his military unit returned to Japan. We don't know his real motive. Perhaps love. Perhaps a profound discouragement. Or perhaps this young, handsome, and well-educated military doctor just refused to face the cruel reality that Japan had lost the war, and his beautiful and beloved homeland had been atrociously tormented and ravaged by death and destruction in vain. Well, I would guess that it was the combination of the above.

Anyhow, when things settled down a year or two later, he gradually came out of hiding. He learned to speak fluent Vietnamese and changed his name to Lam Tuyen, meaning in Vietnamese, Forest Spring. He married his beautiful girlfriend, and they had a beautiful son.

Dr. Sakura was a charming person with a friendly smile and a warm personality. My whole town loved him and accepted him. Furthermore, they respected his medical knowledge and experience and appreciated his valuable professional service to the community. After a few years, his tiny office grew into a small clinic. He was highly regarded by the local population, especially the Vietnamese rural people who had not always been comfortable with Western medical practices.

The few times I went to see him for my common colds were particularly interesting. He remembered my name and always inquired about my father, who was a close friend of his father-in-law. I was amazed at his professional background and his vast general education. In addition to Japanese technical material, his study was full of French books and magazines. One day, we talked about Mozart, and I found that he also played the violin. Although quite busy, he found the time to teach afternoon nursing classes to young people in the community.

Then Vietnam entered an escalating and nasty war of its own—a struggle between Communists/Socialists on one side and those who “reacted defensively” on the other, led by the United States, the leader of Democracy and Free World. I was thrown into that ideological and war of survival when I was 23, and years went by very quickly, with no one able to predict when peace would be attained.

Nineteen years later, when my father died of heart failure in 1971, I went back home for the funeral and was able to talk with my sister about my father's last days. When I asked her what Doctor Sakura did to help, she said: “Didn't I tell you that he left Vietnam two years ago, brokenhearted. His only son, who studied medicine in Japan, died in a tragic automobile accident in Tokyo. The death affected Dr. Sakura deeply. He went to Japan for his son's funeral and has not yet come back. He wrote to his wife not to expect him home soon, perhaps never. Well, she cried a lot, but she did not think she could join him and spend the rest of her life in Japan. What a tragedy!”

For years, Dr. Sakura's last action intrigued me. When I became an immigrant in the United States in April 1975, I think I began to understand him better. There is something called a “cultural niche.” When a person is removed from the original cultural niche and put into another environment, he or she can develop a new niche and be comfortable in it for a good while. However, a residual sentiment or feeling will always be buried deep down in one's heart and mind. An old tune, a particular scene, or any strong “emotional anchor” (such as the death of a loved one) can trigger a surge of reminiscence of that old cultural niche. This may overwhelm a person and force him or her into a certain course of action, which is predominantly emotion driven.

Actually this cultural-niche feeling is expressed well in the old song, “Home, Sweet Home.” Yes, there is no place like home. That is why people kiss the ground of their homeland when they return after a long separation. Years ago, I watched a film where a main character left New York City and lived abroad for many years. When he came back to his old city to die, he just wanted to sit on a bench in the City Park on a cold morning and enjoy a hot dog. He just missed that particular aspect of his cultural niche for so many years! It was a simple but touching scene.

I have been in San Francisco a few times, and I visited several ethnic sections, especially the famous San Francisco China Town. This town is a perfect cultural niche for Chinese immigrants—recent and long-time. This brings up the point I’d like to make here, which is: America is unique. You can find almost any cultural niche you want in America. The American culture actually embraces a global culture; therefore, you can choose to be an *Immigrant American* and merge yourself into the main stream of America and be comfortable with your new niche, or choose to be an *Immigrant In America*, openly or secretly longing for your old niche and suffering a tad of nostalgia for the rest of your days. There is a distinct difference between retaining with pride one’s cultural heritage and refusing to assimilate into one’s new culture. Interestingly, the social structure of America allows you to be selective and lead the life you want to live. If you are not happy in your first choice, you can always reverse it.

Dr. Sakura just reversed his selection and left his Vietnamese wife because no available cultural niche in Vietnam could meet his emotional needs at the time. Just as Rhett Butler left Scarlett O’Hara in the last scene of “Gone with the Wind,” Dr. Sakura found that his wife’s tears and laments were no longer strong enough to bond him to South Vietnam. His old niche had the stronger cry, and just as the salmon swims from the ocean back to the stream where he was spawned, Dr. Sakura had to go home. ■

That There Dog of Mine **By Henry Lawson**

As Australian as a gum tree, Henry Lawson's work – both prose and poetry occupied one of the foremost places in the nation's literature. Lawson, born in 1867 in a tent near Grenfell, NSW, left school at 14 and worked as a coach-painter while selling poetry and short stories to magazines. He had a quiet sense of humor, a pathos that came straight from the heart, and an unfailing gift of narration. Lawson died in 1922, aged 55. He was given a state funeral.

*****

Mark, the shearer had met with an accident. To tell the truth, he had been in a drunken row at a wayside shanty, from which he had escaped with three fractured ribs, a cracked head, and various minor abrasions.

His dog, Tally, had been a sober but savage participator in the drunken row, and had escaped with a broken leg, Mark afterwards shouldered his swag and staggered and struggled ten miles to the Union Town Hospital. Lord knows how he did it. He didn't exactly know himself. Tally limped behind all the way, on three legs.

The doctors examined the man's injuries and were surprised at his endurance. Even doctors are surprised sometimes – though they don't always show it. Of course they would take him in, but they objected to Tally. Dogs were not allowed on the premises.

"You will have to turn that dog out," they said to the shearer, as he sat on the edge of a bed.

Mark said nothing.

"We cannot allow dogs about the place, my man," said the doctor in a louder tone, thinking the man was deaf.

"Tie him up in the yard then."

"No. He must go out. Dogs are not permitted on the grounds."

***

Mark rose slowly to his feet, shut his agony behind his set teeth, painfully buttoned his shirt over his hairy chest, took up his waistcoat, and staggered to the corner where the swag lay.

"What are you going to do?" they asked.

"You ain't going to let my dog stop?"

"No. It's against the rules. There are no dogs allowed on the premises."

He stooped and lifted his swag, but the pain was too great, and he leaned back against the wall.

"Come, come now! Man alive!" exclaimed the doctor, impatiently. "You must be mad. You know you are not in a fit state to go out. Let the wardsman help you to undress."

***

"No!" said Mark. "No. If you won't take my dog in you don't take me. He's got a broken leg and wants fixing up – just as much as – as I do. If I'm good enough to come in, he's good enough – and – and better?"

He paused awhile breathing painfully, and then went on.

“That – that there old dog of mine has followed me faithful and true, these twelve long hard and hungry years. He's about – about the only thing that ever cared whether I lived or fell and rotted on the cursed track.”

He rested again; then he continued : “That – that there dog was pupped on the track “, he said, with a sad sort of a smile. “I carried him for months in a billy, and afterwards on my swag when he knocked up.... And the old slut – his mother – she'd follow along quite contented – and sniff the billy now and again – just to see if he was all right...”

“She followed me for God knows how many years. She followed me till she could crawl along through the dust no longer, and – and then I killed her, because I couldn't leave her behing alive, sick like that!”

He rested again.

“And this here old dog,” he continued, touching Tally's upturned nose with his knotted fingers, “this here old dog has followed me for – for ten years; through floods and droughts, through fair times and – and hard – mostly hard; and kept me from going mad when I had no mates nor money on the lonely track; and watched over me for weeks when I was drunk – drugged and poisoned at the cursed shanties; and saved my life more than once, and got kicks and curses very often for thanks; and forgave me for it all; and – and fought for me.

* * *

“He was the only living thing that stood up for me against that crawling push of curs when they set onto me at the shanty back yonder – and he left his mark on some of 'em too; and – and so did I.”

He took another spell.

Then he drew in his breath, shut his teeth hard, shoudered his swag, stepped into the doorway, and faced round again.

The dog limped out of the corner and looked up anxiously.

“That there dog,” said Mark to the hospital staff in general, “is a better dog than I'm a man – or you too, it seems – and a better Christian. He's been a better mate to me than I ever was to any man – or any man to me. He's watched over me; kept me from getting robbed many time; fought for me; saved my life and took drunken kicks and curses for thanks – and forgave me.

“He's been a true, straight, honest, and faithful mate to me – and I ain't going to desert him now. I ain't going to kick him out in the road with a broken leg. I – Oh, my God! my back!”

He groaned and lurched forward, but they caught him slipped off the swag, and laid him on a bed.

Half an hour later the shearer was comfortably fixed up. “Where is my dog?” he asked, when he came to himself.

“Oh, the dog's all right” said the nurse impatiently. “Don't bother. The doctor's setting his leg out in the yard.”. ■

Cái Con Chó Đó Của Tôi

Tác giả : Henry Lawson

Minh Thu chuyên ngữ

Lời giới thiệu Tác giả: Giống như cây dầu gió của Úc, các tác phẩm của Henry Lawson, cả văn xuôi lẫn thi phẩm, chiếm một trong những chỗ đứng cao nhất trong nền văn chương của quốc gia này. Lawson chào đời vào năm 1867 trong một túp lều ở gần Grenfell, tại tiểu bang New South Wales. Ông rời mái trường năm ông 14 tuổi và làm nghề thợ sơn xe ngựa, đồng thời ông viết những chuyện ngắn và làm thơ bán cho các tuần báo. Ông có óc hài hước nhẹ nhàng, một lối hành văn gợi cảm xuất phát từ tâm, óc ông, và có tài tả chuyện thiên phú bất diệt. Ông đã được quốc gia Úc cử lễ quốc táng. Đoạn văn “Cái Con Chó Đó Của Tôi” nói lên lòng vị tha của ông đối với con người cũng như đối với loài vật.

***

Bác Mark, người thợ xén lông cừu đã gặp một tai nạn. Thật ra thì bác ta đã say rượu rồi đánh nhau ở một hàng quán bên đường, khiến bác ta bị gãy ba chiếc xương sườn, bị vỡ đầu và bị nhiều vết xây xát nhẹ.

Con Tally, con chó của bác thì tinh táo, nhưng đã hung dữ tham gia cuộc ẩu đả trong cơn say của chủ nó, và bị gãy một chân. Sau đó, bác Mark khoác bọc hành lý lên vai và cố gắng loạng choạng lê gót mười dặm đường đến bệnh viện thị trấn. Chỉ có Trời mới biết rõ làm sao mà bác đã có thể đến nổi bệnh viện. Ngay chính bác Mark cũng không thật sự biết rõ. Con Tally cũng khập khiễng đi ba cẳng theo sau bác xuất dọc đường.

Các bác sĩ khám nghiệm những vết thương trên người bác Mark đã phải ngạc nhiên về sự chịu đựng dẻo dai của bác ta. Cho đến cả các bác sĩ mà cũng còn ngạc nhiên, tuy rằng họ ít khi chịu tỏ lộ sự ngạc nhiên của họ. Tất nhiên là họ sẽ cho bác nằm điều trị, nhưng họ lại không chịu nhận con Tally. Chó không được phép vào bệnh viện.

Họ nói với người thợ xén lông cừu đang ngồi ở mép giường:

- Ông phải bỏ rơi con chó đó mới được.

Bác Mark lặng thinh.

- Chúng tôi không thể cho phép chó vào đây, ông bạn ạ. Viên bác sĩ cất cao giọng vì ông ta tưởng bác Mark điếc.

- Nếu thế thì xích nó ở ngoài sân có được không? Bác Mark hỏi.

- Không, con chó phải đi chỗ khác. Bệnh viện không cho phép chó vào đây.

Bác Mark từ từ đứng dậy, cố cắn răng chịu đau, cố cài nút áo sơ mi trên bộ ngực rậm lông của bác, tay cầm lấy chiếc áo ngoài, và loạng choạng đến góc nhà lấy bọc hành lý.

Các bác sĩ hỏi:

- Ông tính làm chuyện gì bây giờ nào?

- Các ông không cho con Tally ở lại với tôi phải không?

- Không, vì trái với luật lệ. Chó không được phép vào nhà thương.

Bác Mark khom lưng nhắc bọc hành lý lên, nhưng sự đau đớn lại quá sức chịu đựng của bác, và bác phải tựa lưng vào tường.

- Nào, nào ông bạn, có muốn sống không chứ? Viên bác sĩ sốt ruột thốt ra. Bộ ông điên sao? Ông thừa biết là ông không khỏe để có thể đi đâu cả. Hãy để cô y tá giúp ông thay quần áo đi nào.

- Không. Bác Mark nói. Không, nếu ông không muốn cho con chó của tôi vào thì tôi không nằm ở đây. Con Tally bị gãy một chân và muốn được chạy chữa y như tôi vậy. Nếu tôi được nhận vào đây thì con Tally cũng phải được cho vào đây vì nó còn ... đáng được nhận vào đây hơn tôi nữa kia.

Bác ngưng lại một lúc, thở hổn hển một cách khó nhọc, rồi nói tiếp:

- Cái... cái con chó già của tôi đó, nó đã trung thành theo tôi trong...trong... 12 năm gian khổ và đói dài. Nó hầu như là con vật duy nhất đã lo lắng cho tôi, những khi tôi mạnh, những lúc tôi đau yếu hay trượt ngã trên con đường mòn khôn nạn kia.

Bác ngưng lại lần nữa, rồi nói tiếp:

-Cái... cái con chó này đã chào đời trên con đường mòn kia đây các ông ạ. Bác nói với nụ cười buồn. Trong hàng tháng trời tôi đã ôm nó theo trong chiếc hộp rỗng, và sau đó là trong bao hành lý của tôi khi nó ngủ ... và con mẹ nó cứ lúi thủi đi theo, thỉnh thoảng lại đánh hơi bên chiếc hộp xem con nó ra sao ... Chỉ có trời biết là mẹ nó đã đi theo tôi trong bao nhiêu năm. Nó đi theo tôi cho đến khi nó không còn có thể bò lê trên đường đất gió bụi nữa, và rồi tôi phải giết nó vì tôi không thể nào bỏ nó sống lây lất được.

Bác lại nghỉ để lấy hơi rồi nói tiếp, ngón tay gầy guộc, có quần băng của bác, mân mê chiếc mũi hếch của con Tally:

- Cái con chó của tôi này đây đã theo tôi có đến hơn mười năm trời; qua cả nước lụt lẫn hạn hán; qua những khi no, lúc đói, phần nhiều là đói; và giúp cho tôi khỏi bị điên khi tôi không bạn, không tiền trên con đường mòn cô độc; và săn sóc tôi hàng tuần lễ khi tôi say rượu, bị ma túy và chất độc hoành hành tại những quán lều khôn nạn bên đường, và hơn một lần nó đã cứu mạng tôi để rồi bị tôi đánh đập, nguyên rửa thay lời cảm ơn. Ấy vậy mà nó đã tha thứ hết cho tôi đấy, các ông ạ! Nó là con vật duy nhất đã bênh vực tôi chống lại đàn chó hoang, khi chúng tấn công tôi gần một quán lều trong vùng hoang địa, và cũng như tôi, nó đã gây cho chúng vô khối vết thương.

Bác ngưng lại lần nữa, rồi bác lấy hơi, cắn chặt răng, tay nhắc bọc hành lý lên, bước qua ngưỡng cửa, và quay đầu nhìn lại lần nữa. Con Tally khập khiễng, từ góc phòng đứng lên và lo ngại ngẩn đầu ngó bác.

Bác Mark nói với tất cả nhân viên nhà thương:

- Các người biết không, cái con chó này đây là một con vật thật tốt, nó... còn hơn cả ... chó nữa, là một con người mà tôi còn kém nó đấy, và có lẽ cả các người nữa, cũng kém nó, và nó còn khá hơn cả một tín đồ thiên chúa. Nó là một người bạn tốt với tôi hơn cả con người đối với tôi và hơn cả tôi đối với con người. Nó đã săn sóc cho tôi, canh gác cho tôi không bị trộm cắp; chiến đấu cho tôi, cứu mạng tôi để hứng chịu lấy những cái đá và lời nguyên rửa của tôi thay lời cảm ơn, ấy vậy mà nó đã tha thứ cho tôi đấy. Nó đã là một người bạn thật sự ngay thẳng, thành thật và trung thành với tôi, và tôi sẽ không bỏ rơi nó bây giờ đâu. Tôi sẽ không tống cổ nó ra đường khi một chân nó bị gãy như thế đâu. Tôi ... trời ơi, đau lưng quá!

Bác rên lên và ngã về phía trước, nhưng họ đã kịp đỡ lấy bác, bỏ bọc hành lý trên vai bác xuống, và đặt bác nằm lên giường.

Nửa tiếng sau người thợ xén lông cừu đã được săn sóc và nằm thoải mái trên giường.

- Con Tally của tôi đâu? Bác lên tiếng hỏi khi tỉnh dậy.

Cô y tá nói với về sốt ruột:

- À, không phải lo gì cho nó cả. Đừng nói nữa, nằm nghỉ đi, bác sĩ đang chữa chân cho con Tally ngoài sân kia rồi. ■

Loving What You Do ...

By David Lý Lăng Nhân

It was early 1944. World War II was at its peak in the Pacific, and everybody in Vietnam felt its squeeze. Rice, gas, kerosene, and many other everyday necessities were rationed, restricted or simply not available. Priority went to the troops— the Japanese occupying troops, that is. The country's economy was at rock bottom. But life in the city of Saigon must go on. Even for the handicapped and the blind.

A Vietnamese blind man was sitting on the sidewalk every day, apparently detached from everything around him. In front of him, a dozen traditional, hand-made bamboo flutes were displayed. He was selling them, but not many people were buying. Between prospective buyers, he played his flute. He played it very well, totally absorbed in his performance. An empty can also sat in front of him, and occasionally a generous passer-by would throw in some small change. Then he would stop playing to say, "Thank you Madam and Monsieur. And God bless you." Then he would resume his playing.

One day, I stopped by and listened to him a little longer because he was playing an unusual tune. Actually it was a very popular tune at the time—the "Chinese Tango." A few passers-by also stopped to listen and enjoy the tune. When the crowd dispersed, I lingered there a moment and asked him: "How did you learn to play that tune so well." He smiled and said, "I just picked it up listening to people singing or whistling. That 'Tang Co Shi Na' is a nice tune!" I refrained from telling him that he mispronounced the title of the song, which was known in Saigon at the time, in French, as: "Le Tango Chinois." The way he said it in Vietnamese, it means, "A Nun in Love"! And somehow, it does have a nice ring to it in Vietnamese. Well, it is indeed a love song, after all.

I bought a flute from him and asked him to show me the basics of how to play it. I practiced at home and from then on, any time I strolled by his place and if he was not busy, we played a tune or two together. He knew I was a student without a lot of money, so he didn't charge me anything for the basic lessons. I greatly appreciated his generosity. During all the times we were together, I never heard him complain about his poverty nor his handicap. When he played his flute, he was completely transported into another world. His soul seemed to be transformed into marvelous sounds that deeply pierced your heart. Other times, the sounds flowing out from his flute seemed to execute an intricate dance; or a majestic march to the drumbeat of an invisible band, and it made people smile and nod. One day, he even played "La Marseillaise," the popular French National Anthem. That really made heads turn, and he was absolutely radiant.

Recently, I watched with intense interest the American actor Al Pacino play a blind character on a TV movie – “Scent of a woman”. Actually he played an American Veteran, a Colonel, who lost his sight during the Vietnam War and returned home to face the tremendous challenge of living with his handicap. Despite the adversity, he found the way to drive a Ferrari at high speed, and even danced a Tango remarkably well with a beautiful lady. Powerful and eloquent in the role of a defense lawyer in a desperate case, Al Pacino played well the character in the film. But I knew a real person who lived with the handicap of blindness—my Vietnamese flute player.

Other real-life blind people include the famous American entertainers Stevie Wonder and Ray Charles. One trait these exceptional people share is their tremendous love of life. It is so real, so dynamic, and so inspiring. These successful people seem to illustrate an often-used theme: “*Loving what you do is happiness.*” And it does make sense. No matter what the circumstances, nobody has to sit around feeling sorry for himself. Find something you love to do and be happy doing it; that is the key to living.

By the same token, my favorite essayist Peggy Noonan once quoted this wonderful metaphor: “*Happiness is a cat. Chase it and it will hide. Sit and peacefully do your work; live your life and show your love, and it will silently come to you and curl itself upon your feet.*” ■

Madison, AL September 2010

Une ruse Par Guy de Maupassant

Ils bavardaient au coin du feu, le vieux médecin et la jeune malade. Elle n'était qu'un peu souffrante de ces malaises féminins qu'ont souvent les jolies femmes: un peu d'anémie, des nerfs, et un soupçon de fatigue, de cette fatigue qu'éprouvent parfois les nouveaux époux à la fin du premier mois d'union, quand ils ont fait un mariage d'amour.

Elle était étendue sur sa chaise longue et causait. «Non, docteur, je ne comprendrai jamais qu'une femme trompe son mari. J'admets même qu'elle ne l'aime pas, qu'elle ne tienne aucun compte de ses promesses, de ses serments! Mais comment oser se donner à un autre homme? Comment cacher cela aux yeux de tous? Comment pouvoir aimer dans le mensonge et dans la trahison?»

Le médecin souriait.

«Quant à cela, c'est facile. Je vous assure qu'on ne réfléchit guère à toutes ces subtilités quand l'envie vous prend de faillir. Je suis même certain qu'une femme n'est mûre pour l'amour vrai qu'après avoir passé par toutes les promiscuités et tous les dégoûts du mariage, qui n'est, suivant un homme illustre, qu'un échange de mauvaises humeurs pendant le jour et de mauvaises odeurs pendant la nuit. Rien de plus vrai. Une femme ne peut aimer passionnément qu'après avoir été mariée. Si je la pouvais comparer à une maison, je dirais qu'elle n'est habitable que lorsqu'un mari, a essuyé les plâtres.

«Quant à la dissimulation, toutes les femmes en ont à revendre en ces occasions-là. Les plus simples sont merveilleuses, et se tirent avec génie des cas les plus difficiles.»

Mais la jeune femme semblait incrédule....

«Non, docteur, on ne s'avise jamais qu'après coup de ce qu'on aurait dû faire dans les occasions périlleuses; et les femmes sont certes encore plus disposées que les hommes à perdre la tête.»

Le médecin leva les bras.

«Après coup, dites-vous! Nous autres, nous n'avons l'inspiration qu'après coup. Mais vous!... Tenez, je vais vous raconter une petite histoire arrivée à une de mes clientes à qui j'aurais donné le bon Dieu sans confession, comme on dit.

«Ceci s'est passé dans une ville de province.

«Un soir, comme je dormais profondément de ce pesant premier sommeil si difficile à troubler, il me sembla, dans un rêve obscur, que les cloches de la ville sonnaient au feu.

«Tout à coup je m'éveillai: c'était ma sonnette, celle de la rue, qui tintait désespérément. Comme mon domestique ne semblait point répondre, j'agitai à mon tour le cordon pendu dans mon lit, et bientôt des portes battirent, des pas troublèrent le silence de la maison dormante; puis Jean parut, tenant une lettre qui disait: «Mme Lelièvre prie avec instance M. le docteur Siméon de passer chez elle immédiatement.»

«Je réfléchis quelques secondes; je pensais: Crise de nerfs, vapeurs, tralala, je suis trop fatigué. Et je répondis: «Le docteur Siméon, fort souffrant, prie Mme Lelièvre de vouloir bien appeler son confrère M. Bonnet.»

«Puis, je donnai le billet sous enveloppe et je me rendormis.

«Une demi-heure plus tard environ, la sonnette de la rue appela de nouveau, et Jean vint me dire: «C'est quelqu'un, un homme ou une femme (je ne sais pas au juste, tant il est caché) qui voudrait parler bien vite à monsieur. Il dit qu'il y va de la vie de deux personnes.»

«Je me dressai. «Faites entrer.»

«J'attendis; assis dans mon lit.

«Une espèce de fantôme noir apparut et dès que Jean fut sorti, se découvrit. C'était Mme Berthe Lelièvre, une toute jeune femme, mariée depuis trois ans avec un gros commerçant de la ville qui passait pour avoir épousé la plus jolie personne de la province.

«Elle était horriblement pâle, avec ces crispations de visage des gens affolés; et ses mains tremblaient; deux fois elle essaya de parler sans qu'un son pût sortir de sa bouche. Enfin, elle balbutia: «Vite, vite... vite... Docteur.... Venez. Mon... mon amant est mort dans ma chambre....»

«Elle s'arrêta suffoquant, puis reprit: «Mon mari va... va rentrer du cercle....»

«Je sautai sur mes pieds, sans même songer que j'étais en chemise, et je m'habillai en quelques secondes. Puis je me mandai: «C'est vous-même qui êtes venue tout à l'heure?»

Elle, debout comme une statue, pétrifiée par l'angoisse, murmura: «Non... c'est ma bonne... elle sait....» Puis, après un silence: «Moi, j'étais restée... près de lui.»

Et une sorte de cri de douleur horrible sortit de ses lèvres, et, après un étouffement qui la fit râler, elle pleura, elle pleura éperdument avec des sanglots et des spasmes pendant une minute ou deux; puis ses larmes, soudain, s'arrêtèrent, se tarirent, comme séchées en dedans par du feu; et redevenue tragiquement calme: «Allons vite!» dit-elle.

«J'étais prêt, mais je m'écriai: «Sacré-bleu, je n'ai pas dit d'atteler mon coupé.»

Elle répondit: «J'en ai un, j'ai le sien qui l'attendait.» Elle s'enveloppa jusqu'aux cheveux. Nous partîmes.

«Quand elle fut à mon côté dans l'obscurité de la voiture, elle me saisit brusquement la main, et la broyant dans ses doigts fins, elle balbutia avec des secousses dans la voix, des secousses venues du coeur déchiré: «Oh! si vous saviez, si vous saviez comme je souffre! Je l'aimais, je l'aimais éperdument, comme une insensée, depuis six mois.»

«Je demandai: «Est-on réveillé, chez vous?»

Elle répondit: «Non, personne, excepté Rose, qui sait tout.»

«On s'arrêta devant sa porte; tous dormaient, en effet, dans la maison; nous sommes entrés sans bruit avec un passe-partout, et nous voilà montant sur la pointe des pieds. La bonne, effarée, était assise par terre au haut de l'escalier, avec une bougie allumée à son côté, n'ayant pas osé demeurer près du mort.

«Et je pénétrai dans la chambre. Elle était bouleversée comme après une lutte. Le lit fripé, meurtri, défait, restait ouvert, semblait attendre; un drap traînait jusqu'au tapis; des serviettes mouillées, dont on avait battu les tempes du jeune homme, gisaient à terre à côté d'une cuvette et d'un verre. Et une singulière odeur de vinaigre de cuisine mêlée à des souffles de Lubin écoeurait dès la porte.

«Tout de son long, sur le dos, au milieu de la chambre, le cadavre était étendu.

«Je m'approchai; je le considérai; je le tâtai; j'ouvris les yeux; je palpai les mains, puis, me tournant vers les deux femmes qui grelotaient comme si elles eussent été gelées, je leur dis: «Aidez-moi à le porter sur le lit.»

Et on le coucha doucement. Alors, j'auscultai le coeur et je posai une glace devant la bouche; puis je murmurai: «C'est fini, habillons-le bien vite.»

Ce fut une chose affreuse à voir!

«Je prenais un à un les membres comme ceux d'une énorme poupée, et je les tendais aux vêtements qu'apportaient les femmes. On passa les chaussettes, le caleçon, la culotte, le gilet, puis l'habit où nous eûmes beaucoup de mal à faire entrer les bras.

«Quand il fallut boutonner les bottines, les deux femmes se mirent à genoux, tandis que je les éclairais; mais comme les pieds étaient enflés un peu, ce fut effroyablement difficile. N'ayant pas trouvé le tire-boutons, elles avaient pris leurs épingles à cheveux.

«Sitôt que l'horrible toilette fut terminée, je considérai notre oeuvre et je dis: «Il faudrait le repeigner un peu.» La bonne alla chercher le démêloir et la brosse de sa maîtresse; mais comme elle

tremblait et arrachait, en des mouvements involontaires, les cheveux longs et mêlés, Mme Lelièvre s'empara violemment du peigne, et elle rajusta la chevelure avec douceur, comme si elle l'eût caressée. Elle refit la raie, brossa la barbe, puis roula lentement les moustaches sur son doigt, ainsi qu'elle avait coutume de le faire, sans doute, en des familiarités d'amour.

«Et tout à coup, lâchant ce qu'elle tenait aux mains, elle saisit la tête inerte de son amant, et regarda longuement, désespérément cette face morte qui ne lui sourirait plus; puis, s'abattant sur lui, elle l'étreignit à pleins bras, en l'embrassant avec fureur. Ses baisers tombaient, comme des coups, sur la bouche fermée, sur les yeux éteints, sur les tempes, sur le front. Puis, s'approchant de l'oreille, comme s'il eût pu l'entendre encore, comme pour balbutier le mot qui fait plus ardentes les étreintes, elle répéta, dix fois de suite, d'une voix déchirante: «Adieu, chéri.»

«Mais la pendule sonna minuit.

«J'eus un sursaut: «Bigre, minuit! c'est l'heure où ferme le cercle. Allons, madame, de l'énergie!»

«Elle se redressa. J'ordonnai: «Portons-le dans le salon. Nous le prîmes tous trois, et, l'ayant emporté, je le fis asseoir sur un canapé, puis j'allumai les candélabres.

«La porte de la rue s'ouvrit et se referma lourdement. C'était Lui déjà. Je criai: «Rosé, vite, apportez-moi les serviettes et la cuvette, et refaites la chambre; dépêchez-vous, nom de Dieu! Voilà M. Lelièvre qui rentre.»

«J'entendis les pas monter, s'approcher. Des mains, dans l'ombre, palpaient les murs. Alors j'appelai: «Par ici, mon cher: nous avons eu un accident.»

«Et le mari stupéfait parut sur le seuil, un cigare à la bouche. Il demanda: «Quoi? Qu'y a-t-il? Qu'est-ce que cela?»

«J'allai vers lui: «Mon bon, vous nous voyez dans un rude embarras. J'étais resté tard à bavarder chez vous avec votre femme et notre ami qui m'avait amené dans sa voiture. Voilà qu'il s'est affaissé tout à coup, et depuis deux heures, malgré nos soins, il demeure sans connaissance. Je n'ai pas voulu appeler des étrangers. Aidez-moi donc à le faire descendre; je le soignerai mieux chez lui.»

«L'époux surpris, mais sans méfiance, ôta son chapeau; puis il empoigna sous ses bras son rival désormais inoffensif. Je m'attelai entre les jambes, comme un cheval entre deux brancards; et nous voilà descendant l'escalier, éclairés maintenant par la femme.

«Lorsque nous fûmes devant la porte, je redressai le cadavre et je lui parlai, l'encourageant pour tromper son cocher.—«Allons, mon brave ami, ce ne sera rien; vous vous sentez déjà mieux, n'est-ce pas? Du courage, voyons, un peu de courage, faites un petit effort, et c'est fini.»

«Comme je sentais qu'il allait s'écrouler, qu'il me glissait entre les mains, je lui flanquai un grand coup d'épaule qui le jeta en avant et le fit basculer dans la voiture, puis je montai derrière lui.

«Le mari inquiet me demandait: «Croyez-vous que ce soit grave?»

Je répondis: «Non» en souriant, et je regardai la femme. Elle avait passé son bras sous celui de l'époux légitime et elle plongeait son oeil fixe dans le fond obscur du coupé.

«Je serrai les mains, et je donnai l'ordre de partir. Tout le long de la route, le mort me retomba sur l'oreille droite.

«Quand nous fûmes arrivés chez lui, j'annonçai qu'il avait perdu connaissance en chemin. J'aidai à le remonter dans sa chambre, puis je constatai le décès; je jouai toute une nouvelle comédie devant sa famille éperdue. Enfin je regagnai mon lit, non sans jurer contre les amoureux.»

Le docteur se tut, souriant toujours.

La jeune femme crispée demanda:

«Pourquoi m'avez-vous raconté cette épouvantable histoire?»

Il salua galamment:

«Pour vous offrir mes services à l'occasion.» ■

Một Mưu Chước

Minh Thu chuyên ngữ

Người y sĩ già và nữ bệnh nhân trẻ ngồi nói chuyện với nhau bên lò sưởi. Bà ta chỉ bị một xoàng từ những khó chịu của nữ giới mà những người đàn bà đẹp thường gặp – như hơi thiếu máu, thiếu lực, và có vẻ mệt mỏi do sự rã rời, đôi khi những cặp tân hôn sống sau một tháng với nhau thường như thế, khi cuộc hôn nhân của họ là vì tình.

Bà ta ngả người trên chiếc tràng kỷ và trò chuyện: “Không, bác sĩ ạ, tôi sẽ không sao hiểu nổi một người đàn bà lại lừa dối chồng. Tôi còn thừa nhận là người đàn bà đó đã không yêu chồng, bà ta chẳng quan tâm chuyện giữ những lời hứa của mình, những lời thề nguyện của mình. Nhưng làm sao mà lại tự hiến mình cho một người đàn ông khác? Làm sao mà che mắt được mọi người xung quanh? Làm sao mà có thể yêu trong sự gian dối và phản bội chứ?”

Viên y sĩ cười :

“Chuyện đó thì dễ thôi. Tôi có thể đoán chắc với bà là người ta không nghĩ ngợi gì đâu về những điều sâu sắc đó khi sự khát khao làm người ta phạm tội. Tôi còn biết chắc là một người đàn bà chỉ chín mùi cho một tình yêu chân thực sau khi đã trải qua mọi mơ hồ, và mọi chán chường đối với hôn nhân, mà theo lời một người nổi tiếng, thì chỉ là một sự trao đổi những thái độ xấu lúc ban ngày lấy những hơi hướm chẳng thơm tho gì lúc ban đêm. Thật không gì đúng hơn thế. Một phụ nữ chỉ có thể yêu say đắm sau khi đã có chồng. Nếu tôi có thể so sánh phụ nữ đó với một căn nhà, thì tôi sẽ nói rằng bà ta chỉ trở nên thích nghi sau khi đã được chồng cắt chỉ. Còn khi nói về những sự che giấu thì tất cả mọi phụ nữ đều khôn khéo trong những trường hợp đó. Những bà nào càng giản dị thì càng tuyệt vời, và thật tài tình trong việc thoát khỏi những tình huống khó khăn nhất.

Người phụ nữ trẻ tỏ vẻ hồ nghi:

“Không đâu, thưa bác sĩ, sau khi sự vụ xảy ra thì người ta không bao giờ được gợi ý cho điều đáng nhẽ phải làm trong những tình huống liêu lĩnh nguy hiểm; và chắc chắn là phụ nữ thì dễ bị mất tinh thần hơn nam giới.

Viên y sĩ giơ hai cánh tay lên trời :

“Sau khi sự vụ xảy ra, bà nói vậy à? Đàn ông chúng tôi được gợi ý sau khi xảy ra sự vụ à? Nhưng quý bà... Vậy thì tôi xin kể bà nghe một câu chuyện nhỏ xảy ra cho một trong những nữ bệnh nhân của tôi, người tôi xin trao cho Chúa mà không xưng tội, như người ta thường nói.

“Câu chuyện này đã diễn ra tại một tỉnh nhỏ. Một tối kia, khi tôi đang ngủ say trong cái giấc ngủ nặng trĩu đầu tiên khó mà thức tỉnh, thì dường như trong một giấc mơ tầm tối, có tiếng chuông trong tinh ngân vang báo hỏa hoạn.

“Thế là tôi tỉnh dậy, và đó là chuông cửa nhà tôi đang rung vang một cách tuyệt vọng. Vì người làm của tôi dường như không nghe thấy tiếng chuông nên tôi đành giật cái giây chuông treo đầu giường tôi và ngay sau đó cửa phòng tôi mở, và những bước chân gây xao động trong căn nhà yên ngủ; rồi Jean xuất hiện, tay cầm lá thư với nội dung : “Bà Lelièvre khẩn cầu bác sĩ Siméon hãy tới nhà bà ngay.” “Tôi suy nghĩ vài giây, rồi tôi nhủ thầm : tinh thần bất ổn, máu lên mặt, vờ vịt, vớ vẩn; tôi thì mệt quá, và tôi trả lời “Bác sĩ Siméon rất mệt, mong bà Lelièvre vui lòng gọi đồng nghiệp của ông là bác sĩ Bonnet.”

Rồi tôi cho vào bao bì trả lại và nằm ngủ tiếp.

Chừng nửa giờ sau, tiếng chuông cửa lại rung lên và Jean bước vào nói với tôi: “Có một người đàn ông hay đàn bà, (tôi không biết rõ được vì người này chầm kín) muốn được thưa chuyện gấp với ông. Người đó nói câu chuyện này liên hệ tới sinh mạng của hai người.”

“Tôi ngồi dậy mặc áo ngủ: “Mời họ vào đi.”

“Rồi tôi ngồi trên giường chờ.

“Một hình dạng màu đen, trông như ma, xuất hiện, và khi Jean bước ra khỏi phòng, thì đó là Berthe Lelièvre, một phụ nữ còn trẻ, cách đây ba tháng mới lấy chồng, một thương gia to béo trong tỉnh mà được coi là đã lấy được nàng đẹp nhất trong tỉnh.

“Trông bà ta xanh xao dễ sợ, với những nếp nhăn ấy trên mặt của những người hoang mang lo sợ, với đôi tay run rẩy; hai lần bà ta cố gắng nói nhưng không thốt ra được lời nào. Sau cùng bà ta lắp bắp “lẹ lên, lẹ lên, lẹ lên, bác sĩ ời. Đi cùng tôi. Người tình, ...tình nhân của tôi đã chết trong phòng tôi...”

“Bà ta ghen ngào ngung tiếng, rồi nói tiếp: “Chồng tôi sắp từ Câu lạc bộ về rồi...”

“Tôi nhẩy ra khỏi giường, quên mất là mình còn đang mặc áo ngủ, và vội vã mặc quần áo vào trong vài giây. Rồi tôi hỏi: “Bộ là chính bà đến hỏi nãy hay sao?”

Bà ta đứng thẳng như một bức tượng, như hóa đá vì lo lắng, thì thào: “Không, đó là con hầu của tôi, nó biết...Rồi sau một thoáng yên lặng: “Tôi, tôi ở lại ... cạnh anh ta.”

Và từ đôi môi của bà ta thoát ra một tiếng kêu đau thương ghê gớm, và sau khi cố nén tiếng rên làm bà ta thở khò khè thì bà ta khóc. Khóc say sưa với những tiếng thốn thức, nức nở trong chừng một hai phút; rồi đột nhiên, những giọt lệ ngưng chảy, cạn đi, như được ngọn lửa trong lòng sưởi khô; và bà ta lại trở nên bình tĩnh một cách thảm thương: “Chúng ta hãy đi lẹ lên” bà ta nói.

“Tôi đã sẵn sàng, nhưng rồi tôi kêu lên: “Ấy chết, tôi đã chưa bảo sắp sẵn xe...”

Bà ta trả lời: “Tôi có xe, xe tôi đang chờ.” Rồi bà ta chầm kín đầu, và chúng tôi lên đường.

“Khi bà ta ngồi bên tôi trong bóng tối của lòng xe, bà ta đột ngột nắm tay tôi, và bộp bộp những ngón tay thon thả, bà ta lắp bắp với những tiếng nấc trong giọng nói, những tiếng nấc tới từ con tim vỡ vụn: “Ồi, nếu ông biết được, nếu ông biết được tôi khổ sở đến như thế nào: tôi đây yêu anh ấy, tôi đã yêu anh ấy say đắm như người mất hết lý trí từ sáu tháng nay.”

Tôi hỏi: “Có ai trong nhà bà thức dậy không?”

Bà ta trả lời: “Không, không ai, trừ Rose thì biết rõ cả.”

Chúng tôi đứng trước cửa nhà bà ta. Thật vậy, trong nhà tất cả đều yên ngủ. Chúng tôi lặng lẽ bước vào dùng chiếc chìa khóa chung, và thế là chúng tôi rón rén lên cầu thang.

Vì không dám ngồi cạnh xác chết, sợ sệt, hoang mang Rose ngồi sệt ở đầu cầu thang, với ngọn nến thấp sáng đặt bên cạnh.

Và tôi bước vào phòng. Căn phòng ngổn ngang như sau một cuộc xung đột, chiếc giường lộn xộn, chăn gối xô lệch, mở sẵn, như chờ đợi, một chiếc khăn trải giường rơi dài xuống thảm; những chiếc khăn mặt ướt át đã được dùng để chườm thái dương của người đàn ông trẻ đang nằm trên sàn gần một chậu nước và một chiếc ly. Một mùi đặc biệt của dấm chua nấu bếp hòa lẫn với những luồng gió của dầu Lubin tẩm lọn ngửi thấy ngay từ cửa vào.

Nằm ngửa dài ngay giữa phòng là cái xác chết.

Tôi bước tới, xem xét xác chết, sờ nắn, mở mí mắt, bắt mạch tay, rồi quay qua hai người đàn bà đang run rẩy như cây xậy! Tôi nói với họ: “Hãy giúp tôi nâng xác chết lên giường” Và chúng tôi nhẹ nhàng đặt xác chết lên giường. Thế rồi tôi vỗ, bộp ngực cái xác, lấy kiếng soi trước miệng, rồi tôi nói khẽ: “Chết rồi, chúng ta hãy nhanh tay mặc quần áo cho anh ta.”

Đó là một việc làm ghê sợ đối với mắt người nhìn. Tôi nhắc từng tứ chi một như của một con búp bê to tướng, và tôi mặc cho cái xác quần áo hai người phụ nữ đem tới. Chúng tôi đeo vớ, tròng quần lót, quần đùi, áo trần thủ, rồi đến bộ quần áo ngoài mà phải khó khăn lắm chúng tôi mới trông lọt hai cánh tay.

Khi phải cài khuy cho đôi giày bốt nhỏ, hai phụ nữ quỳ xuống trong khi tôi chiếu đèn cho họ; nhưng vì hai chân đã bị hơi sung nên việc này khó dễ sợ, và vì không tìm thấy móc cài, hai người phụ nữ đã phải thay bằng kẹp tóc của họ. Ngay khi sự sửa soạn ghê gớm này xong, tôi xem xét lại tác phẩm của chúng tôi rồi nói: “Cần chải lại tóc một chút.” Rose đi tìm cái lược và bàn chải tóc của bà chủ;

nhưng khi chải vì nó run rẩy và kéo, giật những lọn tóc dài và rối, trong hành động vô tình, nên bà Lelièvre giật mạnh lấy chiếc lược, và bà ta sửa lại mái tóc với sự trù mến, y như thể bà ta mon trón, vuốt ve mái tóc. Bà giỡn lại đường ngôi, chải lại bộ râu, rồi từ từ cuộn ria mép vào những ngón tay như thể bà ta hẳn đã quen làm như thế trong những cử chỉ yêu đương quen thuộc.

Rồi đột nhiên, buông bỏ mọi thứ, bà ta ôm chầm lấy cái đầu cứng ngắc của người tình, nhìn thật lâu, thật tuyệt vọng khuôn mặt chết mà sẽ không bao giờ nữa nở nụ cười với bà, rồi bà phục xuống hai cánh tay ghì chặt chiếc đầu, với môi hôn tới tấp; những nụ hôn rơi xuống như những giọt hờn lên cặp môi mím chặt, lên đôi mắt chết nhắm nghiền, lên hai thái dương, lên trán xác chết; rồi lần đến tai, tưởng như xác chết vẫn còn nghe được, như thể để lấp bấp lời nói còn nồng nàn hơn cả những ôm ấp, bà ta lặp đi lặp lại mười lần liền với giọng nói vỡ vụn thương đau: “Giã biệt anh yêu!”

Nhưng chuông đồng hồ đã điểm mười hai tiếng nửa đêm.

Tôi giật nảy mình: “Chết thật, nửa đêm rồi. Giờ câu lạc bộ đóng cửa. Nào, thưa bà, hãy mạnh lên.”

Bà ta đứng lên. Tôi bèn ra lệnh: “Ta hãy cùng khiêng ông ta vào phòng khách” Cả ba chúng tôi khiêng ông ta và sau khi để ông ta ngồi trên tràng kỷ, tôi đốt những ngọn đèn cây lên.

Có tiếng cửa ra đường mở rồi được đóng mạnh lại. “Đó là ông chủ rồi à?” Tôi thốt lên: “Rose, lệ lên, đem cho tôi những chiếc khăn mặt và một chậu nước, rồi dọn dẹp lại căn phòng đi, lệ lên, lạy Chúa tôi!” Và kìa ông Lelièvre vừa bước vào cửa.

Tôi nghe những bước chân đang tiến dần lên cầu thang. Những bàn tay trong bóng tối lần mò lên tường. Thế là tôi lên tiếng: “Lên đây, ông bạn ơi, chúng tôi vừa gặp một tai nạn.”

Và ông chồng sững sốt xuất hiện ở ngưỡng cửa, miệng ngâm điều xì-gà. Ông ta hỏi: “Cái gì? Có chuyện gì thế? Cái gì thế này?”

Tôi bước tới gần ông ta: “Ông bạn hiền. Ông đang gặp chúng tôi trong tình huống bối rối phiền toái. Số là tôi tới nhà ông mượn để hầu chuyện bà nhà và người bạn của tôi đã cho tôi quá giang xe đến đây. Thế rồi anh ta đột nhiên ngất xỉu, và mặc dù chúng tôi đã cố chạy chữa cho anh ta từ hai tiếng đồng hồ đến nay mà anh ta vẫn bất tỉnh. Tôi không muốn nhờ người lạ. Vậy ông giúp tôi một tay đỡ ông ta xuống nhà. Tôi sẽ chạy chữa cho ông ta dễ hơn ở chính nhà ông ấy.”

Ông chồng tuy ngạc nhiên, nhưng không nghi ngờ gì, bèn bỏ mũ xuống; rồi xóc nách kẻ tình địch nay bất động kia lên, còn tôi thì đứng dạng hai cẳng phía trước, giống như con ngựa đứng giữa hai cẳng của chiếc cồng; và như thế, chúng tôi xuống cầu thang với bà vợ ông ta lúc này giờ đèn soi đường.

Khi chúng tôi xuống tới trước cửa, tôi dựng xác chết lên và giả dờ nói lời khuyến khích với xác chết để anh xà ích khỏi nghi ngờ: “Nào anh bạn quả cảm của tôi ơi; bạn đã thấy đỡ rồi phải không? Can đảm lên nào. Một chút quả cảm. Cố gắng lên một chút đi. Xong rồi đây.”

Vì tôi cảm thấy cái xác sắp xụt xuống, đang tuột khỏi tay tôi, tôi bèn lấy vai hất nó tới trước khiến nó đổ nghiêng vào trong xe rồi tôi bước lên xe sau hất.

Người chồng lo lắng hỏi tôi: “Bác sĩ không cho là có gì nghiêm trọng chứ?”

Tôi vừa cười vừa trả lời: “Không đâu.” Và nhìn người vợ. Bà ta đã khoác tay người chồng hợp pháp và ném cái nhìn thẳng vào lòng xe tẩm tối.

Tôi bắt tay mọi người và ra lệnh cho xà ích đánh xe đi. Suốt dọc đường cái xác cứ ngã nghiêng sang phía tai phải tôi.

Khi tới nhà ông ta, tôi loan tin rằng ông ta đã bị ngất xỉu trên đường về. Tôi giúp khiêng ông ta lên phòng của ông, rồi tôi xem xét người quá cố; tôi đóng một vai trò hoàn toàn mới trước gia đình ngỡ ngàng của ông ta. Sau cùng tôi về đi ngủ mà không quên rửa cặp tình nhân.

Đến đây người y sĩ ngưng kể chuyện miệng vẫn tươi cười.

Người phụ nữ trẻ khó chịu hỏi :

“Mà sao bác sĩ lại kể với tôi câu chuyện đáng sợ vậy chứ?”

Viên y sĩ lịch sự cúi chào :

“Thì đề đề nghị với bà sự giúp đỡ của tôi ấy mà.” ■

Minh Thu

Melbourne, 05/2010

Harvest Time, Viet Nam

Ngọc Lan

Sông Việt Đàm Giang

Lời mở đầu

Ngọc Lan là tên một loài hoa. Hoa Ngọc Lan đã được văn nhân nghệ sĩ nói đến với nhiều cảm tình đặc biệt, có những nghệ sĩ đã viết thơ làm nhạc ca tụng hoa Ngọc Lan, hoặc so sánh hoa Ngọc Lan với một người đẹp nào đó. Và Ngọc Lan cũng là biệt danh của một nữ ca sĩ rất đẹp đã qua đời khi tài sắc còn đang trên đường danh vọng.

Bài viết này là một tổng hợp ngắn nói về hoa Ngọc Lan và văn chương nghệ thuật có liên hệ đến Ngọc Lan.

Nguồn gốc cây Ngọc lan

Cây Ngọc lan thuộc Chi Ngọc lan (*Michelia*) hay chi Giỏi (*Magnolia*) thuộc họ Mộc lan (Magnoliaceae). Chi Ngọc lan (*Michelia*) có khoảng 50 loài cây thân gỗ và [cây bụi thường xanh](#), có nguồn gốc ở miền nhiệt đới và cận nhiệt đới của Nam Á và Đông Nam Á bao gồm cả miền nam Trung Quốc.

Họ Magnoliaceae hay họ Mộc lan là một họ cổ; các hóa thạch thực vật được xác định thuộc về họ Magnoliaceae có niên đại tới 80-95 triệu năm (thời đại khủng long). Những hóa thạch của cây này đã được tìm thấy trong những phiến đá trên 100 triệu năm tuổi ở nhiều nơi như châu Á, châu Âu, Bắc Mỹ. Người Trung Quốc đã trồng *Magnolia* từ thế kỷ thứ 7 gọi tên cây hoa là hoa "*Yu-Lan*" có nghĩa là ("*Jade Orchid*") Lan Ngọc. Người Nhật Bản trồng *Magnolia Stellata* từ hàng thế kỷ và gọi nó là "*Shidekobushi*". Còn *Champaca* lại là đại diện cho họ Mộc Lan này ở vùng Ấn Độ, Java và quần đảo Philippines. Bạch Ngọc lan thuộc chi *Michelia*

Lá, hoa và hình dáng của chi *Michelia* (Ngọc lan) tương tự như chi *Magnolia* (Mộc lan), nhưng hoa của chi *Michelia* nói chung mọc giữa các nách lá, hơn là mọc đơn ở đầu cành như của chi *Magnolia*.

Một số loài, bao gồm hoàng ngọc lan (*M. champaca*) và *M. doltsopa* được trồng để lấy hoa, cả để làm cây cảnh cũng như lấy hoa thuần túy. Hoa hoàng ngọc lan cũng được sử dụng để sản xuất tinh dầu trong công nghiệp sản xuất nước hoa. Một số loài đã được đưa vào các khu vực ngoài Đông Nam Á để trồng trong vườn hoặc trên đường, bao gồm *M. figo*, *M. doltsopa* và *M. Champaca*.

Bành Ngọc Lan *

Hoàng Ngọc Lan (*M. champaca*)*

Mặc dù loài hoa này được biết là hiện diện đã rất lâu và mỗi quốc gia có cây này đều đặt cho một tên khác, tên Magnolia chỉ được gọi từ đầu thế kỷ 18. Nguồn gốc của tên "*Magnolia*" ngày nay: Năm 1703, nhà thực vật Charles Plumier viết về một loài hoa có trên đảo Martinique, và ông đặt tên hoa này theo tên của một nhà thực vật Pháp thế kỷ 17 mang tên Pierre Magnol. (Pierre Magnol là một giáo sư, nhà thực vật học và y học, giám đốc vườn cảnh ở Montpellier của Pháp vào đầu thế kỷ 18, ông mất năm 1715). Cây này được người địa phương (đảo Martinique) gọi là Talauma, nhưng sau đó tên Magnolia được gắn với cây hoa này. Nhà thảo mộc William Sherard dùng tên này và sau đó Carolus Linnaeus dùng tên này viết trong cuốn sách *Systema Naturae*, in 1735. Sau khi nhiều loài khác thuộc gia đình hoa Magnolia được biết đến thì họ này được chia làm hai chi là chi Magnolia và chi Yulania. Magnolias thường thấy ở Mỹ, và Yulania ở Á châu nói chung. Dù sau này qua phương pháp DNA, khoa học gia thấy có nhiều khác biệt trong những loài đã được xếp vào họ Magnoliaceae nhưng một cách tổng quát, các giống chính vẫn được chấp nhận.

Chi Magnolia: có nguồn gốc từ châu Á sau khi được đưa sang Mỹ, Magnolia do hợp thủy thổ được trồng rất nhiều ở miền Nam. Cả hai bang Louisiana và Mississippi đều chọn Magnolia làm biểu tượng hoa cho tiểu bang của mình.

Magnolia grandiflora*

Cananga odorata*

Ngoài loại Mộc lan/Magnolia hoa lớn trên, một hai loài cũng thấy thường ở Mỹ là:

Magnolia stellata trắng Nhật bản *

Magnolia denudata lai giống màu hồng*

Và còn rất nhiều loại Mộc lan khác trồng rải rác khắp nơi.

Bài viết dưới này chỉ nói đến hoa Ngọc Lan (chi Michelia)

Cây hoa Ngọc Lan Việt Nam

Ngọc lan có hai giống hoa trắng (*Michelia alba* D.C) cây cao to và giống hoa vàng, cũng gọi hoàng lan (*Michelia Champaca* L.) thuộc họ Ngọc lan (*Magnoliaceae*).

Bạch Ngọc lan là cây thân gỗ khá lớn, có khi cao tới 25-30 m, tuy nhiên người ta có thể chiết cành trồng vào chậu làm cây cảnh. Lá to màu lục tươi, có lá bắp dím thành ống bao lấy chồi. Mùa hoa vào tháng 5-8. Hoa mọc thành từng bông ở nách lá phía trên ngọn, có nhiều cánh dài, mảnh, mùi thơm dịu. Ngọc lan thân lá đều đẹp, hoa nhỏ, dùng để ướp chè và cất tinh dầu nước hoa đều được. Tuy thân gỗ to xong gỗ xốp, xấu. Cây rất chịu nắng, không kén đất, xon cần ẩm.

Tại Việt Nam, Ngọc lan được trồng nhiều ở đình chùa và công viên. Cây cũng được trồng nhiều để lấy hoa cúng, và làm trang sức do hương thơm như gài mái tóc, kẹp sách và cho vào ví, túi. Nhiều bộ phận của cây ngọc lan có tác dụng làm thuốc.

Hoàng Ngọc lan: tên thường gọi : Hoàng lan, cây công chúa, ngọc lan tây, lan tua, đại lăng, y lăng. Tên tiếng Anh : Ylang-ylang, perfume tree. Tên khoa học : *Cananga odorata*. Sắp loại vào Magnoliales. Họ : Annonaceae..

Hoàng Ngọc lan hay cây công chúa là một cây lan đại mộc (như ngọc lan hay mộc lan) trồng tự nhiên có thể đạt đến chiều cao 15 đến 25m, nhưng trồng làm cảnh hay lấy hoa, nó có thể được cắt tỉa để đạt chiều cao chỉ 1,8m. Vỏ cây màu xám trắng, lá song đính màu xanh đậm dài đến 20 cm chứa tinh dầu có mùi hăng, hoa mọc từ nách lá có mùi thơm mạnh. Hoa nở quanh năm ở các vùng khí hậu nhiệt đới. Hoa có thể cho quả chứa 10 đến 12 hạt như hạt măng cầu. Hình thể hoa hết sức đặc biệt, hoa lớn nhưng cuống lại nhỏ nên luôn luôn rủ xuống phía mặt đất. Có hơn 6 cánh, khi còn non màu xanh nhạt, khi chín cánh màu vàng xoắn xuýt, đài hoa xòe rộng và nhọn như hình vương miện, trông như một cô gái tóc vàng đội vương miện nên được gọi bằng cái tên hết sức tượng hình là cây công chúa.

Được mô tả như một hỗn hợp mùi hương cực mạnh của tỏi và quế pha chút mùi cam chanh, hương hoàng lan có tác dụng định thần kinh, tạo cảm giác thư giãn và còn có một tính chất đặc biệt kích thích hưng phấn và tình ý. Tinh dầu hoa hoàng lan sản xuất nhiều nhất ở Comores (ANjouan) và Madagascar, bán rất đắt và được ứng dụng rộng rãi trong công nghiệp hương liệu và mỹ phẩm. (forum.caycanhvietnam.com)

Cho đến nay thì các loại sản phẩm dùng tinh dầu hoàng lan hay mô phỏng hương hoàng lan có rất nhiều. Những nước hoa nổi tiếng có hương hoàng lan có thể kể : « N° 5 » de Chanel (1921) ; «

Arpège » de Lanvin (1927) ; « Chant d'Arômes » de Guerlain (1962) ; « Ylang et Vanille » de Guerlain (1999) ; « Air du Temps » de Nina Ricci (1948) ; « Poison » de Christian Dior (1985) ; « L'Instant » de Guerlain (2003).

Ylang-ylang (*Cananga odorata* (Baill.) Hook. et Thom., Anonacées)

Đây là một cây có mùi hương rất tuyệt. Nguyên gốc từ Phi Luật Tân và Bornea, cây được nhiều nhà điều chế nước hoa của Pháp nhất là ông Jean Paul Guerlain cho trồng nhiều nhất ở Madagascar và vùng Aomores (Anjouan). Tại Hawaii cũng trồng nhiều để điều chế nước hoa. Cây mọc tự nhiên có thể cao 30 m, nhưng trong đồn điền, để tiện việc thu hái, cây đã được cắt xén cho có độ cao tối đa là 2 m. Hoa thường nở quanh năm nhưng nhiều nhất từ tháng 11 đến tháng 3. Hoa thường được hái trước 9 giờ sáng. Cây trồng 10 năm sản xuất từ 10 đến 15 kg hoa một năm. Chất dầu tinh cất từ hoa được những nhà sáng tạo nước hoa chế biến với mùi thơm hoa nhài dịu ngọt, đượm mùi tựa gỗ hương, cam chanh và hoa hồng.

Tương cũng nhắc là có hai loại Hoàng ngọc lan là Hoàng ngọc lan Ylang Ylang *Cananga odorata* (họ *Annonaceae*), và Hoàng Ngọc lan *Michelia champaca* (họ *Magnoliaceae*).
(Tài liệu tổng hợp trên internet).

Vịnh Hoa Ngọc Lan

Phan Bội Châu

Cụ Phan Bội Châu làm bài thơ Đường luật thất ngôn bát cú mang tên: “*Vịnh Ngọc Lan Hoa*” tặng cho Hòa thượng Tịnh Khiết chùa Tường Vân với lời ghi phụ: “*Trình cao Tăng Quốc sĩ Tường Vân Tịnh Khiết*” (Lieuquanhue.com). Dưới đây là nguyên tác bài thơ và vài bản phỏng dịch của người viết và một số thi hữu.

Phan Bội Châu

Vịnh Hoa Ngọc Lan

前身種出自蓬萊	Tiền Thân Chung xuất Tự bông lai
移向菩提院裏栽	Di hướng bồ đề viện lý tài
素蕊光爭冬夜雪	Tổ nhị quang tranh đông dạ tuyết
其芳品奪嶺頭梅	Kỳ phương phẩm đoạt lĩnh đầu mai
香真王者天垂曉	Hương chân vương giả thiên thùy thường
莊比嫦娥月暗猜	Trang bì thường nga nguyệt ám sai
惟佛重來能識佛	Duy phật trọng lai năng thức phật
慇懃惠我此花魁	Ân cần huệ ngã thử hoa khôi

(bản Hán ngữ do nhà thơ Trần Văn Lương cung cấp)

Cái giống của kiếp trước từ chốn Bồng Lai,
Đem xuống trồng trong viện Bồ đề.
Ánh sáng của nhụy trắng cạnh tranh với tuyết đêm đông,

Phẩm thơm của nó lẫn mùi thơm của cây mai đầu núi .
Mùi hương thật vương giả được trời thưởng cho,
Nét trang trọng tựa Thường Nga làm trắng ngần ngò vực.
Chỉ Phật tái lai mới nhận ra Phật,
Ân cần ban tặng cho ta cái hoa đẹp hàng đầu này

Trần Văn Lương diễn nghĩa

Hoa Ngọc Lan

Kiếp xưa nguyên giống chốn Bồng lai
Chuyển xuống trông bên chướng Phật đài
Nhụy trắng đêm đông hơn tuyết sáng
Phẩm thơm đầu núi lẫn mùi mai

Hương thơm vương giả trời ban thưởng
Đẹp tựa Thường Nga nguyệt tị nài
Chỉ Phật tái lai mới rõ Phật
Chu tình ban tặng diễm hoa này

Sóng Việt phỏng dịch
June 12, 2010

Vịnh Hoa Ngọc Lan

Tiền kiếp bồng lai thật chốn quê
Xuống trần bén rễ viện bồ đề
Đêm đông nhụy trắng hơn hoa tuyết
Đầu núi danh mai kém tiếng khoe
Vương giả hương thơm trời rủ thưởng
Nét Hằng so sánh nguyệt còn nghi
Lại qua chỉ Phật am tường Phật
Ồn lão - chúa hoa thỏa cận kề

Lộc Bắc
7/7/2010

Hoa Ngọc Lan

Tiền thân ngày trước chốn bồng lai
Chuyển Viện Bồ Đề trông đến nay.
Tuyết trắng đêm đông thua nhụy sáng
Mai vàng đầu núi kém hương khai.
Trời xanh sủng ái mùi vương giả
Nguyệt khuất tự ti nét cát đài.
Duy Phật nhận ra căn ngộ Phật

Cơ duyên diện kiến tuyết hoa này.

Tịnh Phan
06-07-2010

Vịnh Hoa Ngọc Lan

Thong dong kiếp trước giữa non Bồng,
Nay bừng về trồng chốn cửa Không.
Hương vượt cảnh mai thơm đỉnh núi,
Sắc tranh ánh tuyết lạnh đêm đông.
Chút mùi vương giả, trời ưng ý,
Ngàn nét đoan trang, nguyệt chạnh lòng.
Ngoài Phật tái sinh, ai biết Phật,
Thầy thương ban tặng chúa loài bông.

Trần Văn Lương phỏng dịch
Cali 7/2010

Nữ ca sĩ Ngọc Lan (1956-2001)

Tiếng hát trữ tình truyền cảm của nữ ca sĩ Ngọc Lan đã mang đến cho người thưởng ngoạn những âm điệu ngọt ngào, lôi cuốn. Với khuôn mặt khả ái, với dáng dấp mảnh mai và một ánh mắt u buồn Ngọc Lan đã tạo được cảm tình sâu đậm, và chiếm một chỗ đứng cao trong lòng giới mộ điệu âm nhạc.

Ngọc Lan tên thật là Lê Thanh Lan, tên thánh là Maria. Sinh ngày 28/12/1956 (Bính Thân), lớn lên tại Nha Trang, tỉnh Khánh Hòa. Từ bé cô đã có khiếu ca hát và ngâm thơ, cô đã hát trong ca đoàn nhà thờ, ở Việt Nam, cô đã từng là học trò của nhạc sĩ Lê Hoàng Long (tác giả bài hát nổi tiếng "Gọi Giác Mơ Xưa").

Sau khi ra mắt cuốn Video ca nhạc "Mặt Trời Bên Kia Mùa Hạ" (cuốn Video này có những hình ảnh đẹp quay từ vùng biển Santa Maria với những cồn cát có tên Point Sal Dunes) - Ngọc Lan đã từng cộng tác với hầu hết các Trung Tâm Băng Nhạc tại hải ngoại - và giữa lúc sự nghiệp ca hát của cô đang lên đến tuyệt đỉnh của danh vọng, thì bỗng nhiên Ngọc Lan dần dần ít xuất hiện sau năm 1993.

Vào khoảng năm 1999 tại Việt Nam có tin đồn Ngọc Lan đã qua đời vì chứng bệnh Tiểu đường, nên nghệ sĩ Nam Lộc đã dành một cuộc phỏng vấn cho vợ chồng Ngọc Lan trong chương trình truyền hình của đài Văn Nghệ VN Television vào một sáng thứ Bảy.

Có nhiều lời đồn về bệnh tình của Ngọc Lan khi thấy mắt cô bị kém thị lực. Nhưng sự thật cô bị bệnh ... Multiple sclerosis....

*Ngọc Lan trở bệnh và đột ngột từ trần ngày 6/3/01 - hưởng dương 44 tuổi.
(Theo Đặng Hùng Sơn).*

*Ngọc Lan**Tranh Kim Quân (2006)*

Nhạc sĩ Anh Bằng có bài nhạc *Vĩnh Biệt Một Loài Hoa* tặng người nữ nghệ sĩ vắng số này:

*Người con gái ấy mang tên loài hoa.
Mắt biếc suốt trong, mi cong ngọc ngà
Loài hoa yêu ấy, bây giờ đã xa, bây giờ đã xa...
...Ngọc Lan! Ngọc Lan! Sao nở ra đi vội vàng.
Ôi! Tiếng kinh đêm cầu hồn, như tiếng ai ca thật buồn.
Ngọc Lan! Ngọc Lan! Vĩnh viễn buồn tay phận người.*

***

Trong *Hoa Tím Ngày Xưa* có hoa Ngọc lan (Nhạc Hữu Xuân, thơ Cao Vũ Huy Miên)

*Con đường em về thơm hương
Ngọc lan khuya rụng trong vườn
Tiếng dương cầm đâu lặng lẽ
Đưa ta về phía cuối đường...*

Hữu Xuân còn có *Hương Ngọc Lan*

Huỳnh Nhật Tân cũng có *Chuyện Tình Hoa Ngọc Lan* và *Tìm Lại Cành ngọc Lan*, v.v...

Trên văn đàn thi ca, có lẽ còn rất nhiều bài nhạc viết về Hoa Ngọc Lan, nhưng có một bài nhạc mà những người yêu chuộng âm nhạc không thể không biết và người viết không thể không viết đến, đó là bài Ngọc Lan của Nhạc sĩ Dương Thiệu Tước.

Sóng Việt
12 August, 2010

Ngọc Lan

Nhạc sĩ Dương Thiệu Tước

*Ngọc Lan, dòng suối tơ vương,
mắt thu hồ dịu ánh vàng*

Ngọc Lan, nhàn nhàn liễu nghiêng nghiêng,
 tà mây cánh phong, nắng thơm ngoài song
 Nét thắm tô bóng chiều, giấc xuân yêu kiều, nền gấm cô liêu
 Gió rung mờ suối biếc, ý thơ phiêu diêu
 Ngón tơ mềm chờ phím ngân trùng, mạch tương lai lóng
 Dáng tiên nga, giấc mơ nghệ thường lơ lửng
 Ngọc Lan, trầm ngát thu hương,
 bờ xanh bóng dương, phút giây chìm sương
 Bông hoa đời ngàn xưa tới nay
 Rung nhạc đỏ đây cho đời ngất ngây
 Cho tơ trùng đàn hồ phím loan
 Thê lương mây nước, sắt se cung đàn
 Ôi tâm hồn nghệ sĩ chìm trong sương thắm
 Nhớ phút khuê ly, hồn mê tuyết hoa Ngọc Lan
 Mờ mờ trong mây khói, men nồng u ấp,
 duyên hững hờ dần dần vương theo gió
 Tơ lòng dăng bao cùng thương nhớ...

Một số chữ Hán Việt đã được bàn đến trong bài viết *Vài điển tích Trung Quốc trong bài nhạc Ngọc Lan của Nhạc sĩ Dương Thiệu Tước* của Sóng Việt Đàm Giang trên Thế Hữu Văn đàn số tháng 7, 2010:

<http://thehuuvandan.org/firmamentjuly2010.pdf>

(tr. 236-241)

Thắc mắc về bài nhạc Ngọc Lan như bài nhạc đã được nhạc sĩ Dương Thiệu Tước sáng tác vào thời điểm nào và đối tượng trong bài nhạc là ai đã được bàn luận nhiều. Sau đây là những bàn luận mới nhất do tác giả Nam Minh Bách mang lên trong một bài viết xuất hiện vào tháng Năm, 2010.

Tác giả bài viết *Mối Tình Học Trò*, Nam Minh Bách nói rằng ông viết lên theo lời yêu cầu của thân nhân ruột thịt của nhạc sĩ Dương Thiệu Tước kể lại, và chính ông cũng là một nhân chứng của câu chuyện. Bài viết được mang lên với sự chấp thuận của tác giả.

Mối tình học trò

Nam Minh Bách

Năm 2000 tôi về thăm Hà Nội, bạn bè cho đọc một bài báo trên tờ Công An lúc đó làm dân Hà Nội xôn xao và bàng hoàng. Nhân dịp năm thứ 5 kỷ niệm ngày vĩnh biệt nhạc sĩ Dương Thiệu Tước, ông được ca ngợi là nhạc sĩ đã có công hòa hợp cổ nhạc và tân nhạc, đặt nền móng cho tân nhạc Việt Nam được phát triển mạnh mẽ cho tới ngày nay. Và trong mấy dòng tiểu sử, có nhắc tới mối tình đầu của chàng trai "con cụ Thương Tá Hưng Yên và nàng con gái con cụ Tổng Đốc Hưng Yên Vi văn Định, chàng và nàng yêu nhau thắm thiết và hai gia đình đã trao đổi trầu cau". Nhưng tình duyên dang dở xé đôi vì một chàng trai bằng cấp đầy mình đã nộp đơn, loại được anh chàng nhạc sĩ hữu tình nhưng không hữu tài này. Dĩ nhiên tài nói đây là tài khoa bảng. Con người diễm phúc lấy được nàng, theo báo Công An là chàng Bác sĩ tây học từ Paris trở về họ Hồ Đắc, con một Đại thần lớn nhất Triều Đình.

Chỉ mấy ngày sau, Gia Đình Hồ Đắc phản ứng ngay, nhà báo nói láo ăn tiền, bà Vi Kim Phú tức là bà Hồ Đắc Di, phu nhân vị cô Khoa trưởng Đại học Y Khoa Hà Nội không bao giờ đính hôn với

nhạc sĩ Dương thiệu Tước, không bao giờ có chuyện nhận trầu cau hay sêu tết gì. Báo Công An lịm đi không trả lời vì họ Hồ Đắc lúc ấy mạnh lại, cũng có bài báo Công An đề cao nhà chí sĩ ái quốc Hồ Đắc Trung, lại một bàng hoàng nữa cho dân Hà Nội.

Nhưng báo Công An không xin lỗi, không đính chính vì chỉ làm có một nửa, nàng trả lại trầu cau là nàng chị chứ không phải nàng em, tuy đám cưới sau em một năm, năm 1936.. Nàng Vi Kim Ngọc cũng đẹp lộng lẫy như bà em, hai chị em nổi tiếng Bắc Hà trong thập niên 30 vì sắc đẹp cũng như vì gia thế, sinh trưởng tại gia đình quyền thế nhất Bắc Hà thời đó, gia đình họ Vi.

Báo Công An chỉ còn một nước là rỉ tai và dân Hà Nội bàn tán. Và họ biết là ông Nghè tây điểm phúc lấy được nàng là chả ai xa lạ với dân Hà Nội, Ngài Bộ trưởng Giáo dục 30 năm của Chính phủ Phạm văn Đồng, dân Hà Nội thời thập niên 30 gọi là ông Nghè Huyền, họ Nguyễn.

Đến lượt gia đình họ Nguyễn phải ra tay, con cháu thôi vì mọi người trong cuộc đã thành thiên cổ. Bà con gái Kim Hạnh xuất bản một cuốn sách *"Hồi ức về Nguyễn văn Huyền"* với những dòng trang đầu sau đây:

"Cha mẹ tôi sống với nhau trọn đời hạnh phúc, được 30 năm kể từ 12/4/1936 cho đến 19/10/1975... Mẹ tôi nhớ lại ngày đầu quen biết trong nhật ký. Em đi chơi cùng cha mẹ vào Huế, khắp Trung Kỳ rồi Lục tỉnh Cao Mên, Thái Lan... Nhiều chiêu đãi quốc tế họ trăm trò khen ngợi em là giai nhân...Đôi ta gặp nhau ở Huế, hội lễ Nam Giao sau đó em tiếc không từ biệt anh . Khi lên xe cha đưa thư anh Toại, (bác Phan kể Toại chồng chị Mão là chị của cha tôi) cho em xem. Thư cầu hôn giữa anh và em. .. Sau đó bà ngoại mấy lần nhận điện từ Hà Nội cầu hôn...Khi có thư trực tiếp viết cho ông ngoại "gửi lời thăm em người đáng yêu nhất " thì em mới nhận lời để nhà trai xuống Thái Bình cầu hôn.

"Mẹ tôi kể năm 13 tuổi, ông tôi nhận gả mẹ tôi cho người họ Dương thiệu. Năm 16 tuổi khi biết được, mẹ tôi nhất định đòi ông tôi phải trả lại sêu ba năm (trả lại sêu tết chứ không trả lại trầu cau ?) . Vì mẹ tôi không chấp nhận cha mẹ đặt đâu ngồi đấy. Bà ngoại tôi bị cảnh năm thê bảy thiếp thật là đau khổ.

"Mẹ tôi ghét cay đắng quan lại xu nịnh, năm thê bảy thiếp, chế độ phong kiến. ... Bác Hồ mang lại hạnh phúc thực sự cho phụ nữ cho nên phụ nữ rất biết ơn Bác Hồ kính yêu. Hồ Chí Minh là người có đạo đức vĩ đại nhất, đưa giới phụ nữ ra khỏi chế độ phong kiến hà khắc cổ hủ.

"Năm 1977 sau khi cha tôi mất được 2 năm Mẹ tôi viết" Ước mơ của em khi đôi tám xuân xanh là quyết chọn người tài đức mới trao thân. Nếu không gặp được nam nhi hào hùng đó thì ở một mình suốt đời, Thế mà em đã mãi nguyện"

Và trang sau có nhắc tới Dương thiệu Tước, được tin do một bạn cũ nhắn từ Đà Lạt năm 1976, gặp Dương thiệu Tước và bà Minh Trang lên chơi Đà Lạt, như nói qua về một người vô tình nhớ tới, không lấy gì làm quan trọng..

Người con gái bệnh vực Bó Mẹ là một điều đáng khen, rất thông cảm. Bác Tước, vì bác là chi trên, cháu nội Dương Khuê chúng tôi gọi là Bác Cả Tước, không thể ví với người Cử nhân Luật và Tiến sĩ Văn Chương Đại học Montpellier, Bộ trưởng Giáo Dục 30 năm. Bác cuối cùng leo lên chức Chủ sự ban Âm nhạc trong Đài Phát thanh Sài Gòn, cả đời sống thanh bạch nhưng rất lương thiện. Chọn người tài đức, nam nhi hào hùng mới trao thân, có phải là chọn công hầu khanh tướng? Nhưng công hầu khanh tướng cổ nhân đã nói trên trần ai ai dễ biết ai, phải mấy chục năm mới biết.

Báo Công An đề cao Bác cũng là vì Bác tôi có tài đức gì đó, có mấy người được như vậy. Công An là "bạn dân, mũi nhọn và lá chắn của Cách Mạng" dân Hà Nội nghe thấy tiếng là khiếp sợ, vậy mà mình oan cho Bác tôi, chả phải khanh tướng một chút nào chẳng.

Chúng ta đều biết rõ Nhạc sĩ Nguyễn văn Khánh sáng tác bài *Chiều vàng* ra sao, anh chàng si tình này thường đạp tàu hỏa thăm hôn thê miền mạn ngược, lần cuối cùng được thân nhân chỉ ra ngôi mộ mới đắp bên đồi thông. Cũng được biết anh chàng trung úy Nguyễn văn Đồng suy nghĩ sao khi

sáng tác *Phiên gác xuân*, anh buồn nhưng không bao giờ phản chiến như Trịnh công Sơn vì phải bảo vệ Bồ Mẹ bị đầu tở là địa chủ, và Bồ Mẹ người yêu bị trôi sông vì buộc tội địa chủ gian ác.

Nhưng Nhạc sĩ Dương thiệu Tước là một bí hiểm cho bao nhiêu nhà bình luận, sáng tác 200 bài mà hầu như bài nào cũng là mối tình trong trắng bất diệt trong dĩ vãng xa xa lắm, đẹp để vô ngần nhưng tuyệt vọng đau thương. Có một quãng đời Dương thiệu Tước không bao giờ chia sẻ cùng ai, ngay cả vợ con hay bà con thân thuộc. Có lẽ vì quá đau thương. Chỉ chia sẻ cho âm nhạc, khi gặp lại những cảnh thân thuộc thời trẻ dại của mối tình đầu như *Chùa Hương* hay *Bến Ngự*.

Năm đó là đầu thập niên 1930 ở tỉnh lỵ Hưng Yên, chàng 15 tuổi và nàng 13. Chàng là con cụ Thương tá Dương tự Nhu sau này lên Bộ Chánh và nàng là con cụ Tổng Đốc Vi văn Đình. Tư dinh hai nhà gần nhau trước mặt là một hồ bán nguyệt rộng lớn chia đôi bởi một đường đê nhỏ, hai hồ thông nhau bằng một con lạch có một cầu vòng sơn đỏ nối liền. Rất tĩnh mịch, rất nên thơ nhất là khi ánh trăng êm dịu toả xuống bát ngát..

Cầu đò trên hồ là nơi trẻ con tụ tập nô đùa, câu cá lúc hè bãi trường, chàng học trung học Hà Nội, nàng học trường tiểu học tỉnh nhà. Họ quen nhau ở đó, nàng tuổi dậy thì và bắt đầu xinh đẹp còn chàng cao ráo khôi ngô, cái khác thường là nàng từ miền sơn cước tới, có giáo dục cầm kỳ thi họa kèm thêm là cưỡi ngựa bắn súng, hồn nhiên mạnh bạo chứ không thẹn thò bên lề như tiểu thư đồng bằng. Chàng là con trai độc nhất cụ Nhu có truyền thống âm nhạc từ Dương Khuê trở xuống. Cụ Nhu cũng như Dương Khuê nổi tiếng về văn nômi và ca trù sau này hậu sinh làng ca trù còn biết. Bác Tước được cụ truyền lại từ trống, phách và đàn đáy và ca ngâm văn thơ.. Năm 7 tuổi Bác tôi được thân phụ cho một cây đàn nguyệt nhỏ, sau đó là đàn bầu, đàn tranh và thập lục và sau này sử dụng 7 thứ đàn cả cổ nhạc lẫn tân nhạc.

Chàng sử dụng Tây Ban Cầm và Hạ Uy Di Cầm hay có tiếng ở Hà Nội và trên cầu hồ bán nguyệt những khi gió mát trăng thanh chàng ca những bài nổi tiếng Tino Rossi và Josephine Baker, giọng ca ngọt như mía lùi. Việc gì xảy ra là phải xảy ra, chàng và nàng yêu nhau thắm thiết với mọi sự bông bột và trong trắng của mối tình đầu. Họ Vi biết ngay và biết rõ cậu cả cháu nội Dương Khuê này, cao lớn mặt mày sáng sủa, tính nết hiền hậu nên chịu ngay. Cụ Tự Nhu mất sớm khi còn tại chức vì vậy mới trầu cau trao đổi và đôi trẻ chính thức đính ước, Bác Tước tôi chính thức được yêu một giai nhân bậc nhất Bắc Hà. Diễm phúc thay ông Bác tôi..

Bài "*Vùng trăng sáng*" là một bài ca duy nhất ca diễm phúc mà không có khóc than. *Kìa vùng trăng sáng Chiếu in trên hồ Dưới là trăng nước Sóng lan nhấp nhô Mặt hồ rung rinh Dưới khung trời tím Có anh cùng em Chúng ta vui hòa trong một chiều thu Đắm say dưới trăng*."

Chàng dạy nàng ca hát "*Trời xanh thăm* "

Còn đâu như lúc xưa Ngày đôi chúng ta còn thơ So phim tư trên thềm Anh hòa theo lời em Ngàn lời ca êm ái

Nhưng bầu trời màu hồng êm ả đã có những mây đen kéo tới. Nhà gái dần dần biết là Bác tôi học Tú Tài chỉ là phụ, chính thực là học Âm Nhạc trường Ecole francaise de Musique en Extrême Orient tại Hà Nội, cùng với Nguyễn xuân Khoát. Nguyễn xuân Khoát chuyên về Dương Cầm, ông Bác tôi chuyên về Tây Ban Cầm. Và Bà Mẹ vợ tương lai với trực giác rất nhạy cảm của Bà Mẹ đã ném cảnh năm thê bảy thiếp của ông chồng, dần nhận ra nguy cơ cho cô con gái quý. Anh chàng này đẹp trai quá, đa tình quá, đàn hát hay quá, sẽ là một tai họa cho nữ giới nói chung cũng như ông nội nổi tiếng Bắc Hà khi trước. Và khi trường Ecole Francaise de Musique en Extrême Orient sau ba năm hoạt động phải đóng cửa vì kinh tế khủng hoảng là Bác tôi lâm vào cảnh nửa ông nửa thẳng, xướng ca vô loài có người bên nhà gái đã chê như vậy. Vì nàng đẹp quá nổi tiếng quá nên ai cũng biết yêu diễm của chàng, bên họ Dương có những bà cô chua ngoa tuyên bố, Bác Tước mặt sáng như gương tàu mà mảnh bằng không có.

Rồi họ Vi thuyên chuyển từ Hưng Yên về Thái Bình, dinh Tổng Đốc Thái Bình cạnh nhà tôi, gần đến nỗi kẻ viết bài này lúc 4 tuổi một hôm quần thũng đít bắt chuồn chuồn tại bờ hồ sen sau nhà

nghe có người kêu lên " Chuồn chuồn có cánh thì bay có thăng ông bụng thò tay bắt mầy". tôi còn nhớ cái áo the đen và cái bài ngà trước ngực, họ Vi có tiếng là hay đồn. Vì gần như vậy và hai nàng đẹp nhất Bắc Hà nên nhà tôi lúc nghỉ hè sao mà đông các cậu lượn như đèn cù ở vườn sau trông ra Dinh Tổng Đốc.. Nhất là hai nàng học Tiểu Học trường tỉnh cùng các chị tôi. Nàng em được một ông chú tôi bám sát và thành công đến nỗi chàng đề nghị đổi tên nàng từ Phú ra Lan, đẹp hơn và nàng chấp thuận. Bác Tước cùng ông chú cộng tác sáng tác bài ca Ngọc Lan ca tụng hai nàng . Nhưng bài này phải tới năm 1953 mới ra đời vì năm 1935 Bác Tước đại hoạn nạn tại Huế Trong gần 20 năm trời Bác Tước cố quên đi hai chữ Ngọc Lan.

Năm 1935 Nàng em vẫn phải bước lên xe hoa cùng một ông Nghè tây ngành Y, tôi đứng xem các bà khăn vành dây vàng áo vàng lũ lượt hàng hai bước vào Dinh đón dâu tưởng như cả triều đình Huế đã tới.

Bạn có thể hỏi tôi viết những chuyện này làm gì, chuyện chàng trai 19 tuổi (1) nhìn người yêu dẫu bước lên xe hoa theo con người địa vị danh giá nhưng hơi già là chuyện nơi nào chả có, anh, tôi đều đã trải qua. Nhưng anh, tôi đâu có sáng tác được bài Ngọc Lan 50 năm sau dân Việt Nam còn ca, anh và tôi đâu có được lên báo Công An ca tụng. Họ ca tụng vì đến năm 2000 tình hình xã hội và đất nước bắt đầu có những bước tiến về tư tưởng, văn hóa, không khác gì những bước năm 1930. Họ cần đến những con người có khả năng khai thông văn hóa dân tộc như Phạm Quỳnh và Dương thiệu Tước. Phạm Quỳnh thập niên 30 đặt vấn đề, yêu nước là chiến tranh chống Pháp hay mở mang trí tuệ đại chúng trước. Không có Quốc ngữ làm quốc văn, không có Văn Học Việt Nam thuần túy thì đừng nói tới yêu nước nữa. Âm Nhạc là bộ phận quan trọng của Văn Học, Dương thiệu Tước đảm nhận trách nhiệm của mình về Âm Nhạc, không có Phạm Quỳnh thì không có Tự Lực Văn Đoàn, không có Thế Lữ, Thạch Lam Nguyễn tường Long, Xuân Diệu và cả Tố Hữu nữa. Làm sao có Cách Mạng được. Không có Dương thiệu Tước thì không có Văn Cao, Lưu Hữu Phước, Phạm Duy làm sao có Cách Mạng tháng 8 được. Nhờ có Phạm Quỳnh và Dương thiệu Tước Văn Học Việt Nam lần đầu tiên thoát khỏi quỹ đạo Văn Học Trung Quốc, và cũng thoát khỏi quỹ đạo Văn Học Pháp Quốc, gạt bỏ những hủ nho, hủ tây, và sau này hủ cộng nữa. Theo Phạm Quỳnh thì nhờ quốc ngữ, Văn Học Việt Nam có lợi thế hơn Trung Quốc. Chữ quốc ngữ nhân dân chỉ mấy tháng là đọc được sách, tiếng nói đồng nhất với chữ viết không như Trung Quốc, truyện Kiều được đọc tại những nơi nông thôn hẻo lánh nhất, không phải truyền khẩu như trước. Kim Vân Kiều vừa là một thứ Kinh Thánh, một áng văn chương tuyệt tác, vừa là một Tự Điển ghi chép mọi tình cảm và hiểu biết của dân Việt qua bao nhiêu thế kỷ. Quốc văn còn là truyện Kiều còn, truyện Kiều còn là nước Nam còn, Phạm Quỳnh khẳng định như vậy.

Phạm Quỳnh được Hội Nhà Văn Việt Nam phục hồi danh dự từ năm 2005, có những bài khảo cứu ở Hà Nội rất thán phục tầm nhìn xa của ông và tư tưởng rất vững vàng về văn minh Việt Nam, Pháp hay Trung Quốc. Báo Người Hà nội năm 2007 có bài của Nguyễn Ngọc nói "Phạm Quỳnh là người không lờ trí tuệ uyên thâm, hiểu sâu văn hóa phương đông, tự học mà chiếm lĩnh văn hóa phương tây rất cơ bản. Pháp văn của ông cực kỳ sang trọng và trong sáng...Thiết tha yêu dân tộc ... Vấn đề ông đặt đến nay vẫn thời sự. ...Ấm chỉ trả lại sự công bằng cho ông". Phạm Quỳnh có nhân mạnh, nếu không có Văn Học độc lập tự chủ thì dù có Độc Lập cũng không giữ được nước.

Và đến nay Văn Học yếu kém, Âm Nhạc yếu kém , đạo đức yếu kém, giáo dục yếu kém vì vậy mới nhớ tới Phạm Quỳnh và Dương thiệu Tước.

Cả Phạm Quỳnh cùng Dương thiệu Tước đều tự học mà làm nên lịch sử, tìm được con đường ra khỏi bế tắc cho dân tộc vào thập niên 30. Các vị khoa bảng không làm được điều đó..

Năm 1934 Bác Tước tôi còn tràn ngập trong yêu đương và hạnh phúc. Chàng và Nàng nắm tay nhau thăm chùa Hương và nhân tiện qua thăm Vân Đình quê Chàng. Dĩ nhiên là dưới sự giám sát của bà Mẹ Nàng. Phải đến 1935, cùng gia đình Nàng đi thăm Tế Nam Giao ở Huế, và Bến Ngự ,sông Hương, mỗi tình như keo sơn gắn bó tan như mây khói, chỉ vì Nàng đẹp quá.

Cụ Tiên Điền Nguyễn Du nói, chữ tài chữ mệnh khéo là ghét nhau. Đáng lẽ cụ phải thêm chữ sắc vào đó. Người Pháp cũng có câu khi cô dâu đẹp quá là có biến.

Lễ Tế Nam Giao năm đó có vua Bảo Đại lần đầu tiên ra mắt quần chúng, nhiều kỳ vọng vào ông Vua tây học trẻ đẹp trai này. Danh nhân tài tử cả nước vô Huế coi Thiên Kiệu nhà vua đi từ cổng Ngọ Môn Hoàng Cung đi qua Trục Thần Đạo thẳng tắp tới Đài Đàn Nam Giao 3 tầng, tam tài Thiên Địa Nhân. Dân chúng hai bên đường thấy nhà Vua ngồi kiệu, hai bên binh lính bồng súng hộ tống, đi trước có Đoàn vũ nhảy múa, có Ban Nhạc nhà Vua đánh trống thổi sáo và sau cùng là văn võ bá quan cùng long tượng.

Nhưng dân chúng cũng sững sốt ngắm một cặp giai nhân đẹp như thiên thần giáng thế. Chàng là Bác tôi, cao to như Bảo Đại, nhưng mặt mũi thanh tú như một ông Nghè chính cống, tóc đen mượt, môi đỏ thắm, miệng bao giờ cũng mỉm cười và đôi mắt cười theo. Còn Nàng thì thân hình mềm mại cân đối, trên cổ tròn trắng nuột là khuôn mặt tươi đẹp như bông hoa ngọc lan nở rộ trong rừng Việt Bắc.

Một ông Nghè tây và bà chị ngây ngất nhìn Nàng và nhanh chóng quyết định (2). Họ đến chào hỏi gia đình họ Vi, họ cũng là vai vế Công Thần miền Bắc, chào hỏi Nàng vài câu lấy cảm tình và ngay hôm sau nộp đơn cầu hôn. Họ biết rõ Chàng và thân thể ra sao và nhược điểm Chàng. Họ nộp đơn khi đôi trẻ vừa nắm tay nhau đi thăm Bến Ngự.

Người ta nói trong chiến tranh và tình yêu, phải sử dụng mọi phương tiện để chiến thắng. Không có gì là xấu xa khi tranh dành một người đẹp, đẹp đến nỗi không có được một người thứ hai trên cả đất Bắc.

Họ Vi nhận thư cầu hôn, không trả lời có hay không nhưng 1 tấm hình Nàng đã được trao tay. Chưa có gì thay đổi nhưng con sâu đã vào trái cây.

Vì xã hội hồi đó không phải như hồi ông Tú Xương, chỉ cần biết vài chữ Pháp làm thông ngôn là "sáng rượu xâm banh tối sữa bò" Các nàng đòi phi cao đẳng bắt thành phu phụ. Ông Nghè tây là nhất vì lương tây chức vụ cao địa vị cao. Và họ Vi còn những suy tư đặc biệt, từ miền sơn cước tới đồng bằng đã khá lâu trên thực tế thay thế Hoàng cao Khải, họ Vi học được của Hoàng cao Khải nhiều kinh nghiệm quý báu. Quyền thế sau này trong tay mấy ông Cử ông Nghè tây bằng cấp cao, liên kết với họ có thể vạn đại dung thân, từ trào này qua trào khác. Không thể tin vào con trai vì sinh vào gia đình quyền thế hay giờ chứng, cả hai họ Vi và họ Hoàng đều bị con trai hay cháu ruột sang Pháp đồ đạc và gia nhập Đảng Cộng sản Pháp. Chỉ tin vào con gái và những chàng rể địa vị vững như bàn thạch thì sau này về già mới yên thân được.

Bà chị ông Nghè họ Nguyễn biết rõ như vậy, bà cũng là một gia trưởng cả hai họ Nguyễn và họ Phan (2). Theo như tác giả Hồi Ký, bà cũng là một Nghè ta, đậu Sư Phạm khóa đầu tiên và trở nên Giám Đốc trường Nữ Trung Học đầu tiên Hà Nội. Lương bà 120 đồng một tháng, bà tiêu 20 còn lại gửi sang Pháp nuôi hai em đậu ông Nghè, ông Trạng sư. Một gia trưởng can đảm đáng phục và tham vọng có thừa, thảo nào ông chồng bà làm Đại thần thời Pháp, thời Nhật và thời Xã hội Chủ Nghĩa. Hai Mẹ con ông Bác tôi sao mà địch được một Thiết Kế Gia đại tài như vậy.

Trở về Bắc sau chuyến thăm viếng Huế là mọi sự bất lợi dồn dập cho ông Bác tôi: rớt Tú tài lần nữa, ông nhận được tối hậu thư, có chịu làm quan tri châu không. ? Ai tưởng tượng được ông Nhạc sĩ tài ba nhất Hà thành đeo bài ngà, tự chôn vùi tại miền sơn cước. Ông Bác tôi từ chối. Nhà gái chỉ đợi có thể, trả lại trầu cau, ông Bác tôi gạt nước mắt già từ Nàng đi theo Nghiệp tổ Âm nhạc.

Rồi đến giai đoạn quên Nàng, cố quên đi. Nàng đã dậy Chàng tình yêu bông bột nhất, đẹp đẽ nhất, nay Nàng lại dậy Chàng quên, quên hết đi. Nhưng Chàng không bao giờ quên, ngay từ 1938 đã có bài "*Tâm hồn anh tìm em*" *Lòng anh già băng trong bóng sương mờ*.

Không bao giờ Chàng oán trách ai, Chàng biết rõ nguyên nhân chỉ vì Chàng có tài. Tiếng xưa : "*Chiều thu nhớ nhung vì đâu Thắm đôi hàng châu Tiếc thay tài cao đành lỡ làng Ai đó tri âm biết cùng*".

Phải đến năm 51-53, khi gặp được nàng Minh Trang, Bá Nha gặp được Tử Kỳ, Bá Nha không có Tử Kỳ thì đàn gảy cũng ngán ngờ tiếng đàn. Chàng mới lấy lại thăng bằng tâm hồn, dám ngược xuôi cả tháng tại Sông Hương Bến Ngự. Cho kỷ ức trở lại những ngày vô cùng êm đềm và tàn nhẫn Huế 1935. Và sáng tác được Ngọc Lan và Đêm Tàn Bến Ngự. Trút gánh nặng trong tâm hồn suốt gần 2 thập niên.

"Nhưng thoáng nghe khúc ca Nam Bình sầu than như nước nở khóc duyên bề bàng Ai than ai thở đời vui chỉ trong sương gió Ai nhớ thương ai Đây lúc đêm tàn tình đã lạt phai vương vấn bao tình Ai rứt sao đành".

Ngọc Lan (Nhạc sĩ nhân mạnh hai chữ Ngọc Lan phải viết hoa) : *"Tơ lòng dâng bao cùng nhớ thương"*.

Hai bài này Bác tặng bà Minh Trang, Bà biết hết nhưng giả bộ không biết, Bà xứng đáng được tặng 2 bản nhạc này vì Bà xứng đáng chứ không phải Nàng cũ. Ông Bác tôi cuối cùng rất diễm phúc.

Tại họa lại tới năm 1975. Tố Hữu, con người lãnh đạo tư tưởng cả nước từ 1946, đuổi Bác tôi ra khỏi Viện Quốc Gia Âm Nhạc Sài Gòn khi Bác là người duy nhất dạy Tây Ban Cầm ở Viện. "Nhạc sĩ Tư Sần, Phong Kiến, nhạc tán gái không giúp gì cho quần chúng lao động". Đảng định đẩy Bác tôi vào hố tiêu cực, "bỏ đói" như đã từng bỏ đói Phùng Quán, Trần Dần, Hữu Loan, Đoàn Chuẩn. Đã bỏ đói những ông Nghè tây như Nguyễn mạnh Tường, Trần đức Thảo vì các ông này nhớ lại khí thế của trí thức Pháp, dám khuyên Đảng coi trọng tự do và luật pháp.

Bà Minh Trang phải mang các con vượt biên để cứu sống bọn trẻ. Bác tôi ở lại kẹt thẳng con trai học tập cải tạo.

Nhưng Đảng không ngờ các Nàng lại cứu sống Bác. Bà Cả và Bà Minh Trang gửi quà về nuôi. Và một Nàng nữa 22 tuổi, Nàng Nga, một cây đàn Tây Ban Nha có hạng tại Sài Gòn đã ra tay yêu mến nâng nư ông thầy, thoát khỏi cơn cơ hàn, bàn tay mềm mại Nàng đã đánh bại Tố Hữu, Tố Hữu tưởng mọi sự đã an bài.

Cả ba Nàng (3) mỗi Nàng yêu ông Bác tôi một vẻ. Vì ông đẹp cả người lẫn tính, không Bà nào bỏ ông dù tình huống khó khăn đến đâu chẳng nữa, có lẽ mỗi tình đầu cũng không bao giờ quên ông đâu. Ông Bác tôi là người vô cùng hạnh phúc.

Nam Minh Bách
Virginia, tháng 5, 2010

***

Ghi chú của Sóng Việt

Trong đoạn giữa có viết

"Bạn có thể hỏi tôi viết những chuyện này làm gì, chuyện chàng trai 19 tuổi nhìn người yêu dẫu bước lên xe hoa theo con người địa vị danh giá nhưng hơi già là chuyện nơi nào chả có..."

Chàng trai Dương Thiệu Tước sinh năm 1915, lúc đó, năm 1936, nhìn người yêu đi lấy chồng, tuổi là 21 tuổi chứ không phải 19 tuổi. Họ yêu nhau năm 1934, tan vỡ năm 1935, "nhìn" người yêu đi lấy chồng năm 1936.

"Một ông Nghè tây và bà chị ngậy ngất nhìn Nàng và nhanh chóng quyết định."

"Bà chị ông Nghè họ Nguyễn biết rõ như vậy, bà cũng là một gia trưởng cả hai họ Nguyễn và họ Phan."

Bà chị ông Nghè họ Nguyễn là bà Nguyễn thị Mão. Bà Mão sinh năm 1903, là một trong những người Việt Nam đầu tiên thuộc giới “nữ lưu theo đòi tân học”. Sau khi đỗ “tú tài Tây” tại Trường nữ trung học Félix Faure, Hà Nội (trường dành riêng cho các nữ sinh Pháp ở Đông Dương, mang tên một vị Tổng thống Pháp), bà Mão vào học Trường Cao đẳng Sư phạm Đông Dương khoá 1924-1927, cùng khoá với các ông Đặng Thai Mai, Tôn Quang Phiệt, trước khoá các ông Ca Văn Thỉnh, Nguyễn Lân và các bà Nguyễn Thị Thục Viên, Nguyễn Thị Yên.

Tốt nghiệp cao đẳng (chắc không dễ hơn tốt nghiệp đại học hiện nay), bà Mão về dạy toán tại Trường nữ trung học Đồng Khánh (nay là Trường Trưng Vương), Hà Nội. Vào những năm 20 của thế kỷ XX, bà là cô giáo toán bậc trung học đầu tiên và duy nhất trong toàn cõi “Đông Dương thuộc Pháp”. Lương của bà rất cao, 120 đồng, khi mà giá một tạ gạo có... 3 đồng! Thế nhưng, hằng tháng bà chỉ giữ lại cho riêng mình 20 đồng, còn 100 đồng thì góp thêm cùng mẹ mua ngân phiếu bưu điện gửi sang Pháp giúp hai người em trai là Nguyễn Văn Huyền và Nguyễn Văn Hưởng đang du học tại đây. Chính nhờ “tâm lòng vàng” của bà mà Nguyễn Văn Huyền mới có thể tốt nghiệp cử nhân luật khoa, cử nhân văn khoa, rồi bảo vệ xuất sắc luận án tiến sĩ văn khoa tại Đại học Sorbonne; và Nguyễn Văn Hưởng mới có thể đỗ cử nhân luật khoa. Về sau, bà Mão kết duyên với cụ Phan Kế Toại khi cụ “tục huyền” (lấy vợ kế). (Theo Vietbao.vn)

Cả ba Nàng

Ba Nàng đây là ba bà vợ của ông Dương Thiệu Tước. Bà chính thất là bà Lương Thị Thuần lấy ông năm 1937 và có được 3 gái và 2 trai. Năm 1954 lúc đất nước chia đôi, ông vào Sài Gòn sinh sống. Tại đây, ông thành hôn với Bà Minh Trang, xướng ngôn viên và ca sĩ của Đài Pháp Á. Ông và Bà Minh Trang có thêm 4 gái và 1 trai. Bà Minh Trang có một cô con gái riêng là ca sĩ Quỳnh Giao.

Ít lâu sau 1975 Bà Minh Trang cùng con cái sang Hoa Kỳ. Ông ở lại Sài Gòn. Bà Lương Thị Thuần, năm 1979 đã qua CHLB Đức đoàn tụ với gia đình người con trai cả của bà. Đầu thập niên 1980 ông về chung sống với Bà Nguyễn Thị Nga tại quận Bình Thạnh, bà Nga nguyên là một học trò của ông lúc bà theo học đàn guitar tại Trường Quốc Gia Âm Nhạc. Năm 1983, ông có thêm một con trai với bà Nga. ■

(http://cothommagazine.com/index.php?option=com_content&task=view&id=697&Itemid=47)

Ghi chú:

*Hình ảnh truy cập từ nhiều trang khác nhau trên Internet. Xin cảm ơn tác giả những tấm hình.

Sóng Việt Đàm Giang

12 August, 2010

Fables

Æsop (Sixth century B.C.)

A NEW TRANSLATION BY

V. S. VERNON JONES

The Father and His Sons

A FATHER had a family of sons who were perpetually quarreling among themselves. When he failed to heal their disputes by his exhortations, he determined to give them a practical illustration of the evils of disunion; and for this purpose he one day told them to bring him a bundle of sticks. When they had done so, he placed the faggot into the hands of each of them in succession, and ordered them to break it in pieces. They tried with all their strength, and were not able to do it. He next opened the faggot, took the sticks separately, one by one, and again put them into his sons' hands, upon which they broke them easily. He then addressed them in these words: "My sons, if you are of one mind, and unite to assist each other, you will be as this faggot, uninjured by all the attempts of your enemies; but if you are divided among yourselves, you will be broken as easily as these sticks." ■

The Cock and the Jewel

A COCK, scratching for food for himself and his hens, found a precious stone and exclaimed: "If your owner had found thee, and not I, he would have taken thee up, and have set thee in thy first estate; but I have found thee for no purpose. I would rather have one barleycorn than all the jewels in the world." ■

The Kingdom of the Lion

THE BEASTS of the field and forest had a Lion as their king. He was neither wrathful, cruel, nor tyrannical, but just and gentle as a king could be. During his reign he made a royal proclamation for a general assembly of all the birds and beasts, and drew up conditions for a universal league, in which the Wolf and the Lamb, the Panther and the Kid, the Tiger and the Stag, the Dog and the Hare, should live together in perfect peace and amity. The Hare said, "Oh, how I have longed to see this day, in which the weak shall take their place with impunity by the side of the strong." And after the Hare said this, he ran for his life. ■

Freedom and Determinism

By Thomas D. Le

Introduction

Are you free to do what you want? Do you have the freedom to choose what to wear to work tomorrow? Do you have the freedom to choose what to eat for breakfast? You'll probably smile at such ridiculous queries because to you the answer is so obvious it becomes boring. Of course, you are free to choose to wear a white shirt or a blue one or any other color shirt. Or are you? Let's say you choose a white shirt. Then I ask you "why?" You may say because you like white shirts. Or you may deny any reason at all why you chose a white shirt. Now you can see that your decision to choose the white shirt either is caused by your preference or has no causes. And if I ask why you prefer white shirts, you may give me the reasons why, or you may not be able to give me any reasons why because you think there are none. If you could cite the reasons, then they are the reasons that impel you to choose white shirts. If you could not cite any reasons, does it mean you had complete freedom to act? There is nothing more free than an uncaused or self-caused event (*causa sui*). But how do you know that your choosing the white shirt is a uncaused act? Just because you have no conscious knowledge of the reason does not mean the reason does not exist. Now another question is whether you are free in your decision or whether you are determined by your desires, preferences, motivations, character, and the like to choose white shirts over blue ones. If you think about it, is every act that you do determined by some internal or external cause? You may protest that there are acts you do that have absolutely no cause or reason. For example, you can right now jump up from your chair and shout "Long live Antarctica!" and be satisfied that this act has no motivation whatsoever. Again someone will say you may not be conscious of why you did what you did, but of all the possible reasons there may be "for the heck of it," "for no reason," "to let off steam," "I'm funny," "I love Antarctica," and so on. Again you may not be as free as you think you are. Your acts are determined by some antecedent cause. Even your body is determined from your genes to the atoms in them in a chain of causes and effects going back to the beginning before you were born. You may then counter that you don't see why you are determined to do anything while it is obvious to you that you can choose to do an arbitrary act for no reason at all, or to abstain from doing anything, for that matter. For example, you could have raised your hand instead of doing whatever it was that you did do. The point is that the argument will continue because we are at odds over the question of freedom and determinism.

That this age-old controversy over freedom and determinism still occupies philosophers, scientists, theologians, and moralists today, not to mention lay people, testifies to its enduring relevance to the modern world. After more than two thousand five hundred years of on again off again debate, that we know of, one would think the matter must have been settled already. Yet it isn't. With every scientific discovery, with every gain in human understanding, the debate is renewed either to reinforce the argument of one side or that of the other. From the Atomists of Ancient Greece came the strong position for a deterministic world. Then the Stoics came along to add a twist to determinism, which they tempered with a dose of free will. And the Epicureans added the "swerve" of atoms to break the grip of determinism. This is the beginning of a long line of philosophers, moralists, theologians, and scientists stretching until the present who heaped their arguments on both extreme positions and all gradations in between. According to some philosophers, everything that could have been said about the controversy has probably been said so that the same arguments recur in different guises among different authors. Yet nothing was settled. Actually this is not the case. If people keep thinking and writing about the issue, it is not dead. New ideas and new theories keep the conversation alive. But

aren't we wasting our time over an issue which makes no difference in our daily lives? I don't think so. As long as humans are held accountable for their actions, as long as praiseworthy acts are rewarded and blameworthy acts are punished, as long as the law is based, to some extent, on the concept of right and wrong, of retribution and restitution, as long as we keep enlarging our store of understanding of the world and of ourselves, we need to continue the search for greater insight into the issue and build a better world in which to live.

We will review the positions of thinkers on determinism, indeterminism, libertarianism, compatibilism, and incompatibilism, all of which impinging on moral responsibility, culpability, reward, and punishment. This is not an exhaustive study, but adequate for the reader to gain a clear understanding of the issues involved. The issue centers on the role of freedom in human life. Freedom here refers simply to the freedom that a person as an agent has in doing an action. There is no attempt to distinguish between freedom of action and freedom of the will or free will. I will, however, add my own ideas to those reviewed. To me determinism is true, and man has freedom of action within the framework of determinism.

Definitions

It is important at the outset to define a few key terms: *fatalism*, *predestination*, *predeterminism*, *self-determinism*, *adequate determinism*, *indeterminism*, *necessity*, *necessarianism* (*necessitarianism*), *chance*, and *predictability*. This preliminary overview familiarizes the reader with concepts she may need to navigate through the multifarious aspects of the controversy surrounding freedom and determinism.

Fatalism

Fatalism, first appeared with the classical Greeks, was the view that every event in the world and in human life is determined by fate (*Moirai*), which was the inflexible, iron-clad grip of some powerful mystical force to which all, including the gods, must submit. Sometimes the gods themselves were the agent of fate. Sometimes it was Nemesis. Greek tragedies, especially those by Sophocles, instantiate the working of fate against which human will and action proved ineffectual. Fate thwarts human freedom, and is a powerful, transcendent necessity. Oedipus had the freedom to act and did all he could to escape, but he ultimately succumbed to fate. Fate is arbitrary, blind, inexorable, impersonal, and erratic. It operates outside of any causal or deterministic laws, and defies rational explanation. Fate is not chance, which implies absence of deterministic laws and is the opposite of necessity. When one is trapped by fate, there is no exit. When something is fated to happen, it will ineluctably, necessarily happen. It is the *que sera, sera*.

Linda Zagzebski (2008, para. 2) discussed another species of fatalism called theological fatalism, which is "entailed by infallible foreknowledge."

For any future act you will perform, if some being infallibly believed in the past that the act would occur, there is nothing you can do now about the fact that he believed what he believed since nobody has any control over past events; nor can you make him mistaken in his belief, given that he is infallible. Therefore, there is nothing you can do now about the fact that he believed in a way that cannot be mistaken that you would do what you will do. But if so, you cannot do otherwise than what he believed you would do. And if you cannot do otherwise, you will not perform the act freely (Zagzebski, 2008, para. 3).

This theological fatalism causes a dilemma: first, people want a deity with infallible foreknowledge; but at the same time they want humans to have freedom in the libertarian sense (Zagzebski, 2008, para. 4).

We will not delve further into theological fatalism, and will note before leaving that, as we shall see below, the Stoics have a very different view of fate and fatalism.

Predestination

Predestination is a huge topic beset with controversy. In simple terms, for the layperson, predestination is a Christian doctrine that the ultimate destiny of a human, whether salvation or damnation, is predetermined by God in his foreknowledge, independent of the human's free will to act, his work, his merits, or his sins. If a man is predestined to be saved, he will be saved regardless of what he did on earth. It is only through God's grace, not his works or merits, that a man is saved. And God's election is beyond finite man to comprehend. Predestination is, on the Calvinist view, predeterminism. Predestination thus may be closer to fatalism in its mysterious workings, and without the Christian theology underpinning would be indistinguishable from fatalism. Since this simplifying definition does not purport to be acceptable to all, those interested should read theology.

Predeterminism

Predeterminism is the concept that everything that happens is determined in a causal chain of events going back to the beginning of the universe. It is not theological predestination, however. But the Calvinists regard predestination as predeterminism, thereby adding a theological connotation to the term. To most philosophers the term *predeterminism* has no religious overtones, and often is used interchangeably with the term *determinism*. Thus, according to predeterminism, a person's body down to the atoms, and actions are determined by heredity, environment, circumstances, and so on, but not necessarily to the beginning of the universe. The concept still allows enough room for freedom of the will. There is a sense, however, in which strict predeterminism is little different from fatalism, and that is every event has a predetermined outcome.

Self-determinism

Self-determinism is the doctrine that a person has the freedom to determine his or her own destiny while accepting that volitions, desires, motivations and so on are under the sway of determinism. Self-determinism confers a person dignity in that it holds that a person's acts stem from internal causes and not from necessary external causes. A self-determined act is self-caused, i.e., done by a person who takes charge of her own destiny instead of leaving it to fate. A self-determined person, by virtue of her freedom to choose, accepts moral responsibility of her acts. Self-determinism is thus a kind of soft determinism and is compatible with freedom of the will. Augustine, Spinoza, and Hume hold the view that, though otherwise determined by heredity, culture, God, etc., as long as we act voluntarily, intentionally, we are free. This is passive self-determinism. Aristotle's active self-determinism goes one step further by noting that we can transcend our character and other conditioning factors to be critical of our own past actions. This self-awareness of past behavior and choice of future behavior as a result are what constitutes the freedom in our action. The decision we make, therefore, is voluntary, deliberate, and free. We had the time and inclination to reflect, and hence, must be responsible for a decision thus made.

Adequate determinism

Adequate determinism is the doctrine that the world is governed by deterministic laws. The principle of sufficient reason attributed to Leibniz states that every state of affairs or event that occurs does so for a sufficient reason. There is no distinction here between cause and reason. Adequate determinism implies that the laws of nature determine the behavior of events. For practical purposes it is the determinism of classical physics, sufficient at the macroscopic level to work in, and account for, our everyday experience. All applications of science work in spite of the effects of quantum indeterminacy because they either do not apply, or are negligible, to the macroscopic world. However, unlike hard determinism, adequate determinism only allows necessity within limits, given that it is aware of indeterminism at the quantum level and of the possible, but largely ill-understood, effects of quantum phenomena on the macroscopic world of the brain and humans in general. The view that our world is adequately deterministic is compatible with the belief in freedom. This is precisely the position of compatibilists.

Indeterminism

Indeterminism is simply the opposite of determinism. It claims that the world has events or state of affairs that cannot be explained by causal determinism. Take the random or “unpredictable” behavior of subatomic particles. The undetermined position of a subatomic particle, which is everywhere at the same time but with different probability of its presence at a given location, is sufficient to allow antideterminists to deny determinists complete victory and confidence in their doctrine. They show that determinism is false because the behavior of particles is anything but determined. Heisenberg’s Uncertainty Principle reinforces the indeterminist position. Some indeterminists seize upon the occasion to claim that this indeterminacy paves the way for freedom of action, and by extension moral responsibility, in humans because not everything in nature is determined, and that includes human actions. The argument contains two fatal flaws, however. First, uncertainty at the quantum level does not translate to uncertainty at the macroscopic world of people, buildings, or airplanes. Deterministic Newtonian physics still rules this macroscopic world successfully. And second, quantum indeterminacy does not support the claim of freedom. If anything, random behavior (at the quantum level) actually undermines freedom and moral responsibility, for any act that is done at random is outside the control of free will, and therefore entails no moral responsibility.

Necessity

Necessity is created by deterministic causes. It is the strict connection between two things. The ideas of necessity and determinism are closely linked since something is determined if and only if it occurs of necessity as a result of the deterministic cause. The Atomist Leucippus said that everything occurred by necessity, for a reason, and nothing occurred at random. This is the position of necessitarians (necessarians), who claim that anything that occurs does so by necessity, and therefore, there is no freedom or free will or chance. *Necessitarianism* is sometimes wrongly equated with fatalism. Hume denies there is necessity since what is commonly thought of as causation is nothing more than conjunction of two events, one occurring after the other. Even if two events are constantly observed in a fixed sequence, this does not mean there is a necessary connection between them. They could be uncoupled some time in the future. Opponents of necessitarianism object to its denial of moral responsibility. Without moral responsibility reward and punishment are indefensible. Many philosophers are unwilling to expunge moral responsibility from human actions regardless.

In the metaphysical sense, a being is necessary only if its essence and existence are one and the same. Such a being is eternal and self-caused; his existence is his essence; he is called God. In everything else, which undergoes change, growth, destruction, existence and essence are separable, i.e., in such a being existence is not essential, and such a being is called contingent. Humans are contingent in the sense that they are not necessary to the world.

Another sense of necessity is the sense in which the past is necessary since anything that occurred in the past necessarily occurred already. The popular belief that there is nothing anyone can do about spilled milk reflects this sense of necessity.

We will not discuss here the concept of legal necessity, invoked as a principle of self-defense, to exculpate a person who has committed a crime.

Chance

Chance is the antithesis of necessity. Both chance and necessity are incompatible with free will and hence exonerate a person from moral responsibility. The Stoics did not admit of chance; everything is caused by an antecedent and followed by a consequent, thus creating a chain of causality. According to the Stoic Chrysippus there is no such thing as an uncaused cause or self-cause (*causa sui*). Aristotle, however, argued that chance events are not uncaused but a conjunction of separate caused events. He further theorized that there is an unmoved mover, which starts a chain of movements but is not itself moved by anything. He called it the First Cause, i.e., an uncaused cause. The concept was later borrowed by Christian theologians to designate God. Similarly, Epicurus introduced the element of chance in the behavior of atoms, which occasionally “swerve” from their straight paths to create a new causal chain. Pure chance or randomness is thought to exist in the flip of a coin, where it is impossible to predict the outcome of the next flip, i.e., it is impossible to predict whether the coin will show heads or tails. Most scientists prefer to call that probability because in fact with a large number of flips the probability of obtaining heads or tails comes closer and closer to 50/50.

Chance is incompatible with any kind of determinism. It is inconsistent with logical determinism, physical determinism, or mechanical determinism.

The related idea of *randomness* in statistics involves equal chances of occurrence, totally unpredictable outcomes, and no intelligible pattern. Randomness implies no bias or no correlation. This is a perfect property which is used in polling: a random sampling is expected to yield greater accuracy. However, both determinists and libertarians reject randomness, the former for its unpredictability, the latter for its absolution of moral responsibility. A random act does not fall under a person's control, and therefore, cannot support the idea of freedom.

Predictability

In a world of strict causal determinism, events are, at least theoretically, totally *predictable*. This concept was expressed in a thought experiment in which Pierre-Simon Laplace envisaged a supremely intelligent being (called Laplace's Demon) with perfect knowledge of the positions and velocities of all particles, can predict the future of the universe. Thus, to strict determinists the world is perfectly predictable, and there is only one possible outcome in a deterministic world. According to this view, if I know everything about your past, including heredity, upbringing, character, and so forth, I can predict your behavior under a given set of circumstances.

With these working definitions we can now focus on the main topic of this essay.

Determinism or Hard Determinism

Ever since the advent in the first quarter of the twentieth century of quantum mechanics (QM), that branch of physics which provides a mathematical description of microstructures such as atoms, electrons, protons, neutrons, and photons, determinism as an explanatory theory came under renewed attack. Proponents who have justified causal determinism by relying on the necessary laws of Newtonian (classical) physics, which superbly explain the behavior of macrostructures in our everyday world, are now faced with the problems posed by findings in QM that at the microscopic level, the behavior of particles is uncertain and undetermined, but instead is probabilistic and statistical. In other words the necessary laws of the macrocosm just do not exist in the microcosm. This leads to a great deal of controversy among scientists and philosophers who split between those who assert the falsity of determinism and those who defend its truth. However, the correspondence principle, which posits the correspondence between QM laws and classical laws, should ease the debate by holding that classical laws are just a special case of quantum laws for structures with large quantum numbers, i.e., structures of the macroscopic world. Another way of resolving this micro-macro dichotomy is to posit the averaging out of indeterminate micro behaviors to deterministic macro events. Instead of getting involved in the controversy, we will focus on presenting enough information to elucidate the issue of determinism.

Determinism is the theory that all physical or human events are caused. It rests on the foundation of the principle of universal causation. On this view, nothing happens without a cause, which in turn is caused by an antecedent cause, and so on back to the beginning of space and time, if there is such a thing. Aristotle posited the First Cause as the unmoved mover, for it caused a chain of caused events or actions that reach well into the present and beyond. Christian theologians appropriated his idea and equated the First Cause with God. Advocates of the Big Bang theory hypothesized the beginning of the universe as a singularity, which though infinitely small but infinitely dense expanded during a brief inflationary period to reach its current dimensions. All the universe is determined by the forces unleashed in the Big Bang event. And this Big Bang might well be just one among many.

Carl Hoefer (2010) offers this loose definition of determinism, which seems to apply principally to the physical world:

Determinism: The world is governed by (or is under the sway of) determinism if and only if, given a specified way things are at a time t , the way things go thereafter is fixed as a matter of natural law (Introduction section, para. 3).

Thus determinism holds that nothing happens without a cause. This concept was further reinforced after Isaac Newton formulated the laws of universal gravitation and other laws of motion, so that in classical (i.e., Newtonian) physics, it is asserted that if one knows the initial conditions, the position and the velocity of a particle, one can predict its position at a given time in the future, and even retrodict its position in the past, on the theory of the bi-directionality of causation. All other sciences, from psychology to biology, likewise operate on the theory of determinism. The whole enterprise of science would be impossible or futile without this firm belief in causal determinism. In science, determinism is a postulate that governs the behavior of events over time in accordance with the axiom of causality. We will defer to a later section an examination of David Hume's argument that there is no such thing as causation. Likewise we will not look until later into the impossibility of knowing with any degree of precision both the position and momentum of a subatomic particle, a phenomenon

described as Heisenberg's Uncertainty Principle. Both of these, one from epistemology and the other from quantum mechanics, do not diminish the importance of determinism in any appreciable degree.

To be sure, at the macrostructure level, the level at which we operate in our daily lives, determinism seems unquestionably to hold sway. It is easy, for example, to test many of the laws of physics without being a scientist. Such simple acts as dropping an object will quickly convince the experimenter of the law of gravity. In everyday life we expect that everything has its sufficient natural cause (Leibniz called this the principle of sufficient reason) and would be taken aback if we ran into statements such as, "There is no cause for your illness" or "Nothing caused your car to break down." We simply expect that causation is part of the scheme of things, that the universe is governed by the laws of nature, and that every state of affairs or event in the universe, including human-produced ones, obeys these laws. Human actions thus are governed by causality on the view that human actions are events.

The above represents the strong version of determinism or **hard determinism**, according to which the physical world, human actions included, are determined by causal laws. Yet this view is not easy for all philosophers to accept, for several reasons, not the least of which is moral responsibility. While most of us have no trouble accepting causation in the world of science, many of us believe that in the realm of human affairs we must be accountable for our own actions, and therefore must have freedom of the will to justify moral responsibility, even if most or all human actions are also otherwise determined. From experience we know that we are constantly faced with choices, where decisions must be made. Are we free to make our own decisions, or are we just pawns in the vast scheme of the universe? Are our decisions made on our own free will, or are they mere consequents to causal antecedents? Before examining these questions, let us consider some arguments in favor of hard determinism inside or outside the world of science. Obviously there is no need to be exhaustive since most of the statements from philosophers are variations on the same theme. Nor shall we need to delve upon the varieties of determinism. Almost every field of science has its own variety: genetic or biological determinism, physical determinism, behavioral determinism, psychological determinism, historical determinism, cultural determinism, linguistic determinism, theological determinism, environmental determinism, and so on.

Atomism: Leucippus and Democritus

Among the first philosophers to explicitly address the question of determinism were the atomists Democritus of Abdera (460–ca. 370 B.C.) and his teacher Leucippus (5th c. B.C.), of whom little is known although the theory of atomism was attributed to him by Aristotle and Theophrastus, and Plato's writings never mentioned atomism or Democritus. Before them, the Milesians, though not overtly mentioning determinism, were determinists in their postulation of the basic stuff of the universe and its evolution. In respect of the atomists, Epicurus doubted that there was a philosopher Leucippus, perhaps meaning not so much that Leucippus did not exist as that he was not worth discussing. Still it would make sense to think by their concern with the basic stuff of the universe that Leucippus and Democritus belonged in the same group, not the same school of thought, as Milesian natural philosophers like Thales, Anaximander, and Anaximenes. It is hard to sort out, however, the contributions of each to the theory of atomism since both names were often jointly mentioned in references to the theory, with Democritus overshadowing his teacher. Elaborating on Leucippus's ideas, Democritus gave atomism its developed form. According to this theory all things are made of indivisible tiny particles called atoms (at least in our cosmos although Democritus could envision atoms as large as cosmos itself). Atoms are of different sizes, shapes, and weights, and in constant motion, and frequently collide and combine to form everything in the universe, including souls, which

are considered corporeal. Furthermore, not only our world but other worlds are also formed from atoms and their motions.

Leucippus' and Democritus' atomistic world is caused by the motion of atoms, which they claimed have always existed, and are governed by deterministic laws. As Windelband (1899) put it, "The unifying principles of Atomism as it has been developed into a system by Democritus, is the concept of *mechanical necessity in nature*." (p. 160). Reale reinforced this observation by remarking that in atomism "... everything is explained by a rigorously mechanistic and necessary fashion" (1987, p. 121).

Only one fragment remains from Leucippus to show that he was a determinist: "Nothing happens at random (*maten*), but everything from reason (*ek logou*) and by necessity" (DK 67 B2). This latter quote came from one of the two books, *On Mind*, which Leucippus was reported to have been the author. It is the most succinct expression of necessitarianism. This same idea of necessity is mentioned in *Lives*, by Diogenes Laertius (n.d.b, para.9), "Leucippus admits also, that the production of worlds, their increase, their diminution, and their destruction, depend on a certain necessity, the character of which he does not precisely explain." Diogenes Laertius (n.d.a, Section XII) also affirms that according to Democritus, "everything that happens, happens of necessity. Motion, being the cause of the production of everything, which he calls necessity," in other words, the connection between cause and effect, which is precisely determinism's claim.

Not everyone thought that the atomists were determinists, however. In Stöckl's account (1887, § 15.6) the atomists' view of the formation of the universe by the process of revolution (vortex) in which like atoms unite leaving a vacuum where other bodies coalesce until the entire universe is formed, "there is neither Purpose nor Law, mere Chance governs the whole (Casualism)." Thus, Stöckl pointed out that the atomists did not believe in purpose (*telos*), which is true since there is nothing necessary about purposes, or in law, which runs counter to the deterministic behavior of the atoms, even though their movements may seem random, or purposeless. This is the only sense in which the atomists may be said to accept "chance." This ascription of chance to atomism, argued Reale (1987), amounts to nothing more than opposition to a certain type of cause, namely final cause (p. 122) in the Aristotelian sense. Recall that Aristotle distinguished four causes: (1) the material cause or the stuff of which an object is made, (2) the formal cause or the form or arrangement of the parts within an object, (3) the effective cause or the cause that brings about an effect, and (4) the final cause (*telos*) or the purpose of an object or the end of a process. The atomists simply denied that the world had any final causes, on Reale's view.

Stoicism

The next school of thought that supported causal determinism was Stoicism. Founded by **Zeno of Citium** (ca. 335 – ca. 262 B.C.), Stoicism was largely a way of life although this philosophy was spread out over their physics, logic, and ethics. The school's name derived from *Stoa Poikile*, or painted porch, a frescoed colonnade overlooking the Agora of Athens where the teachers taught and discussed their philosophy. Stoicism as a philosophy of life that was quite successful throughout the Hellenistic era, spread to the Roman world, where it counted among its famous adherents Seneca, Epictetus and the emperor Marcus Aurelius. The school flourished until 529 A.D. when it was shut down by Emperor Justinian I. Stoicism survives today in societies and practitioners.

The sage stoic led a life that was free from the sway of emotions and disturbing passions and that accorded with nature, and made rational choices with complete self-control. They practiced virtue to insure happiness, and maintained an attitude of calm acceptance of circumstances called *apatheia*, which means tranquility, peace of mind, absence of mental disturbance, and not the modern apathy.

Though they accepted suicide as a means to avoid circumstances that would prevent a wise person from living a virtuous life in accordance with reason and nature, they would not allow it to become a means to shirk personal responsibility to society.

As materialists, the Stoics believed that everything in the universe, including God, is corporeal, and that the world was governed by the causal laws of nature. Furthermore, God is also identified with eternal reason (logos), the divine creating principle in the form of a designing fire which creates all elements. Nature is divided into passive elements (earth, water), which is matter, and active elements (air, fire), which form pneuma or breath. Pneuma is further equated with God, giving God a strong biological origin. Pneuma permeates all things to sustain all forms of being from inanimate objects to trees and humans. In animals and humans pneuma forms the soul. As soul is material; it would die when a person dies, except when he or she becomes a Stoic sage, in which case the soul will survive until the end of the universe.

Since nature is equated with God, it can be seen why the Stoics equated God with fate. But before rushing to judgment, remember that the Stoics are not fatalists in any sense of the word.

Using Plutarch's *On Stoic Self-contradiction*, which preserved Chrysippus's own book *On Nature*, Susanne Bobzien (2004) held that Chrysippus supported the thesis that "every motion and every qualitative state of any object is in accordance with the common nature, i.e., the common nature of the whole world" (p. 29). And this common (or universal) nature is equated with god, as we saw earlier. The world is organized not randomly or chaotically but in accordance with the reason of nature. Thus the teleological aspect of this determinism is evident. Chrysippus also distinguished common nature and individual nature. Each object develops according to the universal, rational organizing principle, which is also immanent to the world and to each individual. (p.32). To the Stoics all changes in the universe are linked by a chain of causes, one situation being the consequent of some antecedent situation, and in turn becoming the antecedent for a following consequent. To an ancient philosophical argument against Stoic causal determinism, which claims that there exists spontaneous self-movement inside an agent's soul to choose one of two equally viable alternatives (called indistinguishables), thereby making the agent morally responsible, Chrysippus used the die and scales analogy. In the case of a die, tiny differences in the conditions of the object or its environment obtaining at the beginning and imperceptible to the observer may result in hugely different outcomes (cf. Chaos Theory). In the case of indistinguishables, there are hidden variables or factors that impel the agent, who thinks himself free, to choose one alternative over the other. Chrysippus thus rejected spontaneous, uncaused self-motion. (p 37).

Still Chrysippus also recognized the faculty in each individual to *assent* to any impressions (thoughts) he or she may encounter. This power to assent depends upon volition. Because impressions and assent are part of the same faculty, there is no conflict. Hence humans have the freedom to act. Furthermore, the Stoics explained that many events are co-fated, i.e., one cannot occur without the other. This concept by Chrysippus is employed in dismissing the "lazy argument" (*argos logos*) to bolster the case for Stoic fate or fatalism. The lazy argument goes as follows:

1. If you are fated to recover from an illness, you will recover regardless of whether you call the doctor.
2. If you are fated not to recover from an illness, you will not recover regardless of whether you call the doctor.
3. Only one of the situations can be true, i.e., you either will or will not recover.
4. Therefore, it is useless to call the doctor.

Thus, so the lazy argument goes, fate governs your life and your action is to no avail. The lazy argument sees no need for doing anything because the outcome is already fixed. Chrysippus countered that events are complex and *co-fated*. In other words, your recovering and your calling the doctor are co-fated, so that your action in calling the doctor produces the desired outcome. Personal actions are therefore not ineffectual. By exercising assent (calling the doctor), you brought about the good result (your recovery). Hence, there is room for free will. It is in this light that the Stoic position on fate or fatalism must be seen to avoid inconsistency.

The nature, god, logos, fate nexus, which created some confusion, probably had its root in the fact that the first Stoics borrowed from Cynicism, and tried to fit their ideas into the borrowed framework. The terminology is confusing to the modern reader who considers fate separate from determinism since fate needs no cause, though proximate causes are not ruled out, whereas determinism is nothing without cause. But if we consider that fate through the link provided by God is nothing more than nature, and the laws of nature are the laws of God, and the laws of God are the rational organizing principle of logos, everything falls into place. In this case, just as nature's laws are fixed and unyielding so are the decrees of fate. If we think that the Stoics' belief in "fate" is nothing more than belief in the causal laws of nature, then they must not have believed in what we today call fatalism.

Yet the confusion is unavoidable. Baltzly (2008) pointed it out in these terms:

The Stoics express their commitment to causal determinism in a potentially misleading way. They treat the claim that "all things happen through antecedent causes" as an alternative formulation of the claim that "all things happen through fate" (*kath'heimarmenên*). But, in fact, the Stoics do not accept the doctrine that modern philosophers call fatalism (Baltzly, Section 4 Logic, para. 4).

To muddle the picture further, there is the problem of interpretation of Stoic writings on fate, especially those that came down to us after Chrysippus (ca. 280-ca. 206 B.C.), Stoa's most prolific and influential thinker. In Bobzien's book (2004) on the Stoic view on determinism and freedom, the difficulty was clearly described.

There are difficulties to be reckoned with in post-Chrysippean *Stoic* sources on fate. However, most of our sources for Chrysippus' theory of determinism, fate, and freedom are *not* Stoic; and very often the different reports do not square, but are incompatible with each other and with what else we know about Stoic philosophy. Polemical misrepresentation, distorting summaries, quotes out of context, etc. take their toll. So one needs criteria for evaluating the reliability of the various fragments and *testimonia* (p.6).

On the other hand, the Stoics also believed in freedom of the will, as seen above. At this point you may be thoroughly puzzled. First, the Stoics believed in determinism, then they believed in fate (which is nothing more than the laws of nature that govern the world, and not the superstition), now they believed in freedom of the will. No wonder some commentators find them confusing. Yet they need not be; we just characterize the Stoics as compatibilists since there is nothing wrong with the coexistence of the necessity of determinism and the freedom of the will. Also we should remember that the Stoics (as other ancient Greeks) could have had a different view of ontology and epistemology than we. We do not identify their concepts of gods with ours. So when they talked about gods, fate, or fatalism, did their concepts square exactly with ours? I doubt it. If there is something recognizable about these concepts, it does not mean theirs completely overlap ours. When the Stoics identified fate

with nature and gods with nature, only their terminology may sound confusing but not their thoughts. Again if we consider the evolution of their philosophy over time through the hands of a posterity many centuries removed, there is no absolute assurance of complete faithfulness to the original thoughts. This need not be a problem since most of our knowledge of antiquity rests basically on the foundation of fragments and testimonia anyway. If we follow the doxographical tradition, we may be guilty of inaccuracies, but we should not be culpable of inconsistency.

Let us borrow Keith Seddon's (1999) discussion to try to elucidate this nebulous Stoic position which used Chrysippus's ideas as reported by Cicero in his work *On fate*. Chrysippus distinguished two causes: internal and external. Using the example of a round cylinder which rolls down a hill under the impulse of a push, he said that the pushing of the cylinder is the external cause. It is the proximate cause, which is necessary but not sufficient to make the cylinder roll. To make it roll, there must be an internal cause, the cylinder's roundness, which is also a necessary cause. Together the roundness of the cylinder and the pushing are sufficient to make the cylinder roll. Chrysippus reminded us that both internal and external causes, as Seddon put it, "had causes properly located in the causal nexus comprising the entire history of the world." In other words, these causes are themselves caused (Chrysippus's Cylinder Section). In the section Internal Causes and Human Agency, Seddon extended the analysis to human actions and human agency. The push of the cylinder is analogous to the *impression* we get when we see a cake. This is the external cause, necessary but not sufficient to cause any change to the cake. We as human agents look at the cake and either *assent* or not assent to the impression. The internal cause is the agent's nature, just like roundness is the nature of the cylinder. Both impression and the agent's nature working together are sufficient for the assent, which is the action we take with respect to the cake (eat it, set it aside, ignore it, etc.). In other words, we deliberate then take action; it is "up to" us to choose among possible alternatives. This human agency, therefore, is the freedom of the will in the Stoics' complex theory of freedom and determinism.

In the same document, Seddon (1999) brought in Stoic theology to give us further insight:

The Stoics identified *logos* (reason), fate and god, regarding them as different aspects of the one principle which creates and sustains the world (see Diogenes Laertius 7.134–5 = Long and Sedley 1987, 44B and 46B). God, through acting on passive unqualified substance, makes it what it is. But since god is considered to be a *body*, and is co-extensive with the world and is 'in' everything, god must also be in *us*. The Stoics believed that the governing part of each human soul, the *hegemonikon*, is a fragment of the divine *logos*. (Stoic Theology Section, para. 2).

Seddon concluded that fate, which is part of god, resides in us as god does, and works with us since our soul is also part of god, in such a way that we can say that fate is the working of our own volition (1999, Stoic Theology Section, para. 4). At this point, most of the confusion has dissolved.

Because this theory has room for both, the Stoics could be classified as compatibilists.

Paul Henri Thiry, Baron d'Holbach (1723-1789)

Writing in 1797 in his work *System of Nature*, the philosopher **Paul Henri Thiry, Baron d'Holbach** (as cited in Solomon, p. 423) advanced the thesis of hard determinism that man, being part of nature is subject to the laws of nature just like everything else in nature. And there is no escape from the necessity of nature's laws. Holbach wrote in *System of Nature*, as cited by Lebuffe (2010), "The universe, that vast assemblage of every thing that exists, presents only matter and motion: the whole offers to our contemplation nothing but an immense, an uninterrupted succession of causes and

effects.” (p. 15). (Lebuffe, 2010, Section 2. Metaphysics: Matter and Motion, Cause and Effect, para. 3). From his birth (without his consent) to his organization, his ideas, his character, his personality, and his actions, nothing is under his control. They are all determined for him, not by him, and there is nothing he can do about it. Yet society keeps pretending that man is a free agent, and blames or praises him for his acts, which he does only by necessity. Thus, man's actions, being unfree and determined, justify no reward or punishment. The right of punishment cannot be defended when man has no freedom to act. Holbach attacked the idea that man is independent.

At length human vanity accommodated itself to a hypothesis which, unquestionably, appears to distinguish man from all other physical beings, by assigning to him the special privilege of a total independence of all other causes, but of which a very little reflection would have shown him the impossibility (as cited in Solomon, p. 423).

This hard determinism rejects all possible compromise with the libertarians, and should rank Holbach among the incompatibilists.

Physical Determinism

Coming from the scientific sphere of his days, in 1814, the French mathematician and astronomer **Pierre Simon Marquis de Laplace** (1749-1827), renowned as the French Newton for his work on mathematics, probability, astronomy, and celestial mechanics, offered a view of hard determinism in his *Essai philosophique sur les probabilités (A Philosophical Essay on Probabilities)*, where he wrote in Chapter II:

Present events are connected with preceding ones by a tie based upon the evident principle that a thing cannot occur without a cause which produces it. This axiom, known by the name of the principle of sufficient reason, extends even to actions which are considered indifferent; the freest will is unable without a determinative motive to give them birth; if we assume two positions with exactly similar circumstances and find that the will is active in the one and inactive in the other, we say that its choice is an effect without a cause. It is then, says Leibniz, the blind chance of the Epicureans. The contrary opinion is an illusion of the mind, which, losing sight of the evasive reasons of the choice of the will in indifferent things, believes that choice is determined of itself and without motives (Laplace, 1902, p.3).

Note that although Laplace differentiated events as physical events, and actions as human actions since he mentioned free will, both are governed by prevenient conditions, citing the Leibnizian principle of sufficient reason. Free will, on this view, is insufficient to produce actions, which, in this case, would be considered an “effect without a cause,” equivalent to Epicurean “blind chance” or “swerve.” And since blind chance is not governed by free will, there should not be an effect without a cause. Epicurus, adumbrating quantum mechanics of the twentieth century, argued that determinism does not operate at the microstructure level, and that a certain amount of chance (the “swerve”) occurs there.

Ignoring Epicurus, Laplace even extended the argument for determinism to cover past and future events as well as macrostructures and microstructures. His thesis is now called Laplace's Demon.

We ought then to regard the present state of the universe as the effect of its anterior state and as the cause of the one which is to follow. Given for one instant an intelligence which could comprehend all the forces by which nature is animated and the respective situation of the beings who compose it—an intelligence sufficiently vast to submit these data to analysis—it would embrace in the same formula the movements of the greatest bodies of the universe and those of the lightest atom; for it, nothing would be uncertain and the future, as the past, would be present to its eyes. The human mind offers, in the perfection which it has been able to give to astronomy, a feeble idea of this intelligence. Its discoveries in mechanics and geometry, added to that of universal gravity, have enabled it to comprehend in the same analytical expressions the past and future states of the system of the world. (Laplace, 1902, p. 4)

Laplace had an abiding faith in the human intellect, given all the progress of nineteenth-century science, to work out scientific formulas to account for the movements and states of all objects within the systems of the world, i.e., from subatomic particles to galaxies. Laplace based his thesis on the assumptions that Newtonian physics is reversible, backward to the past and forward to the future. However, in light of twentieth-century discoveries this may be a case of overreaching since, as we shall see later, behavior of particles at the quantum level are not deterministic but probabilistic.

Behavioral Determinism

B. F. Skinner (1904-1990), the best-known psychologist after Sigmund Freud, was a behaviorist and strict determinist. He was known for his theory of *operant conditioning*, which makes stimulus-response, reward, punishment, and reinforcement the mechanism of motivation and behavior modification. Four types of operant conditioning exist. Both positive reinforcement (granting of reward) and negative reinforcement (removal of aversive stimulus) tend to increase behavior or strengthen the probability of occurrence of behavior. Punishment (also called infelicitously positive punishment), consisting of an aversive stimulus which follows behavior, decreases behavior, or reduces the probability of that behavior's occurrence. And negative punishment (preferably called response cost), consisting of a removal of a good stimulus which follows behavior, also decreases behavior, or reduces the probability of that behavior's occurrence. Extinction of a behavior results from removal of positive reinforcement of the undesired behavior. Note that it is to the *behavior*, and not the individual subject (whether animal or human), that reward and punishment are applied,

Using reinforcement in operant conditioning theory, it is possible to shape behavior. Our educational system already makes use of reward and punishment in all four types of operant conditioning to foster good behavior, i.e., learning. Going beyond, Skinner advocated behavior modification, which he called "cultural engineering," in his controversial book titled *Beyond Freedom and Dignity* (1971), in which he argued for a technology of human behavior, in which determinism plays a vital role, and freedom scarcely any. In fact, Skinner railed against our holding on to the antiquated fetish of freedom, and urged us to move beyond freedom. He reassured us, however, that behavior modification is ethically neutral. His earlier novel *Walden II* portrays a Utopian society that practices cultural engineering. Being quite inimical to freedom and convinced of determinism, Skinner must be considered an incompatibilist.

Critics of Skinner abhor the idea of manipulating human behavior, even for good purposes. I think the concept is too fraught with peril of unintended consequences to be considered serious or practical. Yet I am not so naïve as to believe that somewhere on earth behavior modification is not practiced in the name of good intentions, progress, or other worthy causes.

Psychological Determinism

In the article “Human Beings as Controlled Puppets,” **John Hospers** (1950, as cited in Stumpf, p. 753ff) focused his argument on one single aspect of psychiatry, unconscious motivation, to illustrate his point that there is no such thing as freedom of the will. The unconscious, in psychoanalytic theory, is that part of the self that is hidden to us, yet has the power to shape our conscious behavior in such a way that we think we have the freedom to act. He cited several examples of this psychological determinism from literature to psychiatry. The most famous literary example is the case of Hamlet, the procrastinating hero of Shakespeare’s play. On this view Hamlet was suffering from an Oedipus wish to supplant his father in the affections of his mother. But his father had been murdered by his uncle Claudius, who was now married to his mother, thus putting the burden on him to avenge his father’s death. But Hamlet hesitated, and passed up opportunities to kill Claudius, even when he found his uncle praying on his knees with his back turned to him. Hospers continued (1950, pp. 753-4).

A dozen times Hamlet could have killed Claudius easily; but every time Hamlet “decided” not to; a free choice, moralists would say—but no, listen to the super-ego: “What you feel such hatred toward your uncle for; what you are plotting to kill him for; is precisely the crime which you yourself desire to commit: to kill your father and replace him in the affections of your mother. Your fate and your uncle’s are bound up together.” This paralyzes Hamlet into inaction.

This and several other cases of neuroses adduced by Hospers support his claim that humans, including those not afflicted by any mental ailment, are nothing but puppets to their own unconscious.

On the psychoanalytic view expounded by **Sigmund Freud** (1856–1939), the structural model of human personality, which corresponds to no physical structures at all, is composed of three parts. The *id* is the individual’s unorganized part of the personality that develops at birth and demands immediate gratification of its needs, desires, and wants. Consisting of primitive drives, impulses, and instincts, the *id* acts on the pleasure principle, and is the ultimate “gimme” tyrant. Appearing around age three, when the child begins to recognize reality beyond itself, the *ego* works to satisfy the *id*’s needs and desires based on the recognition of reality, which substitutes for the pleasure principle. Freud likened it to reason and common sense, and regarded it as the mediator between the *id*, the superego, and the external world. The *ego* serves two masters: the *id* with its imperious impulses and the superego with its moralizing, constraining prohibitions and taboos. Subject to the hawk-eyed supervision of the superego, the *ego* sometimes resorts to defense mechanisms to hold its own. The last of the triad, the *superego*, formed around age five, is the organized part of the personality, the moral arbiter that imposes moral norms and constraints from caregivers and society. The superego represents our conscience, which gives us a sense of right and wrong. The *ego* has to balance the impulses and demands of the *id* against the restraints of the superego in order to achieve a healthy personality. We are under their sway in this personality structure, and our actions can be explained in terms of the constant conflict between them. Therefore, there are no times when we are completely free of their grip.

In Freud’s topological model, there are the conscious, the preconscious, and the unconscious. Most of our emotions, feelings, beliefs, and complexes such as the Oedipus complex are buried deep in the huge inaccessible *unconscious*, where the *id* resides. Lying closer to our conscious is the *preconscious* or *subconscious*, where the *ego* and superego are found. At the top of the model is the small *conscious*, which makes us aware of only a tiny fraction of our personality. It follows from this

model that many of actions, impulses, drives, and motivations are hidden to us, but are powerful enough to determine our behavior.

Is Science Deterministic?

To ask that question is to recognize that if science offers ample proof that it is deterministic, it also raises questions about it. Quantum mechanics shows random, though probabilistic, behavior at the particle level embodied in the uncertainty principle. Chaos theory introduces unpredictable behavior of systems with sensitive dependence on initial conditions. These developments are discussed in the next section. However, in the overwhelmingly large number of cases that matter to everyday life, there is no question that science is deterministic. Applications of science and technology would have been impossible without the necessary laws of nature.

Indeterminism

In spite of the weight of evidence in favor of determinism, which was supported by Newtonian physics and other sciences, a number of philosophers and scientists, especially since the introduction of quantum mechanics in the first quarter of the twentieth century, have taken the position that determinism cannot be true. Aided by new theories and interpretations advanced by physicists such as Niels Bohr, Werner Heisenberg, Max Born, and others, they argue that science shows that the universe is not governed by deterministic laws.

Indeterminism is opposite of **determinism**. It is the position that events in the world are not causally determined, but are unpredictable, and at most probabilistic and statistical. At the quantum level, subatomic particles do not behave deterministically, but probabilistically. Experiments in quantum mechanics have shown that determinism and locality (an object can be influenced only by conditions immediately surrounding them) cannot be true at the same time. Scientific indeterminism has been observed fluctuating between chance and necessity, and has been proven in other fields, such as biology. Furthermore, some antideterminists argue that at least some events are uncaused, i.e., they cannot be explained by causal antecedents because there are none. These *uncaused causes* (*causa sui*) admit of no explanation; they simply occur to break an existing causal chain and start a new one. This is what Epicurus meant by maintaining that some atoms, instead of falling straight down, began to “swerve,” thereby starting a new history. Also events simply appear out of nowhere, out of the blue, *ex nihilo*. We present a brief survey of the indeterminists from antiquity to the present.

Epicureanism

Epicurus (341–270 B.C.) was better known for his ethics than for his theory of physics. Epicureanism is a doctrine of seeking pleasure in the sense of freedom from pain through wisdom, freedom from fear of death, frugality, tranquility of mind, and independence. In his ethics (as expounded in *Letter to Menoeceus*) Epicurus believed in personal responsibility by rejecting fate, chance, necessity, and emphasize freedom of the will, which holds us subject to praise or blame. Quoting from Epicurus.info, we find him abhorring determinism, which he called fate, to the point of advising belief in gods for they at least may be swayed by prayers while nothing can bend determinism.

Some believe that everything is ruled by *fate*, but we should dismiss this. One who is wise knows that the greater power of decision lies within oneself. He understands that while some

things are indeed caused by fate, other things happen by chance or by choice. He sees that fate is irreproachable and chance unreliable, but choices deserve either praise or blame because what is decided by choice is not subject to any external power. One would be better off believing in the myths about the gods than to be enslaved by the determinism proclaimed by certain physicists. At least the myths offer hope of winning divine favors through prayer, but fate can never be appealed. (Epicurus.info, Live Wisely section, para. 3).

This passage has a variant translation worth noting:

Fate, which some introduce as sovereign over all things, he scorns, affirming rather that some things happen of necessity, others by chance, others through our own agency. For he sees that necessity destroys responsibility and that chance is inconstant; whereas our own actions are autonomous, and it is to them that praise and blame naturally attach. It were better, indeed, to accept the legends of the gods than to bow beneath that yoke of destiny which the natural philosophers have imposed. The one holds out some faint hope that we may escape if we honor the gods, while the necessity of the naturalists is deaf to all entreaties.

From the passage, it is clear that Epicurus considered determinism as necessity, fate or destiny. However, we saw above that these terms are not the same. Fate involves no causation whereas determinism leads to necessity only through causes. If Epicurus's fate is understood as defined in the Definitions section above, then the term determinism found in the first translation would have to be construed as fate, and not as it is understood by modern readers. In either case, Epicurus was no determinist in the modern sense.

Epicurus held that atoms fall straight down in a deterministic way sometimes “swerve” and thus break the grip of determinism to start a new causal chain. Given this, Epicurus has been regarded as an indeterminist or at most a compatibilist.

Quantum Mechanics

To say that determinism governs the sciences is not to deny that at the microscopic level there isn't probabilistic, stochastic, unpredictable, or random behavior, for quantum events are known to be completely unpredictable. QM is non-deterministic in the sense that at the microscopic level particle behavior from radioactive decay to photon emission and absorption is completely probabilistic. Nothing can predict when an atom of radioactive material decays or how much of that material decays in a given time.

What matters for us at the macroscopic level is whether those processes that take place at the microscopic level have major effects on our everyday experience. Put another way, what specific mechanism is responsible for translating quantum behaviors into macroscopic behaviors. The standard or Copenhagen QM interpretation postulates that this mechanism is the *collapse* of the wavefunction. The *wavefunction* is a mathematical function, formulated by Schrödinger, that returns the probability of a momentum or position of a subatomic particle. It describes the physical states of a particle. More generally it describes the probability that a particle is in each of its possible simultaneous quantum states. The wavefunction is thus said to be in *superposition*. (We will see more of this quantum superposition in Schrödinger's Cat below.) The wavefunction evolves deterministically, i.e., knowing the wavefunction at one time the Schrödinger equation permits us to predict the wavefunction at a later time. The wavefunction collapse mentioned above is a process by which all the quantum states in superposition reduces to one, which is the one the observer gets at the end of the measurement process.

The Copenhagen interpretation posits an *a priori* process of wavefunction collapse, and quantum *decoherence* is the mechanism which explains the appearance of the collapse, not the collapse itself. This, in practice, is how microscopic probability becomes macroscopic certainty. Decoherence is viewed as the boundary between quantum physics and classical physics, or the classical limits. This brief overview of quantum behavior and its resolution to classical behavior points to the problem of interpretation and *measurement*. Note that the term measurement is used almost interchangeably with *observation*.

A brief synopsis of the quantum measurement problem presented above is in order. At the subatomic (quantum) level, particle behavior is unpredictable. A particle can be anywhere all at the same time, and we can only know the *probability* of its being at a place at a given time. The same goes for its possible simultaneous quantum states. This state of affairs is called superposition that exists before observation (measurement). As soon as observation occurs, the particle assumes a definite quantum state through the operation of the posited wavefunction collapse. This is the standard view known as the Copenhagen interpretation. Not all physicists were happy with this interpretation, the most famous one of them being Albert Einstein, who famously remarked that God does not play dice with the universe. With this bit of background, we can now explore the problem further.

Heisenberg's uncertainty principle. Arguments against determinism abounds in physics. The widely-discussed Werner Heisenberg's Uncertainty Principle tells us that we cannot know with any arbitrary degree of accuracy both the position and the momentum of a particle. A precise measurement of the position of a particle entails the sacrifice of precision in the measurement of its momentum, and vice versa. For example, Heisenberg adduced the measurement of the position of an electron by a microscope. The electron's position can be measured the more accurately by using light with the shorter wavelength, e.g., x-rays or gamma rays. But when the photon from the incoming beam hits the electron it creates the Compton effect, which changes the latter's momentum. Heisenberg put the matter in this way (as cited by Hilgevoort in *The Uncertainty Principle*, Section 2.2. Heisenberg's Argument, para. 6):

At the instant of time when the position is determined, that is, at the instant when the photon is scattered by the electron, the electron undergoes a discontinuous change in momentum. This change is the greater the smaller the wavelength of the light employed, i.e., the more exact the determination of the position. At the instant at which the position of the electron is known, its momentum therefore can be known only up to magnitudes which correspond to that discontinuous change; thus, the more precisely the position is determined, the less precisely the momentum is known, and conversely (Heisenberg, 1927, p. 174-5).

And this state of affairs, it is claimed by some scientists, has nothing to do with interference in the measurement process or the precision of the measuring apparatus. It is claimed that this is an ontological limit, i.e., it is in the nature of things that these pairs of canonical conjugates (pairs of important variables such as momentum-position or energy-time) can never be known with precision at the same time. Others claim that the limit is rather epistemological, i.e., the uncertainty is the limit of human capacity to know.

To most thinkers this indeterminism at the quantum level does not translate into indeterminism at the macroscopic level. In fact, it seems to be "averaged out" and be of no effect in our macroscopic world. This is what was discussed as wavefunction collapse and decoherence above.

Schrödinger's cat paradox. To show the difficulties of the orthodox quantum mechanics view called the Copenhagen interpretation, Erwin Schrödinger came up with a thought experiment (in 1935) known as the Schrödinger's Cat paradox. The Copenhagen interpretation posits a superposition, i.e., a linear combination, of all possible quantum states of an atom before measurement. Einstein objected, in a famous article written with Podolsky and Rosen in 1935 (known as EPR) that such a view would consider a keg of explosive as containing both exploded and unexploded material, which is absurd.

Schrödinger's cat paradox illustrates an instance of the same indeterminism that exists in the standard interpretation. Imagine a live cat confined in a hermetically sealed steel box with a contraption consisting of a vial of hydrocyanic acid gas that may be broken by a hammer attached to a Geiger counter with a tiny bit of radioactive material that can decay within an hour. The radioactive decay has a chance of occurring, but no one knows when. Or it may not occur at all during the time period being considered. If the Geiger counter detects the radioactive decay, its movement transfers to a hammer and the hammer shatters the flask, killing the cat. The observer does not know the state of the cat until she opens the box. Now the question is, before the observer opens the box, was the cat dead or alive? The standard interpretation of QM holds that the cat was neither dead nor alive, but both, i.e., it existed in a superposition of two states: dead and alive at the same time. Only at the moment of quantum measurement/observation, does the state of the cat resolve into one classical state or the other through the mechanism of the collapse of the wavefunction. This state of affairs is called *quantum indeterminacy* or *observer's paradox*. This means the outcome does not exist until the observer does the measurement/observation. In other words, the fact of measurement alters the outcome of measurement. The cat thought experiment was designed to show how absurd the standard interpretation was.

The problem is that QM is both deterministic, as shown by the evolution of Schrödinger's deterministic wavefunction, and probabilistic, as shown by probabilistic interpretation.

As said above, the collapse theory is not universally accepted by physicists, nor is the Copenhagen (standard) interpretation of QM. Yet for its many flaws, the standard theory so far has not been dislodged by any other QM interpretive theories. There are criticisms but no better solutions that are universally accepted. Only one view has been proposed as a complete alternative interpretation, Bohmian QM, to which we now turn.

Bohmian quantum mechanics. If there is a great deal of indeterminacy in quantum mechanics in one interpretation, there is also movement towards determinism on another view. Carl Hoefer (2010, Section 4.4 Quantum Mechanics, para. 2) called quantum mechanics "one of the best prospects for a genuinely deterministic theory in modern times!" If one just applies Schrödinger's equation under which the wavefunction operates, then the wavefunction evolution describes the entire physical reality deterministically. But the Copenhagen interpretation insists on the postulated "collapse of the wavefunction" that occasionally occurs in an attempt to solve the QM measurement problem. This collapse introduces an element of indeterminism. (para. 3). The measurement problem arises at the microscopic level because both the particle measured and the macroscopic measuring apparatus are subject to the Schrödinger equation in the first phase of measurement. At this stage the wavefunction evolution is deterministic in describing the physical world. But in the second phase, the measurement results have to be interpreted at the macroscopic level. The Copenhagen interpretation, advocated by Niels Bohr and others, must postulate a mechanism to break the wavefunction evolution, and that is the the wavefunction collapse mentioned above. One effect of this hypothesis, which some physicists consider totally *ad hoc*, is to introduce an element of indeterminism.

Enter Bohmian QM, which has been around for almost sixty years, Hoefer described:

In 1952 David Bohm created an alternative interpretation of QM—perhaps better thought of as an alternative theory—that realizes Einstein's dream of a hidden variable theory, restoring determinism and definiteness to micro-reality. In Bohmian quantum mechanics, unlike other interpretations, it is postulated that all particles have, at all times, a definite position and velocity. In addition to the Schrödinger equation, Bohm posited a *guidance equation* that determines, on the basis of the system's wavefunction and particles' initial positions and velocities, what their future positions and velocities should be. As much as any classical theory of point particles moving under force fields, then, Bohm's theory is deterministic (Section 4.4 Quantum Mechanics, para. 4).

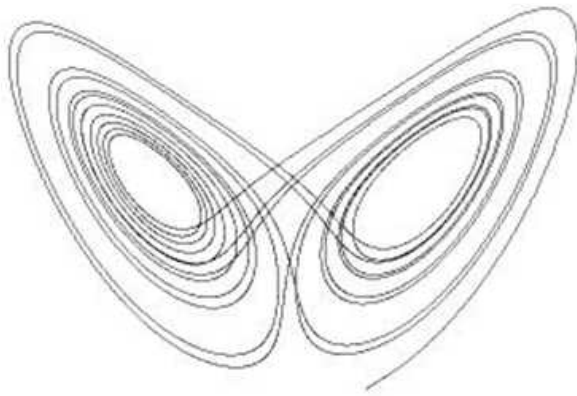
Thus physicists and philosophers alike have been faced with a very successful theory being interpreted in opposite ways. As of now there still is no consensus as Bohmian QM fares no better than the Copenhagen QM in acceptance. We are left with the Heisenberg Uncertainty Principle, which indeterminists love to cite in their effort to demolish determinism.

Chaos Theory

Chaos theory raises another doubt about determinism. It was accidentally discovered by a meteorologist, Edward Lorenz, of MIT. He was running computer programs to predict the weather in 1961. The normal printout of winds, temperatures, etc. looked familiar to him. But this time, he wanted to start his run in the middle to save time by inputting initial values consisting of data from a previous printout using only three decimals (.506) on the printout, representing a rounding of the normal six decimals (.506127) that were stored in the computer memory. He figured a tiny rounding error would not have a material effect on the final results. But when he read the new printout, it looked different from the normal results, and after a number of runs became so totally different that they might as well have come from different programs. When plotted the new results looked like the graph in Figure 1. The shape of the graph gave rise to the name Butterfly Effect to describe the sensitivity of the programs to initial conditions, known as Sensitive Dependence on Initial Conditions (SDIC). The unexpected results happened despite the fact that they had been produced from deterministic systems, with no random variables. Over time, the tiny changes in input data had spawned large and unpredictable effects. Lorenz had stumbled upon chaos theory, which deals today with unpredictable complex systems. He published a paper to describe his findings with a remarkable title "*Predictability: Does the Flap of a Butterfly's Wings in Brazil Set Off a Tornado in Texas?*" Since it was published in a meteorological journal, it escaped the attention of most scientists. It was not until later that scientists discovered his paper.

Today chaos theory is applied in such diverse fields as economics, geology, biology, biological evolution, meteorology, astrophysics, and social sciences. The theory is concerned with complex systems such as natural processes (weather, water turbulence), or financial markets, which are modeled in mathematics by nonlinear differential equations. These complex systems behave unpredictably unlike linear systems, which behave predictably.

Among the characteristics of chaotic systems the most important is sensitive dependence on initial conditions (SDIC). This refers to the unpredictable behavior of complex systems to different variables (conditions) at the beginning. Small changes or even no changes in initial variables may result in outcomes that could not be predicted. Since the financial market and human organizations such as corporations are such complex systems, chaos theory has been applied to explain their behavior, and derive practical advice for managing organizations.

Figure 1. Graph of computer simulation of weather patterns obtained by Edward Lorenz when he started his program with initial values having three decimals instead of the normal six that are stored in the computer memory. The printout exhibited a hitherto unknown pattern in the shape of a butterfly. Hence, the name Butterfly Effect, given to this pattern of sensitivity to initial conditions.

Note: Retrieved from

<http://iit.ches.ua.edu/systems/chaos.html>

Because chaos theory seems able to study complex systems, which are *macroscopic systems exhibiting SDIC*, especially those human-related phenomena such as organizations, attempts have been made to combine the insights provided by chaos theory and quantum mechanics to investigate free will and consciousness.

In Section 4. Chaos, Determinism and Quantum Mechanics, Robert Bishop (2008) cited the argument called the SD (sensitivity dependence) argument that purports to show that “quantum mechanics can influence a macroscopic system exhibiting SDIC, but also that determinism fails for such systems because of such influences” which thus violate unique evolution. (Section 4., para. 3). This argument should open the door to linking quantum mechanics and chaos theory. If such a link is established then the indeterminacy of quantum systems is reinforced by the unpredictability of chaotic systems, thereby drastically weakening the strength of determinism.

However, as Bishop admitted (2008, Section 4, para.6), there is a genuine disagreement as to whether quantum indeterminacy is epistemological, i.e., on my view a reflection of our inability to devise a measurement apparatus sensitive enough to obtain precise measurement, or ontological, i.e., again on my view, a reflection of the nature of quantum systems. If the former possibility is the case, then macroscopic systems exhibiting SDIC are not shown to be indeterministic, and quantum indeterminism is not a fact of the quantum world, and therefore any tiny fluctuations in the initial conditions of quantum systems may not have unpredictable outcome. This brings us back to Laplace's Demon argument above.

Bishop (2008, Section 6.1. Free Will and Consciousness) gave a fairly clear account of the arguments on both sides of the chaos divide. In this section, Bishop began his presentation with the argument put forth by the philosopher J. J. Smart (1963) therein cited, who maintained that quantum indeterminism really has no effect on the macroscopic organ such as the brain, which is deterministic, considering that quantum effects are too small to affect the brain's operations. Bishop could see that such an argument ignored the effect of SDIC. Though tiny at the particle level, quantum effects sensitive to initial conditions are amplified in classical systems, according to chaos theory, to the point where they can result in real fluctuations in the neuron firings in the brain and affect decisions the brain may make. Yet, Bishop could also see the problems with this line of argument, which attempts to link chaos to quantum mechanics. According to him, there is as yet no consensus among researchers on the empirical question of brain chaos. Second, the type of chaos argument vitally depends on the controversial quantum indeterminacy and its interpretation and the measurement problem. In other words, chaos argument is built on shifting sand. And third, even though theoretically sensitivity arguments that the tiniest quantum effects should be amplified, the arguments face as yet unknown severe constraints when applied to classical systems. Again this is just another hurdle for the chaos-

quantum mechanics indeterminacy linkage. At this point Bishop comes to the most speculative part of his exposition in an effort to describe lines of research that purport to reveal the link between free will, consciousness, and physics. He characterizes the work of the Brussels-Austin Group (BAG) as the most promising approach toward an investigation of this nexus. The group's approach is grounded on the belief that the system as a whole yields greater insight than the traditional approach that takes the trajectories of individual particles as fundamental explanatory elements. In contrast, the BAG approach considers the distributions of all particles in the system as fundamental and describable by equations that are time-irreversible, unlike the time-reversible equations of the conventional approach. This focus on the distribution equations, so Bishop claims, conduces to the view that macroscopic and microscopic objects are strongly indeterministic ontologically, and not epistemologically, thereby avoiding the QM interpretive conundrum.

I believe that on the conceptual level, the BAG approach outlined by Bishop tries to dodge the problem of how to bridge the gap between quantum behavior and classical behavior. This problem, which has bedeviled the standard QM model since inception, forces upon it the postulate of wave function collapse, which leaves the physical community divided. In one fell swoop, by positing the distribution functions that govern both microscopic systems and macroscopic nonequilibrium dynamical systems (e.g., the brain) that share a specific set of properties that the brain possesses, BAG offers the promise of a unified, global mechanism to connect quantum effects to consciousness and free will with credible explanatory power. The hope is that if we can connect quantum events to the brain, which controls consciousness and other mental faculties such as volitions, desires, and so on, then we can explain freedom and free will based on physical events. It remains to be seen how BAG realizes this feat.

Libertarianism

At the opposite pole from determinism is libertarianism (not to be confused with the political theory of the same name). **Libertarianism** is the theory that humans are free agents, i.e., they act of their own free will. Their actions are not caused by necessary natural laws, nor undetermined. The libertarian position is inimical to chance, necessity, and indeterminism alike since they deprive humans of the freedom to act in accordance with their own free will. It must be noted that even libertarians do not deny the fact that a person is determined by nature, environment, character, etc. At the heart of the argument for freedom are the notion of "up to" the individual and "could have done otherwise." A man who acts freely is free to the extent that it is "up to" him to do so, and he could have done otherwise if he had so chosen. Libertarian acts do not spring from external causes. Instead they obey internal causes emanating from the individual self, from what the libertarian Roderick Chisholm called *immanent* causation. Another argument for libertarianism is from deliberation. A man who acts after deliberation could not have acted but with freedom. Libertarians hold that a man is morally responsible for his acts. But he can be held morally responsible only if the act comes from within himself, and if he could have acted otherwise. This is the basic argument of libertarianism. There is one more, though rather weak, argument, the one that comes from quantum mechanics, that as we have seen above, supports quantum indeterminacy at the microscopic level. While indeterminacy does not in any way justify any of the libertarian's claims, it raises the possibility of freedom on the view that anything that is indeterminate has the freedom to evolve. But relying on the uncertainty principle of QM to support free will is risky. If free will entails moral responsibility, then Heisenberg's uncertainty principle is the wrong choice of support, for quantum indeterminacy results from randomness and unpredictable quantum behavior. A person cannot be held morally responsible if he acts randomly or unpredictably.

In an article titled “On Selfhood and Godhood,” (1957) as cited in Pojman (1991, p.395), **C. A. Campbell** argued:

Here, and here alone, so far as I can see, in the act of deciding whether to put forth or withhold the moral effort required to resist temptation and rise to duty, is to be found an act which is free in the sense required for moral responsibility; an act of which the self is sole author, and of which it is true to say that “it could be” (or, after the event, “could have been”) “otherwise.” (Pojman, 1991, p. 395).

It is clear that Campbell poses two conditions for a free act in the libertarian sense: (1) the act has to emanate from the self as the sole author and (2) the act could be (or could have been) otherwise. To the criticism that a predictable act is determined, he responded that his view of free will does not reject the claim that an act which is predictable from the author’s character is free. (Pojman, p. 396). This argument sounds suspiciously like a compatibilist’s. Even more serious is the objection that a libertarian free act is too subjective to be meaningful to an outside observer. But this, argued Campbell, is precisely the point: the free act as an inner experience cannot be grasped by an outside observer. He then concluded that “[f]rom the inner standpoint,..., there is no difficulty whatever in attaching meaning to an act which is the self’s act and which nevertheless does not follow from the self’s character.” (Pojman, 1991, p. 397). One can see from this line of reasoning that Campbell is trying to steer clear of the shoals of determinism. A free act has to come from the self, but not from that part of the self called character because character is somewhat determined. Campbell does not go as far as Jean-Paul Sartre in regarding man as a being that builds his own character from scratch with complete freedom.

Existentialist Ethics

Few currents of thought dominated the mid-twentieth century Europe as existentialism did. It is not our intention here to expound this well-publicized philosophy, which has a long lineage reaching back to Søren Kierkegaard and Friedrich Nietzsche although existentialist themes were treated earlier throughout history. Existentialists are a very diverse group of thinkers and writers (Christian and atheist alike), possessing very diverse views, some of whom even denied being existentialists. In the twentieth century, especially after World War II, it was to **Jean-Paul Sartre** (1905-1980) and his close associates Simone de Beauvoir and Albert Camus, that existentialism owed its fame as a philosophical and cultural movement that was propagated through works of literature such as fiction and plays.

In his monumental book *Being and Nothingness*, Sartre laid out his ontological theory, which shows how existence leads to freedom. Sartre distinguishes two types of being: *être-en-soi* (being-in-itself), and *être-pour-soi* (being-for-itself). The being-in-itself is unconscious being, unaware of itself, unable to change itself, and fully determined. It is the object in the subject-object dichotomy. Trees, and objects are examples of being-in-itself. In contrast, the being-for-itself is conscious, incomplete, indeterminate, and undefined. However, it is conscious of its consciousness, lacks self-identity and has no essence. It is the subject in the above binary distinction. Humans are being-for-itself, whose being is nothingness. The concept of nothingness at the heart of being is one of Sartre’s contributions to ontological thought. Thus the for-itself, such as a human, is forced to create its being from nothingness. Nothingness is therefore necessary for the being of the for-itself, who has no choice but to make itself. To self-actuate man has complete freedom of action.

In 1946 (published 1956) Sartre gave a lecture titled “Existentialism is a Humanism” to defend existentialism from the critics’ attacks. It is here that Sartre enunciated very clearly his concept of

individual freedom, which we cite as a positive defense of libertarianism. His position is definitively incompatible with determinism, which he rejects.

Both religious existentialists, such as the Catholic Karl Jaspers or Gabriel Marcel, and atheist existentialists, of whom Sartre was a representative, believed in the premise that “existence precedes essence.” For objects, the in-itself, which are created according to a plan and a conception by a creator, essence comes before existence. But existentialists held that if God did not exist (and for Sartre God did not), then there is one being whose existence precedes essence; and that is man. The for-itself, undefined, and undetermined at first, once thrown into the world, defines itself with absolute freedom by its choices independent of its in-itself. This means that when man is born into the world, he is nothing. He exists first, undefined, then has to start building his essence, i.e., making himself, meaning he makes what he becomes. He determines the kind of person he is; he wills what he is. He makes decisions for his own life without help from any source. Man's self-making becomes a task, a project that he undertakes throughout his life. Therefore, a man is not fully defined until his death, when he no longer makes himself. The upshot of this is that the entire burden of a man's existence is placed on his shoulders. He is responsible for what he is and for what he becomes. This, in existentialist terms, is called “subjectivity,” a term that lends itself to all sorts of misinterpretation. When a man chooses a course of action, he affirms its value, so that he is unable to make a bad choice, for whatever he chooses, he chooses for all humanity, even in his most personal decision. His choice is not just a personal commitment, but a commitment for all humanity. This is a heavy responsibility. From this stems man's complete freedom, the freedom that goes with his responsibility. Sartre explains:

[...] we have neither behind us, nor before us in a luminous realm of values, any means of justification or excuse. – We are left alone, without excuse. That is what I mean when I say that man is condemned to be free. Condemned, because he did not create himself, yet is nevertheless at liberty, and from the moment that he is thrown into this world he is responsible for everything he does.

Man is free to make what he wants of himself. “Man is condemned to be free” means he cannot not be free. He is free to choose his own actions, and therefore his own destiny. Man has no nature. Man's nature is what he makes. Therefore, there is no determinism, since there is no human nature to which to refer human acts or to trace them back. Man invents himself, without help or support of any kind, not certainly from God. Of course, every decision he makes, he chooses. And he can choose not to choose. All this absolute freedom leads to anguish; but that is an entirely different topic.

In the article cited here, Sartre gave several examples of this freedom. Let us look at one of them. During the Nazi occupation of France, a young man, whose older brother had been killed during the fighting in 1940 and whose father inclined toward collaborating with the Nazis, had a choice to join the Free French Force in England to avenge his country (a large morality that affects his society), or to stay home and care for his mother (a morality that benefits only one individual). He deliberated. Joining the Free French Force entailed going to England, which was a perilous journey of uncertain outcome. He might end up being an office worker or worse. But if he stayed he would benefit only one person, his mother. There was no morality anywhere to guide his choice. Neither the Bible nor Kant nor his professors, nor his priests, nor Sartre himself, could help him to make up his mind. There were no formulae that he could apply, nor guidelines to follow. Sartre would only say, “You are free.” The young man had only himself to face his problem, to fall back on his own instincts and his own feelings. He was left to his own devices, and had to make a decision based on his own interpretation of the situation, his own inclination. This is what existentialists call “abandonment” and the concomitant

“anguish.” Even if he chose any one source of advice, he was thereby committed to the choice of that source. He had in fact exercised his freedom of choice when engaged in the act of choosing advice.

The implications of existentialism are huge. Since man makes himself and is totally free, he is wholly responsible for his acts. No blame can be laid on heredity, environment, upbringing, the id, the ego, the superego, the unconscious, or circumstances for his free acts. Sartre rejects Freud's psychoanalytic model of personality. His freedom is an uncompromising freedom that admits no coexistence with determinism. Man determines himself, the for-itself defines itself and invents itself without outside help of any kind. Therefore, man is morally responsible for his acts. There is no excuse. If a man is a coward, it is because he chose to act as one, even under circumstances in which he had no other alternatives, i.e., even under compulsion. This reasoning goes against the position of most determinists and compatibilists, who exclude compulsion in considering praise and blame.

Sartre faced heavy criticism from both the Catholics and the Marxists. The Catholics inveighed against his pessimism and relativism, claiming that the subjective person who has no eternal verities as guidance in her conduct dangerously plays with the fire of permissiveness and arbitrariness. The Marxists accused him of quietism and passivism. Both Catholics and Marxists regarded his subjectivism as egoism. Sartre wrote “Existentialism is a Humanism” to respond to all these charges. We will not go into the details of his argument, but will simply note the main points of Sartre's defense as we see them. Existentialism is optimism, not pessimism. If existentialism depicts man's weaknesses in a depressingly naturalistic fashion, it is not alone in doing so. Christian sayings portray man in no less degrading a light. Existentialism holds that man is free to act, is conscious of his acts, constantly hurls himself towards the future, and constantly makes himself. This can hardly be called quietism or passivism. Existentialism is a doctrine of action, whereby man makes commitments and takes charge of his future. When man chooses a course of action, he chooses not just for himself, but for all mankind. This can hardly be characterized as egoism. The decisions he makes are the best under the circumstances, and given that he strives his best to make the best of himself, he cannot be labeled arbitrary or permissive. If his self-made morality is disturbing for those who seek higher authority for their moral behavior, his position is just the corollary of a philosophy that places such a premium on humans. It is in this sense that Sartre's existentialism is a humanism.

There is something in the statement “man is condemned to be free” that is appealing. If condemned to be free means being left to our own devices to make our own decisions about inventing our own future, then this is an expression of supreme optimism. It is an austere, adamant, and hard-edged kind of optimism. It considers man his own invention, raises the place of man above everything else in a world without God. However, the flip side of Sartrian doctrine is hard on a group of humans that are born with physical or mental disabilities. Like normal people, a person with disability is born without his consent and thrown into the world. But this person carries an additional burden of disability over which he had no control. How are individuals with disability to be treated? No amount of philosophical theory can make a person with physical or mental disability free. He is socially dysfunctional. Everything that can be said of a normal person--moral responsibility, freedom of action, self-actualization--would be inapplicable to a schizophrenic.. Suppose the latter committed a crime in one of his psychotic episodes, would he still be held responsible? Most courts of law would probably exonerate the schizophrenic and put him under medication to protect society rather than punish him. Another question is since man is condemned but not compelled to be free, can he choose not to be free? In other words, can he not will to will his own destiny? Nothing in the Sartrian view prevents this possibility. If so, his choice is not the best choice for mankind, which contradicts the view expressed above that man cannot make a bad choice.

Compatibilism or Soft Determinism

Those who are concerned about moral responsibility reject the idea that determinism is inconsistent with freedom of action. Recognizing that most if not all things in nature, including human acts, are caused by either external or internal causes, many philosophers maintain that freedom is not incompatible with causality. The position that determinism can co-exist with freedom is called **soft determinism**. And because soft determinism is compatible with freedom, this stance is also known as **compatibilism**. The basic contention of compatibilists is that freedom of action is grounded on both determinism and the conviction of alternative possibilities open to the free agent. A human act is free when it is conscious, voluntary, intentional, and the agent can choose of his own free will any one course of action among a range of possibilities. We will see that the arguments of compatibilists are similar in substantive ways, since they all reject hard determinism, which leaves no room for freedom, indeterminism, which introduces the element of chance, and radical libertarianism, which insists on absolute absence of constraints/causality.

The empiricist philosopher David Hume (1711-1776), who was among the most influential compatibilists, started out by questioning the existence of causation. In his important work, *An Enquiry Concerning Human Understanding* (originally published in 1748, reprinted in 1907, p. 63), argued that in the two events that we normally term cause and effect, we never find a necessary connection between them, or a quality that binds one to the other as an infallible consequence. All we can observe is that the events are conjoined. When the same regularity of occurrence is observed over time, our mind acquires the habit of expecting one event from the occurrence of the other, i.e., it forms a connection between them, and we call one the cause and the other the effect. "This connection, therefore, which we *feel* in the mind, this transition of the imagination from one object to its usual attendant, is the sentiment or impression from which we form the ideal of power or necessary connection. Nothing farther is in the case" (p. 78). On this view, causation is neither necessity nor a matter of *a priori* reasoning. It is due purely to experience. Finally, Hume gave a definition of causation:

Suitably to this experience, therefore, we may define a cause to be *an object, followed by another, and where all the objects similar to the first are followed by objects similar to the second*. Or in other words *where, if the first object had not been, the second never had existed* (p. 79).

Turning now to the question of liberty and necessity (Section VIII, Part I, p. 83ff.), Hume reprised the notion of constant conjunction of two objects and the habit of the mind to infer from the appearance of one the existence of the other, as undergirding the notion of necessity and causation. This notion has no existence beyond this. (p. 85). Noting that in human nature, which remains constant over thousands of years, and in physical nature there is a degree of uniformity and regularity, Hume argued that human actions, including volitions, are governed by necessity in the deterministic sense defined above. "Our idea, ..., of necessity and causation arises entirely from the uniformity observable in the operations of nature, where similar objects are constantly conjoined together, and the mind is determined by custom to infer one from the appearance of the other" (pp. 84-5). These two circumstances occur to voluntary actions as well. In other words, free will is not incompatible with causality/necessity. Hume maintained that necessity is "in every deliberation of our lives, and in every step of our conduct and behaviour" (p. 97). As for liberty, it means "*a power of acting or not acting, according to the determination of the will*" (p. 99).

John Stuart Mill

In his book *A System of Logic*, John Stuart Mill (1806-1873) accepts determinism, which he calls the doctrine of Necessity, according to which human actions are causally determined and are thus even predictable. In support of this contention, he wrote:

Correctly conceived, the doctrine of Philosophical Necessity is simply this that, given the motives which are present to an individual's mind and given likewise the character and disposition of the individual, the manner in which he will act might be unerringly inferred; that if we knew the person thoroughly, and knew all the inducements which are acting upon him, we could foretell his conduct with as much certainty as we can predict any physical event (as cited in Solomon, 1985, p. 430).

This is a hard determinism position, except that almost at the same time, Mill asserts that none of that causality conflicts with our feeling of freedom. While our character is formed for us by education, nature, and circumstances (nurture) and not by us, we have the power to change our character. Mill asserts that “[w]e are exactly as capable of making our own character, *if we will*, as others are of making it for us. (as cited in Solomon, 1985, p. 433). This is as clear a statement for the compatibility of freedom and determinism as Mill could make it.

C. George Boeree's

I put C. George Boeree's view of free will here, knowing that freedom (of action) and free will are not the same, because his position of self-determinism is akin to compatibilism. *Free will* has in fact two parts: free (or freedom) and will, for one can have the will without having the freedom to act on the will. Several arguments have been adduced to defend the existence of free will. We will follow Boeree (2005): (1) The experience of free will, i.e., I am conscious of the choices facing me; they are not determined by anything, and I can make a decision to go with one or the other or neither. (2) The belief or intention to do an act. i.e., I can decide to do or not to do an act. (3) The randomness and unpredictable nature of my behavior. (4) The reality of morality which governs the behavior of each individual in society. Without free will there is no moral responsibility, and morality cannot exist. (5) The freedom to stop and think about my impending action. If my desire determines my action, I can still resist or delay action. (6) My imagination, that faculty that allows me to imagine anything that exists and does not exist, is not determined by anything. (7) My creativity is independent of anything that might determine me to choose among several options, for I can simply create a new option. Against each argument Boeree supplied a more or less effective counterargument from a determinist. Against argument (1) the determinist points out that we know little of the chemical processes going on at the level of neurons and synapses in our brains that determine our decision-making process, and call that ignorance free will. If you change your behavior, as in argument (2), to foil my prediction of it, you are simply determined by that bit of knowledge of my prediction. As for argument (3) on randomness and unpredictability, the determinist will say they are not characteristic of free will. The determinist sees morality, raised in argument (4), as unnecessary. Society can get by just fine “with laws and judicial processes and prisons using nothing more than tradition, majority self-interest, reciprocity, and the rule of cover-your-ass.” (para. 16). The determinist also claims that the ability to stop and think before acting claimed in (5), which I equate with deliberation, also has causes that we are unaware of. Against imagination in (6) the determinist argues that it is the result of a neurological process. Finally, Boeree's account of the determinist's response to creativity, argument (7), as just

another mechanical process sounds weak and unconvincing. Boeree (2005) concluded that the problem should not really be between free will and determinism, but rather between self-determinism and determinism. He concedes that we are determined by our heredity, environment, experience and cultural inheritance, but as we mature we develop relative independence from the deterministic forces of our younger years and gain what he calls self-determinism. And it is this limited freedom that undergirds our limited moral responsibility.

Various Philosophers

In an except from his book *Religion and the Modern Mind*, titled “Is Determinism Compatible with Freedom of the Will?” **Walter T. Stace** (1952, as cited in Stumpf, 1994, p.762) held that “...free acts are caused by desires, or motives, or by some sort of internal psychological states of the agent’s mind.” The free agent chooses to do an act, but could always have done otherwise if he had wanted to (p. 763). The fact that his free acts may be predictable to an observer who knows the agent thoroughly does not in any way impair the fact that the act is free. Free will therefore is not incompatible with determinism. Stace concludes that “...moral responsibility is not only consistent with determinism, but requires it” (p.765). This compatibilist position is in accord with that of Nielsen’s below.

Nielsen (2004, p. 42) argued that those who oppose compatibility of freedom and determinism are confused. Freedom should be the opposite of compulsion or constraint and not of determinism. Citing John Stuart Mill’s explanation, Nielsen mentioned that causal necessity in human actions from the past into the future is nothing more than their ability to be inferred from an individual’s motives, inducements, character and disposition. Following Hume, Nielsen held that natural laws are simply “statements of regularities” about events, i.e., observations to the effect that whenever an act of a certain type occurs, an act of a certain other type will occur. Soft determinists, according to Nielsen, call a man free if (1) whatever he did he could have done otherwise if he had chosen to, (2) he was under no compulsion of any kind, physical, mental or psychological, and (3) his action is voluntary (p.45). Freedom assuredly contrasts with compulsion. When these conditions are fulfilled, which is quite frequently, the man is a free agent and thus is morally responsible for his acts, regardless of whether he was determined.

Against hard determinism, **A. J. Ayer** (2003, as cited in Cahn, p. 406) argued, as Hume did, that causality entails nothing more than a certain event regularly occurring after another certain event in space or time, i.e., simple correlation. Ayer (2003, p. 406) defined freedom as subsuming (1) I had the choice of acting otherwise than what I did, (2) my act was voluntary, and (3) I was under no compulsion. To him there is no incompatibility between causality and freedom if we understand determinism not as fate, but as necessity only in the sense of predictability (p. 406).

Striking a moderate and pragmatic pose, **John Searle** (as cited in Stumpf, 1994, p. 767) did not deny determinism, and accepted the fact that everything in the world is determined from the bottom up, meaning from the microscopic level of particles to the macroscopic world, but he argued based on everyday experience that freedom of the will exists. As he put it, “Human freedom is just a fact of experience” (p. 767). If anyone is in doubt about his freedom of action and contends that his acts are rigidly determined, he can simply do B if someone predicts that he is going to do A. This is akin to the ‘could have’ argument by which one maintains that whatever one did do, one could have done otherwise. In the case of prediction, however, we can remark that the argument will not hold if the agent does not know what the prediction is. Searle conceded that normal free acts are determined; however, we cannot discard our conviction of freedom the way we can give up the old conviction that the earth was flat, because the conviction of freedom “is built into every normal, conscious intentional

action (p. 773). The upshot is that we can live with determinism and still has room for freedom of the will.

Searle's argument probably convinces few people. He asserted that freedom is a matter of experience. How do we know with any certainty that intentional acts have the conviction of freedom "built into" them? It is begging the question to claim that an intentional act is free. This flies in the face of the experience of deliberate actions that are motivated by circumstances beyond the subject's control. Even though we can deliberate before taking action, this does not mean the action thus taken is free. The circumstances that compel deliberation vitiate any claim of freedom in the resulting act. Thus the argument that human freedom is a fact of experience rings hollow.

Incompatibilism

Denying the possibility of freedom and determinism coexisting in one human act is the position of the incompatibilists. It is the view that free will is at odds with determinism. To these philosophers, determinism excludes freedom of action, and vice versa. In other words, they are incompatible.

By claiming that man makes himself, Sartre threw his entire weight behind the thesis that freedom and determinism are mutually exclusive and incompatible. We have seen above that **Jean-Paul Sartre**, a libertarian, and **Paul Henri d'Holbach**, a determinist, held such strong views of their beliefs that they would have considered each other incompatible. Sartre, to whom man is "condemned to be free," and Holbach, for whom man is absolutely determined, would have found nothing in common between their positions. It follows that Sartre and Holbach are both incompatibilists. These come primarily from the hard determinist or the strict libertarian camps, whose views are so rigid and intransigent as to preclude any compromise between them.

A modern argument for incompatibilism was adduced by a philosopher from the University of Notre Dame, **Peter van Inwagen** (1975), who relied entirely on propositional or sentential logic.

As an aid to understanding his deductive argument, a brief review of logic is in order. An argument consists of one or more premise and a conclusion. By definition premises and conclusions are expressed by declarative sentences (or statements) that assert something. The terms "sentence" and "statement" are here used interchangeably. A simple sentence such as "All men are mortal" is an atomic sentence. Two or more such sentences, whether grammatically joined by coordinating or subordinating conjunctions, are called compound sentences. Compound sentences formed by joining two atomic sentences with the sentence connective (also called truth-functional connective) "and" is a conjunction, in which each atomic sentence is a conjunct. A compound sentence of the form "if...then..." is a material implication or conditional statement where the component that comes after the "if" is the antecedent and the component after "then" is the consequent. Whether a sentence is a premise or a conclusion depends on its use in the argument. If a sentence serves as support for the conclusion it is a premise. Premises and conclusions have a truth value of true (T) or false (F). Most statements have a truth value with the exception of conditional statements that oftentimes have no truth value at all. To illustrate the truth values of a conjunction, let's look at a simple truth table of two conjuncts *p* (e.g., "Mary went to the concert") and *q*, (e.g., "John went to the concert"). There are exactly four possible combinations of truth values in this example.

	<i>p</i>	<i>q</i>	<i>p and q</i>
1	T	T	T
2	T	F	F
3	F	T	F
4	F	F	F

The truth table above tells us that the conjunction “Mary went to the concert and John went to the concert” is true if and only if both conjuncts are true. Now let’s turn our attention to the truth table of the conditional statement. Case number 1 below, “If all humans are mortal and Socrates is a human (p), then Socrates is mortal (q),” is a familiar syllogism.

	p	q	$\text{if } p \text{ then } q$
1	T	T	T
2	T	F	F
3	F	T	T
4	F	F	T

We are now ready to follow van Inwagen’s argument. He imagined this scenario. In a certain country, Judge J could simply raise his hand to prevent the execution of an inmate. Since Judge J did not raise his hand, the inmate lost his life. Judge J was completely free to raise or not to raise his hand, was not on drugs, not under compulsion, not under threat, not under hypnosis, not mentally ill, and in full control of his physical and mental faculties. He reached his decision not to raise his hand at time T after careful, lucid, rational deliberation. In short, Judge J had complete freedom of action. We may add that Judge J’s act fits the widely accepted definition of freedom as satisfying two conditions: (1) his act emanates from within himself (immanent cause), i.e., is self-caused; (2) he could have done otherwise (raising his hand). van Inwagen continued:

...In this argument, which I shall refer to as the “main argument,” I shall use “ T_0 ” to denote some instant of time earlier than J ’s birth, “ P_0 ” to denote the proposition that expresses the state of the world at T_0 . “ P ” to denote the proposition that expresses the state of the world at T , and “ L ” to denote the conjunction into a single proposition of all laws of physics. (I shall regard L itself as a law of physics, on the reasonable assumption that if A and B are laws of physics, then the conjunction of A and B is a law of physics.) The argument consists of seven statements, the seventh of which follows from the first six. (2003, p. 424).

van Inwagen’s argument consists of the following seven statements:

1. If determinism is true, then the conjunction of P_0 and L entails P .
2. If J had raised his hand at T , then P would be false.
3. If (2) is true, then J could have raised his hand at T , J could have rendered P false.
4. If J could have rendered P false, and if the conjunction of P_0 and L entails P , then J could have rendered the conjunction of P_0 and L false,
5. If J could have rendered the conjunction of P_0 and L false, then J could have rendered L false.
6. J could not have rendered L false.
7. Therefore, if determinism is true, J could not have raised his hand at T (as cited in Cahn, 2003, p. 424).

van Inwagen’s explanation of each statement is somewhat involved but not abstruse. With the modicum of knowledge of truth-functional logic provided above, a close application of the truth table to the conditional statements given, and a bit of deductive reasoning, we can arrive at a fairly clear idea

of the author's line of reasoning. I look at the argument from a simpler point of view than the author's, and append the truth value at the end of each statement. Statement 1 follows from the definition of determinism, i.e., the application of laws of physics to the state of the world before J's birth resulted in the current state of the world (T). Statement 2 follows Case 4 of the conditional truth table (T). Statement 3 could be Case 1 (T). Statement 4, according to van Imwagen, follows from an easily understood general principle. If my interpretation is correct, the explanation runs something like this: If you could have rendered false the consequent of a conjunction of statements, then you could have rendered the conjunction false. Therefore, Statement 4 is true. (T). Statement 5 is fairly straightforward, in that if you can render a conjunction of two things false, you can render one of them false (T). Statement 6 is also straightforward since no one could render a law of physics false (T). Since all statements from 1 through 6 are true, the conclusion must be true, i.e., that determinism is incompatible with freedom of action. In other words, if determinism were true, Judge J would not have had the freedom to raise his hand. van Imwagen has thus shown through logic alone the incompatibility of freedom with determinism.

It is hard to argue logically with van Imwagen's way of showing the incompatibility of determinism and freedom. van Imwagen must have used "J raising his hand" as a metaphor of free acts. Much therefore hinges on whether raising one's hand is really a free action. If one can argue successfully that raising one's hand, or any of the similarly "uncaused" act, is not a free act, then van Imwagen's argument loses relevance. One can argue that J's raising his hand or not raising his hand is not as free as might have been thought. A judge, hard as he or she may try to be impartial, is still a human being, shackled in his or her *weltanschauung*, which was acquired and shaped by heredity, upbringing, experience, character, and circumstances. A conservative judge philosophically tends to favor the death penalty whereas a liberal judge tends to abhor capital punishment. If capital punishment is in the law book, which judge is more likely to mete out the ultimate punishment, or in van Imwagen's case not to raise his hand?

At this point, much is still unknown about the relationship between mind and body. So far scientists know something about the amygdalae, groups of almond-shaped nuclei located deep in the middle of our brain, whose functions scientists describe are to form and store our memories associated with emotional experiences, those that are aversive such as fear, or those that are appetitive such as some desirable experience. This is a good beginning. And the hope is that as we know more about how our desires and emotions are directly connected to our nervous system, as we learn more about the neurobiological functioning of emotions, we gain greater insight into the question of freedom and the will.

Conclusion

We have examined each of the major positions regarding the issue of freedom. From determinism to libertarianism we studied some major proponents and managed a liberal coverage of the terrain lying in between. It is because few ideas in human history are more powerful than freedom that philosophers are unwilling to abandon it for a purely deterministic stance although the tremendous weight of evidence supporting the latter is virtually invulnerable to attacks. I am aware that this assessment will encounter no feeble opposition, but if it comes in any form that science and technology make possible, I am vindicated.

Indeed, regardless of quantum indeterminacy at the subatomic level, our macroscopic world has yet to show any clear effects of the random behavior of the particles of brain cells on our brain and its functioning. The best we can say at this time is that science is still in kindergarten with respect to its knowledge of the connection between the motions of the particles that make up brain neurons and the brain's neurons; and between the neurons' firings and the appearance of emotions, desires, and

volitions. Objections may be raised against this materialistic view of the mind. But as long as the mind can exist and function only when inside a brain in a living body, there is no logical way of escaping the conclusion that the mind depends on a material substrate. It is therefore legitimate to look for some sort of material connection between the deterministic laws of nature and human freedom.

Figure 2. The 1060-pound New Horizons Spacecraft in the Payload Hazardous Servicing Facility at the Kennedy Space Center, Florida, was launched on 19 January 2006 and is due to approach Pluto on 14 July 2015. It carries seven scientific instruments including the powerful Long Range Reconnaissance Imager (LORRI) camera.

Note: Retrieved 27 September 2010, from NASA's Kennedy Space Center

<http://mediaarchive.ksc.nasa.gov/search.cfm?cat=137>

Although much has been made of Heisenberg's uncertainty principle, which has been cited to support such claims as indeterminacy, indeterminism, randomness, chance, probability, and even freedom, notions which are not infrequently at odds with one another, the indeterminist argument does nothing to weaken the bulwark of determinism. The laws of nature apply well enough from the molecules of our bodies to the galaxies. All the applications of science that define our civilization would have been impossible without the predictability of nature's laws. From cars to the International Space Station to the Mars exploration rovers and NASA's New Horizons robotic explorer (Figure 2) on its nine-year voyage to Pluto, everything depends on the deterministic laws of nature. How else would NASA scientists and engineers know that the New Horizons probe will approach Pluto on 14 July 2015 after nine years of travel across billions of miles of space? Therefore, in spite of the claims of indeterminists or chaos theorists, I see no reason to doubt determinism. Determinism is true at the structure level that matters to us, which is our macroscopic universe.

On the other hand, we are not living in an ideal world, where love and charity rule. Violence, crime, greed, hypocrisy, corruption reign; in other words, evil exists. Evil must be dealt with to ensure the survival of society. From this concern, and this alone, we must demand personal accountability for blameworthy and praiseworthy acts. We must demand that each individual bears moral responsibility for his or her actions. Without morality society would sink into the abyss of anarchy and self-destruct. It matters little where morality comes from as long as it teaches us to distinguish between right and wrong. We are not here and now concerned with whose morality it is that we are talking about. This is a controversy all its own and should be discussed elsewhere. Instead we are concerned with how moral responsibility is imputed to a person. Obviously, moral responsibility requires freedom of action, freedom of the will. Arguments for freedom of action exhibit uneven persuasive power, yet we must hold onto to freedom because it is the bedrock of morality.

One strand of Christian thought holds that God has infallible foreknowledge and gives humans free will to act, even against His injunctions. Calvinism maintains that each person is preordained for

damnation or salvation, and there is nothing he or she can do to alter that predestination. We will not be enmeshed in this theological squabble here.

Of all the isms Sartre's existentialism and its main thesis of man's "existence preceding essence," and its corollary of man being "condemned to be free" make a strong statement about human life. Existentialism proclaims the worth of the individual human being by putting the burden of moral responsibility squarely on the shoulders of the individual. Since man makes himself, and hence is responsible for his own destiny, and this without help from any source, he has all the freedom he needs. But he has to overcome his own heredity, his upbringing, his environment, his character, and his circumstances to build his own experience and essence as a human being. It is in a sense optimism of the most stringent kind to entrust so much responsibility on an otherwise determined being. We do not know if Sartre ever thought of the hard fight his metaphysical view imposes on man. Man is not just thrown into the world without his consent. He comes into the world inheriting the genes of his parents, who inherited them from their parents, and so on to the beginning. He then is shaped by his parents, their circumstances, the environment, the society at large. His character is thus formed for him, not by him. With all the influences he lives under, existentialism wants him to make himself, i.e., to build his own destiny by making choices on his own. It is in this sense that man is condemned to be free, i.e., compelled to make himself. The paradox of existentialist humanism is that man is compelled to be free. Sartre said man could choose not to choose. But could he choose not to be free? Sartre said no, in the sense that man cannot stop making himself, he cannot stop making everyday decisions, which alter him physically and mentally. In short, man cannot stop being man.

I believe we humans are determined by heredity, upbringing, the environment, and circumstances. Our character starts out shaped for us, but as we grow older, we take responsibility of shaping and reshaping our character. Here we rejoin Sartre in that we make ourselves. We are what we make ourselves to be. By doing so we carry the burden of existential responsibility as well as that of moral responsibility. ■

Thomas D. Le

22 September 2010

References

- Baltzly, D. (2008, August 7). Stoicism. In *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Retrieved August 20, 2010, from <http://plato.stanford.edu/entries/stoicism/>.
- Bishop, R. (2008, July 16). Chaos. In *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Retrieved August 20, 2010, from <http://plato.stanford.edu/entries/chaos/>.
- Bobzien, S. (2004). *Determinism and freedom in Stoic philosophy*. Oxford, UK: Oxford University Press. Retrieved from <http://books.google.com/books?hl=en&lr=&id=7kmTeOjHIqkC&oi=fnd&pg=PP13&dq=determinism+and+stoicism&ots=0i7aj1H3Zc&sig=JBOH2Cs-DqcwUsdf0ZXbKWYwrHM#v=onepage&q=determinism%20and%20stoicism&f=false>.
- Boeree, C. G. (2005). Free Will. Retrieved August 22, 2010, from <http://webpace.ship.edu/cgboer/freewill.html>.
- Cahn, S. M. (2003). *Philosophy for the twenty-first century: A comprehensive reader*. New York, NY: Oxford University Press.
- Clarke, R. (2008 , September 12). Incompatibilist (Nondeterministic) Theories of Free Will. In *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Retrieved August 20, 2010, from <http://plato.stanford.edu/entries/incompatibilism-theories/>.
- Diogenes Laertius (n.d.a). *The lives and opinions of eminent philosophers: Life of Democritus*. (C. D. Yonge, Trans.). Retrieved August 10, 2010, from <http://classicpersuasion.org/pw/diogenes/dldemocritus.htm>.
- (n.d.b). *The lives and opinions of eminent philosophers: Life of Leucippus*. (C. D. Yonge, Trans.). Retrieved August 10, 2010, from <http://classicpersuasion.org/pw/diogenes/dlleucippus.htm>.
- Epicurus.info. (2006). *The Lives and Opinions of Famous Philosophers, Book 10, The Life of Epicurus. Written by Diogenes Laertius circa. 230 C.E.* Retrieved August 8, 2010 from <http://www.epicurus.info/etexts/Lives.html#140>.
- Gould, J. A. (ed.) (1979). *Classic philosophical questions*. (3rd ed.). Columbus, OH: Charles E. Merrill Publishing Company.
- Hilgevoord, J. (2006, July 3). Heisenberg's uncertainty principle. In *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Retrieved September 12, 2010, from <http://plato.stanford.edu/entries/qtuncertainty/>.
- Hofer, C. (2010). Determinism. In *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Retrieved August 11, 2010 from <http://plato.stanford.edu/entries/determinism-causal/>.

- Hume, D. (1907). *An enquiry concerning human understanding*. Chicago, IL: The Open Court Publishing Co. Retrieved from http://books.google.com/books?id=0XQMAAAIAAJ&printsec=frontcover&source=gbp_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.
- Kane, R. H. (ed.) (2004). *Free will*. Oxford, UK: Blackwell Publishing. Retrieved from http://books.google.com/books?id=Zx-9PFEPlhcC&printsec=frontcover&dq=free+will+by+kane&source=bl&ots=5yulTaRNEF&sig=AhJlP7N7H0KkEc6rvwspGZQ3M8&hl=en&ei=G4kTNyVM8SBIAe6vLylDA&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=2&ved=0CBYQ6AEwAQ#v=onepage&q&f=false.
- Laplace, P. S. (1902). *A philosophical essay on probabilities*. (F. W. Truscott and F. L. Emory, Trans.). New York, NY: John Wiley & Sons. (Original work published 1814).
- Lebuffe, M. (2010, August 25). Paul-Henri Thiry (Baron) d'Holbach, In *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Retrieved September 12, 2010, from <http://plato.stanford.edu/entries/holbach/>.
- Nielsen, K. (n.d.). The compatibility of freedom and determinism. In R. Kane (ed.). (2004). *Free will*. Oxford, UK: Blackwell Publishing.
- Pojman, L. P. (1991). *Introduction to philosophy: Classical and contemporary readings*. Belmont, CA: Wadsworth Publishing Company.
- Salles, R. (2005). *The Stoics on determinism and compatibilism*. Aldershot, Hants, England: Ashgate Publishing Limited. Retrieved from <http://books.google.com/books?hl=en&lr=&id=dk0XeajvTLAC&oi=fnd&pg=PR9&dq=determinism+and+stoicism&ots=MvPlx4VOvR&sig=E6qEDqVSXuZFRnnebHwiOW7KCpo#v=onepage&q=determinism%20and%20stoicism&f=false>.
- Sartre, J. P. (1946). *Existentialism is a humanism*. Retrieved from <http://www.marxists.org/reference/archive/sartre/works/exist/sartre.htm>.
- Seddon, K. (1999). Do the Stoics succeed in showing how people can be morally responsible for some of their actions within the framework of causal determinism? Retrieved August 23, 2010, from <http://people.wku.edu/jan.garrett/stoa/seddon1.htm>.
- Solomon, R.C. (1985). *Introducing philosophy: A text with readings*. (3rd ed.) San Diego: CA: Harcourt, Brace Jovanovitch, Publishers.
- Stöckl, A. (1887). *Handbook of the history of philosophy*. Dublin, Ireland: M. H. Gill and Son. Retrieved August 21, 2010, from <http://www2.nd.edu/Departments/Maritain/etext/hhp15.htm>.
- Stumpf, S. E. (1994). *Philosophy: History and problems*. New York, NY: McGraw-Hill.
- van Inwagen, P. (1975). The incompatibility of freedom and determinism. In S. M. Cahn. (2003). *Philosophy for the twenty-first century: A comprehensive reader*. New York, NY: Oxford University Press.

What is Chaos Theory? (n.d.). Retrieved August 17, 2010, from <http://iit.ches.ua.edu/systems/chaos.html>.

Windelband, W, (1899). *History of ancient philosophy*. (H.B. Cushman, Trans.) New York, NY: Charles Scribner's Sons.

Zagzebski, L. (2008, March 13). Foreknowledge and free will. In *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Retrieved August 17, 2010 from <http://plato.stanford.edu/entries/free-will-foreknowledge/>.

S130E012100

The International Space Station (NASA)

For comments: thomasle22@yahoo.com